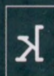
J. G. Ballard

SAULĖS IMPERIJA

UDK 820-3
Ba247

J. G. Ballard
Saulės imperija

Versta iš:
J. G. Ballard
Empire of the Sun
Flamingo (*An Imprint of* HarperCollins*Publishers*), 1994

Knygos vertimą parėmė
Europos Sąjungos programa „Kultūra" (2007–2013)
Knygos leidimą parėmė Kultūros rėmimo fondas

Iš anglų kalbos vertė Irena Jomantienė
Redaktorė Audra Kairienė
Leidyklos redaktorė Vitalija Pilipauskaitė

Knygos dizainas
vario burnos | idėjų dirbtuvės
www.varioburnos.com

Išleido
kitos knygos
Vienybės g. 21, LT-51379 Kaunas
info@kitosknygos.lt
www.kitosknygos.lt

Spausdino
UAB Spindulio spaustuvė,
Vakarinis aplinkkelis 24, LT-48184 Kaunas
www.spindulys.lt

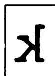
Tiražas 2000 egz.

ISBN 978-609-427-024-6

J. G. BALLARD

SAULĖS IMPERIJA

Iš anglų kalbos vertė
Irena Jomantienė

Saulės imperija pagrįsta tuo, ką patyriau Antrojo pasaulinio karo metais Kinijoje, Šanchajuje ir Longhua civilių asmenų sulaikymo centre, kur buvau internuotas 1942–1945 metais. Daugiausia ir pasakoju tai, ką patyriau japonų okupuotame Šanchajuje ir Longhua stovykloje.

Perl Harborą japonai puolė sekmadienį, 1941 metų gruodžio 7-ąją, bet kitoje Ramiojo vandenyno laiko juostos pusėje jau buvo išaušęs gruodžio 8-osios, pirmadienio, rytas.

J. G. BALLARD

Turinys

PIRMA DALIS

ANTRA DALIS

TREČIA DALIS

KETVIRTA DALIS

PIRMA DALIS

PIRMAS SKYRIUS
Perl Harboro išvakarės

Karai Šanchajų užklupdavo anksti, gindami vienas kitą kaip Jangdzės upėje jūros potvyniai ir atoslūgiai, kurie parplukdydavo atgal į šį atgrasios prabangos miestą visus nuo Bundo laidotuvių molų vandenin paleistus karstus.

Džimui ėmė sapnuotis karai. Tie patys nebylūs filmai, regis, šmėkščiojo naktimis ant miegamojo sienų Amhersto prospekte, o jo užsnūdusi sąmonė virsdavo apleistu kino kronikos teatru. 1941-ųjų žiemą Šanchajuje visi rodė karo filmus. Sapnų skivytai sekiojo Džimą po miestą, parduotuvių ir viešbučių fojė iš prikimštos jo galvos imdavo drykti Diunkerko ir Tobruko epizodai, „Barbarosos" operacija ir Nankino žudynių vaizdai.

Džimo nusivylimui, netgi Šanchajaus katedros dekanas įsitaisė senovišką projektorių. Po sekmadienio mišių gruodžio 7-ąją – Perl Harboro išvakarėse – choro berniukus sustabdė ir prieš paleidžiant namo surikiuotus nuvedė į kriptą. Net nepersivilkę sutanų choristai sėdėjo iš Šanchajaus jachtų klubo rekvizuotų šezlongų eilėse ir žiūrėjo metų senumo *Laiko žygį*.

Džimas tampė rauktą apykaklę, mintydamas apie savo neramius sapnus, jį glumino dingęs tų sapnų garso takelis. Sugriaudėjo vargonų postliudas, tas garsas it galvos skausmas gręžėsi pro betonines stogo čerpeles, o ekrane šmėsčiojo pažįstami tankų mūšių ir oro kautynių vaizdai. Džimas nekantravo taisytis į kalėdinį karnavalą, kurį pavakariu rengia Britanijos piliečių sąjungos vicepirmininkas daktaras Lokvudas. Jiems teks važiuoti per japonų linijas į Hangdžou, o paskui laukia kinų fokusininkai, fejerverkai ir dar viena porcija kino kronikos, bet keliauti į daktaro Lokvudo vakarėlį Džimas nekantravo dėl savų sumetimų.

Prie zakristijos durų erzeliavo pakardų ir biuikų vairuotojai kinai. Daugybę kartų matytas filmas varė Džimui nuobodį, tad jis

klausėsi, kaip tėvo vairuotojas Jangas erzina zakristijoną australą. Žiūrėti kino kronikas tapo kiekvieno brito patriotine pareiga, kaip ir dalyvauti užmiesčio klubų rengiamose labdaros loterijose. Per šokius ir vakarėlius atvirame ore tuštinant nesuskaičiuojamus škotiškojo viskio butelius karui remti (nors Džimui, kaip visiems vaikams, alkoholis žadino smalsumą, jis jautė, kad gėrimui nepritaria) netrukus pavyko sukaupti pinigų „Spitfire" naikintuvui – tikriausiai vienam iš tų, manė Džimas, kuriuos pašovė pirmąkart pakilusius, lakūnui alpėjant „Johnnie Walker" viskiu dvokiančioje kabinoje.

Paprastai Džimas ryte rydavo kino kronikas – britų ambasada taip vykdė propagandinę kampaniją, kad atsikirstų vokiečių ir italų karo filmams, rodomiems miesto kino teatruose bei Šanchajaus ašies klubuose. Kartais anglų „Pathé" kino kronikos sukurdavo įspūdį, jog nepaisydami nenutrūkstamos pralaimėjimų grandinės britai nuoširdžiai mėgaujasi karu. *Laiko žygio* filmai buvo niūresni, Džimui patiko kaip tik tokie. Dusdamas ankštoje sutanoje, jis žiūrėjo, kaip degantis „Hurricane" naikintuvas krinta iš pilno „Dornier" bombonešių dangaus į Anglijos pievas lyg iš paveiksluotos vaikiškos knygelės – gyvenime tokių jis nebuvo matęs. „Graf Spee" stūksojo nugramzdintas melancholiškoje La Platoje, primenančioje Jangdzę, dūmų kamuoliai kilo virš nežinomo apšiurusio miesto Rytų Europoje – juodojoje planetoje, iš kurios prieš šešetą mėnesių pabėgėlių laivu paspruko Vera Frenkel, septyniolikmetė Džimo guvernantė.

Džimas apsidžiaugė kino kronikai pasibaigus. Su kitais choristais ištapeno į keistą dienos šviesą, kur jų laukė vairuotojai. Artimiausias Džimo draugas Patrikas Makstedas su motina išplaukė iš Šanchajaus į britų tvirtovę Singapūre, vildamiesi, jog ten saugiau, taigi Džimas jautė priedermę žiūrėti filmus už Patriką ir net už baltaruses, pardavinėjančias savo papuošalus ant katedros laiptų, ir už kinų vargetas, besiilsinčius tarp antkapių.

Iriantis per Šanchajaus gatvių spūstį tėvų pakardu, Džimo galvoje vis dar gaudė komentatoriaus balsas. Greitakalbis vairuotojas Jangas kadaise filmavosi kaip statistas Šanchajuje suktame filme, kuriame pagrindinį vaidmenį atliko Čiang Čing – paskui ji metė aktorystę ir tapo ponia Mao. Jangui patiko stulbinti savo vienuolikametį keleivį neįtikimais pasakojimais apie akrobatinius kino triukus ir efektus. Bet šiandien vairuotojas nepaisė Džimo ir ištrėmė jį į užpakalinę sėdynę. Pats maigė rėksmingą pakardo signalą ir galynėjosi su įžūliais rikšomis, trukdančiais užsieniečių mašinoms išvažiuoti į Kunkuliuojančios Versmės kelią. Nuleidęs langą, Jangas šventino odiniu raitelio botagu neapdairius pėsčiuosius, slampinėjančias baro merginas su amerikietiškais rankinukais, senas tarnaites, dvilinkas nuo bambuko naščių su begalvių viščiukų kekėmis.

Prieš juos staiga išsuko atviras sunkvežimis, prisėstas profesionalų baudėjų, vykstančių į viešą egzekuciją senamiestyje. Čiupęs progą, basas vargeta berniūkštis priskreto prie pakardo. Risnodamas šalimais, dunksėjo kumščiais į dureles ir atkišęs delną amsėjo Šanchajaus gatvės šūkį:

– Mamos nėr! Tėčio nėr! Viskio su sodos vandeniu nėr!

Jangas šveitė berniukui botagu, jis parkrito ant žemės, bet spėjęs išnirti iš po priekinių priešais atvažiuojančio kraislerio ratų tuoj nusivijo aną automobilį.

– Mamos nėr! Tėčio nėr...

Botago Džimas nekentė, bet pakardo signalas jam patiko. Jis bent jau prislopindavo naikintuvo aštuonių kulkosvaidžių kalenimą, oro antskrydžių sirenų kauksmą Londone ir Varšuvoje. Europos karo jam buvo per akis. Džimas spoksojo į akį rėžiantį „Sincere Company“ parduotuvės fasadą, mažne uždengtą didžiulio Čiang Kaišeko portreto, raginančio kinus dar didesnėms aukoms kovoje su japonais. Blausi šviesa iš sugedusio neono vamzdelio švysčiojo virš švelnios vyriausiojo vado burnos; tokią šviesą Džimas regėjo sapnuose.

Gal šitokia daugybė karo filmų pažeidė jo smegenis? Džimas bandė sapnus papasakoti motinai, bet ji neklausė – kaip visi suaugusieji Šanchajuje tą žiemą, ji turėjo per daug rūpesčių. Veikiausiai mamą vargino jos pačios blogi sapnai. Tie grėslūs kaleidoskopiški tankų ir smingamųjų bombonešių vaizdai buvo visiškai nebylūs, tarsi miegantis protas stengtųsi atskirti tikrą karą nuo inscenizuotų mūšių, kuriuos kurpė „Pathé" ir „Movietone" studijos.

Džimui nekilo abejonių dėl tikrovės. Tikras karas buvo visa tai, ką pats matė po japonų įsiveržimo į Kiniją 1937-aisiais, vietovėse, kur vyko Hangdžou ir Longhua mūšiai, – ten kas pavasarį ryžių laukuose iškildavo nepalaidotų žuvusiųjų kaulai. Tikras karas buvo tūkstančiai kinų pabėgėlių, mirštančių nuo choleros už aklinų užtvarų Pudonge, ant iečių palei Šanchajaus Bundą pamautos kraujais apgargėjusios komunistų galvos. Tikrame kare niekas nežino, kieno jis pusėje, kariaujama be vėliavų, komentatorių ar nugalėtojų. Tikrame kare nėra net priešo.

Ir priešingai, bręstantis Britanijos ir Japonijos konfliktas, kurio Šanchajuje visi tikėjosi 1942-ųjų vasarą, priklausė gandams. Aprūpinimo laivas, priskirtas prie vokiečių reiderio Kinijos jūroje, dabar atvirai atplaukdavo į Šanchajų, prisišvartuodavo upėje ir pasipildydavo degalų iš tuzino lichterių – daugelis jų, ironiškai pastebėjo Džimo tėvas, priklausė Amerikos naftos bendrovėms. Beveik visos amerikietės su vaikais evakavosi iš Šanchajaus. Katedros mokyklos klasėje aplinkui Džimą suolai buvo tušti. Dauguma jo draugų su motinomis išvyko kur saugiau – į Honkongą ir Singapūrą, o tėvai uždarę namus persikėlė į viešbučius Bundo rajone.

Kartą gruodžio pradžioje Džimas po pamokų palypėjo su tėčiu ant jo kontoros stogo Sičuano kelyje ir padėjo sudeginti dėžes bylų, kurias kinų klerkai atgabeno liftu. Suanglėjusio popieriaus šleifas nusidriekė virš Bundo ir susimaišė su nekantrių kaminų dūmais iš paskutinių Šanchajų paliekančių garlaivių. Keleiviai būriavosi

įėjimuose, eurazijiečiai, kinai ir europiečiai grūmėsi, verždamiesi į laivą su ryšuliais ir lagaminais, žinodami, kad prie Jangdzės žiočių rizikuoja susidurti su vokiečių povandeniniu laivu. Finansiniame rajone nuo kontorų pastatų stogų kilo dūmai, į juos, stovėdami ant betono daugiaaukščių kitoje upės pusėje Pudonge, pro žiūronus žvelgė japonų karininkai. Džimui didžiausią nerimą kėlė ne japonų pyktis, bet kantrybė.

Vos jiems pasiekus namus Amhersto prospekte, Džimas nurūko laiptais aukštyn persirengti. Jam patiko persiškos šlepetės, siuvinėti šilkiniai marškiniai ir mėlynos aksominės kelnės, taip apsitaisęs jis buvo panašus į statistą iš filmo *Bagdado vagis*. Džimas nekantravo tuoj pat vykti į daktaro Lokvudo vakarėlį. Ištvers fokusininkus ir kino kronikas, užtat paskui jo laukia slaptas pasimatymas, kurį jau daugel mėnesių jam sutrukdydavo gandai apie karą.

Dar vienas malonus dalykas – sekmadienis Verai buvo laisva diena ir ji lankydavo tėvus Hongkou gete. Ta nuobodžiaujanti mergina, pati dar beveik vaikas, nuolat sekiodavo Džimą kaip sarginis šuo. Kai Jangas parveš jį namo – tėvai pasiliks vakarienės pas Lokvudus – Džimas nevaržomai šmirinės po tuščius namus, o tai jam teikė didžiausią malonumą. Devynetas tarnų kinų bus namie, bet Džimui, kaip ir visiems britų vaikams, jie atrodė tokie pat bevaliai ir neregintys kaip baldai. Jis baigs impregnuoti savąjį lėktuvo modelį iš balzos medžio ir dar vieną vadovėlio, pavadinto *Kaip lošti kontraktinį bridžą*, skyrių. Knygą jis rašė mokykliniame pratybų sąsiuvinyje. Ištisus metus klausėsi, kaip lošiama motinos bridžo vakarėliuose, ir bandė įžvelgti kokią nors lošikų skelbimų „būgnas“, „pasas“, „trys čirvai“, „trys be kozirių“, „kontra“ „rekontra“ logiką, pagaliau išzyzė, kad mama išmokytų jį taisyklių, ir netgi perprato žaidimo konvencijas – kodą kodo viduje, būtent tai žavėjo Džimą. Su Ilio Kalbertsono vadovėliu po ranka jis jau buvo bepradedąs

sunkiausią skyrių apie blefavimus skelbiant, be to, jo vis dar laukė pirmasis padalijimas.

Bet jeigu ši užduotis pasirodys per daug varginanti, vyks į žygį dviračiu po prancūzų koncesiją, apsiginklavęs oriniu šautuvu – jei susidurtų su dvylikamečiais prancūziukais, Fošo prospekto gauja. Grįžus namo jau bus metas radijo serialui apie Flešą Gordoną per „XMHA" stotį, o po jos – įrašų programai, į kurią skambindavo ir užsakymus pateikdavo jis pats su draugais, prisidengę naujausiais slapyvardžiais Betmenas, Bakas Rodžersas ir (Džimo) Tūzas – jam patikdavo klausytis, kaip pranešėjas juos perskaito, nors kaskart susidrovėjęs susigūždavo.

Kai švystelėjęs amai sutaną Džimas persivilko vakarėlio kostiumu, paaiškėjo, kad jo planui iškilo grėsmė. Gandai apie karą taip aptemdė Verai protą, jog toji nusprendė nebelankyti tėvų.

– Tu eisi į vakarėlį, Džeimsai, – pranešė ji, sagstydama šilkinius berniuko marškinius, – o aš paskambinsiu tėvams ir papasakosiu apie tave.

– Bet Vera, jie nori tave pamatyti. Žinau, kad nori. Derėtų jais pasirūpinti, Vera...

Apstulbęs Džimas nedrįso skųstis. Mama buvo prisakiusi gražiai elgtis su Vera ir neerzinti jos kaip ankstesnės guvernantės. Ana niūri baltarusė Džimui, vos atsigavusiam po raudonukės, buvo gerokai įvariusi siaubo: ji pareiškė, neva Amhersto prospekte girdėjusi Dievo balsą, įspėjusį juos atsiversti. Netrukus Džimas apstulbino mokyklos draugus pasiskelbęs ateistu. Vera Frenkel, priešingai, buvo rami mergina, niekada nesišypsojo, o Džimas ir jo tėvai ją labai stebino, kaip ir pats Šanchajus, žiaurus ir svetimas miestas kitame pasaulio krašte nei Krokuva. Vera su tėvais vienu paskutinių laivų pasitraukė iš hitlerinės Europos ir dabar gyveno su tūkstančiais žydų pabėgėlių Hongkou, slogiame nuomojamų būstų ir sunykusių daugiabučių rajone už Šanchajaus uosto. Džimo

nuostabai, *Herr* Frenkelis ir Veros motina gyveno viename kambaryje.

– Vera, kur gyvena tavo tėvai? – Džimas žinojo atsakymą, bet nusprendė pabandyti klastą. – Ar jie gyvena name?

– Jie gyvena viename kambaryje, Džeimsai.

– Viename kambaryje! – Džimui tai buvo nesuvokiama, daug keisčiau negu *Supermeno* ar *Betmeno* komiksų išmonė. – O kokio dydžio tas kambarys? Kaip mano miegamasis? Kaip šitas namas?

– Kaip tavo drabužinė, Džeimsai, – kai kurie žmonės ne tokie laimingi kaip tu.

Apstulbęs Džimas užsklendė drabužinės duris ir apsimovė aksomines kelnes. Žvilgsniu išmatavo mažąją kamarėlę. Kaip du žmonės išgyvena taip ankštai, buvo toks pat kietas riešutas kaip kontraktinio bridžo konvencijos. Galbūt yra kažkoks labai paprastas būdas jam išgliaudyti – ir jis turėtų temą naujai knygai.

Laimei, Veros išdidumas paskatino ją čiupti masalą. Kai ji išvyko pas tėvus – o jai teks gerokai paėjėti iki tramvajaus stotelės Žofrė prospekte, – Džimas susizgribo, kad vis dar vargsta narpliodamas to nepaprasto kambario paslaptį. Jis nusprendė apsvarstyti šį klausimą su mama ir tėčiu, bet kaip visada po radijo karo naujienų jie buvo per daug išsiblaškę, kad apskritai jį pastebėtų. Apsitaisę vakarėliui, tėčio kabinete jie klausėsi pranešimų iš Anglijos trumposiomis bangomis. Tėtis pirato kostiumu klūpojo prie radiolos – odinis raištis nusmauktas ant kaktos, su akiniais pavargusioms akims nelyginant koks piratas mokslininkas. Jis spoksojo į geltoną stočių apskritimą, įsodintą kaip auksinis dantis į raudonmedžio radiolos veidą. Ant kilimo išskleistame Rusijos žemėlapyje tėtis pažymėjo naują gynybos liniją, iki kurios atsitraukė Raudonoji armija. Žvelgė į ją beviltiškai, neperprasdamas Rusijos platybių paslapties panašiai kaip Džimas mažojo Frenkelių kambarėlio.

– Hitleris iki Kalėdų bus Maskvoje. Vokiečiai stumiasi priekin.

Mama Pjero kostiumu rymojo prie lango, įsmeigusi akis į plieninį gruodžio dangų. Gatve bangavo ilgas kinų laidotuvių aitvarastraukinys, linguodamas galva žarstė nuožmias šypsenas europiečių namams.

– Maskvoje turbūt sninga. Galbūt juos sustabdys oras?

– Kartą per šimtmetį? To net prašyti būtų per daug. Čerčilis turi įtraukti į karą amerikiečius.

– Tėti, kas yra generolas Purvas?

Tėtis pakėlė akis: Džimas laukė tarpduryje, o jo orinį šautuvą laikė tarnaitė – kaip mėlynu aksomu apsitaisiusio ir rusų karinei kampanijai padėti pasirengusio pėstininkų savanorio nešikas.

– Neimk „BB“, Džeimi. Šiandien neimk. Geriau pasiimk lėktuvą.

– Ama, neliesk! Užmušiu!

– Džeimi!

Tėtis atsisuko nuo radiolos, pasirengęs šerti jam. Džimas nuščiuvęs prigludo prie motinos, laukdamas, kas vyks. Nors mėgo bastytis po Šanchajų dviračiu, namuose Džimas laikėsi arčiau mamos, švelnios ir protingos moters. Jis buvo nusprendęs, kad pagrindiniai jos gyvenimo tikslai yra vaikščioti į vakarėlius ir padėti jam atlikti lotynų namų darbus. Mamai išėjus berniukas ramiai leisdavo laiką jos miegamajame, maišydamas kvepalus, vartinėdamas mergautinius nuotraukų albumus – ten buvo sudėti kadrai iš stebuklingo filmo, kuriame ji vaidino vyresnės Džimo sesers vaidmenį.

– Džeimi! Niekuomet taip nesakyk... Nei tu užmuši amą, nei ką nors kitą.

Tėtis atgniaužė kumščius, ir Džimas suvokė, koks jis išvargęs. Džimui dažnai atrodydavo, kad tėtis stengiasi būti per daug ramus, nors slegia komunistinių profsąjungų grasinimai jo įmonei, veikla Britanijos piliečių sąjungoje, baimė dėl Džimo ir mamos. Klausydamasis karo žinių jis atrodydavo tarsi paklaikęs.

Tarp tėvų įsiplieksdavo tokios audros, kokių jis anksčiau nebuvo regėjęs. Tėtis supykdavo, bet sykiu nepaprastai domėjosi smulkiausiais dalykais Džimo gyvenime, tarsi tikėtų, kad padėti sūnui sukonstruoti lėktuvo modeliuką svarbiau už karą. Jis visai nesirūpino, kas vyksta mokykloje. Džimui kimšo keisčiausias žinias – apie šiuolaikines dažymo medžiagas, apie jo bendrovės sukurtą kinų fabriko darbininkų gerovės schemą, apie mokyklą ir universitetą Anglijoje, kur Džimas mokysis po karo ir panorėjęs galės tapti gydytoju. Tos kalbos sukosi apie paauglystę, kurios, kaip, regis, manė tėvas, niekada nebus.

Džimas supratingai nusprendė neprovokuoti tėčio ir neminėti paslaptingo Frenkelių kambarėlio Hongkou gete, blefavimo problemų nei jo galvoje dingusio garso takelio. Jis daugiau niekuomet negrasins amai. Dabar jie eina į vakarėlį, ir jis pasistengs pralinksminti tėtį, paskui sugalvos, kaip sustabdyti vokiečius prie Maskvos vartų.

Prisiminęs dirbtinį sniegą iš Jango pasakojimų apie Šanchajaus kino studiją, Džimas įsėdo į pakardą. Jis džiaugėsi matydamas, kad Amhersto prospektas buvo sausakimšas į kalėdinius pobūvius vykstančių europiečių automobilių. Vakariniuose priemiesčiuose visi vilkėjo karnavaliniais kostiumais, tarsi Šanchajus būtų virtęs klounų miestu.

ANTRAS SKYRIUS
Elgetos ir akrobatai

Vykstant į Hangdžou, užmiesčio vietovę aštuonetas kilometrų nuo Šanchajaus, Džimo tėvai – Pjero ir piratas – sėdėjo automobilyje tylomis. Paprastai mama primindavo Jangui aplenkti senąjį elgetą, pūpsantį prieš išsukant iš keliuko. Bet kai šįsyk vairuotojas išvairavo sunkią mašiną pro vartus ir mažne nestabtelėjęs paspaudė į Amhersto prospektą, Džimas matė, kaip priekinis ratas sutraiškė

žmogelio pėdą. Vargeta – tikras gyvų skudurų pėdas – atkeliavo prieš porą mėnesių. Vienintelis jo turtas buvo sutrintas popierinis čiužinys ir tuščia „Craven A“ cigarečių skardinė, kurią senis purtė ir kaišiojo praeiviams išmaldos. Nuo čiužinio jis net nesikrutino, bet savo teritoriją už užsieniečio vartų gynė įnirtingai. Netgi Berniukas ir Pirmasis Kulis – jų parankinis darbininkas ir pagrindinis indų plovėjas – nepajėgė pajudinti jo iš vietos.

Tačiau ši vieta seniui davė menką naudą. Tą žiemą Šanchajuje stojo sunkūs laikai, po šaltų orų savaitės jis buvo toks išsekęs, kad neįstengė net indelio pakelti. Džimas nuogąstavo dėl elgetos, bet mama nuramino, kad Kulis nunešė elgetai dubenėlį ryžių. Vieną gruodžio pradžios naktį sniegas storai užklojo žemę – senioko veidas kyšojo iš pusnies tarsi po pūkine antklode miegančio vaiko. Džimas tarė sau, kad žmogysta nejuda, nes po sniegu šilta.

Šanchajuje buvo daugybė elgetų. Jie tupinėdavo už vartų Amhersto prospekte, purtydami „Craven A“ skardines it persiauklėję rūkoriai. Daugelis rodė kraupias žaizdas ir skaudulius, bet tą popietę niekas jų nepastebėjo. Į Šanchajų plūdo pabėgėliai iš aplinkinių miestų ir kaimų. Amhersto prospektą užtvindė rikšos ir mediniai vežimaičiai, kuriuose buvo sukrautas visas valstiečio šeimos turtas. Suaugusiųjų ir vaikų nugaros linko nuo prijuostų ryšulių, rankomis jie dar stūmė ratelius. Šūkaliodami ir spjaudydamiesi kuliai tempė rikšų ietis, jų piršto storumo venos veržėsi iš patinusių blauzdų. Smulkūs klerkai varėsi dviračius, apkrautus čiužiniais, anglies krosnelėmis ir maišais ryžių. Bekojis elgeta oda apvyniotu liemeniu lyg didžiuliu batu brovėsi per ratų labirintą, abiejose rankose įsitvėręs po medinį svarmenį. Jangui pabandžius išstumti jį iš kelio, elgeta nusispjovė ir trinktelėjo į pakardą, paskui pradingo tarp minamųjų ir stumiamųjų rikšų ratų, nepraradęs pasitikėjimo savoje seilių ir dulkių karalijoje.

Prie Didžiojo Vakarų kelio išvažiavimo iš Tarptautinės gyvenvietės abiejose patikros punkto pusėse nusidriekė eilės automobilių.

Šanchajaus policija net nebandė tramdyti šių minių. Britų karininkas stovėjo ant šarvuočio bokštelio, traukdamas dūmą žvelgė į tūkstančius pro jį besispraudžiančių kinų. Sikhų puskarininkis smėliniu turbanu retsykiais pasilenkęs bambuko lazda perliedavo kinų nugaras.

Džimas įsižiūrėjo į policininkus. Jį žavėjo šių prakaituotų, kūningų vyrų žibantys „Sam Browne“ diržai su perpetėmis, milžiniški lyties organai, nevaržomai demonstruojami prispyrus šlapintis, nublizginti ginklų dėklai, kuriuose jie laikė visą savo vyriškumą. Jis ir pats norėtų kada nors nešiotis dėklą, jausti prie šlaunies prigludusį didžiulį „Webley“ revolverį. Tėčio spintoje tarp marškinių Džimas buvo radęs „Browning“ pistoletą, panašų į juvelyrinį dirbinį. Jis priminė tėvų kino kamerą – sykį netikėtai ją atidaręs, viduje išvydo daugybę pėdų juostos. Sunku įsivaizduoti, kad tokios mažytės kulkos apskritai galėtų ką nors užmušti, kur jau ten kietus komunistinių profsąjungų organizatorius.

Beje, aukštesnio laipsnio japonų puskarininkių mauzeriai buvo įspūdingesni už veblius. Mediniai pistoletų dėklai kabojo iki kelių, beveik kaip graižtvinių šautuvų makštys. Džimas stebėjo japonų seržantą prie patikros punkto, nediduką, bet raumeningą vyrą, kuris kumščiuodamas stūmė atgal kinus. Tačiau kaimiečių su vežimais ir rikšomis lavina jį beveik įveikė. Sėdėdamas greta Jango Džimas tvirtai spaudė balzos lėktuvėlį ir laukė, kada seržantas išsitrauks mauzerį ir iššaus į orą. Bet japonai nešvaistė amunicijos. Du kareiviai prastumdė žmones aplinkui valstietę, stovinčią prie apversto vežimaičio. Pačiupęs durtuvą seržantas perrėžė maišą ir pažėrė ryžius moteriai po kojomis. Valstietė stovėjo apžiesta blizgančių pakardų ir kraislerių su jų užsieniečiais keleiviais karnavaliniais kostiumais ir pasilinguodama tęvai raudojo.

Galbūt ji bandė per patikros punktą kontrabanda gabenti ginklą? Tarp kinų knibždėte knibždėjo Gomindano ir komunistų

šnipų. Gailėdamas moters, veikiausiai teturėjusios šį ryžių maišelį, Džimas vis tiek žavėjosi japonais. Jam patiko jų drąsa ir stojiškumas – ir jų liūdnumas, keistai virpindavęs niekuomet neliūdinčio Džimo dvasios stygas. Kinus Džimas gerai pažinojo, šie buvo šalti ir dažnai žiaurūs žmonės, bet kur svarbiau, visada laikėsi kartu, o japonai – kiekvienas skyrium. Visi jie nešiojosi savo vienodų šeimų nuotraukas, nedidelius, oficialius atvaizdus, tarsi visa Japonijos kariuomenė būtų sudaryta tik iš pigių fotografų klientų.

Nuo tėvų slepiamose dviračio klajonėse po Šanchajų Džimas praleisdavo ilgas valandas prie japonų patikros punktų ir kartais jam pavykdavo pelnyti nuobodžio apimto eilinio palankumą. Tačiau nė vienas jų niekada nėra parodęs savo ginklo – tai tau ne britų tomiai iš smėlio maišais apkrautų Bundo namų. Tomiai leisdavo Džimui pasikrapštyti prie jų „Lee-Enfield“ šautuvų spynų ir pavalyti vamzdžius, kol tvarsydavosi hamakuose, nekreipdami dėmesio į pakrantėj verdantį gyvenimą. Džimui jie patiko, patiko ir jų keisti balsai, jų kalbos apie nepažįstamą, neįsivaizduojamą Angliją.

Jei prasidėtų karas, ar jie sumuštų japonus? Džimas tuo abejojo, žinojo, kad ir tėtis nėra tikras. 1937-aisiais prasidėjus karui prieš Kiniją, upe atplaukė du šimtai japonų jūrų pėstininkų ir įsikasė juodojo purvo paplūdimiuose žemiau tėčio medvilnės fabriko Pudonge. Jie puikiai matė iš tėvų numerio „Palace“ viešbutyje, kaip japonus puolė ponios Čiang sūnėno vadovaujama kinų divizija. Penketą dienų japonai kovėsi iš apkasų, kurie patvinus upei prisipildydavo vandens iki juostos, o paskui puolė su pritaisytais prie šautuvų durtuvais ir sutriuškino kinus.

Pro patikros punktą slinko eilė automobilių su amerikiečių ir europiečių kompanijomis, jau vėluojančiomis į Kalėdų vakarėlius. Jangas atsargiai privažiavo, iš baimės net švilpdamas. Priešais juos laukė turistinis mersedesas, apkaišytas vėliavėlėmis su svastikomis, pilnas

narčių jaunų vokiečių. Tačiau japonai šios mašinos vidų apieškojo lygiai kruopščiai.

Mama apkabino Džimą per pečius.

– Ne dabar, mielasis. Gali išgąsdinti japonus.

– Tai jų neišgąsdins.

– Džeimi, ne dabar, – pakartojo tėtis ir nebūdingai pajuokavo: – Gali net sukelti karą.

– Tikrai?

Ši mintis sudomino Džimą. Jis nuleido lėktuvėlį pro langą. Japonų kareivis pervedė šautuvo durtuvu skersai priekinio stiklo, tarsi pradrėksdamas nematomą voratinklį. Džimas žinojo, kad paskui jis pasilenks prie keleivio lango, pakardas pasmirs nuo jo burnos dvoko ir visiems japonų kareiviams būdingo grasaus kvapo. Tuo metu visi sėdės nuščiuvę, nes menkiausią judesį sektų trumpa pauzė, o ją – audringa reakcija. Pernai, kai buvo dešimties metų, Džimas vos nesukėlė Jangui infarkto, kyštelėjęs japonų kapralui į veidą savo metalinį „Spitfire“ ir surikęs „tra ta ta ta...“ Mažne minutę kapralas stebeilijo į Džimo tėvą be jokios išraiškos, lėtai linguodamas galva. Tėtis tvirtas žmogus – Džimas žino, kad toks tvirtumas įgyjamas žaidžiant tenisą.

Šįkart Džimas tenorėtų, kad japonai pamatytų jo lėktuvėlį – ne žavėtųsi juo, tik pripažintų jį esant. Dabar jis jau vyresnis ir jam patinka vaizduotis antruoju pakardo pilotu. Lėktuvai visada domino Džimą, o ypač japonų bombonešiai, nusiaubę Šanchajaus Nantao ir Hongkou rajonus 1937-aisiais. Gatvė po gatvės kinų būstai buvo sulyginti su žemėmis, o Edvardo VII prospekte viena bomba užmušė tūkstantį žmonių – daugiausia per visą karų istoriją.

Įdomiausia daktaro Lokvudo vakarėliuose buvo apleistas Hangdžou aerodromas. Nors atviras užmiesčio vietoves kontroliavo japonai, jų pajėgos patruliavo prie Tarptautinės gyvenvietės ribos. Jie toleravo užmiestyje įsikūrusius amerikiečius ir europiečius, tad japonų kareivius retai čia teišvysdavai.

Atvykus į nuošalų daktaro Lokvudo namą, Džimas su palengvėjimu išvydo, kad vakarėlis per daug neįsisiūbuos. Prie namo laukė vos tuzinas automobilių, o jų vairuotojai blizgino veidrodėlius, nekantraudami kuo greičiau vynioti meškeres. Baseinas buvo tuščias, sodininkas kinas neskubėdamas traukė iš giliojo jo galo negyvą volungę. Mažesni vaikai su amomis sėdėjo terasoje, žiūrėjo, kaip grupė vietos akrobatų laipioja keistomis kopėčiomis, vaidindami esą pradingsta danguje. Jie pavirto paukščiais, išskleidė sutrintus popierinius sparnus, pastrypinėjo aukštyn žemyn tarp cypiančių vaikų, paskui sušoko vienas kitam ant pečių ir tapo didžiuliu raudonu gaidžiu.

Džimas išvairavo savo lėktuvėlį pro verandos duris. Apėjo visus vakarėlio svečius, suaugusiųjų pasaulis šurmuliavo jam virš galvos. Daugelis buvo nusprendę nesirengti karnavalo kostiumų, tarsi būtų pernelyg sunerimę dėl tikrųjų savo vaidmenų, kad pasirodytų su kaukėmis. Susibūrimas priminė Džimui naktines puotas Amhersto prospekte, trukdavusias iki kitos dienos popietės, kai apsiblaususios motinos sutrintomis vakarinėmis suknelėmis braukėsi palei baseiną, neva ieškodamos savo sutuoktinių.

Daktarui Lokvudui įjungus trumpųjų bangų radijo imtuvą, pokalbis nutrūko. Patenkintas, kad visi tikrai užsiėmę, Džimas pro šonines duris išėjo į užpakalinę terasą. Iš čia pamatė per lauką slenkant ravinčių moterų virtinę. Dvidešimt kinių juodomis palaidinėmis ir kelnėmis darbavosi pritūpusios kiekviena ant mažyčio suoliuko. Moterys sėdėjo petys į petį, žybčiojo žolėn smingančiais ravėtuvais ir nepaliaujamai tarškėjo. Už jų daktaro Lokvudo pievelė plytėjo kaip žalias šantungas*.

– Sveikas, Džeimi. Vėl mąstai?

Iš verandos išėjo geriausio jo draugo tėvas ponas Makstedas. Vieniša, bet draugiška figūra ryklio odos kostiumu, į realybę žvelgianti

* Lengvas šilkinis faktūrinis audinys. (Čia ir toliau – *vert. past.*)

per vaizdą švelninantį didelį viskio su sodos vandeniu stiklą – dabar jis pro cigaro dūmus įsižiūrėjo į ravinčias moteris.

– Jeigu visi žmonės Kinijoje susėstų į vieną eilę, ji nusidriektų nuo Šiaurės iki Pietų ašigalio. Ar pagalvojai apie tai, Džeimi?

– Ir išravėtų visą pasaulį?

– Gali sakyt ir taip. Girdėjau, išėjai iš skautukų.

– Na... – Džimas abejojo, ar verta aiškinti ponui Makstedui, kodėl išėjo iš jaunųjų skautų – šiam maištingam veiksmui apsisprendė tiesiog tam, kad patikrintų jo poveikį. Džimo nuostabai ir nusivylimui, tėvų tai visiškai nesujaudino. Jis svarstė, ar nepasakius ponui Makstedui, kad jis ne tik išstojo iš skautų ir tapo ateistu, bet veikiausiai taps ir komunistu. Komunistai turi paslaptingą gebėjimą visiems kelti nerimą, o tokį talentą Džimas itin gerbė.

Tačiau jis žinojo, kad pono Makstedo ši žinia nesukrės. Džimas žavėjosi Makstedu: kadaise buvęs verslininkas tapo architektu, suprojektavo „Metropolio“ teatrą ir daugybę Šanchajaus naktinių klubų. Ne sykį pabandė mėgdžioti ano atsainią manierą, bet netrukus suprato, kad toks atsipalaidavimas baisiai vargina. Savo ateities paveikslo Džimas beveik neturėjo – Šanchajuje gyvenimas pulsavo intensyvia dabartimi, – bet kartais įsivaizduodavo, kad užaugęs bus kaip ponas Makstedas. Amžinai nesiskiriantis su ta pačia viskio stikline, bent taip manė Džimas. Ponas Makstedas įkūnijo tobulai Šanchajuje prisitaikiusio anglo tipą – dėl savo rimtumo to taip ir nepavyko padaryti Džimo tėvui. Džimui visada smagu pasivažinėti su ponu Makstedu – jiedu su Patriku susėda į priekinę studebekerio keleivio vietą, ir visi leidžiasi į klajones po popiečio valandomis tuščių naktinių klubų ir kazino pasaulį. Ponas Makstedas pats vairavo studebekerį – tokia valiūkiška užgaida Džimui atrodė net šiek tiek diskredituojanti. Kol jiedu su Patriku iš Makstedo pinigų sukdavo neprižiūrimą ruletę, pakančiai besišypsant šilkines kojines adančioms baro merginoms baltarusėms, ponas

Makstedas sėdėdavo kontoroje su savininku, dėliodami kitus banknotų pluoštus. Galbūt atsilyginant derėtų pakviesti poną Makstedą savo slapton ekspedicijon į Hangdžou aerodromą?

– Nepraleisk filmo, Džeimi. Tikiuosi, pateiksi man naujausių karo aviacijos žinių...

Džimas žiūrėjo, kaip ponas Makstedas svirduliuoja nuožulniu tuščio baseino pakraščiu, ir spėliojo, ar jis įkris. Jeigu ponas Makstedas visada virsta į baseinus atsitiktinai, kodėl šie atsitiktinumai pasitaiko tik tada, kai baseinas sklidinas vandens?

TREČIAS SKYRIUS
Apleistas aerodromas

Džimas nulipo nuo terasos. Nubėgo pieva pro ravinčias moteris, joms virš galvų skraidindamas lėktuvėlį. Moterys jo nepaisė, kapojo žolę, bet atklydęs pernelyg arti jų Džimas visada jausdavo keistą baimingą virpulį. Jis įsivaizdavo, kas nutiktų, jei apalptų joms po kojomis.

Pietvakariniame šio žemės sklypo kampe buvo įrengta pono Lokvudo radijo antena. Tiesiant atotampos vielas dalis medinės tvoros buvo pašalinta, ir Džimas pro skylę išlindo į apleisto lauko pakraštį. Lauko viduryje pūpsojo laukinėmis cukranendrėmis apžėlusi kapų kalvelė, o papuvę karstai nuslinkus žemei vypsojo kaip komodos stalčiai.

Džimas patraukė per lauką. Eidamas pro kalvelę sustojo prie atvirų karstų. Skeletai geltonavo lietaus išplautame dumble, tarsi tie vargingi valstiečiai gulėtų šilkuose. Džimą vėl sukrėtė skirtumas tarp beasmenių mirusiųjų kūnų, kuriuos matydavo kasdien, ir šių saulės sušildytų skeletų – kiekvienas jų atrodė tik vienas toks. Jam buvo smalsu apžiūrėti kaukoles su šnairuojančiomis akiduobėmis,

išsiklaipiusiais dantimis. Daugeliu atžvilgių skeletai buvo gyvesni negu valstiečiai, neilgai vaikščioję su šiais kaulais. Džimas apsičiupinėjo skruostą ir žandikaulį, mėgindamas įsivaizduoti savo skeletą gulint saulėje šiame taikiame lauke, iš kurio matyti apleistas aerodromas.

Palikęs kapų kalvelę ir jos kaulų šeimyną, Džimas perėjo lauką iki žemaūgių tuopų eilės. Medine lipyne nusileido į išdžiūvusio ryžių lauko slėnumą. Patvoryje šešėlyje gulėjo oda aptraukti vandeninio buivolo griaučiai, bet daugiau apylinkėse nematyti nė dvasios, visi kinai iš Jangdzės baseino kaimų sugužėjo į Šanchajaus prieglobstį. Iškėlęs virš galvos lėktuvėlį Džimas bėgo slėnuma iki geležinio statinio per šimtą jardų į vakarus, ant aukštumėlės šlaito. Dilgėlėmis ir cukranendrėmis apaugę betoninio tako likučiai vedė pro sugriuvusią sargybinę, paskui pranyko atviroje žolių jūroje.

Tai Hangdžou aerodromas, stebuklingoji Džimo vieta, kur net ore tvyro svajonės ir netikėtumai. Čia dar stūkso cinkuotos skardos angaras, bet tai ir viskas, kas liko iš karinio aerodromo, iš kurio kinų naikintuvai puolė japonų pėstininkų kolonas, artėjusias prie Šanchajaus 1937-aisiais. Džimas įbrido į žolę sulig juosmeniu. Kaip jūroje prie Čingdao po šiltu paviršiumi čia plytėjo vėsus pasaulis su paslaptingomis srovėmis. Smagus gruodžio vėjas talžė žolę, aplinkui jį lyg neregimo lėktuvo sukelti sukosi verpetai. Įsiklausęs Džimas beveik girdėjo beįsisukančių variklių garsą.

Jis paleido savo modeliuką pavėjui ir sugavo grįžusį ant delno. Tas sklandytuvas jam jau nusibodo. Jis žaidžia, o čia stovėjo kinai ir japonai karo lakūnų kombinezonais, prieš kildami į ataką užsidėdavo apsauginius akinius. Džimas brido gilesne žole, dabar jam iki pečių. Tūkstančiai stiebelių braukė jo aksomines kelnes ir šilkinius marškinius, tarsi bandydami atpažinti mažąjį aviatorių.

Pietinis aerodromo kraštas baigėsi sekloku grioviu. Giliose dilgėlėse gulėjo vieno variklio japonų naikintuvo liemuo. Tikriausiai jį

pašovė bandant nutūpti ant gruntinio kilimo tako. Sparnai, sraigtas ir uodegos dalis buvo nuimti, bet lakūno kabina liko kaip buvusi, aprūdijusį kėdės ir valdymo svirčių metalą išplovė lietūs. Pro atviras radiatoriaus groteles Džimas įžiūrėjo cilindrus variklio, skraidinusio šį lėktuvą ir jo pilotą. Kadaise blizgus metalas dabar buvo šiurkštus ir korėtas kaip ruda pemza, kaip surūdiję povandeninių laivų korpusai, ištraukti ant seklumos įlankėlėje prie vokiečių forto ties Čingdao. Kad ir aprūdijęs, šis japonų naikintuvas vis tiek priklausė dangui. Ištisus mėnesius Džimas suko galvą, kaip įtikinti tėtį pasiimti jį į Amhersto prospektą. Naktį jis gulėtų prie jo lovos, nušviestas galvoje besisukančių kino kronikų. Džimas patupdė modeliuką ant variklio dangčio ir įlipęs pro priekinį langą klestelėjo į metalinę sėdynę. Parašiuto, kuris atstoja lakūnui sėdynę, nebuvo, tad Džimas įsitaisė ant kabinos grindų, surūdijusio metalo oloje. Jis pažvelgė į prietaisų skydą su japoniškais rašmenimis, vairalazdę, važiuoklės svirtelę. Po prietaisų skydu priekinio stiklo dangtyje matė kulkosvaidžių uoksus, šūvių su sraigto veleno sukimusi sinchronizavimo mechanizmą. Kabinoje tvyrojo ypatinga atmosfera – vienintelė Džimo ligi šiol patirta nostalgija, – neišblėsęs iš šios kabinos lėktuvą valdžiusio karo lakūno atminimas. Kur jis dabar? Džimas dėjosi junginėjąs valdymo prietaisus, tarsi šis įsijautusio berniuko veiksmas galėtų prišaukti seniai mirusio aviatoriaus dvasią.

Po vienu apmūsojusiu ciferblatu prie prietaisų skydo buvo pritvirtinta metalinė juostelė su eilute japoniškų rašmenų – įvairių slėgio ar sraigto žingsnių nustatymo sąrašas. Džimas nugnybo juostelę nuo sudilusių kniedžių, atsistojęs įsikišo į aksominių kelnių kišenę. Išlindo iš kabinos ir užlipo ant variklio dangčio. Nuo užplūdusių prieštaringų jausmų, kuriuos kaskart jam sukeldavo šis sunykęs lėktuvas, virpėjo rankos ir pečiai. Iš to jaudulio čiupo savąjį modeliuką ir paleido sklęsti oru.

Pagautas vėjo, modeliukas pasisuko, paskui pakilęs aukštyn nusklendė aplink visą aerodromą. Nučiuožęs senojo betoninio forto stogu, nukrito į žolę už nugaros. Nustebęs dėl tokio lėktuvėlio greičio, Džimas nušoko nuo variklio dangčio ir nubėgo forto link, išskėtęs rankas tratino kulkosvaidžiais šmėkščiojančius vabzdžius.

– Tra ta ta ta... Vera Vera Vera!..

Už apžėlusio aerodromo ribos griovio plytėjo 1937-aisiais vykusio mūšio laukas. Čia kinų armijos, bandydamos stabdyti prie Šanchajaus artėjančius japonus, buvo surengusios vieną iš bevaisių pasipriešinimų. Sunykę apkasai vingiavo zigzagais, suiręs žemės palisadas sulygino kapų kauburėlius, supiltus ant nebenaudojamo kanalo pylimo. Džimas prisiminė, kaip lankėsi Hangdžou su tėvais 1937-aisiais kelios dienos po mūšio. Iš Šanchajaus atvažiavo grupelės europiečių ir amerikiečių, limuzinus pasistatė ant šovinių tūtomis nusėtų kaimo keliukų. Damos šilkinėmis sukniomis ir jų vyrai pilkais kostiumais vaikštinėjo per karo liekanas įkandin čia padirbėjusio sprogdintojų būrio. Džimui mūšio laukas atrodė veikiau kaip pavojingo šlamšto sąvartynas: palei kelią išdraikytos amunicijos dėžės ir rankinės granatos, numesti šautuvai stirksojo kaip mietai, nuo arklių lavonų neatkinkyti artilerijos pabūklai. Kulkosvaidžių šovinių juostos draikėsi žolėje lyg nuodingų gyvačių išnaros. Aplink kur pažvelgsi – žuvusių kinų kareivių kūnai. Virtinės jų tįsojo pakelėse, jie plūduriavo kanaluose, stumdėsi srovės sunešti aplink tiltų stulpus. Apkasuose tarp kapų kauburėlių šimtai mirusių kareivių sėdėjo vienas prie kito, galvas įrėmę į išdraskytą žemę, tarsi visi kartu būtų užmigę giliu karo miegu.

Džimas priėjo betoninį fortą. Pro šaudymo angas į drėgną jo pasaulį sklido blanki šviesa. Užlipęs ant stogo, perėjo atvirą aikštelę, po dilgėmis apaugusius šlaitus dairydamasis lėktuvėlio. Šis gulėjo per

dvidešimt pėdų įstrigęs spygliuotoje senų apkasų vieloje. Popierius nuo sparnų nuplyšo, bet rėmas liko sveikas.

Džimas buvo bešokąs nuo forto, bet pastebėjo iš apkaso į jį žiūrintį veidą. Japonų kareivis su visa ekipuote tupėjo prie apirusio pylimo, jo šautuvas, mantos diržas, kareiviškas paklotas gulėjo šalia tarsi išdėti patikrinimui. Ne vyresnis nei aštuoniolikos, ramiu apskritu veidu jis žvelgė į Džimą, nė kiek nenustebęs staiga išdygus europiečiui berniukui mėlynomis aksominėmis kelnėmis ir šilkiniais marškiniais.

Džimas žvilgsniu yrėsi apkasu. Dar du japonų kareiviai suspaudę tarp kelių šautuvus sėdėjo ant kyšančio iš žemės medinio rąsto. Visas apkasas buvo pilnas ginkluotų vyrų. Už penkiasdešimties jardų po bunkerio brustveru tupėjo antras būrys, rūkė ir skaitė laiškus. Toliau dar keletas grupelių kareivių, kurių galvas vos įžiūrėjo tarp dilgėlių ir cukranendrių. Buvusiame mūšio lauke ilsėjosi visa japonų pėstininkų kuopa, tarsi atvykusi papildyti gretų ankstesnio karo žuvusiaisiais, iš kapo pakilusiomis bendražygių vėlėmis, aptaisytomis naujomis uniformomis ir aprūpintomis žygio daviniais. Kareiviai traukė dūmą mirksėdami neįprastoje saulės šviesoje atsigręžę į Šanchajaus centro dangoraižius su neono atšvaitais, žybčiojančiais viršum plynų ryžių laukų.

Džimas grįžtelėjo į naikintuvo liemenį – bene pamatys kabinoje sėdintį žuvusį karo lakūną. Gilia žole tarp forto ir lėktuvo brido japonų seržantas. Tvirtos jo kojos jam įkandin brėžė geltonuojančią skrodę. Jis iki pirštų surūkė cigaretę, paskutinius dūmus įtraukė į plaučius. Nors seržantas tarsi jo nematė, Džimas žinojo, kad jis jau nusprendęs, kaip su berniuku pasielgs.

– Džeimi!.. Mes visi laukiame... Tau staigmena!

Tai tėtis šaukė Džimą. Stovėdamas aerodromo viduryje matė šimtus japonų kareivių apkasuose. Buvo su akiniais, nusimetęs pirato akies raištį ir kostiumo švarką. Jis bėgo nuo daktaro Lokvudo

namų, bet net ir gaudydamas kvapą prisivertė stovėti ramiai, kad japonams kuo mažiau užkliūtų. Kinams, kurie išsigandę visada verkia ir mosuoja rankomis, tai buvo nesuprantama.

Ir vis tiek Džimas nustebo, kad tokio menko pagarbos ženklo seržantui, regis, buvo gana. Nė nedirstelėjęs į Džimą, jis nusviedė nuorūką ir peršoko aerodromo ribos griovį. Nupešęs nuo spygliuotos vielos Džimas švystelėjo lėktuvėlį į dilgėles.

– Džeimi, metas fejerverkams... – tėtis ramiai brido žole. – Reikia eiti namo.

Džimas nulipo nuo forto stogo.

– Mano lėktuvas ten. Turbūt galėčiau jį pasiimti.

Tėtis žvelgė į apkasų pylimu einantį seržantą. Džimas matė, kad jam sunku kalbėti. Įsitempusiame veide nebeliko nė lašo kraujo, kaip tąkart, kai medvilnės fabriko profsąjungų aktyvistai grasino jį užmušti. Bet jis dar kažką galvojo.

– Paliksime jį kareiviams, kas rado, to ir yra.

– Kaip aitvarus?

– Taigi.

– Jis labai nesupyko.

– Atrodo, kad jie čia kažko laukia.

– Karo?

– Nemanau.

Susiėmę rankomis jiedu ėjo per lauką. Niekas nė nekrustelėjo, tik nenuilsdama bangavo žolė, repetuodama būsimas lėktuvų sraigtų sroves. Priėjus angarą, tėtis stipriai, beveik skaudžiai apglėbė Džimą, tarsi būtų jį visam laikui praradęs. Jis nepyko ant sūnaus ir lyg džiaugėsi, kad teko apsilankyti senajame aerodrome.

Bet Džimas jautė keistą kaltę, irzulį dėl savęs. Praganė lėktuvėlį ir įviliojo tėtį į pavojingą susitikimą su japonais. Japonams pasipainioję pavieniai europiečiai paprastai būdavo paliekami negyvi pakelėje.

Jiems grįžus į Lokvudo namus, svečiai jau skirstėsi. Surinkę vaikus ir jų amas, paskubomis lipo į automobilius ir lydimi konvojaus vyko į Tarptautinę gyvenvietę. Daktaras Lokvudas, Kalėdų Senelio kelnėmis, su vatine barzda, jiems mojavo, ponas Makstedas gurkšnojo viskį prie tuščio baseino, o Kantono fokusininkai palypėję kopėčiomis vaizdavo fantastinius paukščius.

Džimas sėdėjo pakardo užpakalinėje sėdynėje tarp tėvų, vis dar gedėdamas prarasto lėktuvėlio. Gal jie baiminosi, kad jis vėl sumanys kokią šunybę, jeigu atsisės prie Jango? Juk sugebėjo sugadinti pono Lokvudo vakarėlį ir neteko vilties kada nors vėl apsilankyti Hangdžou aerodrome. Džimui neišėjo iš galvos svajomis apipintas sudužęs naikintuvas ir žuvęs lakūnas, kurio buvimą pajuto rūdijančioje kabinoje.

Nepaisant šių nesėkmių Džimas apsidžiaugė mamai pasakius, kad jie keletui dienų išsikraustys iš namų Amhersto prospekte ir pagyvens bendrovės apartamentuose „Palace" viešbutyje. Kitą dieną katedros mokykloje prasideda baigiamieji mokslo metų egzaminai – geometrija ir Šv. Raštas. Katedra vos už kelių šimtų jardų nuo viešbučio, tai rytą turės sočiai laiko pasikartoti. Džimą itin domina Šv. Raštas, ypač dabar, kai tapo ateistu, tad visada džiaugiasi, kai tradicinis pastoriaus Mato pagerbimas skiriamas jam („Pirmasis ir visų didžiausias klasės pagonis yra...").

Džimas laukė pakardo priekinėje keleivio vietoje, kol tėvai persirengė ir susikrovė lagaminus į bagažinę. Išsukus pro vartus, jis pažvelgė į nejudantį elgetą ant popierinio čiužinio. Ant kairės jo pėdos pastebėjo pakardo „Firestone" padangų raštą. Žmogystos galvą apnešė lapais ir laikraščių draiskanomis, jis virto tuo pačiu beformiu šlamštu, iš kurio seniau stirksojo jo kūnas. Džimas gailėjo elgetos, bet kažin kodėl pajėgė galvoti tik apie žymes ant jo pėdos. Jeigu jie būtų važiavę pono Makstedo studebekeriu, raštas

būtų buvęs kitoks – senis būtų buvęs pažymėtas „Goodyear“ bendrovės atspaudu.

Bandydamas ginti šias mintis Džimas įjungė automobilio radiją. Jis visada laukė vakarinių pasivažinėjimų po Šanchajaus centrą, po šį įelektrintą, žaižaruojantį miestą, jaudinantį labiau nei bet koks kitas miestas pasaulyje. Jiems privažiavus Kunkuliuojančios Versmės kelią, Džimas prilipo prie priekinio stiklo, tyrinėdamas naktinių klubų ir lošimo landynių aptūptas pakeles, būrius baro merginų ir banditų, turtingų elgetų su jų apsauginiais. Už šešių tūkstančių mylių, kitapus datos keitimosi linijos, sekmadienio paryčiu Honolulu mieste amerikiečiai tebemiegojo, bet čia laikas, kaip ir visa kita, jau skubėjo visa diena priekin – Šanchajus jau pasirengęs pradėti naują savaitę. Lošėjų minios smelkėsi į čailai* stadionus, užtverdamos eismą į Kunkuliuojančios Versmės kelią. Šaligatvį ištuštino priešais pakardą įsukęs šarvuotas policijos autobusiukas su dviem „Thompson“ kulkosvaidžiais plieno bokštelyje viršum vairuotojo. Pulkelis jaunų kinių blizgučiais nusagstytomis suknelėmis užkliuvo už popierinėmis gėlėmis papuošto vaiko karstelio. Nepaleisdamos sukabintų rankų atšlijo į pakardo radiatoriaus groteles, sušmėžavo pro Džimo langą, ėmė pliaukšėti į priekinį stiklą delniukais ir šūkčioti nešvankybes. Šimtai eurazijiečių baro merginų kailiniais iki kulkšnių pūpsojo rikšų eilėse prie „Parko“ viešbučio, švilpčiodamos pro dantis viešbučio gyventojams, žengiantiems pro sukamąsias duris, o jų suteneriai ginčijosi su pusamžėmis čekų ir lenkų poromis tvarkingais sulopytais kostiumais, bandančiomis parduoti paskutinius savo papuošalus. Netoliese prie „Sun Sun“ parduotuvės Nankino kelyje grupelė jaunų Europos žydų plaukiančioje minioje mušėsi su gauja vyresnių svastikomis rankoves persirišusių vokiečių

---

* Itin daug lažybų pritraukiantis į lauko tenisą panašus žaidimas, baskų pelotos atmaina.

iš „Grafo Cepelino" klubo. Išbaidyti policijos sirenų, jie smuko pro didžiausio pasaulyje „Cathay" kino teatro įėjimą, knibždėlynas kinų pardavėjų ir mašininkų, elgetų ir kišenvagių, susirinkusių pavėpsoti į vakariniam seansui atvykstančius žmones, pasiliejo į gatvę. Išlipusios iš limuzinų damos ilgais sijonais yrėsi pro penkiasdešimties kuprių viduramžių kostiumais garbės sargybą. Prieš trejetą mėnesių, kai tėvai buvo atsivedę Džimą žiūrėti *Paryžiaus katedros kupriaus* premjeros, jų laukė du šimtai kuprių, kino teatro vadovybės užverbuotų iš visų Šanchajaus akligatvių. Kaip paprastai, reginys prie teatro gerokai pranoko ekrane rodomus vaizdus, ir Džimas nekantravo trauktis ant šaligatvio, kuo toliau nuo kino kronikų bei nepaliaujamo karo priminimo.

Po vakarienės gulėdamas miegamajame vienuoliktame „Palace" viešbučio aukšte Džimas stengėsi nemiegoti. Klausėsi japonų hidroplano, tupiančio ant upės Nantao jūrų aviacijos bazėje, gaudimo. Galvojo apie sudužusį naikintuvą Hangdžou aerodrome ir apie japonų karo lakūną, kurio vietoje šią popietę sėdėjo. Gal į jį įžengė žuvusio aviatoriaus dvasia, ir japonai įsitrauks į karą vienoje pusėje su britais? Džimas sapnavo artėjantį karą, kino kroniką, kurioje jis stovėjo lakūno kombinezonu ant tylaus lėktuvnešio denio, pasirengęs skristi su tais vienišais Kinijos jūros salos tautos vyrais, nešamas drauge su jais per Ramųjį vandenyną dieviško vėjo dvasios.

KETVIRTAS SKYRIUS
Kanonierės „Petrel" užpuolimas

Popierinių gėlių kilimas plūduriavo ryto potvynio vandenyse, spietėsi prie alyvoj išmirkusių molo polių, aptaisė juos ryškių spalvų raukiniais. Keletą minučių prieš auštant Džimas sėdėjo prie savo miegamojo „Palace" viešbutyje lango. Jis vilkėjo uniformą, buvo

guviai nusiteikęs valandą iki pusryčių pasikartoti egzaminui. Tačiau kaip visuomet sunkiai pajėgė atplėšti akis nuo Šanchajaus pakrantės. Po viešbučio langais iš prekeivių keptuvių jau kilo žemės riešutų aliejuje čirškinamų žuvų galvų ir sojų varškės kvapas. Kininės vernicijos aliejumi įtrintos džonkos su nupaišytomis akimis ant pirmagalių plaukė pro opijaus laivus-sandėlius, užplukdytus ant seklumos Pudongo krante. Tūkstančiai sampanų ir keltų plūduriavo pririšti palei Bundą – lūšnų miestą ant vandens dar gaubė tamsa. Bet tarp Pudongo fabrikų kaminų virš upės jau smelkėsi pirmieji saulės spinduliai, jie išryškino kvadratinius amerikiečių „Wake“ ir Jos Didenybės „Petrel“ laivų siluetus.

Amerikiečių ir britų kanonierės buvo prišvartuotos vidupyje priešais Bundo bankus ir viešbučius. Džimas žiūrėjo, kaip motorinė valtis plukdo du britų karininkus į „Petrel“ laivą po vakarėlių krante. „Petrel“ kapitoną Polkinhorną Džimas buvo matęs elitiniame Šanchajaus užmiesčio klube. Jis žinojo visus upėje stovinčius laivus; net šioje pilkšvoje šviesoje berniukas pastebėjo, kad italų monitorius „Emilio Carlotta“, anksčiau buvęs prišvartuotas netoliese Bundo miesto sodo – provokuojamai priešais Britanijos konsulatą, – šią naktį pakėlė inkarą. Jo vietą užėmė japonų kanonierė, kresnas, kare suvargęs laivas apskretusiais pabūklų vamzdžiais, paprastu maskavimo piešiniu ant kamino ir antstato. Iš inkaro angų abiejose jo pirmagalio pusėse sunkėsi rūdys. Tiltelio plieno langinės tebebuvo užsklęstos, smėlio maišai pūpsojo aplink priešakinio ir užpakalinio pabūklų aikšteles. Žiūrėdamas į šį galingą laivą Džimas svarstė, ar jis nukentėjo patruliuodamas Jangdzės tarpekliuose. Jūreiviai ir karininkai zujo aplinkui kapitono tiltelį, signalinė lempa siuntė pranešimą per upę.

Už poros mylių prieš srovę, už Nantao jūrų aviacijos bazės, stūksojo kinų laivų užtūra: laivai buvo nugramzdinti 1937-aisiais, sumanius užtverti upę. Saulės šviesa košė pro plieno stiebus ir kaminus, iš

jūros kylantis vanduo plovė jų denius, skalavo kajutes. Plaukdamas bendrovės kateriu iš viešnagės tėčio medvilnės fabrike, Džimas kiekvieną kartą trokšdavo įlipti į tuos krovininius laivus ir paklajoti po jų apsemtas kajutes, po rūdžių urvais virtusį pamirštų kelionių pasaulį.

Jis stebėjo japonų kanonierę prie miesto sodo. Signalinė lempa nuo tiltelio atkakliai švytravo. Ar ši nuvargusi ginklų platforma ketina nugrimzti ant savo inkarų? Nors Džimas labai gerbė japonus, apie jų laivus Šanchajuje britai kalbėjo nepagarbiai. Linijinis kreiseris „Idzumo", prišvartuotas šalia Japonijos konsulato Hongkou per pusę mylios pasroviui, atrodė daug įspūdingiau negu kanonierės „Wake" ir „Petrel". Tiesą sakant, „Idzumo" – japonų Kinijos laivyno flagmanas – buvo pastatytas Anglijoje, o prieš parduodant japonams 1905-aisiais, per Rusijos–Japonijos karą, buvo tarnavęs Karališkajame jūrų laivyne.

Šviesa sklido upe išryškindama popierines gėles – atrodė, tarsi jūreivių sveikintojai paleido vandenin paskuigalį puošusias girliandas. Kiekvieną naktį vargetos Šanchajaus kinai, neištenkantys sumokėti už palaidojimą, išplukdydavo giminaičių palaikus nuo laidotuvių molų, karstus apkaišę popierinėmis gėlėmis. Panešėtus tolyn slūgstančio vandens potvynis juos grąžindavo atgal kartu su visomis kitomis miesto išmestomis atliekomis. Plūduriuojančios popierinių gėlių pievos tyvuliavo upės paviršiuje, susitelkdavo į plaukiojančius gėlynus apie išpurtusius, tarsi pernakt kantriosios Jangdzės penėtus senų vyrų ir moterų, jaunų motinų ir mažų vaikų kūnus.

Džimas nemėgo šios lavonų regatos. Kylančios saulės šviesoje popieriniai žiedlapiai priminė žarnų ringes ant teroristų bombų aukų Nankino kelyje. Jis atkreipė dėmesį į japonų kanonierę. Iš jos nuleido motorinę valtį, kuri dabar kirto upę, artėdama prie amerikiečių „Wake". Tuzinas japonų jūrų pėstininkų sėdėjo veidais vienas į kitą iškėlę šautuvus kaip irklus. Paradine uniforma apsitaisę

karininkai stovėjo pirmagalyje, vienas pirštinėtomis rankomis laikė megafoną.

Suglumęs, kad jie tokį ankstyvą rytą susirengė mandagumo vizito, Džimas užlipo ant palangės ir prisiplojo prie lango stiklo. „Idzumo" nuleido porą patrulinių laivų, kiekviename po penkiasdešimt jūrų pėstininkų. Trys laivai susitiko upės viduryje ir išjungė variklius. Jie murdėsi tarp popierinių gėlių ir senų pakuočių. Pro juos praūžė motorinė džonka bambuko narvais nukrautu deniu su lojančiais šunimis, gabenamais į Hongkou mėsos turgų. Prie vairo stovėjo nuogas kulis ir maukė alų iš butelio. Jis net nesistengė pasukti šalin džonkos čiurkšlėms merkiant išlipusiuosius iš kanonierės. Nesibaidydamas purslų japonų karininkas per megafoną kreipėsi į amerikiečių laivą.

Netverdamas juoku Džimas delnais būgnijo į langą. Visas Šanchajus puikiai žino, kad nė vieno amerikiečių karininko laive nėra. Visi jie kietai miega savo kambariuose „Parko" viešbutyje. Ir tikrai, iš po priekinio denio išniro apsimiegojęs įgulos narys kinas su šortais ir liemene. Jis pakraipė galvą, išvydęs atplaukiantį japonų patrulinį laivą, ir šoko blizginti bronzinių turėklų. Jūrų pėstininkai sulipo trapu ir spėriai nubėgo į denį. Nešini šautuvais su pritaisytais durtuvais jie šukavo visą laivą, ieškodami amerikiečių įgulos narių.

Motorinė valtis, o įkandin jos ir antras patrulinis laivas priplaukė prie Jos Didenybės kanonierės „Petrel". Pokalbis su jaunu britų karininku ant tiltelio buvo trumpas ir atžarus, britas atstūmė japonus be ceremonijų, kaip Džimas buvo matęs tėvus atstumiant medines galvas ir raižytus dramblius iš Javos siūlančius prekeivius, skobtomis valtimis apspintančius turistinius laivus Šanchajaus uoste.

Ar japonai bando ką nors parduoti britams ir amerikiečiams? Džimas žino, kad jie tik gaišta laiką. Stovėdamas prie lango ištiestomis rankomis jis bandė prisiminti signalinę sistemą, kurios taip nenoriai mokėsi būdamas skautas. Japonų karininkas motorlaivyje

pasiuntė šviesos signalą karo laivui prie miesto sodo. Šviesai šokčiojant vandens paviršiumi, Džimas pastebėjo šimtus kinų, kurnančių pro Britanijos konsulatą. Kanonierės kaminas pumpavo dūmų ir garų kamuolius, atrodė, tarsi laivas tuoj pat sprogs.

Priešakinio pabūklo vamzdis driokstelėjo vieną pliūpsnį, apsvilino tiltelį ir denį. Sprogimas pasigirdo už šešių šimtų jardų, sviedinys trenkė į „Petrel“ antstatą. Sprogimo banga sudrebino Bundo viešbučių langus, sunkus stiklas trenkė Džimui per nosį. Karo laivui iššovus antrą sviedinį iš galinio bokštelio, jis šoko ant lovos ir pravirko, paskui susitvardęs susigūžė raudonmedžio lovos galvūgalyje.

Greta Japonijos konsulato prišvartuotas kreiseris „Idzumo“ irgi atidengė ugnį. Jo pabūklai žybsėjo pro trijų laivo kaminų dūmus, kurie raitėsi pavandeniui kaip juodų plunksnų boa. „Petrel“ jau užklojo garo skraistė, žemiau jos vandenyje atsispindėjo įnirtingos ugnies pliūpsniai. Du japonų naikintuvai nardė virš Bundo taip žemai, kad Džimis galėjo įžiūrėti lakūnus kabinose. Kinų minios blaškėsi per tramvajaus linijas, vieni prieplaukos pusėn, kiti bandė slėptis ant viešbučių laiptų.

– Džeimi! Ką tu darai? – dar su pižama ir basas tėtis įsiveržė į miegamąjį. Sutrikęs spoksojo į baldus, tarsi nebepažindamas šio kambario. – Džeimi, pasitrauk nuo lango! Apsirenk ir daryk, ką lieps mama. Išvykstame po trijų minučių.

Jis, regis, nepastebėjo, kad Džimis vilki mokyklinę uniformą. Kai jie prisidengė akis nuo horizontalių artilerijos ugnies pliūpsnių, vidupyje nugriaudėjo baisus sprogimas. Liepsnojančios „Petrel“ nuolaužos kaip fejerverko raketos išlėkė į orą ir tėškėsi vandenin. Nuo triukšmo ir dūmų Džimas apmirė. Žmonės bėgo viešbučio koridoriais, pagyvenusi anglė spiegė į lifto šachtą. Džimas sėdėjo ant lovos neatplėšdamas akių nuo grimztančio į upę liepsnojančio kiauto. Kas kelias sekundes iš jo plykstelėdavo ugnis. Britų jūreiviai laive gynėsi. Jie sutelkė vieno pabūklo komandą ir šaudė į „Idzumo“.

Bet Džimas žvelgė į juos niauriai. Jis suvokė, kad tikriausiai pats pradėjo karą, pro langą pasiuntęs ne tuos signalus, o juos neteisingai suprato japonų karininkai motorinėje valtyje. Dabar jau žino, kad geriau būtų likęs su skautais. Galbūt pastorius Matas duos jam lazdų priešais visą klasę už šnipinėjimą.

– Džeimi! Gulk ant grindų!

Mama priklaupė koridoriuje. Tarp sviedinių salvių ji atplėšė jį nuo drebančių langų ir laikė prispaudusi prie kilimo.

– Ar aš eisiu į mokyklą? Šiandien Šv. Rašto egzaminas.

– Ne, Džeimi, šiandien atostogos. Pažiūrėsime, ar Jangas galės parvežti mus namo.

Džimas žavėjosi jos ramumu. Nusprendė, nesakys mamai pradėjęs karą. Tėvai paskubom apsirengė, ir jie pajudėjo iš viešbučio. Europiečių ir amerikiečių svečių minia šturmavo liftus. Laiptais jie nesileido, bet stovėjo ir šūkavo žemyn į liftų šachtas. Nešėsi lagaminus, buvo apsitaisę paltais ir skrybėlėmis, tarsi nusprendę lipti į kitą garlaivį, vykstantį Honkongan. Mama buvo beliekanti su jais, bet tėtis paėmė ją už rankos ir prasibrovė iki laiptų.

Per skubėjimą daužydamasis kelius Džimas pirma jų pasiekė holą. Virėjai ir padavėjai kinai, pirmų aukštų svečiai, baltarusės administratorės gūžėsi už odinių baldų ir palmių vazonų, bet Džimo tėvas prasiyrė pro juos iki sukamųjų durų.

Šaudymas nurimo. Bundu tarp sustojusių tramvajų ir sustatytų automobilių skuodė pulkai kinų: šlubčiojančios senos amos juodomis kelnėmis, kuliai, traukiantys tuščias rikšas, elgetos ir sampanų berniukai, uniformuoti viešbučių padavėjai. Upę dengė pilkų dūmų skraistė, milžiniška kaip ūke nuskendęs miestas, o iš jos kyšojo „Idzumo" ir „Wake" stiebai. Prie miesto sodo japonų kanonierės kaminas vis dar pumpavo įkaitusius iki baltumo pelenus.

„Petrel" grimzdo ant inkaro. Garai kilo iš laivo galo ir vidurio, o pirmagalyje Džimas matė jūreivius, laukiančius eilėje išplaukti laivo

kateriu. Per Bundą šliaužė japonų tankas vikšrais skeldamas žiežirbas iš tramvajaus bėgių. Trūkčiodamas apsuko paliktą tramvajų ir pritrėškė rikšą prie telegrafo stulpo. Atitrūkęs nuo sumaitoto rėmo per kelią nudardėjo išlenktas ratas. Jis atkartojo puolantiems kareiviams komanduojantį karininką – tas suko ratą iškeltu kardu priešais jį. Du naikintuvai audė dangų virš pakrantės, jų sraigtų sukelta banga plėšė bambukinius stogus nuo sampanų – paskutinės šimtų susigūžusių kinų priedangos. Japonų pėstininkų batalionas žengė per Bundą, tarp dekoratyvinių miesto sodo medžių jie atrodė tarsi teatro scenoje. Vedamas karininko su mauzeriu būrys su pritaisytais šautuvų durtuvais skubiai pakilo Britanijos konsulato laiptais.

– Štai automobilis... Reikia bėgt!

Pačiupęs Džimą ir mamą už rankos tėtis išlakdino juos į gatvę. Džimą išsyk parbloškė pro šalį skuodžiantis kulis. Berniukas gulėjo apsvaigęs tarp dundančių kojų, tikėdamasis, kad anas kinas nuoga krūtine grįš ir atsiprašys. Paskui pats atsistojo, nusipurtė kepurę ir švarkelį ir nusekė tėvus į automobilį priešais „Šanchajaus" klubą. Ant laiptų sėdėjo nusikamavusių kinių pulkelis, jos rikiavo savo krepšius, springdamos nuo dyzelio smarvės, kuris pasklido upėj iš apvirtusio „Petrel" korpuso.

Kai jie pajudėjo Bundo gatve, japonų tankas jau buvo pasiekęs „Palace" viešbutį. Tanką apžiedė sprunkančio personalo minia, kinai pasiuntinukai amerikietiškais galionais puoštomis uniformomis, padavėjai baltomis palaidinėmis ir viešbučio svečiai europiečiai, globiantys savo kepures ir lagaminus. Pirma tanko yrėsi du japonų motociklininkai, prie kiekvieno maskuote išmargintame lopšyje sėdėjo po ginkluotą kareivį. Pasistoję ant paminų jie stengėsi prasiveržti pro rikšas, arklių traukiamus vežimaičius ir gaujas kulių, trepsinčių po naščiais su medvilnės ryšiais.

Minia užkimšo Bundo gatvę. Ir vėl Šanchajaus grūstis ir gaudesys prarijo įsiveržėlius. Galbūt karas jau baigėsi? Pro galinį spūstyje

įstrigusio pakardo langą Džimas žiūrėjo į japonų puskarininkį, šūkalojantį ant besigrūdančių kinų. Prie puskarininkio kojų gulėjo negyvas kulis, iš jo galvos kliokė kraujas. Tankas įstrigo automobilių sąnašoje, o jam kelią užstojo baltas „Lincoln Zephyr“. Prunkšdamos į mažus delniukus mašiną bandė vairuoti dvi jaunos kailiniuotos, žiedais apsimausčiusios kinės, naktinio klubo, įsikūrusio „Socony“ pastato viršuje, šokėjos.

– Palaukite čia! – Džimio tėvas atidarė savo dureles ir žengė į gatvę. – Džeimi, saugok mamą!

Amerikiečių kanonierę „Wake“ užėmę japonų jūrų pėstininkai atidengė kulkosvaidžių ugnį. Šauliai nuo tiltelio pliekė į krantan plaukiančius britų jūreivius iš „Petrel“ laivo. Laivo kateris, prisėstas sužeistų vyrų, grimzdo į seklų dumblyną ties prancūzų koncesijos pakrante. Jūreiviai iki šakumo suklimpo juodame dumble, jų rankos plūdo krauju. Sužeistas laivūnas įkrito į vandenį, srovė jį nešė juoduojančio Bundo pylimo link. Kabindamiesi į vienas kitą jūreiviai beviltiškai kepurnėjosi dumble, aplinkui juos raibuliavo kylantis potvynio vanduo. Juos jau aptiko pirmosios laidotuvių gėlės ir ėmė telktis aplinkui pečius.

Džimas žiūrėjo, kaip jo tėtis prasiyrė pro prieplauką užankštusius kulius iš sampanų. Iš „Šanchajaus“ klubo atbėgo pulkelis britų, nusimetė paltus ir švarkus. Vienmarškiniai, tik su liemenėmis jie šoko nuo laiptų aikštelės į dumblą, vasnojo rankomis, įstrigę iki šakumo. Japonų jūrų pėstininkai nuo amerikiečių „Wake“ be paliovos šaudė į katerį, bet du britai pasiekė sužeistą jūreivį. Apkabinę už pažastų tempė jį į dumbliną pakrantę. Džimo tėtis nubrido pro juos aptaškytais akiniais, kasdamasis per juodą dumblą. Kai pagaliau sugavo sužeistą laivūną, plūduriuojantį tarp prieplaukos polių, vanduo jau buvo pakilęs jam iki krūtinės. Už vienos rankos ištempė jį į seklumą, nusikamavęs atsiklaupė prie jo į alyvuotą dumblą. Kiti gelbėtojai pasiekė skęstantį katerį. Jie iškėlė likusius sužeistus jūreivius ir

kartu sukrito į vandenį. Plaukė ir šliaužė į krantą, o dar viena britų grupė padėjo jiems išsikapstyti ant užliejamos pakrantės.

Degė iš laivo „Petrel“ išsiliejusi alyva, debesys dūmų driko viršum Bundo ir gaubė įstrigusius spūstyje ir puolančius japonus. Džimas užsuko savo langą. Pakardą mestelėjo priekin, paskui įnirtingai papurtė į šonus. Priekinis stiklas pažiro ant sėdynių. Džimis gulėjo ant grindų prie užpakalinės sėdynės, staiga kėbulo statramstis trenkė mamai per galvą.

– Džeimi, lipk iš mašinos. Džeimi...

Apsvaigusi ji atidarė dureles, išlipo lauk ir nuo siūbuojančios sėdynės pasiėmė rankinę. Už jų japonų tankas bandė nustumti nuo kelio šokėjų kinių paliktą „Lincoln Zephyr“. Metaliniai vikšrai sužlėgė užpakalinį sparną prie rato ir sugrūdo sunkų automobilį į pakardo galą.

– Kelkis, Džeimi, eisim namo.

Prisidengusi ranka sumuštą veidą mama traukė sulenktas užpakalines dureles. Prieš rėždamas linkolnui antrą kartą tankas sustojo. Japonų jūrų pėstininkai malėsi tarp automobilių ir rikšų, durtuvais badydami minią. Džimas perlipo į priekinę sėdynę, atidarė vairuotojo dureles, tada šoko į gatvę ir atsitūpė tarp rikšos su ryžių maišais ienų. Tankas stūmėsi pirmyn, iš jo variklio išmetamųjų angų veržėsi dūmai. Džimas matė, kaip mamą nusinešė kinų ir europiečių minia, jūrų pėstininkų genama per Bundą. Po pirmojo tanko atriedėjo antras, paskui – virtinė užmaskuotų sunkvežimių su japonų kariais.

Iš amerikiečių laivo „Wake“ nuaidėjo paskutinis šūvis. Į dumbliną pakrantę ištraukė paskutinius sužeistus britų jūreivius. Alyvos plėvė iš grimztančios kanonierės „Petrel“ ištįso per upę, ramybe užliejo mūšio vietą. Britų civiliai, padėję išgelbėti jūreivius, sėdėjo tepaluotais marškiniais šalia pašautų vyrų. Džimo tėtis vilko sužeistą laivūną per dumblyną. Nusikamavusiam našta išsprūdo ir jis sukniubo seklioje srovėje, tekančioje iš nuotekų angos po molu per alyvuotą krantą.

Japonų kareiviai Bunde ginė minią nuo pakrantės, kinus ir europiečius varė lauk iš automobilių ir rikšų. Džimo mama dingo, atkirsta nuo jo karinių sunkvežimių kolonos. Sužeistas britų jūreivis, ne vyresnis nei aštuoniolikos, raudonplaukis, lipo laiptais nuo išsilaipinimo platformos ištiesęs rankas kaip kruvinas stalo teniso raketes.

Pasitaisęs mokyklinę kepuraitę Džimas nuskuodė paskui jį ir žiopsančius sampanų kulius. Nuskriejo laiptais ir nušoko nuo platformos ant klampios dumblinos pakrantės. Smukinėdamas iki kelių nubrido šlapiu purvu prie tėčio.

– Mes juos ištraukėme – šaunuolis, Džeimi.

Tėtis sėdėjo srovėje, laivūno kūnas gulėjo šalia. Tėtis pametė akinius ir vieną batą, bet tebebuvo su balta apykakle ir kaklaraiščiu. Vienoje rankoje laikė geltoną šilkinę pirštinę, matė mamą tokias maunantis į oficialius priėmimus Britanijos ambasadoje. Įsižiūrėjęs Džimas suvokė, kad tai nuo laivūno rankos numauta oda, nuvirusi mašinų skyriuje kilus gaisrui.

– Jis tuoj...

Tėvas šveitė pirštinę į vandenį it įkyraus elgetos ranką. Duslus, slopus sprogimas nugrumėjo per upę iš apvirtusio „Petrel“ korpuso. Iš pakilusių denių prasiveržė galinga garo srovė, ir karo laivas paniro į bangas. Viršum vandens sukunkuliavo siautulingas dūmų debesis, pasūkuriavo aplink lyg ieškodamas pranykusio laivo.

Tėtis išsitiesė ant dumblo. Džimas pritūpė šalia. Tankų variklių riaumojimas Bunde, japonų puskarininkių šūkalojamos komandos, ratus sukančių lėktuvų gaudesys atrodė toli. Juos jau pasiekė pirmosios „Petrel“ liekanos – iš gelmėn besileidžiančio laivo išplaukusios gelbėjimo liemenės, lentgaliai, tento atplaiša su nudrikusiomis virvėmis tarsi milžiniška medūza.

Pakrantėmis lyg begarsė artilerijos ugnis nužybsėjo šviesa. Džimas atsigulė šalia tėčio. Viršum jų Bunde rikiavosi šimtai japonų kareivių. Jų durtuvai stirksojo it saulę atspindinti kardų užtvara.

PENKTAS SKYRIUS
Pabėgimas iš ligoninės

– Mitsubišis... Dzerosen... ė... Nakadžima... ė...

Džimas gulėjo lovelėje vaikų palatoje ir klausėsi, kaip jaunas japonų kareivis šūkaloja virš ligoninės skraidančių lėktuvų pavadinimus. Danguje virš Šanchajaus buvo tiršta lėktuvų. Nors kareiviukas teskyrė porą pavadinimų, jis vos spėjo įkandin nenutrūkstamų aviacijos antskrydžių.

Trejetą dienų Džimas ramiai ilsėjosi palatoje viršutiniame aukšte Švč. Mergelės Marijos ligoninėje prancūzų koncesijoje, trikdomas tik slapta rūkančio japonų kareivio ir jo nemokšiškų bandymų atpažinti lėktuvus. Likęs palatoje vienas, galvodavo apie mamą su tėčiu, tikėjosi, kad netrukus jie ateis jo aplankyti. Klausydavosi hidroplanų, kylančių iš Nantao jūrų aviacijos bazės.

– Ė... ė... – kareivis papurtė galvą, vėl pritūpė ir pasidairė po švarutėlaites grindis nuorūkos. Koridoriuje po laiptais Džimas girdėjo prancūzes misionieres sesutes ginčijantis su japonų karo policininkais, dabar jie užėmė šį ligoninės sparną. Nepaisant kieto čiužinio, baltai dažytų sienų su labai nemaloniomis ikonomis viršum abiejų lovų – nukryžiuoto kūdikio Kristaus, apsupto mokinių kinų, – ir grėsmingo chemikalų kvapo (tikriausiai, spėjo Džimas, susijusio su stipriais religiniais jausmais), jis beveik negalėjo patikėti, kad karas pagaliau prasidėjo. Viską skyrė keistumo siena; kad ir koks veidas į jį būtų žvelgęs, visi kažkokie keisti.

Jis prisiminė daktaro Lokvudo pobūvį Hangdžou ir paukščiais virtusius kinų fokusininkus. Bet „Petrel" laivo apšaudymas, pakardą sužlegInęs tankas, milžiniški „Idzumo" pabūklai – visa tai priklausė vaizduotės sričiai. Džimas beveik tikėjosi, kad į palatą neskubėdamas įlinguos Jangas ir praneš, kad jie visi filmavosi Šanchajaus kino studijos spalvotame kino epe.

Tikra, be abejonės, buvo dumblo pakrantė, į kurią tėtis padėjo išvilkti sužeistus jūreivius ir kur jie sėdėjo šešias valandas greta žuvusio laivūno. Japonus, regis, taip nustebino jų puolimo greitis, jog ne iškart visiškai suvokė savo pergalės prasmę. Praėjus kelioms valandoms po Perl Harboro puolimo, Šanchajų supantys daliniai įsitvirtino Tarptautinėje gyvenvietėje. Amerikiečių laivą „Wake“ užėmę ir Bundą okupavę jūrų pėstininkai dabar šventė, gausiais būriais žygiuodami priešais viešbučius ir bankų pastatus.

Tuo metu sužeisti „Petrel“ įgulos nariai ir padėję juos išgelbėti britų civiliai liko dumblynėje prie nuotekų vamzdžio. Nuo prieplaukos nulipo ginkluota karo policijos grupė, visus apėjo. Jie paėmė kapitoną Polkinhorną sužeista galva ir pirmąjį jo padėjėją, bet kitus paliko sėdėti saulėkaitoje. Uniformuotas japonų karininkas, pirštinėta ranka laikydamas ginklo makštį, vaikštinėjo tarp sužeistų ir nusikamavusių vyrų, įdėmiai įsistebeilydamas į kiekvieną iš eilės. Jis apžiūrėjo Džimą, sėdintį su mokykliniu švarkeliu ir kepure prie nusigalavusio tėvo, akivaizdžiai suglumęs dėl įmantrios katedros mokyklos emblemos, matyt, nusprendė, kad Džimas esąs neįprastai jaunas karinio laivyno kariūnas.

Po valandos kapitonas Polkinhornas buvo nuplukdytas motorine valtimi į tą vietą, kur nuskendo „Petrel“. Prieš palikdamas laivą kapitonas sugebėjo sunaikinti kodus, ir dar daug dienų po to japonai siuntė narus į skenduolį, nesėkmingai bandydami rasti kodų dėžes.

Tuoj po dešimtos japonai atidarė Bundą, tūkstančiai sunerimusių kinų ir neutralių europiečių buvo nulydėti krantine. Jie žiūrėjo žemyn į sužeistą „Petrel“ įgulą ir tyliai stovėjo, kai ant JAV laivo „Wake“ stiebo iškilmingai iškilo tekančiosios saulės vėliava. Drebėdamas šalia tėčio šaltoje gruodžio saulėje Džimas žvelgė į susigrūdusių krantinėje kinų bereikšmes akis. Jie paliudijo visišką sąjungininkų pažeminimą, patirtą iš Japonijos imperijos, o patys gavo akivaizdžią pamoką nenorintiems dėtis prie bendrojo klestėjimo. Laimei, po

keleto valandų pareigūnų grupelė iš Viši Prancūzijos ir Vokietijos ambasadų prasibrovė pro minią. Jie daugžodžiaudami protestavo dėl tokio elgesio su sužeistas britais. Pasidavę labai greitai besikeičiančioms nuotaikoms, japonai nusileido ir išgabeno kalinius į Švč. Mergelės Marijos ligoninę.

Patekus į ligoninę, vienintelė Džimo mintis buvo kuo greičiau išeiti ir grįžti pas mamą Amhersto prospekte. Gydytojas prancūzas, kuris patepė jam kelius gyvsidabrio tepalu, ir jį nupraususios seserys išsyk sumojo, jog jis mokinukas britas, ir bandė susitarti, kad Džimą paleistų. Bet japonai perėmė visą ligoninės sparną, išgyvendino ligonius kinus ir kiekviename aukšte pastatė sargybą. Prie vaikų palatos stypsojo jaunas kareiviukas, kuris stūmė laiką prašinėdamas vienuoles cigarečių ir šūkalodamas lėktuvų pavadinimus.

Vienuolė kinė pasakė Džimui, kad jo tėtis su kitais civiliais palatoje apačioje, dar sveiksta nuo širdies pertempimo ir sukrėtimo, bet po keleto dienų galės būti išleistas iš ligoninės. Tuo metu kažkokiais sumetimais aukščiausioji japonų vadovybė šoko liaupsinti kapitono Polkinhorno ir jo vyrų drąsą. Antrą dieną „Idzumo“ vadas atsiuntė į ligoninę uniformuotų karininkų grupę, kurie pagerbė sužeistus jūreivius pagal geriausias bušido tradicijas, kiekvienam atskirai nusilenkdami. Britams priklausantis, bet jau seniai palankus japonams laikraštis anglų kalba *Shanghai Times* pirmame puslapyje išspausdino „Petrel“ nuotrauką ir straipsnį, garbstantį laivo įgulos drąsą. Pagrindinė antraštė buvo skirta japonų Perl Harboro atakai ir Klarko bazės prie Manilos bombardavimui. Nepriklausomos naujienų agentūros pateiktuose piešiniuose buvo užfiksuoti apokaliptiniai dūmų stulpai iš grimztančių amerikiečių laivų.

Galbūt dabar, kai japonai laimėjo karą, mąstė Džimas, gyvenimas Šanchajuje vėl grįš į įprastas vėžes. Kai jaunasis kareivis parodė jam laikraštį, jis kruopščiai išnagrinėjo nuo japonų lėktuvnešių kylančių naikintuvų bombonešių nuotrauką – šiuos vaizdus jis,

sakytum, prisiminė iš savo sapnų, kuriuos karo išvakarėse sapnavo miegamajame „Palace“ viešbutyje.

Drybsodamas gretimoje lovoje, kareivis dūrė į šturmo lėktuvus, įsigeidęs padaryti Džimui įspūdį savo ginkluotės išmanymu.

– Ė... ė... ė...

– Nakadžima, – pasakė Džimas, – „Nakajima Hayabusa“.

– Nakadžima? – kareivis giliai atsiduso, tarsi karo aviacijos tema būtų tikrai ne šio anglų berniūkščio nosiai. Tiesą sakant, Džimas skyrė beveik visus japonų lėktuvus. Britų kino kronikos apie kinų–japonų karą atvirai pajuokė japonų orlaivius ir jų pilotus, bet Džimo tėtis ir ponas Makstedas apie juos visada kalbėjo pagarbiai.

Džimui svarstant, kaip jis galėtų pamatyti tėtį, apsaugos kapralas iš laiptų apačios riktelėjo kažkokią komandą. Jaunasis kareivis labai bijojo šito mažyčio nemalonaus kapralo – aiškiai svarbiausio laipsnio Japonijos kariuomenėje. Jis pasidėjo nuorūką, čiupo šautuvą ir nėrė iš palatos, įspėjamai pagrasinęs Džimui pirštu.

Patenkintas likęs vienas Džimas tuoj pat išlipo iš lovos. Pro langą gretimo korpuso balkone matė grupelę sveikstančių našlaičių kinų. Apvilkti europietiškais chalatais – kaip ir Džimo, paaukotais vietos labdarių prancūzų, – jie ištisą dieną praleisdavo spoksodami į jį. Du korpusus jungė metalinės atsarginio išėjimo kopėčios, užankštos smėlio maišų krūvomis, sukrautomis palei langus 1937-aisiais, saugantis iš kitos upės pusės atklystančių sviedinių.

Džimas basas nušlepsėjo per palatą iki užpakalinių durų. Tarp smėlio maišų vedė siauras takelis, nuobodžiaujantys gydytojai prancūzai gausiai prisėjo nuorūkų į pabirusį iš maišų smėlį. Taikydamas tarp stiklo šukių, Džimas nustypčiojo atsarginiu išėjimu. Iki priešais stovinčio korpuso galėjai nulipti metaliniais laipteliais, o iš čia į palatą po Džimo palata reikėjo eiti parūdijusiu tilteliu.

Džimas greitai nulipo žemyn, perėjo tiltelį. Kažkur šiame aukšte yra jo tėtis ir išgyvenusieji „Petrel“ įgulos nariai. Į šią pusę

išeinantys palatų langai nutepti šviesą temdančiu degutu. Stebimas našlaičių išplėstomis akimis Džimas apėjo korpusą juosusiu metaliniu takeliu. Galines duris į palatą rado užsklęstas. Jam truktelėjus rankeną, vaikai kinai staiga pritūpė balkone. Ant stogo stovėjo ginkluotas japonų kareivis ir rėkė žemyn, į šulinį tarp korpusų. Kareiviai su pritaisytais durtuvais bėgo ligoninės kiemu, o pro vartus įsuko motociklas su ginkluotu kareiviu lopšyje. Džimas išgirdo aulinius ir šautuvų buožes dunksint akmeniniais laiptais, vienuolė prancūzė protestuodama pakėlė balsą.

Jis susigūžė tarp smėlio maišų už užsklęstų durų. Kareiviams bėgant atsarginiu vaikų skyriaus išėjimu, pro surūdijusias groteles byrėjo smėlis. Fošo prospekte nuaidėjo klaksonas, Džimas buvo tikras, kad jo ieško visos Japonijos okupacinės pajėgos Šanchajuje.

Skląstis sutarškėjo, ir durys į aptemdytą palatą atsivėrė. Trumpam įdrykusioje saulės šviesoje Džimas išvydo kambarį kaip urvą sausakimšą sutvarstytų vyrų, kai kurie gulėjo ant grindų tarp lovų. Japonų kareiviai su šautuvais ir brezentiniais neštuvais stumdė šalin vienuoles. Kai išblyškę jaunų britų jūreivių veidai kryptelėjo į saulę, iš tamsios salės atplaukė ligų ir žaizdų tvaikas.

Japonų kapralas spoksojo į Džimą, su pižama tupintį tarp nuorūkų. Paskui užtrenkė duris, ir Džimas girdėjo, kaip riktelėjęs smogė vienam japonų kareiviui kumščiu.

Po valandos visi buvo išvykę, Džimas liko vienas vaikų palatoje. Fošo prospekte pasigirdus mašinų signalams, žiūrėjo, kaip karinis sunkvežimis atbulas įsuka į ligoninės kompleksą. „Petrel" įgulą ir aštuonetą britų civilių, padėjusių išgelbėti jūreivius, nulaipino žemyn ir susodino į sunkvežimį. Sužeistieji ant neštuvų gulėjo po kojų kitiems, vos pajėgiantiems sėdėti.

Džimas nepamatė tėčio, bet sesuo prancūzė sakė, kad jis nuėjęs į sunkvežimį, kuris išvežė visus į karo kalėjimą Hongkou.

– Šį rytą pabėgo vienas iš jūsų jūreivių. Mums tai labai blogai, – sesuo nuvėrė jį nepritariamu japonų kapralo žvilgsniu. Ji pyko ant jo – tokį naują pyktį Džimas pastebėjo pastarosiomis savaitėmis – ne už ką nors, ką būtų padaręs, bet dėl jo nesugebėjimo pakeisti susiklosčiusių aplinkybių.

– Tu gyveni Amhersto prospekte? Tuomet turi eiti namo, – prancūzė mostelėjo sesutei kinei, toji ant lovos padėjo jo išskalbtus drabužius. Jis matė, kad jos nori juo atsikratyti. – Tavo mama prižiūrės tave.

Džimas apsitaisė, užsirišo kaklaraištį, rūpestingai ištiesino mokyklinę kepuraitę. Norėjo padėkoti sesutei, bet ji jau buvo išskubėjusi rūpintis savo našlaičiais.

ŠEŠTAS SKYRIUS
Pusbernis su peiliu

Karai įlieja Šanchajui energijos, pagreitina jo užkrešusių gatvių pulsą. Net lavonai nutekamuosiuose grioviuose atrodo gyvesni. Tuntai valstiečių moterų Fošo prospekte, prie prancūzų sporto klubo ratais susikimbantys prekeiviai, betaikant išsisukti su vežimaičiais, minamųjų ir stumiamųjų rikšų virtinės po dešimt gretoje aplink automobilius, bandančius irtis su ištisinio signalo skydu. Jauni kinų banditai amerikietiškais kostiumais, besitrinantys ties gatvių kampais ir šūkalojantys vienas kitam, kiek stato čailai varžybose. Prie „Regency“ viešbučio išrikiuotose minamosiose rikšose kailiniuotos baro merginos su apsauginiais prie šono, tarsi pasivažinėjimo laukiančios prašmatnios žmonos. Visas miestas išsiliejo į gatves, gyventojai, sakytumei, šventė Tarptautinės gyvenvietės perėmimą – jos pagrobimą iš amerikiečių ir europiečių, kurį įvykdė kita Azijos valstybė.

Džimas pasiekė Peteno ir Heigo prospektų sankryžą, čia virš minios nuo gembinio tilto eismą reguliavo sikhų puskarininkis ir britų policijos seržantas, stebimi vienintelio už nugarų stovinčio japonų kareivio. Ginkluoti japonų pėstininkai užmaskuotuose sunkvežimiuose riedėjo gatvėmis kaip turistai. Pulkelis karininkų prie Radžio instituto taisėsi pirštines. Ant kokakolos ir „Caltex" reklamų buvo šviežiai užklijuoti Vang Čingvėjaus – išverstakailio marionetinio režimo lyderio – plakatai. Peteno prospekte Džimą aplenkė visuotiniame triukšme lozungus skanduojanti kinų kareivių kolona. Kolona – kulių armija blyškiomis oranžinėmis uniformomis ir amerikietiško stiliaus sportbačiais – nužygiavo tolyn, nedarniai patrepleno vietoje ties barokiniu „Del Monte Casino" naktinio klubo fasadu, o paskui nubėgo pro kurtų lenktynių areną.

Ties tramvajaus stotele Heigo prospekte šimtai keleivių trumpam nuščiuvo – vyko viešas galvos nukirsdinimas. Ant stotelės pakylos gulėjo vyro ir moters dygsniuotais valstiečių drabužiais kūnai, turbūt kišenvagių arba Gomindano šnipų. Kinų puskarininkiai šluostėsi aulinius, kraujas tekėjo į plieno bėgių griovelius. Priartėjo sausakimšas tramvajus, ir jo varpelis privertė egzekucijos komandą pasitraukti. Tramvajus pražlegsėjo – jo ūsai šnypštė ir skėlė žiežirbas iš viršuje kabančio elektros laido, o priekiniai ratai paraudonavo, tarsi nudažyti metiniam profsąjungų paradui.

Paprastai Džimas sustodavo pažiopsoti į minią. Veždamas jį iš mokyklos namo Jangas dažnai prasukdavo pro senamiestį. Viešas smaugimas vykdavo mažyčiame stadione – jo medinės grindys buvo nušveistos, aplinkui tikmedžio egzekucijos stulpus stovėjo eilės pusapvalių suolų – ir visada sutraukdavo mąslią publiką. Džimas nusprendė, kad kinams patinka mirties reginys – kaip netvarios jų būties priminimas. Dėl tos pačios priežasties jiems patiko elgtis žiauriai – idant neužmirštų, kaip tuščia manyti, jog pasaulis kitoks.

Džimas žiūrėjo į valstietes ir kulius, spoksančius į žmones nukirstomis galvomis. Bet juos jau spaudė ir stūmė tramvajaus keleiviai, minia paglemžė šią mažytę mirtį. Pasisukdamas jis užkliudė žarijų indą, kuriame gatvės pardavėjas kepė gyvatės tešloje gabaliukus. Riebalai tėkštelėjo į medinę statinaitę, vienintelė joje plaukiojusi gyvatė pašoko ir trenkėsi išgąsdinta riebalų šnypštimo. Pardavėjas puolė ant Džimo su karštu samčiu, užsimojęs kaukštelėti per galvą, bet šis smuko tarp sustatytų rikšų ir spruko palei krauju išterliotus tramvajaus bėgius stoties įėjimo link.

Jis prasibrovė tarp laukiančiųjų ir įsispraudė ant betono suolelio tarp valstiečių, vytelių krežiuose gabenančių viščiukus. Moterys trenkė prakaitu ir nuovargiu, bet Džimas buvo per daug nusikamavęs judėti. Sausakimšais šaligatviais jis sukorė daugiau nei porą mylių. Jis žinojo, kad jam ant kulnų lipa kinas, gal raginantis naudotis minamųjų rikšų paslaugomis arba vieno iš dešimčių tūkstančių Šanchajaus banditėlių pasiuntinukas. Aukštas pusbernis negyvu, neraiškių kaulų veidu, juodais susiriebalavusiais plaukais ir odiniu švarku Džimą pastebėjo prie kurtų arenos. Pagrobimai Šanchajuje buvo įprastas dalykas, ir kol neįsitikino galį pasitikėti Jangu, jo tėvai reikalaudavo, kad Džimas į mokyklą važinėtų su guvernante. Jis spėjo, kad vyruką vilioja jo švarkelis ir odiniai batai, aviatoriaus laikrodis ir amerikietiškas parkeris, prisegtas prie viršutinės kišenės.

Pusbernis prasiyrė pro minią ir priėjo prie Džimo, jo geltonos rankos priminė šeškus.

– Berniukas – amerikietis?

– Anglas. Laukiu vairuotojo.

– Anglas... Nagi eikš.

– Ne, jis va ten.

Vaikėzas pasilenkė ir kiniškai nusikeikęs čiupo Džimą už riešo. Pirštais graibė metalinį dirželį, bandydamas atsegti laikrodį.

Valstietės, sakytumei, nei matyt jo nematė, laikė skreituose miegančius viščiukus ir tiek. Džimas atmušė vaikėzo ranką, bet pajuto, kaip jo pirštai suspaudė dilbį. Iš odinio švarko jis išsitraukė peilį ir vos nenurėžė Džimo riešo.

Džimas išsuko ranką iš jo gniaužtų. Nespėjus pusberniui jo vėl pastverti, bloškė žemėn vytelių krežį nuo kelių moteriai iš dešinės. Vaikėzas plojosi aukštielninkas, kulnais taškydamas kvaksinčius paukščius. Moterys pašoko spiegdamos. Nėmaž jų nepaisydamas, banditėlis įsikišo peilį. Ir toliau sekė Džimą, nardantį pro tramvajaus keleivių eiles, mėginantį parodyti jiems sužeistą riešą.

Per šimtą jardų nuo stoties Džimas pasiekė Žofrė prospektą. Atsipūtė prie spyna užrakinto įėjimo į „Nankino“ teatrą, kur praėjusiais metais rodė piratinę *Vėjo nublokšti* versiją. Apardyti Klarko Geiblo ir Vivjen Li veidai žvelgė nuo pastolių virš mažne natūralaus dydžio degančios Atlantos vaizdo. Kinų dailidės pjovė lentas su nutapytais aukštai į Šanchajaus dangų kylančiais dūmais, beveik neatskiriamais nuo liepsnų, dar siaučiančių virš senamiesčio daugiaaukščių, kur nereguliariosios Gomindano pajėgos priešinosi japonų puolimui.

Pusbernis su peiliu, apsiavęs pigiais sportbačiais, vis dar šuoliavo iš paskos, šonu nėrė per minią. Žofrė prospekto viduryje buvo policijos patikros punktas, jo smėlio maišais apkrauta aikštelė žymėjo vakarinę prancūzų koncesijos ribą. Džimas žinojo, kad nei Viši policija, nei japonų kareiviai nieko jam nepadės. Jie stebėjo vieno variklio bombonešį, skrendantį viršum bėgimo tako.

Lėktuvo šešėliui šmėkštelėjus ant kelio, Džimas pajuto, kaip kinas pačiupo jo kepurę ir sugriebė jį už pečių. Išsiplėšė iš ano rankų ir puolė tiršta žmonių gatve prie patikros punkto, pritūpdamas palei minamąsias rikšas ir šaukdamas:

– Nakadžima!.. Nakadžima!..

Samdytas kinas Viši Prancūzijos kariuomenės uniforma bandė šerti jam lazda, bet vienas japonų sargybinis stabtelėjęs pažvelgė į Džimą. Jis pastebėjo japonų rašmenis ant metalinės juostelės, kurią Džimas buvo nusilupęs nuo naikintuvo liekanų Hangdžou aerodrome ir dabar laikė prie krūtinės. Akimirksnį parodęs berniukui pakantumo, jis ginklo buože mostelėjo Džimui eiti ir toliau patruliavo.

– Nakadžima!.. – Džimas įsimaišė per patikros punktą slenkančioje pėsčiųjų minioje. Kaip ir spėjo, jo persekiotojas išnyko tarp elgetų ir besitrinančių rikšų kulių prancūziškoje spygliuotos vielos pusėje. Nebe pirmą kartą Džimas suvokė, kad japonai – oficialūs jo priešai – vieninteliai Šanchajuje jam pagelbėdavo.

Globstydamas sumuštą ranką ir pykdamas ant savęs, kad prarado mokyklinę kepuraitę, Džimas pagaliau pasiekė Amhersto prospektą. Jis paslėpė tamsius rėžius ant riešo po marškinių rankove. Mama vis nerimaudavo dėl Šanchajaus gatvėse tykančio pavojaus ir smurto, bet ji nieko nežinojo apie ilgas jo keliones po miestą dviračiu.

Amhersto prospektas ištuštėjo. Elgetų ir pabėgėlių tuntai kaip iššluoti. Dingo net senis su „Craven A“ skardine. Džimas nubėgo keliuku, nekantraudamas pamatyti mamą, atsisėsti ant sofos miegamajame ir pasišnekėti apie Kalėdas. Jis jau nusprendė, kad jiedu niekuomet nekalbės apie karą. Prie priekinių durų buvo prikaltas ilgas baltos drobės ritinys su japoniškomis raidėmis, antspaudais ir registracijos numeriais. Džimas paspaudė durų skambutį ir laukė, kol Antrasis berniukas atvers duris. Jautėsi nusikamavęs ir nusiklampojęs kaip jo numinti batai, pastebėjo, kad vagis peiliu nurėžė jam švarkelio rankovę nuo pat alkūnės.

– Žmogau, paskubėk!..

Jis jau žiojosi sakyti:

– Aš tave užmušiu... – bet laiku susigriebė.

Name tvyrojo tyla. Negirdėti amų, besiginčijančių dėl skalbinių kubilo tarnų patalpose, nei sodininko žirklių čeksėjimo pievoje aplink gėlių klombas. Kažkas išjungė baseino siurblį, nors tėtis buvo taip patvarkęs, kad filtras veiktų visą žiemą. Pažvelgęs aukštyn į savo miegamojo langus, jis pamatė, kad oro kondicionieriaus grotelės uždarytos.

Džimas klausėsi, kaip skambutis gręžia tuščią namą. Buvo per daug nusivaręs, kad vėl siektų mygtuko, atsisėdo ant nublizgintų laiptų ir papūtė nubrozdintus kelius. Sunku įsivaizduoti, kaip jo tėvai, Vera, devyni tarnai, vairuotojas ir sodininkas visi kartu galėjo išeiti.

Kitame keliuko į namus gale dunkstelėjo prislopintas sprogimas, sučiaudėjo sunkaus automobilio išmetamasis vamzdis. Į Amhersto prospektą įsuko pusiau vikšrinis automobilis, tarp radijo antenų stovėjo įgula. Jie judėjo kelio viduriu, pakeliui prie vokiečių rezidencijos stovėjusį prabangų mersedesą užstūmė ant šaligatvio.

Džimas nušoko nuo priebučio ir užsiglaudė už kolonos. Namą supo aukšta, terakotos plytelėmis aptaisyta tvora su viršuje styrančiomis stiklo šukėmis. Pirštų galais kibdamas už plytelių, Džimas užsikorė siena po drabužinės langu su grotomis. Prisitraukęs ir užlipęs ant betono atbrailos, keliais išliaužė tarp stiklo ašmenų. Pastaraisiais metais, nežinant nei sodininkui, nei naktiniam sargui, jis ropštėsi šia siena daugybę kartų, kiekvieną sykį nuimdavo dar kelis aštrius smaigus. Dabar Džimas nusileido nuo briaunos ir nušoko į tamsias kedro šakas už pavėsinės.

Priešais jį stūksojo uždaras ir tylus sodas, Džimui čia buvo jaukiau negu pačiame name. Sode jis žaisdavo vienas pats, atsiduodamas vaizduotei. Ant rožių pergolės stogo tapdavo sudužusio lėktuvo lakūnu, snaiperiu – įsilipęs aukštai į tuopas už teniso aikštelės, kaip pėstininkas puldavo per pievą su oro šautuvu, pašautas krisdavo į gėlių klombas ir vėl kildavo šturmuoti alpinariumo už vėliavos stulpo.

Pasislėpęs šešėliuose už pavėsinės, Džimas pažvelgė aukštyn į verandos langus. Lėktuvas virš galvos įspėjo nebėgti per pievą staiga. Nors niekas nebuvo paliesta, sodas atrodė patamsėjęs ir sulaukėjęs. Nepjauta žolė bangavo, rododendrai atrodė niūresni. Džimo dviratis gulėjo ant terasos laiptelių, sodininkas jo nepastatė. Tiršta žole Džimas nubrido iki baseino. Vanduo buvo prikritęs lapų, paskendusių vabzdžių ir nusekęs mažne per trejetą pėdų, šonai aptraukti apnašų užuolaida. Ant baltų plytelių mėtėsi sutrintos nuorūkos, o po nardymo tramplinu plūduriavo kiniškų cigarečių pakelis.

Džimas takeliu paėjo iki tarnų patalpų už namo. Kieme stovėjo anglies krosnelė, bet virtuvės durys buvo užrakintos. Klausėsi, ar nepasigirs kas iš namo. Už virtuvės laiptų buvo įterptas šiukšlių smulkintuvo dangtis. Nuo jo iki virtuvės sienos už plautuvo vedė šiukšliavamzdis. Prieš porą metų dar mažesnis Džimas išgąsdino mamą išlįsdamas pro vamzdį, kai toji derino kviestinių pietų valgiaraštį su ūkio darbų berniuku.

Šį kartą nekilo nė menkiausio pavojaus, kad ašmenys būtų paleisti. Jis atidengė metalinį dangtį, įlipo tarp pjautuvus primenančių ašmenų ir atsargiai išlindo riebaluotu vamzdžiu. Metalinis dangtis atsiknojo, atverdamas pažįstamą baltomis plytelėmis išklijuotos virtuvės vaizdą.

– Vera! Aš namie! Tai bent!

Džimas išlipo ant grindų. Dar nebuvo matęs šio namo tokio tamsaus. Stypčiodamas pro vandens balą aplink šaldytuvą įėjo į ištuštėjusį holą. Kopdamas laiptais į mamos miegamąjį užsistovėjusiame ore užuodė nepažįstamą prakaitą.

Mamos drabužiai buvo išdraikyti ant nepaklotos lovos, ant grindų kėpsojo atviri lagaminai. Kažkas nubraukė jos plaukų šepečius ir kvepalų buteliukus nuo tualetinio stalelio, talkas pabiro ant išblizginto parketo. Milteliuose įspausta daugybė pėdų, jo mamos

basos pėdos sukosi tarp ryškių sunkių aulinių atspaudų, tarsi sudėtingų šokių piešiniai iš tėvų fokstroto ir tango vadovėlių.

Džimas sėdėjo ant sofos, žvelgdamas tiesiai į savo žvaigždės pavidalo atvaizdą, žvaigždės spinduliai sklido iš veidrodžio centro. Kažkas sunkiu daiktu buvo įskėlęs veidrodį per visą ilgį, ir Džimo dalelės, regis, skriejo per kambarį, barstėsi po visą tuščią namą.

Jis užmigo motinos lovos kojūgalyje, paguostas jos šilkinių naktinių marškinių, po sprogstančio berniuko atvaizdu deimanto briaunomis suspindusiame veidrodyje.

SEPTINTAS SKYRIUS
Tuščias baseinas

Amhersto prospekte sustojo laikas, sustingo kaip dulkių siena, kuri tvyrojo visuose kambariuose ir akimirkai apsiausdavo šmirinėjantį po apleistus namus Džimą. Mažne užmiršti kvapai, vos juntamas kilimo dvelksmas priminė jam laikus prieš prasidedant karui. Trejetą dienų jis laukė sugrįžtant tėčio ir mamos. Kasryt lipdavo ant nuolaidaus stogo virš savo miegamojo lango ir žvalgydavosi po gyvenamųjų namų gatves vakariniuose Šanchajaus priemiesčiuose. Jis žiūrėjo, kaip į miestą iš kaimo juda japonų tankų kolonos, bandė susitaisyti švarkelį ir nekantriai laukė, kada pamatys parvažiuojant tėvus Jango vairuojamame pakarde.

Virš galvos praskrisdavo daugybė lėktuvų, Džimas leido valandas juos stebėdamas. Apačioje plytėjo laukėjanti pieva, kiekvieną dieną vis tamsesnė sodininkui nešienaujant ir nebekarpant gyvatvorės. Popietėmis Džimas joje žaisdavo, šliaužiodavo po alpinariumą, dėdamasis vienu iš japonų jūrų pėstininkų, šturmavusių laivą „Wake“. Bet žaidimai sode galiausiai neteko žavesio, tad daugiausia laiko jis praleisdavo ant sofos mamos miegamajame. Jis

jautė ore jos kvapą lyg ją pačią, tik reikėjo neprisileisti deformuotos figūros suskaldytame veidrodyje. Džimas prisiminė ilgas valandas kartu prie lotynų namų darbų, mamos pasakojimus apie vaikystę Anglijoje – daug keistesnėje šalyje negu Kinija, – kur pasibaigus karui jis eis į mokyklą.

Ant grindų išbirusiuose talko milteliuose Džimas įžvelgė mamos pėdas. Ji blaškėsi iš vienos pusės į kitą, sukama perdėm energingo partnerio, galbūt vieno iš japonų karininkų, kurį ji mokė šokti tango. Džimas pats pabandė šio šokio žingsnius, ir jie pasirodė siautulingiausi iš visų jo regėtų, jis net sugebėjo pargriūti ir įsipjauti ranką į sudaužytą veidrodį.

Čiulpdamas žaizdą Džimas prisiminė, kaip mama mokė jį žaisti madžongą, prisiminė paslaptingų spalvų kauliukus, kurie kleksėdavo ištraukiami ir įstumiami į raudonmedžio sieneles. Džimas rengėsi parašyti knygą apie madžongą, bet pamiršo didumą taisyklių. Ant svetainės kilimo atsinešė krūvą bambuko lazdų iš šiltnamio ir nuosekliai, kaip buvo išmokęs tėtis, ėmėsi konstruoti žmogų pakeliantį aitvarą. Tačiau japonų patruliai Amhersto prospekte pamatys iš sodo kylantį aitvarą. Padėjęs darbą šalin, Džimas trainiojosi po tuščią namą ir stebėjo iš lėto krintantį vandens lygį baseine.

Maistas šaldytuve ėmė skleisti grasų kvapą, bet podėlio spintelės buvo pririkiuotos konservuotų vaisių, sausainių su įvairiausiais priedais, mėsos konservų – Džimo dievinamų skanumynų. Valgė prie stalo, sėsdavosi savo įprastinėje vietoje. Vakare, kai jau nesitikėdavo, kad tądien tėvai grįš, eidavo gultis į savo miegamąjį antrame aukšte, vieną iš lėktuvo modelių pasiimdavo į lovą – kaip tik tai Vera visuomet drausdavo. Tada jį lankydavo karo sapnai: visi japonų laivyno karo laivai plaukdavo Jangdzės upe, jų pabūklai šaudydavo skandindami „Petrel“, o jis su tėčiu gelbėdavo sužeistus jūreivius.

Ketvirtą rytą nusileidęs žemyn pusryčių, Džimas pamatė, kad buvo pamiršęs užsukti virtuvės čiaupą ir visas vanduo iš talpyklos

ištekėjo. Podėlyje buvo gausybė pilnų sifonų. Dabar jis jau buvo susitaikęs su tuo, kad tėtis su mama namo nebegrįš. Jis žiūrėjo pro verandos langus į prižėlusį sodą. Nepasakytum, kad karas viską pakeitė – tiesą sakant, Džimui permainos teikė didžiausią peną, – veikiau jis viską paliko kaip buvę, tik kažkokiais keistais, baugiais pavidalais. Netgi namas atrodė gūdus ir tarytum stūmė jį vis pateikdamas nedraugiškų smulkmenų.

Stengdamasis neprarasti ūpo, Džimas nusprendė aplankyti artimiausius draugus – Patriką Makstedą ir Reimondsų dvynius. Nusiprausęs vandeniu iš sifono nuėjo į sodą dviračio. Per naktį vanduo baseine visiškai nuseko. Džimas nebuvo matęs baseino tuščio ir dabar įsistebeilijo į nuožulnų dugną. Kadaise pro burbuliukų kaskadas vos įžiūrimas paslaptingas raibuliuojančių melsvų linijų pasaulis dabar atvertas saulės šviesai. Plytelės buvo aplipusios gličiais lapais ir dumblu, o chromuotos kopėtėlės giliajame gale, kadaise pranykdavusios vandenyje, staiga baigėsi ties pora apmūsijusių guminių šlepečių.

Džimas nušoko ant dugno sekliajame gale. Slystelėjo drėgnu paviršiumi, nubrozdintas kelis paliko ant plytelių kraujo drūžę. Ant jos tuoj pat nutūpė musė. Žiūrėdamas po kojomis Džimas nustipinėjo nuolaidžiu dugnu. Aplinkui žalvario angą vandeniui išleisti giliajame gale gulėjo mažyčio prabėgusių vasarų muziejaus eksponatai: mamos saulės akiniai, Veros plaukų segtukas, vyno stiklas ir angliška puskronė, kurią tėtė švystelėjo į baseiną Džimui. Jis dažnai pastebėdavo monetą, žybčiojančią kaip austrę, bet niekaip nepajėgdavo jos sužvejoti.

Džimas įsimetė monetą kišenėn ir įsižiūrėjo į drėgnas sienas. Išdžiūvęs baseinas turėjo kažko grėslaus, ir Džimas bandė įsivaizduoti, kokia galėtų būti jo paskirtis, jei nebūtų prileistas vandens. Jis jam priminė betono bunkerius Čingdao ir kruvinų rankų atspaudus, kuriuos išprotėję vokiečių artileristai paliko ant šaudmenų dėžių

šonų. Galbūt visuose Šanchajaus baseinuose bus įvykdytos žmogžudystės, o jų sienelės tam ir išklotos plytelėmis, kad būtų galima nuplauti kraują?

Džimas pasuko iš sodo ir nusivedė dviratį pro verandos duris. Paskui padarė tai, ko visada troško – apsižergęs dviratį nuriedėjo tuščiais iškilmingais kambariais. Džiūgaudamas vien nuo minties, kaip tuo būtų pasibaisėję tarnai ir Vera, meistriškai apsuko tėčio kabinetą, jį sudomino padangų įspaudas minkštame kilime. Atsitrenkė į stalą, sukdamas į svetainę apvertė stalinę lempą. Pasistojęs ant paminų, pynė zigzagus tarp krėslų ir stalų, kol netekęs pusiausvyros klestelėjo ant sofos, paskui vėl užsėdo dviratį neatsistojęs ant grindų, trinktelėjo į dvigubas valgomojo duris, pastūmė jas ir įsileido sukti ratus aplinkui ilgą poliruotą stalą. Įvairavo į maisto podėlį, pasimalė baloj prie šaldytuvo, išvartė puodus nuo virtuvės lentynų ir pašėlusiu greičiu baigė žygį, rėždamasis į rūbinės veidrodį. Priekinei padangai virpant prispaustai prie išterlioto stiklo, Džimas šūktelėjo savo įsiaudrinusiam atspindžiui. Karas dovanojo jam bent mažytį atlygį.

Džimas džiugiai užsklendė laukujes duris, išlygino japonišką ritinį ir išvyko pas Reimondsų dvynius į netolimą Kolumbijos kelią. Gatvės Šanchajuje jam atrodydavo tartum kambariai milžiniškame name. Jis paspaudė lenkdamas kinų marionetinių kareivių būrį, žygiuojantį Kolumbijos keliu, ir pasipuikuodamas nusuko šonan, vienam puskarininkių paleidus šūksnių papliūpą. Džimas rūko priemiesčio šaligatviais, nardydamas tarp telefono stulpų, tarškindamas „Craven A“ skardines, išmėtytas išgaravusių elgetų.

Reimondsų namus Kolumbijos kelio vokiškajame gale pasiekė visai be kvapo. Nemindamas prariedėjo pro stovinčius opelius ir mersedesus – keistus, niūrius automobilius, pagal juos Džimas net per daug gerai galėjo spręsti apie tai, kaip atrodo Europa, ir sustojo priešais laukujes duris.

Prie ąžuolinių lentų buvo prikaltas japoniškas ritinys. Durys atsivėrė, pasirodė dvi amos, kurios laiptais žemyn tempė ponios Reimonds tualetinį stalelį.

– Ar Klifordas yra? O Derekas? Ama!

Jis pažinojo abi amas ir laukė jų atsakymo maišyta anglų kalba. Bet tos jo nepaisė, tik pūškavo su tualetiniu staleliu. Deformuotos it suspausti kumščiai moterų pėdos slidinėjo ant laiptų.

– Čia Džeimis, ponia Reimonds...

Džimas buvo bežengiąs pro amas, kai viena atsivėdėjusi šėrė jam per veidą.

Apstulbęs nuo smūgio Džimas nudūlino atgal prie dviračio. Niekas jam nebuvo sudavęs taip smarkiai, nei mokyklos bokso varžybų metu, nei muštynėse su Fošo prospekto gauja. Tarsi veidą būtų nuplėšę nuo kaulų. Akis gėlė, bet jis susitvardė nepravirkęs. Amos buvo stiprios, jų rankos įdiržusios nuo skalbimo. Džimas žinojo, kad tos moterys su tualetiniu staleliu keršija jam už kažką, ką jis arba Reimondsai joms yra padarę.

Jis palaukė, kol jos nulipo ant apatinio laiptelio. Kai viena amų pasuko prie jo, aiškiai ketindama skelti dar kartą, užšoko ant dviračio ir numynė šalin.

Išsukęs iš Reimondsų keliuko, Džimas pamatė kamuoliu žaidžiančius du savo amžiaus vokietukus, jų mama bandė atrakinti šeimos opelį. Kitais kartais jie būtų vokiškai šūkaloję Džimui, svaidytų į jį akmenis, kol nesudraustų mama. Bet šiandien visi trys buvo tylūs. Džimas pravažiavo pro šalį nusigręžęs, kad jie nepamatytų sumušto veido. Motina apkabino sūnus per pečius ir žvelgė į Džimą tarsi susirūpinusi dėl to, kas netrukus jam nutiks.

Niekaip neatsitokėdamas nuo amos veide regėto pykčio, Džimas pasuko į Makstedų butą prancūzų koncesijoje. Galva buvo lyg sutinusi, apatiniame žandikaulyje klibėjo dantis. Jis norėjo rasti mamą

su tėčiu ir dar norėjo, kad karas greičiau baigtųsi – geriausiai jau šią popietę.

Sudulkėjęs ir staiga pakirstas baisaus nuovargio, Džimas pasiekė spygliuota viela aptvertą patikros punktą Fošo prospekte. Gatvėse žmonių jau retėjo, bet keli šimtai kinų ir europiečių laukė eilėje praeiti pro japonų sargybinius. Šveicarams priklausančiam biuikui ir Viši Prancūzijos benzinvežiui sargybiniai mostelėjo važiuoti pro vartus. Paprastai pėstieji europiečiai praeidavo be eilės, bet dabar laukė su rikšomis ir vežimaičius stumiančiais valstiečiais. Dviračio tvirtai įsitvėrusio Džimo vos nenustūmė pro šalį rėpliojantis basas kulis žaizdotomis blauzdomis po bambukiniais naščiais su malkų ryšeliais. Minia iš visų pusių slogino dvokiu prakaitu ir nuovargiu, pigiais riebalais ir ryžių vynu – jam naujais Šanchajaus kvapais. Atviras kraisleris su dviem jaunais vokiečiais priekinėje sėdynėje rovė pro šalį signalizuodamas iš visų jėgų, užpakalinis automobilio sparnas nubraukė Džimui ranką.

Vos praėjęs patikros punktą, Džimas ištiesino priekinį dviračio ratą ir numynė į Makstedų butą Žofrė prospekte. Prancūziškojo stiliaus sodas prie prabangaus namo kaip visada atrodė nepriekaištingai – raminantis senojo Šanchajaus atsiminimas. Kildamas liftu į septintą aukštą, Džimas ašaromis apsitrynė veidą ir rankas. Dar ruseno vilties kibirkštėlė, kad ponia Maksted bus grįžusi iš Singapūro.

Buto durys vypsojo atlapos. Džimas įėjo į prieškambarį, pažino pono Makstedo odinį paltą ant grindų. Tas pats viesulas, siautęs jo mamos miegamajame Amhersto prospekte, švaistėsi ir po visus Makstedų kambarius. Ant lovų kėpsojo drabužių prikimšti stalčiai, išrausti iš spintų apdarai karojo ant batų krūvų, aplinkui išmėtyti lagaminai, tarsi daugybė Makstedų šeimų niekaip nebūtų nusprendę, ką prieš išvykstant susidėti per paskutines penkias minutes.

– Patrikai... – Džimas dvejojo, ar eiti į Patriko kambarį nepasibeldus. Čiužinys buvo nutemptas ant žemės, užuolaidos plaikstėsi

atlapotuose languose. Bet Patriko lėktuvo modelis, sukonstruotas kruopščiau negu Džimo, vis dar siūbavo palubyje.

Džimas užtraukė čiužinį ant lovos ir prigulė. Jis žiūrėjo, kaip lėktuvas sukasi į tuščią kambarį skverbiantis šaltam orui. Jiedu su Patriku praleido valandų valandas, pramanydami aviacijos mūšius danguje virš šio miegamojo Žofrė prospekte. Džimas žvelgė į „Spitfire" ir „Hurricane" naikintuvus, sukančius virš jo galvos. Jų judėjimas jį ramino, malšino geliantį žandikaulį, ir jam kilo pagunda pasilikti čia, ramiai pramiegoti išvykusio draugo miegamajame, kol pasibaigs karas.

Bet dabar Džimas jau suvokė, kad metas susirasti mamą ir tėtį. O jei jų neras, tiks ir kiti britai.

Priešais Makstedų būsto pastatą beveik visuose kitoje Žofrė prospekto pusėje įsikūrusio „Shell" bendrovės komplekso namuose gyveno darbuotojai britai. Džimas su Patriku dažnai žaisdavo su vaikais, jiedu buvo „Shell" gaujos garbės nariai. Stumdamas dviratį iš Makstedų keliuko, Džimas pastebėjo, kad ten gyvenę britai išvykę. Prie įėjimo į aptvertą teritoriją už spygliuotos vielos tvoros stovėjo japonų sargybiniai. Sargybinio prižiūrimas kinų kulių būrys į karinį sunkvežimį krovė baldus iš namų.

Stovėdamas per keletą pėdų nuo spygliuotos vielos tvoros po platanais pagyvenęs žmogėnas aptrintu švarku stebėjo japonus. Nors jo kostiumas ir nunešiotas, bet rankogaliai buvo balti ir marškinių krūtinė iškrakmolyta.

– Pone Gurevičiau! Aš čia, pone Gurevičiau!

Pagyvenęs baltarusis buvo „Shell" bendrovės prižiūrėtojas, jiedu su senole motina glaudėsi nedideliame vienaukščiame namelyje prie vartų. Dabar kambaryje į gatvės pusę stovėjo japonų karininkas ir rūkydamas valėsi panages. Džimui ponas Gurevičius visada patiko, nors tas juo per daug nesižavėjo. Šis savamokslis menininkas

būdamas geros nuotaikos Džimo autografų albume nupiešdavo burlaivių su smulkiausiomis detalėmis. Jo pilka virtuvinė spintelė buvo prikimšta krakmolytų apykaklių ir krūtinių, ir Džimui buvo gaila pono Gurevičiaus, kad jis neįperka tikrų marškinių. Galbūt reiktų jį pasikviesti gyventi Amhersto prospekte?

Kai ponas Gurevičius laikraščiu pamojo jam per kelią, Džimas atmetė šią mintį. Jo mamai senasis gudas gal ir patiktų, bet Verai tikrai ne – rytų europiečiai ir baltarusiai buvo dar didesni snobai nei britai.

– Sveiki, pone Gurevičiau. Ieškau mamos ir tėčio.

– Bet kodėl jie turėtų čia būti? – gudas parodė Džimo sumuštą veidą ir palingavo galvą. – Visas pasaulis kariauja, o tu vis dar važinėji dviračiu...

Kai japonų puskarininkis pradėjo stumdyti vieną kulį, ponas Gurevičius pasivedė Džimą už platano. Atskleidė laikraštį ir parodė prašmatnų eskizą, vaizduojantį du didžiulius karo laivus, skandinamus japonų bombų krušos. Iš nuotraukų šalia Džimas pažino „Repulse“ ir „Prince of Wales“ – neįveikiamą tvirtovę, pasak britų karo žurnalų, laivas vienas būtų galėjęs sumušti visą japonų laivyną.

– Nekoks pavyzdys, – pasvarstė ponas Gurevičius. – Britų imperijos Mažino linija. Gerai, kad taip išraudai.

– Nukritau nuo dviračio, pone Gurevičiau, – paaiškino Džimas, skatinamas patriotinių jausmų. Nors jam ir nepatiko, kad turi meluoti gindamas Karališkąjį jūrų laivyną. – Ieškau mamos ir tėčio. Tai nėra taip paprasta.

– Suprantu.

Ponas Gurevičius žiūrėjo į prošal riedantį sunkvežimių konvojų. Japonų sargybiniai su įstatytais durtuvais sėdėjo prie užpakalinio borto. Už jų pasidėję galvas vieni kitiems ant pečių britės su vaikais gūžėsi prie pigių lagaminų ir smėlio spalvos miegmaišių. Džimas spėjo, kad šie žmonės – paimtų į nelaisvę britų karių šeimos.

– Vaikeli! Mink dviratį! – ponas Gurevičius stumtelėjo Džimą už peties. – Važiuok paskui juos!

– Bet pone Gurevičiau... – skurdi manta kėlė Džimui ne menkiau nerimo nei nepažįstamos britų eilinių žmonos. – Kaip aš su jais važiuosiu, juk jie kaliniai.

– Skubėk! Važiuok! Negyvensi gatvėje!

Džimui tvirtai įsitaisius už vairo, ponas Gurevičius iškilmingai patapšnojo jam galvą ir nuėjo per gatvę. Jis tęsė budėjimą, prisidengęs laikraščiu stebėjo, kaip japonai plėšia namus, tarsi sudarinėdamas „Shell" bendrovei prarasto pasaulio inventorinį sąrašą.

– Aš vėl atvažiuosiu jūsų aplankyti, pone Gurevičiau.

Džimui buvo gaila senojo prižiūrėtojo, bet grįždamas į Amhersto prospektą jis labiau krimtosi dėl dviejų karo laivų. Britų kino kronikos meluote melavo. Džimas pats matė, kaip japonų laivynas nuskandino „Petrel", dabar aišku, kad jie gali paskandinti bet ką. Pusė Amerikos Ramiojo vandenyno laivyno – po vandeniu ties Perl Harboru. Galbūt ponas Gurevičius teisus, gal reikėjo vytis sunkvežimius. Galbūt jo mama su tėčiu jau tame kalėjime, į kurį vežė anuos žmones.

Taigi, kad ir nenoromis, jis nusprendė pasiduoti japonams. Fošo prospekto patikros punktą saugantys kareiviai numojo bandžiusį kalbėtis Džimą šalin, bet jis žvalgėsi kokio už viską atsakingo kapralo.

Pasirodė, kad dėl kažkokios priežasties tą dieną Šanchajuje stigo kapralų. Nors ir pavargęs, Džimas važiavo namo ilgąja trasa, Didžiuoju Vakarų ir Kolumbijos keliais, bet nesutiko nė vieno japono. Tik kai privažiavo namus Amhersto prospekte, prie paradinių durų pamatė sustojant „Crysler" limuziną. Iš jo išlipo du japonų karininkai ir taisydamiesi uniformas apžiūrinėjo namą.

Džimas buvo beminąs prie jų, beaiškinąs, kad jis čia gyvena ir nori pasiduoti. Staiga iš už akmeninio vartų stulpelio išniro ginkluotas

japonų kareivis. Kaire ranka sugriebęs priekinį dviračio ratą, pirštais pro stipinus suspaudė padangą ir kimiai šūktelėjęs šveitė Džimą aukštielninką į krūvą šalia dulkėto kelio.

AŠTUNTAS SKYRIUS
Piknikas

Džimas negalėjo pasiduoti. Sulamdytu dviračiu sugrįžo į Makstedų butą prancūzų koncesijoje. Nuo tada jis gyveno vienas apleistuose Tarptautinės gyvenvietės vakarų priemiesčio namuose ir butuose. Dauguma namų priklausė Britanijos ir Amerikos piliečiams ar olandams, belgams ir laisvosios Prancūzijos piliečiams, kuriuos visus po Perl Harboro puolimo internavo japonai.

Makstedų butas buvo turtingų kinų name, keletą savaičių prieš karą jie pabėgo į Honkongą. Daugelis butų jau keletą mėnesių tušti. Durininko kino šeima tebegyveno savo dviejuose kambariuose šalia lifto šachtos, bet buvo mirtinai įbauginti poną Makstedą suėmusio japonų karo policijos būrio. Nepjaunama žolė vešėjo, prancūziškas sodas laukėjo, o kinai leido laiką gamindamiesi maistą ant anglių krosnelės, patupdytos šalia betoninų statulų ant ornamentuoto tvenkinio dugno. Sojos varškės ir makaronų su prieskoniais kvapai driekdavosi tarp apsinuoginusių nimfų.

Pirmąją savaitę Džimas galėjo netrukdomas ateiti ir išeiti. Jis įsiveždavo dviratį į liftą, pakildavo į septintą aukštą ir įlįsdavo į Makstedų butą pro nepritvirtintą tarnų balkono tinklą nuo uodų. Buto duryse buvo slapta akutė ir sudėtingas elektrinių spynų derinys – ponas Makstedas buvo žinomas Čiango Kaišeko Kiniją remiančios draugijos – vietos verslininkų organizacijos – narys; jį kėsintasi nužudyti. Užtrenkęs duris Džimas nebesugebėjo jų atidaryti, bet niekas ir neskambino, išskyrus mansardoje įsikūrusią

pagyvenusią irakietę. Kai ji paspaudė skambutį, Džimas žiūrėjo į moters grimasas priešais akutę, jos senas veidas siuntė paslaptingą pranešimą. Paskui moteris dešimtį minučių susimąsčiusi stovėjo nejudančiame lifte, nepriekaištingais apdarais ir papuošalais šiame visų apleistame name.

Džimas džiaugėsi paliktas ramybėje. Numestas nuo dviračio japonų kareivio jis vos pajėgė grįžti į Makstedų būstą ir likusią dienos dalį pramiegojo Patriko lovoje. Kitą rytą jį pabudino Šanchajaus himnas – Fošo prospektu bildantys tramvajai, į miestą įvažiuojančių japonų vilkstinių klaksonų pypsėjimas ir tūkstančių ištisinių automobilių signalų kauksmas.

Sumuštas skruostas šiek tiek atslūgo, dabar veidas jau atrodė liesesnis, nei jis prisiminė buvus, burna tvirčiau suspausta, lyg vyresnio žmogaus. Žvelgdamas į save Patriko vonios veidrodyje, į savo dulkėtą švarkelį ir purvinus marškinius, jis svarstė, ar jo mama ir tėtė dar jį pažintų. Persibraukė drabužius drėgnu rankšluosčiu – ne tik ponas Gurevičius, bet ir daugelis prasilenkiančių kinų keistai varstė jį akimis. Tačiau Džimas suprato, kad neturtas teikia šiokių tikrų pranašumų. Niekas nesivargintų nurėžti jam rankų.

Makstedų podėlyje buvo su kaupu viskio ir džino dėžių – Aladino urvas su aukso ir rubino buteliais, – bet tik keli stiklainėliai alyvuogių ir skardinė kokteilinių sausainių. Prie valgomojo stalo Džimas kukliai papusryčiavo ir ėmėsi taisyti dviratį. Jam reikėjo ratų, kad galėtų apvažiuoti Šanchajų, rasti tėvus ir pasiduoti japonams.

Atsisėdęs ant valgomojo grindų Džimas bandė ištiesinti sulenktą šakę. Graibė dulkėtą metalą, bet nepajėgė sugniaužti pirštų. Suvokė, kad praėjusią dieną labai išsigando. Aplinkui vėrėsi keista erdvė, skirianti berniuką nuo saugaus, prieš karą pažinoto pasaulio. Keletą dienų jis pajėgė pakelti tai, kad buvo nuskandintas laivas „Petrel“, kad dingo tėvai, bet dabar jautė nervingą drebulį, jį nuolat krėtė

šaltis net nuo švelnaus gruodžio oro. Kaip niekada anksčiau nėra buvę, iš rankų krito ir dužo puodeliai, tapo sunku susikaupti.

Vis dėlto Džimas sugebėjo pasitaisyti dviratį. Jis nuėmė priekinį ratą ir įkišęs į balkono groteles ištiesino šakę. Išbandė dviratį svetainėje ir liftu nusileido į fojė.

Važiuodamas Fošo prospektu Džimas matė, kad Šanchajus pasikeitė. Gatvėse patruliavo tūkstančiai japonų kareivių. Pagrindiniuose prospektuose regėjimo nuotoliu vienas nuo kito stūksojo smėlio maišais apdėti sargybos postai. Nors gatvėse tebuvo gausiai minamųjų ir traukiamųjų rikšų, marionetinės milicijos nusavintų sunkvežimių, minios nuslūgo. Ant šaligatvių prie parduotuvių Nankino kelyje susispietę kinai nekėlė panarintų galvų, vengdami tarp praeivių naršančių japonų kareivių.

Įnirtingai mindamas Džimas vijosi Edvardo VII prospektu žlegantį sausakimšą tramvajų. Ant šonų kabojo niūrūs kinai, o vienas ežiuku nusikirpęs jauniklis juodu mandarino apdaru spjovė į Džimą, paskui stryktelėjo žemėn ir pranyko minioje pabūgęs, kad net tokia smulkmena gali prišaukti bausmių laviną. Aplinkui tysojo kinų kūnai – už nugarų surištomis rankomis kelio viduryje, suversti už smėlio maišų įtvirtinimų, nusvirę vieni kitiems ant pečių pusiau nukirstomis galvomis. Tūkstančiai jaunų banditų amerikietiškais drabužiais dingo, bet prie Kunkuliuojančios Versmės kelio patikros punkto Džimas išvydo kareivius, talžančius lazdomis jaunuolį žydro šilko eilute. Jie kirto jam per galvą ir šis suklupo nuo atlapų varvančio kraujo klane.

Visi lošimo salonai ir opijaus namai šalutinėse gatvėse už hipodromo buvo uždaryti, įėjimus į lombardus ir bankus saugojo metalinės grotos. Savo postus apleido netgi kuprių garbės sargyba prie „Cathay“ kino teatro. Jų neradęs Džimas sunerimo. Be elgetų miestas regėjosi tik skurdesnis. Dabar niaurų naujojo Šanchajaus ritmą diktavo nepertraukiamas japonų klaksonų stūgsmas. Keliai

atrodė kietesni negu per ankstesnes iškylas po miestą, jis pasijuto pavargęs. Rankos šaltesnės už dviračio rankenas. Stengdamasis nepulti dvasia Džimas nusprendė aplankyti tas Šanchajaus vietas, kur jo tėvus pažinojo, pirmiausia tėčio kontorą. Viršesnieji darbuotojai kinai visada apie Džimą šokinėdavo, jie mielai jam padės.

Bet japonai uždarė Sičuano kelią. Spygliuotos vielos barikadomis buvo užtverti abu gatvės galai, iš užsienio bankų ir komercinių pastatų pirmyn atgal zujo šimtai japonų civilių su rašomosiomis mašinėlėmis bei bylų dėžėmis.

Džimas nuvažiavo iki Bundo, čia pirmiausia į akis krito stūksantis pilkas kreiseris „Idzumo". Jis buvo prišvartuotas per keturis šimtus jardų nuo pakrantės, seni kaminai šviežiai nudažyti, brezento stoginės plasnojo virš patrankų bokštelių. Netoliese prieš srovę stovėjo ir JAV laivas „Wake", dabar su plevėsuojančia tekančiąja saule, su ryškiais japoniškais rašmenimis pirmagalyje. Priešais „Šanchajaus" klubą vyko ceremoningos krikštynos. Daugybė pagyvenusių frakuotų japonų civilių, vokiečiai ir italai ekstravagantiškomis fašistinėmis uniformomis stebėjo pro šalį žygiuojančius japonų jūreivius ir karininkus. Du tankai, keletas artilerijos pabūklų ir jūrų pėstininkų kordonas supo laikiną rikiuotės aikštelę ant galinės tramvajaus stoties bėgių. Apskritimu sukantys plieno bėgiai – tarsi jų pergalės prieš britų ir amerikiečių kanonieres ideograma – aidėjo po jų batais.

Įrėmęs smakrą į dviračio rankenas, Džimas apžiūrinėjo kareivius su įstatytais durtuvais prie „Palace" viešbučio durų. Nė vienas jų nekalbės nė žodžio angliškai ir nesupras, kad šis europietis berniukas su sulankstytu dviračiu yra priešų pilietybės. Jeigu jis prieis arti akivaizdžiai matant suvarytiems žiūrovams kinams, sargybiniai nušveis jį ant žemės.

Džimas mynė šalin nuo Bundo ir pradėjo ilgą kelionę atgal į Makstedų apartamentą. Kol pasiekė Žofrė prospekto patikros

punktą, buvo per daug pavargęs važiuoti dviračiu, tad stūmėsi ratus pro elgetaujančias valstietes ir rikšų kulius. Užkopęs į butą, atsisėdo prie valgomojo stalo ir sukrimto kelis kokteilinius sausainius su alyvuogėmis, nusiprausė vandeniu iš sifono. Paskui užmigo draugo lovoje po besisukančiu be atvangos lėktuvu, kuris plaukė po lubomis tarsi žuvis, bandanti išslysti iš dangaus.

Kitomis dienomis Džimas vėl bandė pasiduoti japonams. Kaip ir jo mokyklos draugai, jis visada niekino pasiduodančius – nė neabejodamas priėmė griežtą skautų leidinio *Chums Annuals* moralę. Tačiau pasiduoti priešui pasirodė sunkiau, nei manė. Dabar sukdamas nesaugiomis Šanchajaus gatvėmis Džimas dažniausiai būdavo pavargęs. Užmiesčio klubą ir katedros šventorių saugantys japonų kareiviai buvo per daug pavojingi, kad prie jų artintumeisi. Kunkuliuojančios Versmės kelyje jis vijosi šveicaro su žmona plimutą, bet jie riktelėjo jam sprukti šalin ir metė monetą ant kelio lyg elgetaujančiam kinų vaikiščiui.

Džimas išsileido ieškoti pono Gurevičiaus, bet senasis sargas jau nestebėjo „Shell" komplekso – gal ir jis bandė pasiduoti. Džimas prisiminė aną vokietę motiną, kuri žiūrėjo, kaip jis išeina iš Reimondsų namų. Ji atrodė dėl jo susirūpinusi, bet numynęs iki Kolumbijos kelio, pamatė, kad vokiečių valdos vartai uždaryti. Vokiečiai stengėsi užsisklęsti, vengė japonų kaip ir visi kiti. Nankino kelyje dvi japonų štabo mašinos staiga pasukusios skersai gatvės vos nenutrenkė Džimo nuo dviračio. Japonai užkirto kelią sunkvežimiui vokiečių iš „Grafo Cepelino" klubo, kurie važiavo mušti žydų Hongkou. Japonų puskarininkiai liepė vokiečiams lipti iš sunkvežimio. Paėmė vokiečių lazdas ir graižtvinius šautuvus, nuplėšė raiščius su svastikomis ir paleido pabrukusius uodegas.

Praėjus savaitei po to, kai Džimas įsikūrė Makstedų būste, name išjungė šviesą ir vandenį. Džimas nubumbsėjo dviratį laiptais žemyn

į fojė, čia rado besiginčijančius senąją irakietę ir durininką kiną. Jie šoko prie Džimo, šūkaudami ėmė ginti iš šio namo, nors visą savaitę žinojo, kad jis čia būna.

Džimas mielai išėjo. Jis jau suvalgė paskutinius kokteilių vakarėlių sausainius, vienintelis jo maistas vakar buvo bufete aptiktas apipelijusių brazilinių riešutų pakelis. Jis jautėsi pavargęs, bet keistai apsvaigęs, mažne apgirtęs nuo paskutinių vandens lašelių iš vonios čiaupų – šį jausmą buvo patyręs prieš karą rengiantis į pobūvį. Jis priminė sau apie tėtį ir mamą, bet jų veidai jau ėmė dilti iš atminties. Persekiojo mintys apie maistą, tačiau jis žinojo, kad vakariniuose Šanchajaus priemiesčiuose yra daugybė neužimtų namų su neišsemiamais kokteilinių sausainių ir sodos vandens ištekliais, kurių jam užtektų iki karo pabaigos.

Apžergęs dviratį Džimas išvažiavo iš prancūzų koncesijos ir numynė Kolumbijos keliu. Tarp medžių driekėsi ramūs gyvenamieji kvartalai, prižėlusiuosiuose soduose stūksojo tušti namai. Lietus nuplovė rašalą nuo japoniškų ritinėlių, raudoni dryžiai nutekėjo ąžuolinėmis lentomis, tarsi visi amerikiečiai ir europiečiai būtų buvę nužudyti prie savo laukųjų durų.

Okupacinės japonų pajėgos buvo per daug įsitraukusios į Šanchajaus perėmimą, kad rūpintųsi apleistais namais. Džimas pasirinko nuo pagrindinio kelio paslėptą pusmėnuliu lenktą akligatvį, ten už aukštos tvoros stovėjo fachverkinis namas. Pablukęs raštas kabojo tarp žalvario žibintų. Džimas pasiklausė tylos name, paskui paslėpė dviratį lapuose prie laiptų. Iš trečio karto jam pavyko įveikti Tiudorų stiliaus garažo sieną, ir jis užkopė jo šlaitiniu stogu. Iš čia nusileido į tankią sodo lapiją, kurioje namas skendėjo kaip tamsiame giliame sapne.

Pasiėmęs išklibusią garažo stogo čerpę Džimas atbrido gilia žole iki terasos. Palaukė, kol virš galvos praskrido lėktuvas, tada išdaužė lango su įtaisytu oro kondicionieriumi stiklą. Įlipęs vidun

atvėrė oro angos groteles ir jomis pridengė išdaužtą langą. Džimas sparčiai perėjo šešėlingus kambarius, pamirštą paveikslų galeriją. Namas buvo prikabinėtas gražios moters nuotraukų, kuriose ši pozavo kaip kino žvaigždė. Jis netyrinėdamas praėjo pro įrėmintą portretą ant fortepijono, pro didžiulį gaublį šalia knygų lentynų. Seniau būtų sustojęs pažaisti su gaubliu – metų metus zyzė, kad tėtis tokį nupirktų, – bet genantis alkis neleido gaišti nė minutės.

Šis namas priklausė belgui dantų gydytojui. Jo kabinete kabojo įrėminti pažymėjimai, baltose spintelėse buvo sudėti dantų komplektai. Iš tamsos jie vaipėsi Džimui kaip išbadėjusios burnos.

Per valgomąjį Džimas nuskubėjo iki virtuvės. Aplenkė vandens klaną po šaldytuvu. Jo apmaudui šis dantų gydytojas ir jo prašmatni draugė buvo pamėgę kinų maistą – tėvai tokio beveik nevalgė. Jų podėlis kaip kinų pirklio tarpininko sandėlis buvo prikabinėtas džiovintų žarnų virvių ir susiraukšlėjusių vaisių.

Bet čia buvo viena skardinė sutirštinto pieno – tokio tiršto ir saldaus jis nebeprisiminė. Džimas išsiurbė pieną prie stalo gydytojo kabinete su jam besišypsančiais dantimis, paskui užmigo miegamajame viršuje ant šilko paklodžių, kvepiančių moterimi su kino žvaigždės veidu.

DEVINTAS SKYRIUS
Gerumas nebereikalingas

Reikėjo susimedžioti maisto, tad kitą rytą Džimas išėjo iš dantų gydytojo namų. Laikiną prieglobstį dabar rado gretimame amerikietės našlės rūme. Džimo tėvai pasižino su ta moterimi prieš jai išvykstant į San Franciską. Iš ten persikėlė kitur, kiekvienuose namuose paviešėjo po keletą dienų, glausdamasis nuo tolimo, šlykštaus miesto už aukštų sienų ir vešančios žolės.

Japonai konfiskavo visus foto- ir radijo aparatus, bet namų neišplėšė. Dauguma tų namų buvo daug prabangesni negu Džimo, mat jo tėtis, nors buvo turtingas, laikėsi spartietiškų nuostatų, – kitur šeimininkai buvo įsirengę kino ir šokių sales. Garažuose palikti jų biuikai ir kadilakai kniubo ant tuštėjančių padangų.

Tačiau podėlių lentynos buvo kaip iššluotos, Džimui teko misti kukliais kokteilių vakarėlių trupiniais, nubyrėjusiais nuo penkiasdešimtį metų trukusio pobūvio – prieškario Šanchajaus. Kartais naktinio stalelio stalčiuje sužvejojęs dėžutę šokoladinių saldainių Džimas atgydavo, akyse iškildavo tėvai prieš sekmadienio pietus šokantys pagal radiolos muziką, miegamasis namuose Amhersto prospekte, dabar užimtas japonų karininkų. Jis žaidė biliardą pritemdytuose žaidimų kambariuose, sėdėdavo prie kortų stalo ir dalydavo bridžui kortas, už visus lošė kuo sąžiningiausiai. Gulėjo keistai kvepiančiose lovose, vartydamas *Life* ir *Esquire*, o vieno amerikiečio gydytojo namuose perskaitė visą *Alisą Veidrodžio karalystėje* – knygą apie jaukų ir ne tokį keistą kaip jo pasaulį.

Tačiau žaislų spintelės vaikų kambariuose tik aitrino tuštumą aplinkui jį. Jis sklaidydavo nuotraukų albumus su pradingusio pasaulio – karnavalų, žirgų lenktynių – atvaizdais. Vis dar rusenant vilčiai susitikti tėvus, sėdėdavo prie miegamųjų langų, o vanduo vakarinio priemiesčio baseinuose seko, ant kraštų išpaišydamas apnašų užuolaidas. Nors per daug nusikamavęs, kad nerimautų dėl ateities, Džimas žinojo, kad kuklios maisto atsargos netruks baigtis, o japonai atkreips dėmesį į tuščius namus – jau dabar civilių japonų šeimos kraustosi į buvusias sąjungininkų patalpas Amhersto prospekte.

Svetimuose veidrodžiuose Džimas mažne nebepažino svetimo veido – papilkėjusiais skruostais, ilgais plaukais. Baugščiai pakeldavo akis į apdriskusią žmogystą, išnyrančią priešais jį Kolumbijos kelio namų veidrodžiuose – benamis, perpus sumenkęs, dvigubai

vyresnis. Didumą laiko Džimas jautėsi prastai, dažnokai nepakildavo iš lovos ištisą dieną. Kolumbijos kelio namai buvo atjungti nuo pagrindinės vandentiekio linijos, o iš stogo talpyklų varvantis vanduo – aštraus, nemalonaus metalo skonio. Sykį sirgdamas gulėjo miegamajame palėpėje Didžiojo Vakarų kelio name, japonai civiliai valandą sukinėjosi apatiniuose kambariuose, bet Džimas taip karščiavo, kad neįstengė jiems šūktelėti.

Vieną popietę Džimas perkopė namų už amerikiečių užmiesčio klubo tvorą. Nušokęs į erdvų prižėlusį sodą jau buvo bebėgąs prie verandos, bet pamatė, kad šalia tuščio baseino japonų kareivių būrelis gaminasi maistą. Susispietę ant šuolių tramplino trejetas vyrukų šakaliais kurstė nedidelį lauželį. Kitas kareivis vaikštinėjo po baseino dugną, lazdele baksnojo ten kadaise sukritusias maudymosi kepuraites, saulės akinius.

Maišydami verdamus ryžius, kuriuose plūduriavo keli gabaliukai žuvies, japonai stebėjo aukštoje žolėje neryžtingai stypsantį Džimą. Šautuvų kariai nesiekė, bet Džimas žinojo, kad geriau nebandyti bėgti nuo jų. Jis atbrido per žolę iki baseino krašto ir prisėdo ant lapais apkritusių plytelių. Pusbalsiu šnekučiuodamiesi kareiviai ėmė valgyti. Tai buvo tvirtai sudėti vyrai skustomis galvomis, geresne negu sargybinių Šanchajuje apranga ir ekipuote, ir Džimas nusprendė, kad jie būsią užgrūdinti kovinių dalinių kariai.

Džimas žiūrėjo, kaip jie valgo, akimis palydėdamas kiekvieną į burną dedamą kąsnelį. Pasisotinęs vyriausias iš keturių prigrandė ryžių nuo katiliuko kraštų. Maždaug keturiasdešimties metų, lėtų, kruopščių rankų grandinis, puikus karys, mostelėjo Džimui ir ištiesė metalinį dubenėlį. Japonai traukė dūmą ir šypsojo į ūsą, matydami, kaip Džimas kerta riebių ryžių nuograndas. Nuo tada, kai išėjo iš ligoninės, jis pirmą kartą gavo šilto valgio, karštas ir riebus maistas sugildė dantenas. Susitvenkė ašaros. Gailestį parodęs kareivis suprato, kad berniukas išbadėjęs, ir dabar geraširdiškai nusijuokęs ištraukė guminį

metalinės gertuvės kamštį. Džimas gėrė švarų vandenį su chloro prieskoniu – jo negalėjai nė lyginti su užsistovėjusiu Kolumbijos kelio čiaupuose. Užspringo, atsargiai nugurkė seiles ir prisidengęs rankomis sukikeno, šiepdamasis japonams. Netrukus jie jau visi kartu juokėsi, patogiai sėdėdami gilioje žolėje prie tuščio baseino.

Ištisą kitą savaitę Džimas sekiojo įkandin šių apleistas gatves patruliuojančių japonų. Rytą kariai išnirdavo iš savo stovyklos prie Didžiojo Vakarų kelio patikros punkto, o Džimas nulipdavo laipteliais iš namo, kuriame praleido naktį, ir dėdavosi prie jų. Kareiviai retai eidavo į užsieniečių namus, jų rūpestis buvo neleisti čia kinų elgetų ir vagių, kurie gali susigundyti šiuo gyvenamuoju rajonu. Kartais jie užkopdavo siena, tyrinėdavo kokį prižėlusį sodą – dekoratyviniai medžiai ir krūmai, regis, domino juos labiau negu prašmatniai įrengti kambariai. Džimas nudirbdavo jiems visokių darbelių – medžiojo maudymosi kepuraites kolekcijai, kapojo malkas, uždegdavo laužą. Tyliai stebėdavo pietaujančius japonus. Beveik visada kareiviai palikdavo ir jam možį ryžių su žuvimi, o sykį atlaužęs nuo plytelės iš kišenės grandinis davė jam kieto saldainio; tačiau šiaip Džimu jie nesidomėjo. Ar jie žinojo, kad jis valkatauja? Kariai spoksodavo į jo numintus, bet gerus batus, vilnonį mokyklinio švarkelio audinį, galbūt manė, kad jis gyvena su pasiturinčia, bet apsileidusia, vaikų nemaitinančia europiečių šeima.

Savaitę Džimas beveik visą savo maistą gavo iš patrulių. Vis daugiau namų Kolumbijos kelyje įsikūrė japonų kareiviai ir civiliai. Keletą kartų nuo tuščio namo Džimą nuginė sargybiniai kinai.

Vieną rytą japonų kareiviai nebepasirodė. Džimas kantriai laukė namo už amerikiečių užmiesčio klubo sode. Bandydamas pamiršti alkį, laužė rododendrų šakeles ir krovė laužėlį prie išdžiūvusio baseino. Stebėjo vėsioje sausio šviesoje skrendančius lėktuvus, švarkelio kišenėje suskaičiavo juodai dienai, kuri, žinojo, netruks ateiti, sutaupytus tris saldainius su likeriu.

Jam už nugaros atsivėrė verandos durys. Japonų kareiviams išėjus į terasą, Džimas pakilo. Kareiviai pamojo, o sutrikusiam Džimui šovė mintis, kad jie atsiveda jo tėvus, todėl užuot lipę per tvorą, ateina oficialiai, pro duris.

Jis puolė prie japonų, rėkiančių kažką stebėtinai šiurkščiai. Priėjęs prie terasos, pamatė, kad tai naujo patrulio kariai. Kapralas skėlė jam antausį ir stumtelėjo prie gėlių klombos, privertė surinkti šakeles nuo baseino. Šūktelėjęs kelis žodžius vokiškai, išstūmė Džimą ir užtrenkė už jo kalstytos geležies vartus.

Saulės nutvieksti aplinkui jį stūksojo namai – užsklęsti pasauliai, kuriuose jis trumpam buvo grįžęs į vaikystę. Pradėjęs ilgą kelionę į Bundą, jis galvojo apie japonų kareivius, kurie maitino jį iš savo katiliuko, tačiau dabar Džimas žinojo, kad gerumas, prie kurio jį nuolat lenkė tėvai ir mokytojai, tapo bevertis.

DEŠIMTAS SKYRIUS
Nugrimzdęs krovininis laivas

Šalta saulės šviesa virpėjo ant upės, nuo jos vandens paviršius blykčiojo it sueižėjęs stiklas, o tolimi Bundo bankai ir viešbučiai priminė vestuvinių tortų virtinę. Džimui, sėdinčiam ant siauro laidotuvių molo tako žemiau apleistų Nantao dokų, „Idzumo“ stiebai ir kaminai atrodė išlieti iš cukrinio glajaus. Jis suskliaudė delnus į įsivaizduojamus žiūronus ir tyrinėjo baltai apsitaisiusius jūreivius kaip utėles siuvančius po denius ir tiltelį. Kreiserio patrankų bokšteliai priminė cukruotas puošmenas ant kalėdinių tortų – šie ilgai laikomi skanumynai jam niekada nepatiko.

Bet vis tiek Džimas mielai sutašytų tą laivą. Jis įsivaizdavo, kaip triauškia stiebus, čiulpia kremą iš Edvardo stiliaus kaminų, suleidžia dantis į marcipaninį laivo priekį ir praryja visą priekinę

dalį. Po to jis sudorotų „Palace“ viešbutį, „Shell“ pastatą, visą Šanchajų...

Iš „Idzumo“ kaminų tumulais virto garai, aprimę driekėsi virš vandens švelniu veliumu. Kanonierė pakėlė galinius inkarus ir atsisukusi pasroviui siūbavo potvynio vandenyje. Padėjęs įvesti japonų valdžią Šanchajuje laivas taisėsi plaukti į kitą karo veiksmų vietą. Tarsi švęsti jo išvykimo su pakilusiu vandeniu atplaukė lavonų regata. „Idzumo“ apsupo tuzinai kinų kūnų, kiekvienas ant popierinio gėlių plausto, pasirengę palydėti kanonierę iki Jangdzės žiočių.

Džimas laukė pasirodant japonų jūrų patrulių. Kitoje upės pusėje, Pudongo krante, matyti tėčio medvilnės fabriko cinkuoti stogai ir modernūs kaminai. Džimas kaip per sapną prisiminė savo apsilankymus ten, kaip drovėdavosi, kai vadovai kinai iškilmingai vesdavo jį pro tūkstančius fabriko merginų, varstančių akimis be išraiškos. Dabar fabrikas tylus, o Džimą domina nugrimzdusių krovininių laivų užtūra. Artimiausias iš skenduolių, vieno kamino kabotažinis laivas, stirksojo gilaus vandens kanale vos per šimtą pėdų nuo laidotuvių molo galo. Jo surūdijęs tiltelis priminė trupantį duonos kepalą, bet vis dar viliojo Džimą paslaptimis. Džimo gyvenimą aukštyn kojomis apvertęs karas seniai paliko nuošaly šį užmirštą laužą, bet jis buvo pasišovęs įlipti ir jį apžiūrėti. Susirasti tėvus, pasiduoti japonams, netgi susižvejoti maisto dabar atrodė niekai, palyginti su tuo, kad jis pagaliau gali pasiekti šį krovininį laivą.

Jau porą dienų Džimas klajojo Šanchajaus krantinėmis. Po to, kai jį aptiko japonų patruliai, persikėlė į Bundo rajoną. Vienintelė jo viltis vėl pamatyti tėvus buvo sutikus ką nors iš jų bičiulių šveicarų arba švedų. Nors neutralių Europos šalių piliečiai važinėjo Šanchajaus gatvėmis, Džimas nepastebėjo nė vieno brito nei amerikiečio veido. Ar juos visus išsiuntė į įkalinimo stovyklas Japonijoje?

Ir tada riedantį dviračiu Nankino keliu jį aplenkė karinis sunkvežimis. Už sargybinių sėdėjo būrelis šviesiaplaukių vyrų britų uniforma.

– Greičiau, vyruti! Parodyk, koks tu mitrus!

– Spausk, vyruti! Mes tavęs nelauksim!

Džimas palinko prie rankenų, mynė kiek įkabindamas. Jie drąsinamai šūkalojo ir mojo jam, plojo, o japonų sargybiniai šnairavo į šį britų žaidimą. Džimas rėkė tolstančiam sunkvežimiui, dar girdėjo juoką, jie paskutinį kartą iškėlė nykščius, bet priekinis ratas smuktelėjo į tramvajaus bėgius ir jis plojosi po kojomis minamųjų rikšų vairuotojams.

Netrukus po to prarado ir dviratį. Bandant ištiesinti priekinę šakę priėjo kinų krautuvininkas su savo kuliu. Parduotuvės savininkas suėmė dviračio rankenas, bet Džimas žinojo, kad laiko jas ne norėdamas padėti. Jis žvelgė į juokauti nelinkusias tų dviejų kinų akis. Buvo pavargęs ir primuštas.

Džimas lydėjo akimis kinus, kol jie nusivarė dviratį per minią ir pranyko vienoje iš tūkstančių gatvelių. Už valandos jis pėsčiomis pasiekė Sičuano kelią, bet visas Šanchajaus finansinis rajonas buvo uždarytas, įėjimą saugojo šimtai japonų kareivių ir jų šarvuotų automobilių.

Taigi Džimas nuėjo iki Bundo pažiūrėti į „Idzumo“. Ištisą popietę jis klajojo palei upę, praėjo dumblynę, kur sužeisti „Petrel“ laivo jūreiviai išsikapstė į krantą, kur jis paskutinį kartą matė tėtį, pro sampanų prieplaukas ir žuvų turgų su išblyškusiomis kefalėmis, išdėliotomis tarp tramvajų bėgių, iki prancūzų koncesijos pakrančių, kur Bundas jungėsi su laidotuvių molais ir Nantao dokais. Čia Džimo niekas nepuldinėjo. Ši upeliūkščių ir šiukšlynų teritorija buvo nuklota opijaus sandėlių rąstais, šunų griaučiais ir karstais, išplaukusiais į juodojo dumblo pakrantes. Po pietų jis žiūrėjo į japonų jūrų lėktuvus, prišvartuotus prie plūdurų aviacijos bazėje. Džimas tikėjosi pamatyti karo

lakūnus – šie pasirodys su skraidymo akiniais, neskubėdami nusileis slipu. Tačiau, regis, jūrų lėktuvai domino vien Džimą, jie glūdėjo ant savo ilgų pontonų, tik vėjas dykai sukinėjo jų sraigtus.

Nakčiai Džimas įsitaisė vieno iš daugybės paliktų senų taksi užpakalinėje sėdynėje. Šarvuotų japonų automobilių klaksonai stūgavo po Bundą, patrulinių laivų prožektorių šviesos švysčiojo virš upės šukuodamos paviršių, bet šaltame ore Džimas greitai užmigo. Liesas kūnas tarsi plūduriavo naktyje, pleveno viršum tamsaus vandens, o jis įsikibęs laikėsi besivadėjančių į taksi sėdynes kadaise įsigėrusių žmonių kvapų.

Prasidėjo potvynis, jūrų lėktuvai ėmė suktis apie savo plūdurus. Upė veržėsi pro krovininių laivų užtūrą. Keletui akimirkų vandens paviršius susiliejo į riebaluotą veidrodį, kuriame aprūdiję garlaiviai tarytum niro iš savo atspindžių. Sampanai šalia laidotuvių molų pasviro priekin ir, nors sklidini vandens, išsiplėšė iš pakrantės dumblo.

Tupėdamas ant metalinio tiltelio Džimas žiūrėjo, kaip tarp pėdų po grotelėmis pliuškena vanduo. Iš švarkelio kišenės išsitraukė vieną iš dviejų paskutinių šokoladinių saldainių su likeriu. Patyrinėjo mįslingai išraitytas raides, panašias į zodiako ženklus, rūpestingai pasvėrė abu saldainius. Didesnį pasilikęs, mažesnį įsidėjo į burną. Alkoholis nutvilkė liežuvį, bet jis čiulpė juodą saldų šokoladą. Aplinkui molą kilo rudas blizgus vanduo. Prisiminė tėtį pasakojus, kad saulė užmuša bakterijas. Per penkiasdešimt jardų jaunos kinės lavonas plūduriavo tarp sampanų, kulnai suko ratus, lyg negalėdami apsispręsti, kurion pusėn šiandien ją pakreipus. Džimas atsargiai perpylė vandenį iš vieno delno į kitą ir skubiai išgėrė, kad bakterijos nespėtų jo užkrėsti.

Šokoladas su likeriu ir ritmingas bangų siūravimas vėl ėmė jį svaiginti, jis atsirėmė į molan daužomą sampaną. Dirstelėjęs į nykstantį

krovininį laivą, Džimas nesvarstydamas įlipo į sampaną ir išsiyrė į drebučius primenančią srovę.

Papuvusi valtis buvo puspilnė, Džimui permirko batai ir kelnės. Atsilupęs nuo borto sutrešusį lentgalį yrėsi krovininio laivo link. Kai šį pasiekė, valtis beveik visa buvo po vandeniu. Įsitvėrė turėklo po tilteliu ir užlipo ant denio, o vandens sklidina gelda nuplūduriavo prie kito nugramzdinto užtūros laivo.

Nulydėjęs akimis tolstančią valtį Džimas nubrido iki kulkšnių apsemtu metaliniu deniu. Upė šiek tiek nuslūgo, per visą kajutę nuo krašto po tilteliu iki kairiojo borto turėklų tyvuliavo vientisas vaškinis vandens paviršius. Džimas įžengė į kajutę – surūdijusią grotą, regis, dar senesnę už vokiečių fortus Čingdao. Jis stovėjo ant upės paviršiaus – upės, subėgusios iš visų Kinijos upelių ir drėkinamųjų laukų, iš visų kanalų, kad plukdytų ant pečių šitą berniuką. Jeigu jis žengtų į bangas nuo kairiojo borto turėklų, nueitų iki pat „Idzumo“...

Taisantis kelti inkarą kreiserio kaminai krestelėję išspjovė keletą dūmų kamuolių. Ar tėvai išplaukia tuo laivu? Džimas suvokė, kad dabar jis galbūt yra vienas Šanchajuje, šiame garlaivyje, kurį visada svajojo pamatyti, ir nukreipė žvilgsnį nuo tiltelio kranto link. Potvynis slūgo, gėlėmis padabinti lavonai atgręžė kulnus į atvirą jūrą. Krovininis laivas pakrypo nuo srovės, jo surūdijęs korpusas sugirgždėjo ir uždainavo. Lentos žyravo viena į kitą, išsidriekę tralai talžėsi ant priekinio denio, nematomų burių virvės vis dar vylėsi išlakdinti šią griuveną į kokių nors šiltų jūrų prieglobstį kitame pasaulio krašte, toli nuo Šanchajaus.

Džimas su džiaugsmu pajuto po kojomis virpant tiltelį. Vienas sau juokdamasis prie turėklų, pastebėjo, kad kažkas seka jį iš dokų už laidotuvių molų. Vieno iš trejeto pusiau pastatyto anglių laivo vairinėje stovėjo vyriškis amerikiečių jūrininko palaidine ir kepure. Droviai, bet vis tiek kaip kapitonas kapitonui, Džimas pamojo jam.

Vyriškis Džimui neatsakė, tik rūkė sau delne paslėptą cigaretę. Jis stebėjo ne tik Džimą, bet ir jauną jūreivį, kuris atsistūmė nuo kito užtūros garlaivio ir dabar yrėsi metaline valtimi.

Nekantraudamas pasveikinti pirmąjį keleivį ir įgulos narį Džimas nusileido nuo tiltelio ant denio. Jūreivis artėjo irdamasis stipriais, staigiais mostais, kad smarkiai nesujudintų vandens. Keliskart grybštelėjęs vis pasidairydavo per petį į Džimą, naršė akimis pro liukus, tarsi įtardamas, kad šis surūdijęs laivas apkrėstas berniukais. Slegiama plačiapečio jūreivio valtis buvo gerokai nugrimzdusi vandenin. Priplaukęs sustojo iš šono, Džimas tarp jo aulinių pamatė laužtuvą, veržliaraktį ir metalo pjūklelį. Ant medinės sėdynės kėpsojo iš laivų korpusų išlupti žalvariniai bortlangių žiedai.

– Sveikas, vaiki, išėjai pabėgioti pakrante? Kas dar su tavimi?

– Niekas.

Kad ir kokią saugumo viltį įžiebė šis amerikietis, Džimas nenorėjo palikti laivo.

– Laukiu tėčio ir mamos. Jie... užtruko.

– Užtruko? Na, galbūt jie atvyks vėliau. Regis, tau reikia pagalbos.

Jis tiesė ranką lipti į laivą, bet kai Džimas jos nusitvėrė, jūreivis šiurkščiai truktelėjo jį į valtį, keliai bumptelėjo į žalvario žiedus. Pasodinęs Džimą apčiupinėjo švarkelio atlapus ir ženklą. Tiesūs šviesūs plaukai rėmino atvirą amerikiečio veidą, bet jis žvalgė upę lyg slapstydamąsis, lyg nuogąstaudamas, kad ties valtimi vandens paviršių sudrums išniręs japonas jūrų naras kovine apranga ir amunicija.

– Nagi, ko čia piniesi? Kas tave atgabeno?

– Pats atvykau, – Džimas taisydamasis timptelėjo švarkelį. – Dabar čia mano laivas.

– Kažkoks kuoktelėjęs britų berniūkštis. Tu sėdėjai ant to molo porą dienų. Kas tu toks?

– Džeimis... – Džimas suko galvą, kas padarytų įspūdį šiam amerikiečiui – jis jau suvokė, kad jam reikėtų laikytis šito jauno jūreivio. – Aš konstruoju žmogų lakdinantį aitvarą... Ir parašiau knygą apie kontraktinį bridžą.

– Palauk, ką Beisis pasakys.

Jie atsistūmė nuo krovininio laivo ir amerikietis užgulė irklus. Keliais galingais grybšniais priyrė valtį prie dumblėtos pakrantės. Jie įplaukė į seklų upeliūkštį tarp laidotuvių molų – juodą, alyva pradvisusį kanalą, vingiuojantį aplinkui dokus. Amerikietis gūdžiai dirstelėjo į savo naštos atsikračiusį tuščią karstą. Spjovė į jį sėkmei ir bakstelėjęs irklu paplukdė šalin. Meistriškai nuvairavo laivelį už baltos bestiebės jachtos, prišvartuotos prie pakrantėj įstrigusio lichterio. Pasislėpę už atsikišusio gulbės pavidalo jachtos priekio jie pririšo valtį prie medinės platformos. Tada amerikietis susinėrė bortlangių žiedus ant rankos, susirinko įrankius ir mostelėjo Džimui lipti lauk.

Jiedu perėjo laivų dirbtuves pro rietuves plieno lakštų, suverstų grandinių ir surūdijusios vielos ritinių, artėjo prie apšepusių trijų anglies laivų korpusų. Džimas trepleno greta, taikydamas į nartų amerikiečio žingsnį. Pagaliau jis sutiko žmogų, kuris galėtų padėti jam susirasti tėvus. Galbūt amerikietis ir jo bendras vairinėje irgi bando pasiduoti? Trejeto japonams bus sunku nepastebėti.

Po didžiausio anglininko sraigtu stovėjo senas „Chevrolet“ sunkvežimis. Pro ertmę, kur trūko plokštės, jie sulindo į laivo korpusą. Amerikietis užkėlė Džimą ant įtaisytos per visą kilį bambukinės platformos. Kopėtėlėmis jiedu palipo į kitą denį, perėjo vairinę ir pro siauras dureles niro į metalinę kajutę už tiltelio.

Alpėdamas iš bado Džimas susvyravo tarpduryje. Ore tvyrojo pažįstamas, motinos miegamąjį menantis kvapas – pudros, odekolono ir „Craven A“ cigarečių – ir akimirką sužibo viltis, kad mama išnirs iš šio tamsaus kambarėlio kaip Kalėdų fėja ir pasakys, kad karas baigėsi.

VIENUOLIKTAS SKYRIUS
Frenkas ir Beisis

Kajutės vidury ramiai degė anglių krosnelė, salsvi garai kilo pro atvirą liuką. Grindys pritaršytos alyvuotų skudurų, prigriozta variklių dalių, žalvarinių bortlangių žiedų, laiptų turėklų. Abiejose krosnelės pusėse stovėjo po šezlongą su išsiuvinėtu užrašu „Imperial Airways" išblukusioje drobėje ir kiniška dygsniuota antklode uždriekta sulankstomoji lova.

Amerikietis švystelėjo įrankius į geležų krūvą. Didžiulė jo galva ir platūs pečiai mažne užankštė kajutę, jis nervingai klestelėjo į drobinę kėdę. Dirstelėjo į prikaistuvį ant ugnies, paskui niūriai dėbtelėjo į Džimą.

– Jis jau man kraują gadina, Beisi. Nežinau, ar jis toks alkanas, ar kuoktelėjęs...

– Eikš, berniuk. Regis, tau reiktų prigulti.

Iš po antklodės išlindo neaugus, vyrėlesnis vyras, mostelėjo Džimui nepaleisdamas iš baltos rankos cigaretės. Jo veidas atrodė negyvas, be jokio ženklo, visa gausi gyvenimo patirtis gudriai ištrinta, o rankos minkštos, tas rankas jis nepaliaujamai pudravosi po antklode. Vyriškis akimis įėmė kiekvieną Džimo palaikių drabužių skiautelę, pastebėjo lūpą tampantį tiką, įdubusius skruostus, linkstančias kojas.

Nupurtė talką nuo lovos ir suskaičiavo trofėjines žalvario detales.

– Ar tai viskas, Frenkai? Ne kažin ką turėsime nešti į turgų. Tie Hongkou pirkliai nori po dešimt dolerių už maišą ryžių.

– Beisi! – jaunasis jūreivis spyrė sunkiu auliniu į metalo krūvą, suirzęs labiau dėl savęs nei dėl vyresnio vyro. – Tas berniūkštis tupėjo ant molo dvi dienas! Ar tu nori, kad japoškės čia pasirodytų?

– Frenkai, japoškės mūsų neieško. Nantao įlankoje siaučia cholera – todėl čia ir atsidanginome.

– Iš esmės davei jiems ženklą. Gal nori, kad jie mūsų paieškotų? Ar to nori, Beisi? – Frenkas pamirkė skudurą į skardinę su valymo skysčiu. Įniko energingai trinti apskretusį žalvario žiedą. – Pabandyk pats taip sunkiai dirbti, kai tas vaikis stebi tave visą laiką.

– Frenkai, juk privalom tausoti mano plaučius. Tu sutikai, – Beisis peštelėjo „Craven A" dūmo, ramindamas tą opų savo organą. – Be to, berniukas tavęs net nepastebėjo. Jo galvoje buvo visai kiti, berniukiški dalykai, kuriuos tu, Frenkai, pamiršai, bet aš dar prisimenu, – jis palaisvino šiltos vietos ant lovos: – Eikš, sūnau. Kaip tu vadinaisi prieš karą?

– Džeimiu...

Frenkas švystelėjo skudurą.

– Už šias geležis nenusipirksime sampano į Čongčingą! Teks išardyti „Queen Mary", – niauriu žvilgsniu nuvėrė Džimą. – Be to, neturim tiek ryžių, kad užtektų ir tau, vaikišti. Kuo vardu?

– Džimas, – paaiškino Beisis. – Naujas vardas naujam gyvenimui.

Pasisodinęs Džimą greta, jis ištiesė nupudruotą ranką ir švelniai užspaudė nykščiu tiką, įsimetusį į kairįjį lūpų kamputį nuo alkio. Džimas sėdėjo ir nesipriešino, net kai Beisis atidengė jo dantenas ir smalsiai ištyrinėjo dantis.

– Puikiai prižiūrėti dantys. Kažkas nemažai suplojo už šią mielą burnytę. Kad tu žinotum, Frenkai, kaip kai kurie žmonės apleidžia savo vaikų dantis, – Beisis paplekšnojo Džimui per petį, čiupinėdamas mėlyną jo švarkelio vilną. Nukrapštė purvą nuo mokyklos emblemos. – Atrodo, gera mokykla, Džimai. Katedros mokykla?

Frenkas sužaibavo akimis už bortlangių žiedų krūvos. Džimas kėlė jam įtarimą, tarsi galėtų atimti iš jo Beisį.

– Katedros? Ar jis koks kunigas?

– Frenkai, katedros mokykla, – Beisis žvelgė į Džimą su augančiu susidomėjimu, – tai mokykla taipanų* vaikams. Tu veikiausiai pažįsti svarbių žmonių, Džimai.

– Na... – Džimas abejojo. Sunkiai rezgė mintis, nes jos sukosi tik apie troškinamus ryžius ant krosnelės, bet prisiminė Britanijos ambasados sode rengtą pobūvį.

– Sykį mane pristatė poniai Sun Jatsen.

– Poniai Sun? Tave... pristatė?

– Man buvo tik treji su puse.

Džimas sėdėjo ramiai, kol baltos Beisio rankos naršė jo kišenes. Laikrodis nuslydo jam nuo riešo ir prašapo odekolono ir pudros migloj po antklode. Bet Beisio dėmesingumas, nelyginant tarnų, kurie kadaise jį aprengdavo ir nurengdavo, keistai drąsino. Lyg ieškodamas brangenybių jūreivis iščiupinėjo kiekvieną jo kaulelį. Pro atvirą liuko dangtį Džimas matė hidroplaną, besirengiantį kilti iš jūrų aviacijos bazės. Japonų patrulinis laivas užstojo kanalą, padarė plačią užtvarą bangoms, milžiniškais sūkuriais šokančioms aplink nugramzdintus krovininius laivus. Džimo mintys vėl grįžo prie prikaistuvio ir svaigaus kaitinamų riebalų kvapo. Staiga jam pasidingojo, kad šie du amerikiečių jūreiviai nori jį suvalgyti.

Bet Beisis nukėlė prikaistuvio dangtį. Nuo riebaus ryžių ir žuvies troškinio kilo gardus kvapsnis. Iš odinio krepšio po lova Beisis ištraukė porą alavinių lėkščių ir šaukštų. Nemesdamas savo „Craven A“ cigaretės, jis mikliai, kaip „Palace“ viešbučio padavėjas įdėjo porcijas sau ir Džimui. Kol Džimas springte springo karštą žuvį, Beisis spoksojo su tuo pačiu ironišku pritarimu kaip anas japonų kareivis.

– Mes valgysim paskui, Frenkai, – Beisis kibo į troškinį.

---

* Užsieniečiai verslininkai Kinijoje.

– Aš visada valgau po tavęs, Beisi, – Frenkas brūžino žiedą neatplėšdamas akių nuo prikaistuvio.

– Man tenka galvoti už mus abu, Frenkai. Be to, turime pasirūpinti savo jaunuoju draugu, – jis nubraukė ryžių grūdelį nuo Džimo smakro. – Sakyk, Džimai, o ar esi sutikęs ką nors iš kinų vadų? Galbūt Čiang Kaišeką?

– Ne... Bet jo vardas išties ne kiniškas, suprantat, – nuo karšto maisto Džimo mintys plaukė padrikai. Jis prisiminė mamos vartotą žodį, kurį vis stengėsi įpinti į pokalbį su suaugusiais: – Tai iškraipyta Šanchajaus čekų kalba.

– Iškraipyta?.. – Beisis atsisėdo. Pavalgęs ėmėsi pudruotis rankas. – Ar tave domina žodžiai, Džimai?

– Šiek tiek. Ir kontraktinis bridžas. Parašiau knygą apie šį žaidimą.

Beisis abejojo.

– Žodžiai svarbiau, Džimai. Kasdien įsimink kokį naują žodį. Nežinia, kada prireiks.

Džimas baigė troškinį ir įtenkintas atsilošė į metalinę sieną. Jis užmiršo, ką ir kaip valgė prieš karą, bet prisiminė kiekvieną valgymą jam prasidėjus. Gėlė širdį prisiminus visą tą maistą, kurio per savo gyvenimą buvo atsisakęs, apie gudrybes, kurių griebdavosi Vera ir mama įtikinėdamos pabaigti pudingą. Džimas pastebėjo, kad Frenkas spokso į kelis šaukšte likusius ryžius ir kaipmat jį švariai išlaižė. Žvilgtelėjęs į prikaistuvį nusidžiaugė matydamas, kad ten likę ryžių Frenkui. Dabar jis tikras, kad šiedu pirkliai jūreiviai neketina jo suvalgyti, bet tokie nuogąstavimai turėjo pagrindą – užmiesčio klube sklandė gandai, esą Atlanto vandenyne torpeduoti britų jūreiviai nesibodėjo kanibalizmo.

Beisis krestelėjo sau dar šaukštą ryžių. Šios antros porcijos nevalgė, vien tik vazojosi priešais svilinančias Frenko akis. Džimas jau sumojo, kad Beisiui patinka valdyti jaunąjį jūreivį ir jis naudojasi

Džimu, kad aną paerzintų. Džimo auklėjimas buvo taip kreipiamas, kad apsaugotų nuo susitikimo su tokiais žmonėmis kaip Beisis, bet karas viską apvertė aukštyn kojomis.

– O kur tavo tėtukas, Džimai? – paklausė Beisis. – Kodėl tu ne namuose su mama? Ar jie ne Šanchajuje?

– Taip... – Džimas abejojo. Visa jo ankstesnių savaičių patirtis jam bylojo nepasitikėti niekuo, nebent japonais. – Tėvai Šanchajuje, bet jie išplaukia „Idzumo“.

– „Idzumo“? – Frenkas pašoko nuo šezlongo. Iš kelionmaišio čiupo katiliuką ir energingai pakabino ryžių iš prikaistuvio. Nugurkęs pilną šaukštą, sumosavo juo Džimui: – Kas tu esi, vaiki? Beisi!..

– Tik jau ne „Idzumo“, Džimai, – baltomis rankomis jis atrinko anglies gabaliuką iš maišo po lova. – „Idzumo“ plaukia į Fudžou ir Manilos įlanką. Džimas šaiposi iš tavęs, Frenkai.

– Na, aš manau, kad jie plaukia „Idzumo“, – Džimas nusprendė pakurstyti Beisio akyse dar rusenančią abejonę. – Tėtis dažnai vyksta į Manilą.

– Tik ne japonų kreiseriu, Džimai.

– Beisi!

– Frenkai! – Beisis mėgdžiojo jūreivio balsą. – Ateis diena, kai tu imsi manimi pasitikėti. Aš manau, Džimo tėvus paėmė kartu su visais britais ir dabar Džimas jų ieško? Džimai?

Džimas linktelėjo ir išsitraukė paskutinį saldainį su likeriu iš švarkelio kišenės. Išlukštenęs sidabrinį popierėlį jau kando mažytį šokolado buteliuką. Paskui prisiminęs, ką Vera įkalė jam apie mandagumą, pusę ištiesė Beisiui.

– „Curaçao“... Na, viskas į gera, Džimai, kai tu atvykai. Tie nauji žodžiai ir šitas prašmatnus saldainis – mums šiek tiek pakvipo „Palace“ viešbučio stiliumi, – įsikirtęs į šokoladinį kaušelį aštriais dantimis jis priminė baltaveidę žiurkę, šliurpiančią pelės smegenis.

– Tai tu gyveni namuose, Džimai, vienas. Prancūzų koncesijoje?

– Amhersto prospekte.

– Frenkai... Prieš išsidangindami iš Šanchajaus, turėtume ten apsilankyti. Ten tikriausiai daug tuščių namų, Džimai?

Džimas užsimerkė. Jis buvo labai pavargęs, bet nemiegojo, galvojo apie ryžius, kuriuos ką tik suvalgė, vėl skanavo kiekvieną žuvies nuoviro prisigėrusį grūdelį. Beisis kalbėjo, jo tolstantis balsas sūkuriavo garų, odekolono ir „Craven A“ prisisunkusį orą. Džimas mąstė apie motiną, rūkančią svetainėje Amhersto prospekte. Dabar, kai jis susitiko šiuos du amerikiečius jūreivius, jis vėl ją suras. Jis pasiliks su Beisiu ir Frenku, kartu jie eis prie krovininių laivų užtūros, anksčiau ar vėliau juos pastebės japonų patruliniai laivai.

Karštas žuvimi trenkiantis oras tvoskė jam į veidą. Aiktelėjęs Džimas pabudo. Užsikvempęs didžiuliu kūnu, sunkiomis rankomis įsirėmęs Džimui į šlaunis Frenkas tikrino jo švarkelio kišenes. Džimas jį nustūmė, ir Frenkas ramiai atsisėdo toliau blizginti žiedų.

Kajutėje jie buvo vienu du. Džimas girdėjo Beisį žingsniuojant apačioje bambukiniu takeliu. Trinktelėjo sunkvežimio durelės, sukalė pagyvenęs variklis, paskui staiga nutilo. Iš tolo atsklido „Idzumo“ sirenos banga. Blausų žalvarį blizginantis Frenkas metė Džimui reikšmingą žvilgsnį.

– Žinai, vaiki, tu turi talentą ėsti žmonėms nervus. Kodėl gi japoškės tavęs nesusėmė? Tikriausiai greitai neši muilą.

– Aš bandžiau pasiduoti, – paaiškino Džimas, – bet tai nelengva. Ar judu su Beisiu norite pasiduoti?

– Trokšte trokštame – nors aš nebežinau, ko jis nori. Bandau įkalbėti Beisį nusipirkti sampaną ir plaukti upe aukštyn į Čongčingą. Bet vis persigalvoja. Dabar, kai japoškės čia, nori pasilikti Šanchajuje. Mano, kad įsisukę į stovyklas padarytume krūvas pinigų.

– Ar jūs parduodate daug bortlangių žiedų, Frenkai?

Frenkas įsistebeilijo į Džimą, vis dar dvejodamas dėl berniuko.

– Vaiki, nepardavėme nė vieno. Tai Beisio žaidimas, kaip narkotikai, jis trokšta, kad žmonės jam dirbtų. Kažkur dokuose jis slepia maišą auksinių dantų, pardavinėja juos Hongkou, – gudriai šypsodamasis Frenkas pakėlė alyvuotą veržliaraktį ir palietė Džimo smakrą: – Gerai, kad neturi auksinių dantų, nes... – Frenkas sučiupo jo riešą.

Prisiminęs, kaip Beisis apžiūrinėjo jo dantenas, Džimas atsisėdo. Metalinė kajutė virpėjo nuo sunkvežimio variklio garso. Jam nekėlė pasitikėjimo šie du pirkliai jūreiviai, kažkaip išslydę iš japonų tinklo aplinkui Šanchajų, – jis suvokė, kad bijo jų lygiai kaip ir visų kitų mieste. Galvojo apie Beisio auksinių dantų maišą. Nantao upeliūkščiai ir kanalai priversti lavonų, o tų lavonų burnose dantys. Savigarba vertė kiekvieną kiną įsistatyti bent vieną auksinį dantį, o prasidėjus karui visi per daug išvargę, ir giminės veikiausiai nebeištraukia tų auksinių prieš palaidodami. Džimas įsivaizdavo, kaip naktį šiedu amerikiečiai rausiasi po pakrantės dumblynus su veržliarakčiais, Frenkas iriasi valtimi juodais upeliais, Beisis sėdi priekyje su žibintuvu, bado praplaukiančius lavonus ir tikrina jų dantenas...

DVYLIKTAS SKYRIUS
Šokių muzika

Šis grėslus paveikslas sekiojo Džimą visas trejetą dienų, kurias jis praleido su jūreiviais. Naktį, kai Beisis su Frenku kartu miegodavo po skiautinių antklode, jis gulėjo nesudėdamas bluosto ant ryžių maišų šalia anglių krosnelės. Bortlangių žieduose ir žalvarinėse rankenose atsispindinčios žarijos žibėjo kaip auksiniai dantys. Pabudęs rytą Džimas apsičiupinėdavo žandikaulį, kad įsitikintų, jog įsijautęs Frenkas neištraukė jo krūminio danties.

Dieną Džimas sėdėdavo ant laidotuvių molo ir atlikdavo stebėtojo darbą, o Frenkas irdavosi prie nugramzdintų krovininių laivų. Kai Džimą imdavo krėsti drebulys, jis grįždavo į kajutę ir lįsdavo po antklode, o Beisis sėdėdamas „Imperial Airways" šezlonge lankstydavo žaisliukus iš pypkių valiklių vielučių. Beisis buvo dirbęs stiuardu laive, kursavusiame tarp Kinijos ir Amerikos, ir Džimą smagino tuo pačiu tarškėjimu ir triukais, kuriais linksmindavo keleivių vaikus. Jis rūpinosi, kad Džimas gautų pusryčius ir vakarienę ir be paliovos klausinėjo apie jo tėvus. Beisio manieros buvo nusižiūrėtos iš keleivių, kurias jis aptarnaudavo, – kaitroje prieš prisidegdamos cigaretę jos būtinai pasipudruodavo.

Kiekvieną popietę visi išdardėję sunkvežimiu apvažiuodavo kinų turgus Hongkou. Beisis derėdavosi dėl maišelio ryžių ir keleto žuvų mainais į prancūziškas cigaretes iš atsargų po lova. Kartais liepdavo Frenkui prie prekystalio atvesti Džimą, bet kinas prekybininkas nuodugniai jį apžiūrėjęs papurtydavo galvą.

Džimui greitai tapo aišku, kad Beisis mėgina jį parduoti. Per daug pavargęs priešintis jis gūžojo sunkvežimyje tarp dviejų amerikiečių kaip tie viščiukai krepšiuose, kuriuos kinės pasidėdavo šalia ant tramvajaus sėdynės. Jis beveik nuolat jautėsi paliegęs, bet potencialiai jo vertė bent jau laidavo virtos žuvies dubenėlį. Anksčiau ar vėliau kinų prekiautojai supras, kad gali užsidirbti keletą jenų įdavę juos japonams. O kol kas jis vengė sunkių Frenko rankų, suko galvą, bandydamas išpešti iš jos neįprastus žodžius, – Beisiui jie patiko, – ir linksmino stiuardą pasakojimais apie įspūdingus namus Amhersto prospekte. Džimas laužė iš piršto prašmatnias istorijas tikindamas, jog taip gyvenę jo tėvai. Beisio nepaliovė žavėję šie Šanchajaus aukštuomenės gyvenimo epizodai.

– Papasakok man apie pobūvius prie baseino, – paprašė Beisis, jiems belaukiant, kol Frenkas paleis variklį jų paskutiniam apsilankymui Honkgou turguje. – Įsivaizduoju, kad būdavo daug... linksmybių.

– Žinoma, būdavo linksma, Beisi, – Džimas prisiminė, kaip stengėsi ištraukti puskronę, žybčiojančią baseino dugne nelyginant tie Beisio dantys: – Būdavo šokoladinių saldainių su likeriu, baltas fortepijonas, viskio su soda. Ir fokusininkų.

– Fokusininkų?

– Manau, kad jie buvo fokusininkai...

– Tu pavargęs, Džimai, – sėdint sunkvežimyje Beisis apkabino Džimą per pečius. – Per daug galvoji apie tuos naujus žodžius.

– Nebežinau daugiau naujų žodžių, Beisi. Ar karas greitai baigsis?

– Nesijaudink Džimai. Duodu japoškėms daugiausia trejetą mėnesių.

– Taip greitai, Beisi?

– Galbūt kiek ilgiau. Daug vandens nuteka, kol karas įsiplieskia, žmonės gina dideles investicijas. Kaip mudu su Frenku šį sunkvežimį.

Džimui nebuvo atėję į galvą, kad kas nors galėtų norėti, jog karas tęstųsi, pakeliui į Hongkou jis bandė išnarplioti šią keistą logiką. Jie bumbsėjo negrįstu keliu už laivų statyklos, per nykius tuščių sandėlių, šiukšlynų, kapų kauburėlių plotus. Vargetos glaudėsi prie kanalų pašiūrėse, suręstose iš sunkvežimių padangų ir tuščių dėžių. Prie sudvokusio vandens tupėjo sena moteris ir gramdė medinę išvietės dėžę. Žvelgdamas iš saugaus sunkvežimio Džimas gailėjosi šių bėdžių, nors prieš keletą dienų jo paties būklė buvo dar vargingesnė. Tikrovė keistai susidvejino, tarsi visa, kas prasidėjus karui jam nutiko, vyktų veidrodyje. Anas „aš“ iš veidrodžio šalies buvo silpnas ir alkanas, galvojo tik apie maistą. Jis jau nebesigailėjo šio kito „aš“. Džimas spėjo, kad šitaip kinai ir išgyvendavo. Tačiau kokią dieną jie gali išnirti ir iš veidrodžio.

Pravažiavę Nantao įlanką į prancūzų koncesijos pusę jie išvydo pirmą japonų patrulį, saugantį patikros punktą šiauriniame plieninio tilto gale. Bet neatrodė, kad Beisis su Frenku bijotų ginkluotų

kareivių, – Džimas pastebėjo, jog amerikiečių niekas taip lengvai neįbaugina. Frenkas netgi papypino išžirgliojusiam į kelią japonų kareiviui. Džimas pasilenkė po prietaisų skydu ir laukė, kada juos nušaus, bet japonas, rūgščiai dėbtelėjęs, pamojo jiems važiuoti, palaikęs Frenką su Beisiu darbininkais baltarusiais.

Visą kitą valandą jie sukinėjosi po Hongkou turgus, praėjo pro šimtus bambukiniuose narvuose lojančių šunų, ne tik kinų valgomųjų mišrūnų, bet ir spanielių bei taksų, rudų seterių ir terjerų, kuriuos jų šeimininkai iš sąjungininkių šalių paleido į alkanas Šanchajaus gatves. Keletą kartų sustojo, Beisis išlipęs priėjo prie prekystalio savininko kino ir kreipėsi rišlia pakrantės kantoniečių kalba. Tačiau jokių žiedų nei auksinių dantų Džimas nepastebėjo.

– Frenkai, ko Beisis ieško nusipirkti?

– Atrodo, kad jis labiau norėtų parduoti.

– Kodėl Beisis negali manęs parduoti?

– Niekas tavęs nenori, – Frenkas švystelėjo aukštyn iš Džimo kišenės nušvilptą puskronę ir pačiupo sunkia ranka.

– Tu nieko nevertas. Ko manai esi vertas?

– Aš nieko nevertas, Frenkai.

– Oda aptemptas kaulų ryšys. Greit tu išvis nepakilsi iš ligos patalo.

– O nusipirkę ką su manimi darytų? Negalėtų valgyti, nes aš vien kaulai ir oda.

Tačiau Frenkas neatsakė. Purtydamas galvą Beisis įlipo į sunkvežimį. Jie išsuko iš Hongkou ir pro Sužou įlanką patraukė Tarptautinės gyvenvietės link. Riedėjo pagrindinėmis gatvėmis, įsimaišė tarp daugybės važiuojančiųjų Fošo prospektu, stūmėsi paskui žvangančius tramvajus, pro ratas prie rato traukiančius ir minančius rikšas kulius. Pasakodamas apie prašmatnius namus su biliardo stalais, viskiu ir saldainiais su likeriu Džimas bandė nukreipti juos gyvenamųjų rajonų Šanchajaus vakaruose pusėn. Tačiau sumojo, kad jie

tempia laiką iki sutemų. Tuoj po šešių daugiabučių fasadai prancūzų koncesijoje aptemo. Abu jūreiviai užsidarė langus. Frenkas išsuko iš Kunkuliuojančios Versmės kelio į neapšviestas kinų gyvenamas gatves šiauriniame Šanchajuje.

– Ne tuo keliu važiuoji, Frenkai, – bandė pasakyti Džimas.

– Tylėk, Džimai. Tyla berniukui gera byla.

Džimas padėjo galvą ant Beisio peties. Jie pasileido padrikai nardyti siauromis gatvėmis. Spraudžiantis tarp rikšų ir buivolais kinkytų vežimaičių šimtai kinų veidų lipo prie langų. Džimas vėl išalko, nuo nepaliaujamo ratų bumbsėjimo per nenaudojamus tramvajų bėgius jį pykino. Jis norėjo grįžti į Nantao, prie anglių krosnelės su ryžių prikaistuviu.

Pabudęs po valandos Džimas pamatė, kad jie jau vakariniame Šanchajaus priemiestyje. Paskutiniai saulės spinduliai rausvino Kolumbijos kelio namų stogus. Apvažiuojant vokiečių kvartale stovinčius opelius ir biuikus, Beisis rodė neužimtus namus.

Džimas atgijo, pūsdamas į delnus šildėsi rankas. Jie be tikslo apsuko miestą, bet jis suvokė sugundęs šiuos besiblaškančius vyrus savo kalbomis apie prabangų gyvenimą. Kaip patiklių turistų kelionės vadovas šoko tauškėti apie namus, kuriuose per pastaruosius porą mėnesių buvo apsistojęs.

– Šiame yra viskio ir džino, Beisi. Aname – viskio ir džino ir baltas fortepijonas, ne, tik viskio.

– Alkoholis mums nerūpi. Mudu su Frenku neketiname atidaryti baro. O tu dainavai chore, Džimai? Mes užkelsim tave ant balto fortepijono ir galėsi padainuoti „Jankis puošeiva dendis“.

– Tame yra kinas, – tęsė Džimas, – o anas prikrautas dantų.

– Dantų?

– Jis priklausė dantų gydytojui. Gal yra ir auksinių, Beisi.

Įsukę į Amhersto prospektą jie riedėjo pro didžiulius tuščius namus. Elektros šioje gatvėje vis dar nebuvo, namai apleistuose

soduose šį ankstyvą vakarą atrodė dar niūkiau, įstrigę čia kaip anie užtūrai nugramzdinti krovininiai laivai. Bet Beisis vypsojo į juos su akivaizdžia pagarba, tarsi stiuardo metai būtų išmokę jį, ko išties verti šie seklumon užplaukę laivų kevalai. Jis aiškiai buvo patenkintas bendryste su Džimu.

– Turėjai gerą nuovoką, Džimai, čia gimdamas. Žaviuosi berniuku, kuris vertina gerus namus. Bet kas gali pasirinkti tėvus, bet turėti tiek nuovokos, kad numatytumei, kas iš to bus...

– Beisi, – Frenkas nutraukė jo apmąstymus. Jie sustojo po medžiais per porą šimtų jardų nuo keliuko į Džimo namus.

– Gerai, Frenkai, – Beisis atidarė duris ir išlipo ant kelio. Čia nebuvo japonų patrulių, asmens sargybiniais pasamdyti kinai vakarui užsisklendė už sienų. Beisis parodė siaurą akligatvį, kuris vedė tarp negenėtos ligustro gyvatvorės prie vieno iš namų.

– Metas pramankštinti kojas, Džimai. Pasivaikščiok iki ten ir pažiūrėk, ar kas nors skambina tuo baltuoju fortepijonu.

Džimas klausėsi žemo įtempto sunkvežimio variklio garso. Frenkas atsipalaidavęs atsilošė, bet didžiulę dešinę koją laikė ant akceleratoriaus. Išblyškęs Beisio veidas kybojo kaip žibintas tarp medžių. Džimas suprato, kad amerikiečiai ketina jį čia palikti. Nepavykus parduoti kinų prekiautojams, pames jį Šanchajaus naktinėse gatvėse.

– Beisi, aš...

Frenkas uždėjo jam ant peties ranką, pasirengęs stumti jį į kelią.

– O ar galėtume nueiti iki mano namo? Jis dar prabangesnis.

– Prabangesnis? – Beisis paskanavo šį žodį pilkame ore. Jis pasidairė į aplinkinius namus, į Tiudorų stiliaus frontonus, baltus modernius fasadus, pilaičių kopijas, hasjendas žaliais šlaitiniais stogais. Jis įlipo į mašiną ir laikė dureles uždaręs, bet neužtrenktas. – Gerai, Frenkai, pažiūrėkim, kokie tie Džimo namai.

Jie pajudėjo priekin po medžiais, įsuko į nesaugomą keliuką. Privažiavus tylų namą Džimas suprato, kad Beisis nusivylęs. Jis plačiau atvėrė dureles, ketindamas čiupti Džimą ir šveisti ant jo paties laiptų. Berniukas prisispaudė prie prietaisų skydo ir tą akimirką nuo priebučio pasirodė dvi figūros. Jos vilkėjo baltais chalatais, apie rankas besiplaikstančiomis ištisinio kirpimo rankovėmis. Džimas neabejojo, kad tai mama grįžo namo ir sveikinasi su savo svečiu.

– Beisi, jie japoškės...

Džimas išgirdo Frenko riksmą ir suprato, kad dvi figūros yra japonų kariškiai uniforminiais laisvalaikio kimono. Kariai juos pastebėjo, kažką suriko pro atviras duris. Iš prieškambarį užliejusios žibalinės lempos šviesos išniro uniformuotas seržantas. Jis stovėjo ant viršutinio laiptelio, prie galingos šlaunies pūpsojo mauzerio dėklas. Frenkui bandant apsigręžti, kariškiai su kimono užšoko ant pakojos ir kumščiais ėmė daužyti stiklą. Laiptais nuo priebučio atpuolė dar du kariai su bambukinėmis lazdomis.

Varikliui užgesus, Džimą išvilko iš sunkvežimio ir nutrenkė ant žemės. Iš namo pylėsi japonai su kimono, lyg iš vonios išbaidytos įniršusios moteriškės. Džimas sėdėjo ant aštraus žvyro tarp blizgančių japonų seržanto aulinių, kariškio šlaunys piktai dunksėjo į dėklą. Frenką japonai užspeitė sunkvežimio kabinoje. Taip talžė jį bambuko lazdomis, kad kojos išsmuko iš kabinos, o jie nepaliovė kirtę per kruviną veidą ir krūtinę. Du kariai stebėjo tai nuo namo laiptų, pakaitomis kumščiuodami prie jų kojų ant keliuko suklupusį Beisį.

Džimas džiaugėsi matydamas japonus. Pro praviras duris tarp sunkių smūgių ir Frenko klyksmų jis girdėjo japonų šokių muzikos garsus iš girgždančio mamos piknikų patefono.

TRYLIKTAS SKYRIUS
Kinas po atviru dangumi

Sušilęs rankas pavasario saulėje Džimas patogiai ilsėjosi pirmoje kino po atviru dangumi eilėje. Šypsodamasis pats sau jis žvelgė į tuščią ekraną už dvidešimties pėdų. Jau visą valandą padūmavęs „Parko" viešbučio šešėlis slinko baltu brezentu. Ilgai klajojęs po sandėlius ir Džabėjaus daugiabučius viešbučio neoninio ženklo šešėlis pagaliau pasiekė ekraną. Milžinės raidės, dvigubai didesnės už patruliuojantį ant pakylos jauną kareivį, bėgo iš kairės į dešinę, įtraukė šio liekno sargybinio su šautuvu siluetą į nuostabų saulės filmą. Sužavėtas pasirodymo Džimas juokėsi, kojas susikėlęs ant tikmedžio suolo ir apsikabinęs murzinus kelius. Šias trejetą savaičių, kurias praleido kine po atviru dangumi, saulės ir „Parko" viešbučio rengiama popietės diorama buvo pagrindinė Džimo pramoga. Anksčiau fabrikų merginoms ir dokų darbininkams kinams vakarais čia buvo rodoma Šanchajaus kino pramonės produkcija – animaciniai filmai ir nuotykiniai serialai. Džimas dažnai pagalvodavo, kad šiame ekrane veikiausiai pasirodė ir šeimos vairuotojas Jangas. Džimas nuodugniai išžvalgė sulaikymo centrą ir nenaudojamoje patalpoje viršum projektorinės rado sudulkėjusių filmų ričių. Gal šiuo metu projektorių ardantis japonų kapralas iš ryšių korpuso parodys kokį nors filmą su Jangu?

Bekikendamas prisišaukė niaurų ant pakylos žingsniuojančio kario žvilgsnį. Jis aiškiai nepasitikėjo Džimu, kuris niekad nesipynė jam po kojomis. Prisidengęs akis karys tyrinėjo medinius suolus, ant kurių popiečio saulėje ilsėjosi keletas sulaikytųjų. Per trejetą eilių nuo Džimo sėdėjo žilagalvis mirštančios misionierės vyras – jo žmona gulėjo ant čiužinio betoniniame miegamajame po kėdžių eilėmis. Atvykusi ji taip ir nepajudėjo iš buvusio sandėlio, bet ponas Partridžas kantriai ją slaugė, atnešdavo vandens iš čiaupo tualete ir

maitino skysta ryžių putra, kurią kartą per dieną kieme už bilietų kasų virdavo dvi eurazijietės.

Džimas nerimavo dėl šio senyvo anglo išretėjusiais plaukais ir popierine oda. Kartais jis, regis, nepažindavo savo žmonos. Sykiu jiedu įrengė širmą aplink ponią Partridž, šioji visai nešnekėjo ir skleidė nemalonų kvapą. Džimas nuo sienos nulupo lankstaus elektros laido, ant jo jie pakabino pono Partridžo anglišką paltą ir pageltusius jo žmonos naktinius marškinius. Apimtas nuobodžio jis eidavo į moterims skirtą sandėlį ir vaikydavo čia pažaisti atbėgančius eurazijiečių vaikus.

Sulaikymo centre buvo apie trisdešimt žmonių, Džimą čia atsiuntė savaitę palaikę centriniame Šanchajaus kalėjime. Palyginti su drėgna kamera, kurioje jis buvo su šimtu eurazijiečių ir britų kalinių, kinas po atviru dangumi atrodė saulėtas tarsi Čingdao pakrančių paplūdimiai. Po to, kai juos sučiupo japonai, Džimas nė karto nematė Beisio ir džiaugėsi išsivadavęs nuo stiuardo. Niekas iš centrinio kalėjimo kalinių, daugiausia samdomi meistrai ir prekybos laivyno jūreiviai iš Kinijos kabotažinių laivų, nebuvo girdėję apie Džimo tėvus, tad perkėlimas į sulaikymo centrą buvo žingsnis artyn jų.

Sulaikytas japonų Džimas netrukus susirgo, visas sopėjo ir karščiavo, vėmė krauju. Spėjo, kad į sulaikymo centrą jį pasiuntė atsigauti. Be kelių vyresnio amžiaus anglų porų, čia dar buvo senas olandas ir jo suaugusi duktė bei tyli belgė, kurios sužeistas vyras miegojo greta Džimo vyrams skirtame sandėlyje. Kiti įnamiai buvo eurazijietės moterys, kurias Šanchajuje paliko vyrai, karinėse pajėgose tarnaujantys britai.

Tai nebuvo smagi kompanija – vienos moterys senos, kitos sirgo maliarija ir dizenterija, tik vienas kitas eurazijiečių vaikas bent kiek kalbėjo angliškai. Taigi Džimas leido laiką kine po atviru dangumi, trynėsi aplinkui medinius suolus. Net ir skaudama galva jis bandė,

nors nesėkmingai, susidraugauti su japonų kareiviais. Ir kiekvieną popietę žiūrėjo Šanchajaus panoramos šešėlių filmą.

Džimas stebėjo tirpstantį ir nykstantį „Parko" viešbučio neono ženklą. Nors ir sulaikymo centre žarna žarną rijo, čia jis buvo laimingas. Ištisus mėnesius klajojęs Šanchajaus gatvėmis pagaliau sugebėjo pasiduoti japonų pajėgoms. Džimas ilgai svarstė apie pasidavimą – juk tam prireikė drąsos ir netgi šiek tiek klastos. Tad kaip pavykdavo pasiduoti ištisoms kariuomenėms?

Džimas suprato, kad japonai pačiupo jį tik todėl, kad kartu buvo Beisis ir Frenkas. Šiurpu prisiminti, kaip kimono vilkintys kareiviai šoko talžyti Frenko lazdomis, tačiau dabar Džimas bent jau greitai išvys tėvus. Į sulaikymo centrą nuolat atvykdavo naujų kalinių, kiti išvykdavo. Anądien mirė du britai – smarkiai aptvarstyta moteris, kurios Džimui neleido pamatyti, ir senas maliarija sirgęs vyras, į pensiją išėjęs Šanchajaus policijos inspektorius.

Jei tik jam pavyktų sužinoti, į kurią iš daugybės stovyklų aplinkui Šanchajų buvo pasiųsti jo mama ir tėtis. Džimas pakilo iš savo vietos ir bandė kalbinti poną Partridžą, bet senukas misionierius buvo nugrimzdęs mintyse. Džimas priėjo prie poros eurazijiečių moterų, sėdinčių per keletą suolų už jo. Bet kaip visada jos purtė galvas ir šiurkščiai ginė jį šalin.

– Bjaurus!

– Purvinas vaikiščias!

– Eik šalin!

Jos kaskart atstumdavo jį, bandė sutūrėti nuo jo savo vaikus. Kartais mėgdžiodavo jo balsą karščiuojant. Džimas nusišypsojo joms ir grįžo į savo vietą. Buvo pavargęs, pastaruoju metu nuovargis kankino jį beveik nuolat, tad nutarė eiti į sandėlį ir pamiegoti valandą ant čiužinio. Tačiau po vidudienio duodavo virtų ryžių, anądien karščiuodamas praleido savo porciją. Jį stebino, kad visi šie seni ir pasiligoję žmonės pajėgdavo pakilti pasiimti maisto. Tačiau niekam

nešovė į galvą pažadinti Džimą ir žalvariniame katile jam nieko neliko. Ėmus protestuoti, kareivis korėjietis šėrė per galvą. Jis jau neabejojo, kad ryžių maišus bilietų kioske saugančios eurazijietės jam įdeda mažiau negu priklausė. Nepasitikėjo nė viena jų nei keistais jų vaikais, kurie atrodė beveik kaip anglai, bet kalbėjo tik kiniškai.

Džimas tvirtai pasiryžo pasiimti savo ryžių davinį. Žinojo, kad yra liesesnis, nei buvo prieš karą, ir tėvai gali jo nepažinti. Kai imdamas valgį jis žvilgtelėdavo į save suskilusiuose bilietų kiosko stikluose, beveik nebeprisiminė šio ištįsusio veido giliomis akiduobėmis ir išsišovusia kakta. Džimas vengė dairytis į veidrodžius, o eurazijietės nuolat stebėjo jį pudrinių veidrodėliuose.

Nusprendęs galvoti apie ką nors naudingo, Džimas išsitiesė ant suolo. Stebėjo upę kertantį „Kawanishi" hidroplaną. Variklių gaudesys guodė, priminė jo svajas apie skraidymą. Kamuojamas alkio ar ilgėdamasis tėvų jis dažnai svajodavo apie lėktuvus. Sykį karščiuodamas danguje virš sulaikymo centro netgi matė amerikiečių bombonešių eskadrilę.

Veriantis švilpuko garsas atsklido iš kiemo palei bilietų kioską. Atsakingas už sulaikymo centrą japonų seržantas atlieka dar vieną patikrą. Džimas pastebėjo, kad seržantas neįstengia prisiminti kalinių vardų ilgiau negu pusvalandį. Džimas paėmė poną Partridžą už rankos ir jiedu kartu žengė paskui dvi eurazijietes. Prie įėjimo į kiną, už tvoros – jos aukštos sienos saugojo, kad filmų nematytų kinai iš gretimų daugiabučių – sustojo karinis sunkvežimis. Tarpuose tarp seržanto švilpukų Džimas girdėjo vaiko brito verksmą.

Atvyko nauja kalinių grupė. Paprastai tai reiškė, kad kiti išvyks. Džimas neabejojo, jog tuoj pat iškeliaus, galbūt į naujas stovyklas Hangdžou arba Longhua. Saugykloje jis ir dar pajėgiantys stovėti pagyvenę vyrai su metaliniais katiliukais rankose laukė prie savo čiužinių. Jis klausėsi, kaip atvykusiuosius varo iš sunkvežimio. Jį erzino, kad tarp jų buvo keletas mažų vaikų: jie be paliovos verks

ir trukdys japonams atlikti rimtą užduotį – nuspręsti, kur Džimas turėtų būti pasiųstas.

Japonų seržantas su dviem ginkluotais kareiviais stovėjo tarpduryje. Visi trys veidus buvo užsidengę medvilninėmis kaukėmis – nuo jauno ant grindų miegančio belgo sklido blogas kvapas, – bet seržanto žvilgsnis patikrino kiekvieną ir tiksliai suskaičiavo katiliukus. Ryžių ir saldžiųjų bulvių dienos davinys buvo skiriamas katiliukui, o ne jį turinčiam žmogui. Pamaitinęs žmoną ponas Partridžas dažnai būdavo pavargęs, tad Džimas paimdavo vyriškiui jo davinį. Sykį nė pats nepajuto, jog valgo skystą putrą iš jo katiliuko. Susizgribęs susidrovėjo, įsmeigė akis į savo nusikaltusias rankas. Kai kurios jo galvos ir kūno dalys dažnai atsiskirdavo viena nuo kitos.

Slėpdamas trūkčiojančią lūpą jis smagiai nusišypsojo japonų seržantui, stengėsi atrodyti stiprus ir sveikas. Iš sulaikymo centro paprastai išvykdavo tik sveikesni žmonės. Bet seržantą kaip paprastai, regis, prislėgė linksmas Džimo žvilgsnis. Atvykėliams pasiekus sandėlio patalpą jis pasitraukė į šalį. Du kinų sanitarai neštuvais įnešė anglę dėmėta medvilnine suknele, ji buvo be sąmonės. Šlapi plaukai sulindę jai į burną, o du Džimo amžiaus jos sūnūs laikėsi įsikibę abiejų neštuvų kraštų. Pro šalį prašlubčiojo pagyvenusių moterų trijulė, jos būgštavo dėl dvoko ir menkos šviesos. Paskui jas atklumpsėjo aukštas kareivis sunkiais auliniais ir britų sausumos kareivių šortais. Iki pusiaujo nuogas, išsišovę jo šonkauliai atrodė kaip paukščio narvas, kuriame Džimas beveik matė plazdenant širdį.

– Šaunuolis, bernioke, – jis patapšnojo Džimui galvą, bet vietoj šypsenos išėjo tik grimasa. Kareivis tuoj pat atsisėdo prie sienos, pamėklišką veidą nusuko į drėgną betoną. Kita sanitarų brigada nuleido neštuvus ant grindų šalia jo. Iš surištų šiaudų lopšio jie iškėlė smulkų pusamžį vyrą kruvina jūreivio palaidine. Ryžių popieriaus tvarsčiai buvo prilipę prie žaizdų ant jo ištinusių rankų, veido ir kaktos.

Džimas spoksojo į šią subuvusią žmogystą, nuo nemalonaus kvapo burną prisidengė ranka. Kelios eurazijietės su vaikais rengėsi išvykti iš sulaikymo centro. Apžvelgęs visus ligonius ir mirštančius vyrus sandėlio patalpoje, sanitarus ir japonų kareivius su kaukėmis, Džimas pagaliau ėmė suvokti tikrąją sulaikymo centro paskirtį.

Ponas Partridžas ir pagyvenę vyrai stovėjo prie čiužinių, kaišiojo sargybiniams katiliukus, purtė juos ir tarškino laukdami vakarienės. Sužeistas jūreivis pamojo Džimui sutvarstytomis rankomis, jis daužė savo katiliuką tuo pačiu ritmu kaip anas mirštantis elgeta už vartų Amhersto prospekte. Net išsekęs kareivis surado katiliuko dangtį. Prispaudęs veidą prie sienos, žlegino dangtelį į akmenines grindis.

Džimas ėmė tarškinti stebintiems iš po baltų kaukių japonams. Bet tą akimirką, kai susisielojo, kad niekada nebesuras tėvų, pajuto vilties antplūdį. Priklaupęs ant grindų paimti katiliuko iš sužeisto jūreivio, pažino vos juntamą odekolono kvapą – ir jau neabejojo, kad kartu jie pajėgs išsikrapštyti iš sulaikymo centro ir pasiekti stovyklų prieglobstį.

– Beisi, – sušuko jis, – viskas gerai!

KETURIOLIKTAS SKYRIUS
Amerikiečių lėktuvai

– Karas greitai baigsis, Beisi. Mačiau amerikiečių bombonešius, „Curtis“ ir „Boeing“...

– „Boeing“ ? Džimai, tu...

– Nekalbėk, Beisi. Dabar aš tau dirbu, visai kaip Frenkas.

Tupėdamas prie amerikiečio jūreivio Džimas stengėsi prisiminti vaikystės amas. Jam dar neteko nieko slaugyti, išskyrus angorinį triušį, kurį po keleto dienų ištiko liūdnas galas. Pakreipęs katiliuką

jis bandė įpilti Beisiui į burną vandens, paskui pamirkė jo pirštus drumzliname skystyje ir davė čiulpti.

Trejetą savaičių Džimas tupinėjo apie stiuardą, atnešdavo ryžių ir saldžiųjų bulvių davinį, prileisdavo vandens iš čiaupo koridoriuje. Ilgas valandas sėdėjo prie Beisio, gulinčio ant čiužinio po viršulangiu, ir vėdavo jį. Šviežio oro srovė jį greitai atgaivino ir vieną po kito jis nusiplėšė nuo veido ir nuo riešų atsiknojusius popierinius tvarsčius. Džimas jam padėjo patraukti čiužinį atokiau nuo pasienyje mirštančio anglų kareivio. Per savaitę Beisis taip sustiprėjo, kad jau ganė akimis japonų kareivius, sekė, kur eina ir ką daro kaliniams valgį verdančios eurazijietės.

Plaudamas Beisio katiliuką Džimis svarstė, ar jūreivis jį atpažino. Ar jis supranta, kad Džimui pavyko įvilioti jį į spąstus? Gal jis apskųs Džimą kitiems kaliniams, bet ką jie galėtų padaryti? Lengvesne širdimi, kad pagaliau turi sąjungininką kovai su eurazijietėmis, Džimas pasidėjo galvą ant kelių.

Bet Beisis jau niuksi jį katiliuku.

– Metas valgyt, Džimai. Stok į eilę.

Džimas atsistojo vildamasis, kad per miegus nekalbėjo. Beisis nubraukė purvą jam nuo skruosto. Nė menkiausia vargingos Džimo būklės smulkmena nepraslydo pro žvitrias stiuardo akis.

– Padėk poniai Blekburn, Džimai. Įsiteik jai šiek tiek. Moteriai visada reikia pagalbos prie ugnies.

Kažkokiu būdu tualete Beisiui pavyko nugirsti eurazijietės vardą. Džimas išbėgo iš sandėlio su dviem katiliukais. Paskui jį kiti kaliniai, net senukai iškretėjo nuo čiužinių. Ponas Partridžas paėmė pasienyje šlapimo klane tūnančio anglų kareivio katiliuką.

Kieme už bilietų kiosko kilo dūmai. Eurazijietė bandė pūsti ugnį, kad įsidegtų briketai, bet ryžių ir saldžiųjų bulvių prikaistuviai dar nevirė. Japonų kareivis niūriai šnairavo į drungną jovalą ir purtė galvą alkaniems kaliniams. Šie pašlepsėjo tarp kino teatro

suolų, paskui susėdo vypsoti į drykstančius per tuščią ekraną dūmus.

Nusitvėręs katiliukus Džimas sukosi aplink ponią Blekburn vis apdovanodamas ją paslaugia šypsena. Džimo ji nemėgo, bet leido sukapoti malkų krepšį. Sukišo balanas į krosnį ir išsijuosęs pūtė, kad įsikurtų. Tol vėdavo žarijas, kol briketai vėl pagavo ugnį. Už pusvalandžio, pritariant japonų kareiviui, Džimas gavo pirmo padoraus davinio atlygį.

Beisis buvo patenkintas, bet jo Džimas nenustebino. Pavalgęs jis parimo ant alkūnės. Apžvelgė nelaimės bendrus – kai kurie buvo taip išsekę, kad nebeįveikė savo davinio. Tada nusiplėšė likusius tvarsčius nuo kirstinių žaizdų virš akių. Kad ir ką jis patyrė centriniame Šanchajaus kalėjime – Džimas taip ir neišdrįso paklausti, kas nutiko Frenkui, – Beisis vėl tapo ankstesniu laivo Kinija–Amerika stiuardu. Jis buvo pasiryžęs susilipdyti aplinkui save bent šukę šio pakrikusio pasaulio. Dar kartą nužvelgė Džimą sverdamas jo apdriskusius drabužius, kaliausės išvaizdą, giliai įkritusias, pageltonijusias akis. Nieko neaiškindamas padavė Džimui bulvės lupenos.

– Vai, ačiū, Beisi.

– Rūpinuosi tavimi, Džimai.

Džimas prarijo bulvės skivytą.

– Rūpiniesi manimi, Beisi.

– Padėjai poniai Blekburn?

– Įsiteikiau jai. Buvau labai naudingas poniai Blekburn.

– Taip ir reikia. Jei išmanysi, kaip padėti kitiems žmonėms, galėsi gyventi iš palūkanų.

– Tokių kaip šis bulvės kąsnelis... Beisi, kai buvai Šanchajaus centriniame, ar žmonės nekalbėjo apie mano mamą su tėčiu?

– Man regis, aš šį tą nugirdau, Džimai, – Beisis kaip sąmokslininkas prisidėjo ranką prie ausies: – Gerų žinių – jie yra vienoje iš stovyklų ir tikisi tave pamatyti. Sužinosiu kurioje.

– Ačiū, Beisi.

Po to karto Džimas nuolat padėdavo poniai Blekburn. Kas rytą atsikeldavo prieš auštant išgraibstyti pelenų iš krosnies, sukapoti malkų ir sukrauti briketų ugniai. Vandeniui katiluose dar neužvirus, jis jau būdavo sau ir Beisiui nužiūrėjęs po saldžiąją bulvę, mažiausiai pažeistą amaro ir grybo. Jis pasirūpindavo, kad ponia Blekburn įkrėstų jiems tirštesnių ryžių, ir, kaip pamokė Beisis, stengdavosi juos kuo mažiau skiesti vandeniu. Po valgio, kai kiti kaliniai plaudavosi katiliukus tualete po čiaupu, Beisis visada siųsdavo Džimą pripildyti savus drungno nuoviro iš bulvių katilo. Beisis primygtinai reikalavo, kad jiedu su Džimu gertų tik šį pilką krakmolingą skystį.

Nors kaip ir visi, Džimui priartėjus Beisis per daug nesidžiaugė, bet akivaizdžiai vertino Džimo pastangas. Antrosios savo savaitės sulaikymo centre gale Beisis leido berniukui prisitraukti čiužinį. Gulėdamas prie Beisio kojų Džimas matydavo, kada ponia Blekburn eina prie kiosko.

– Tegul žmonės pastebi, kad esi miklus, Džimai, – Džimui vėduojant Beisis tysojo ant nugaros. – Kad ir kas nutiktų, sukis po aikštelę. Tavo tėtis pritartų man.

– Tiesą sakant, judu sutartumėt. Po karo galėsit kartu pažaisti tenisą. Jis tikrai gerai žaidžia.

– Na... Aš, Džimai, turėjau omeny, kad stengiuosi tave auklėti. Manau, kad tavo tėtis įvertintų mano pastangas.

– Manau, kad jis atsilygins tau, Beisi, – Džimas manė, kad mintis apie atlygį paakins Beisį energingiau ieškoti jo tėčio. – Sykį jis davė penkis dolerius mane iš Hongkou parvežusiam vairuotojui.

– Tikrai, Džimi? – kartais Beisis, regis, abejodavo, ar Džimis iš jo nesišaipo. – Sakyk, ar matei šiandien kokius nors lėktuvus?

– „Nakajima Shoki“ ir „Zero-sen“.

– O amerikietiškus?

– Jų daugiau nebemačiau. Nuo to karto, kai tu atvykai, Beisi. Mačiau juos trejetą dienų, paskui jie išskrido.

– Taip ir maniau. Veikiausiai kokia nors žvalgybos eskadrilė.

– Atskrido pažiūrėti, kaip mes laikomės? Iš kur jie atskrido, Beisi? Iš Veiko salos?

– Iš toli, Džimai. Čia turėjo būti beveik didžiausio jų skrydžio nuotolio pakraštys, – Beisis pasiėmė vėduoklę iš Džimo. Pagyvenęs australas atėjo pasišnekėti su Beisiu apie karą. – Eik, padėk poniai Blekburn. Ir nepamiršk nusilenkti seržantui Učidai.

– Visada nusilenkiu, Beisi.

Džimas lūkuriavo pokalbio vildamasis nugirsti naujausių žinių, bet vyriškiai jį nuginė. Beisis buvo nuostabiai puikiai informuotas apie karo eigą, apie Honkongo žlugimą, Manilą ir Nyderlandų Rytų Indiją, Singapūro pasidavimą ir netrukdomą japonų žygį per Ramųjį vandenyną. Vienintelės geros žinios ir buvo amerikiečių lėktuvai, kuriuos Džimas matė skraidant virš Šanchajaus, bet dėl kažkokios priežasties Beisis niekada apie juos neužsimindavo. Jam patiko kalbėti puse lūpų, pasakoti pagyvenusiems britams apie kitus Šanchajaus centrinio kalėjimo įnamius, kas mirė, o kas buvo perduotas šveicarų Raudonajam Kryžiui. Beisis netgi prekiavo žiniomis už maisto kąsnelius. Ponas Partridžas atidavė jam savo bulvę už žinias apie sesers vyrą Nankine. Įkvėptas šio pavyzdžio Džimas bandė papasakoti poniai Blekburn apie amerikiečių lėktuvus, bet ji tik pasiuntė jį briketų ugniai.

Dabar pasijutęs stipresnis Džimas suvokė, kaip svarbu maniakiškai rūpintis maistu. Jei dalijama lygiai, kasdienio davinio nepakanka gyvybei palaikyti. Daugelis kalinių mirė, mirdavo kiekvienas pasiaukojęs dėl kitų. Vienintelis būdas išsikapstyti iš sulaikymo centro buvo išlikti gyvam. Dabar jei jis lakstys su Beisio pavedimais, kiek įstengia dirbs poniai Blekburn ir lankstysis seržantui Učidai, viskas bus gerai.

Tačiau kai kurios Beisio gudrybės kėlė Džimui nerimą. Ponios Partridž mirties rytą Beisis jau turėjo guodžiančių žinių apie pono Partridžo svainį Nankine ir netrukus pardavė poniai Blekburn ponios Partridž šukas. Vos tik kas nors mirdavo, Beisis tuoj pasisukdavo su naujienomis ir užuojauta, nors stiuardui mirtis buvo itin talpi sąvoka, paklusni visokioms interpretacijoms. Kai eilinis Bleikas negyvas tysojo ant sandėlio grindų ir vien oda aptraukta krūtinės ląsta stirksojo kaip ryžių popieriumi aptaisytas žibintas, porą dienų kareivio davinį pasiėmė Džimas. Jis žinojo, kad eilinis mirė ta pačia šiltine, kuria apsikrėtė jis pats ir daugelis kalinių. Bet Džimas jau dairėsi į vyresnius misionierius, vildamasis, kad liga užverbuos senus žmones. Kai tik jiedu su Beisiu pripažino savo vaidmenį šioje papildomų davinių schemoje, kaltės kaip nebūta.

Džimas pastebėjo, kaip smarkiai Beisis šiuo atžvilgiu skyrėsi nuo tėčio. Jeigu Džimas namuose pasielgdavo nederamai, pasekmės ilgam apkartindavo, regis, visą jų gyvenimą. Su Beisiu jos akimirksniu išgaruodavo. Pirmą kartą gyvenime Džimas pasijuto laisvai galįs daryti, ką tinkamas. Kurstomos alkio ir jaudulio, kurį patirdavo vogdamas iš senų kalinių, jo galvoje sukosi kreivos mintys. Tarp darbų ilsėdamasis priešais tuščią ekraną Džimas galvojo apie amerikiečių lėktuvus, kuriuos matė debesyse virš Šanchajaus. Mintimis jis beveik iškviesdavo šį vaizdą – sidabrinę eskadrilę dangaus tolyje. Dažniausiai lėktuvus išvysdavo kamuojamas bado ir vylėsi, kad eilinis Bleikas, kuris neabejotinai nuolat alko, irgi juos regėjo.

PENKIOLIKTAS SKYRIUS
Kelias į stovyklas

Anglės mirties dieną į sulaikymo centrą atvyko naujų kalinių. Džimas stypsojo moterų sandėlio tarpduryje, kol ponia Blekburn

ir olando duktė mėgino paguosti du jos sūnus. Moteris gulėjo ant akmeninių grindų sumirkusia suknele, tarsi iš upės ištrauktas lavonas. Broliai vis pažvelgdavo į ją, regis, vylėsi, kad šioji paliks jiems paskutinę ištartį. Džimui pagailo berniukų, Polio ir Deivido, nors jų beveik nepažinojo. Jie atrodė jaunesni už Džimą, bet abu buvo daugiau negu metais vyresni.

Džimas nenuleido akių nuo jų motinos katiliuko ir teniso batelių. Daugelis sąjungininkų kalinių avėjo daug geresniais batais negu japonų kareiviai, jis pastebėjo, kad visi iš sulaikymo centro išgabenami kūnai būna be apavo. Bet Džimui taikantis šonu įsmukti į patalpą, kieme nuaidėjo šaižus švilpukas, vienas po kito nuamsėjo šūksniai. Seržantas Učida tuoj pasieks įniršio viršūnę, be šito jis nesugebėjo pateikti paprasčiausių nurodymų. Japonų kareiviai su medvilninėmis kaukėmis ėmė ginti iš sandėlių visus dar paeinančius. Sunkvežimis sustojo prie įėjimo į kiną, išvaryti kaliniai linkstančiomis kojomis mindžikavo ant kelio.

Planai apie mirusios moters teniso batelius kaipmat išgaravo Džimui iš galvos. Pagaliau jis išvyks į užmiesčio stovyklą prie Šanchajaus. Prasibrovęs pro berniukus Džimas nėrė tarp sargybinių ir užlėkė laiptais. Išsirikiavo šalia kalėjimo bendrų – pono Partridžo su žmonos lagaminu, lyg viltųsi atsiminimus apie ją pasiimti į ilgą kelionę, Polio ir Deivido, olandės ir jos tėvo bei keleto senų misionierių. Beisis stovėjo už jų, išbalusius skruostus pridengęs jūreivio palaidinės apykaklę, mažesnis už aguonos grūdelį. Jis ištrynė save iš kuklaus sulaikymo centro pasaulėlio, kuriuo keletą savaičių manipuliavo, ir kaip koks jūrų parazitas išnirs iš savo kiauto tik pasiekęs vešesnes kalinių stovyklos dirvas.

Pasirodė ką tik atvykusieji: dvi moterys iš Anano ir grupė vyresnių britų bei belgų, ligonius ir senius neštuvais atgabeno kinų sanitarai. Pamatęs jų pageltusias akis Džimas suprato, kad netrukus bus atliekamų katiliukų.

Seržantas Učida su marline kauke ėmėsi atrinkinėti kalinius į stovyklas. Mostelėjo galva ponui Partrižui, iš nevilties dar spyrė į lagaminą. Dūrė į olandę su tėvu, Polį ir Deividą, dvi vyresnių misionierių poras.

Lyžtelėjęs pirštus Džimas nusibraukė suodžius nuo skruostų. Seržantas mostelėjo Beisiui lipti į sunkvežimį. Nė nežvilgtelėjęs į Džimą stiuardas žengė tarp sargybinių abiem rankomis apkabinęs berniukus. Seržantas Učida prispaudė pirštus prie murzinos Džimo kaktos. Nuolatinis Džimo linkčiojimas ir šypsojimas, pasirengimas tuoj pat vykdyti užduotis erzino seržantą ir jis aiškiai džiaugėsi, galėdamas berniūkščiu atsikratyti. Bet ūmai jis nukreipė žvilgsnį į atvykusiuosius, kurie apatiškai dėbsojo į šaltą krosnį, į ryžių nuoviro rantą aplinkui katilo briauną.

Seržantas sugriebė Džimą už sprando. Su kaukės prislopintu šūksniu nulakdino jį prie krosnelės. Džimui atsistojus, seržantas spyrė į anglies maišus, briketai pabiro ant grindinio.

Džimas sijojo šlaką iš ugniadėžės. Atvykėliai klajojo tarp suolų, sėdosi atsisukę į tuščią ekraną, tarsi tikėdamiesi, kad rodys filmą. Beisis ir olandų pora, Polis ir Deividas, pagyvenę misionieriai stovėjo gatvėje prie atlapoto sunkvežimio, iš toliau juos stebėjo rikšų kulių ir moteriškių valstiečių minia.

– Beisi! – suriko Džimas. – Aš tau dirbsiu!

Bet stiuardo jis jau nebedomino. Tas jau susidraugavo su Poliu ir Deividu, priėmė juos į savo palydą. Berniukai padėjo Beisiui apdaužytais keliais įlipti per sunkvežimio priekabos galą.

– Beisi, – Džimas įnirtingai sijojo. Metė žvilgsnį į kino ekraną, juo jau slinko pirmieji Šanchajaus viešbučio šešėliai. Kaukėtas japonų kareivis suskaičiavo katiliukų rietuvę. Kai sužeistus kalinius neštuvais nešė pro šalį, Džimas suprato, kad dauguma sulaikymo centro įnamių buvo atsiųsti čia dėl to, kad jie seni arba miršta nuo dizenterijos, vidurių ar kažkokios kitos šiltinės, kuria jis ir eilinis

Bleikas užsikrėtė nuo užteršto vandens. Jis neabejojo, kad daugelis kalinių netrukus mirs, o likęs sulaikymo centre jis mirs su jais. Ananietės jau pasiėmė katiliukus iš kareivio, mosčiojo į krosnį ir į anglies briketų maišus. Kai jos imsis virti ryžius ir saldžiąsias bulves, nebeduos Džimui priklausančio davinio. Jis vėl regės amerikiečių lėktuvus ir mirs.

– Beisi? – Džimas metė sietą. Paskutiniai išvykstantys kaliniai susėdo sunkvežimyje. Kareivis japonas prie galinio borto paguldė olandę ant grindų. Beisis sėdėjo tarp berniukų ir iš vielos galiuko lankstė jiems žaisliuką. Sunkvežimis pajudėjo, bet pariedėjęs keletą pėdų sustojo. Vairuotojas japonas kažką rėkė pro langą. Mosavo sulankstomu audekliniu žemėlapiu ir daužė metalines dureles kumščiu. Sargybiniai ant šaligatvio kažką jam šūkalojo, jie norėjo uždaryti sulaikymo centro vartus ir budėtojo kampelyje ištiesti kojas. Variklis užgeso, ir išsyk suklegėjo pikti balsai, kareiviai ir vairuotojas ginčijosi, kur sunkvežimis turi važiuoti.

– Usongas...

Seržantas Učida nusismaukė kaukę. Veidą jam išmušė raudonis, ant lūpų priputojo seilių it išspaustos žaizdos pūlių. Niršdamas ant vairuotojo ryžtingai žengė pro atvirus vartus. Vairuotojas išlipo iš kabinos nenumanydamas, koks viesulo sūkurys jį pačiups. Nupurtęs dulkes nuo žemėlapio ištaisė jį ant sunkvežimio buferio, beviltiškai gūžčiodamas pečiais dėl aplinkinių gatvių labirinto.

Džimas nusekė seržantą Učidą iki vartų. Jis matė, kad nei seržantas, nei japonų vairuotojas nenutuokia, kur yra Usongas, žemdirbystės regionas už šiaurinių Šanchajaus priemiesčių ties Jangdzės žiotimis. Mostelėjęs Bundo ir Nantao pusėn vairuotojas įlipo į kabiną. Jis niekaip nereagavo, kai seržantas Učida, prasibrovęs pro nuobodžiaujančius sargybinius, paleido keiksmų tiradą.

Stovėdamas šalia sargybinių Džimas laukė, kol seržantas Učida pasieks tirados viršūnę ir norom nenorom turės priimti sprendimą.

Ir štai seržantas apžvelgė tankią daugiabučių pastatų ir sandėlių panoramą ir parodė į pirmą pakliuvusią grįstą gatvę su nebenaudojamomis tramvajaus linijomis. Per daug nesusižavėjęs vairuotojas atsikosėjo. Nepatenkintas paleido variklį ir spjovė karkalus ant kelio Džimui po kojomis.

– Tiesiai, – šaukė jam Džimas. – Usongas – štai ten! – Džimas rodė gatvę su surūdijusiomis tramvajaus linijomis.

Seržantas Učida šėrė Džimui per galvą, sumušė ausis. Šėrė dar kartą, ir Džimui iš burnos kliūstelėjo kraujas. Tą akimirką pro vartus išvirto dūmų debesis. Ananietės krosnyje uždegė sulytas malkas, dūmai užtvindė kiną po atviru dangumi, driekėsi viršum suolų, tarsi degtų ekranas.

Patenkintas, kad atsikratys Džimo, seržantas Učida pačiupo jį stipriomis rankomis. Perrito per sunkvežimio galinį bortą, rėkdamas sėdėjusiam su kaliniais japonų sargybiniui. Kareivis nutempė Džimą per olandės ir jos tėvo kelius. Kai sunkvežimis pajudėjo nuo sulaikymo centro, o jo ratai įstrigo tramvajaus bėgiuose, Džimas nusigavo priekin prie užmaskuotos vairuotojo kabinos. Nepaisydamas jam skirtų vairuotojo prakeiksmų tvirtai atsirėmė į nuožulnų stogą. Atkišęs kruviną burną vėjui, pilna krūtine traukė bjaurius Šanchajaus kvapus, laimingas, kad vėl keliauja pas tėvus.

ŠEŠIOLIKTAS SKYRIUS
Vandens davinys

Ar jie paklydo? Visą valandą dardant pramoniniais šiaurinio Šanchajaus priemiesčiais, Džimas laikėsi įsitvėręs medinio strypo prie vairuotojo kabinos, jo galvoje knibždėjo daugybė kompaso koordinačių. Jis šypsojosi sau, pamiršęs ligą ir neviltingas savaites kine po atviru dangumi. Nuo nuolatinio kratymo maudė

kelius, sykiais tekdavo įsitverti japonų kareivio odinio diržo. Tačiau pagaliau jis juda užmiesčio laukų ir svetingo kalinių stovyklų pasaulio pusėn.

Pro šalį bėgo nesibaigiančios Čapėjaus gatvės, prie juodų kanalų driekėsi daugiabučiai ir apleisti medvilnės fabrikai, policijos barakai ir lūšnynai. Pravažiavo po drakonų šventei papuoštais plieno dirbtuvės konvejeriais – atrodė, tarsi ugnis vėl šoktų nuščiuvusiose fabriko krosnyse. Lombardai užsklęstomis langinėmis rymojo šalimais ištuštėjusių radijo ir cigarečių fabrikų, būriai marionetinės kinų armijos karių patruliavo prie „Del Monte“ alaus daryklos ir „Dodge“ sunkvežimių depo. Džimas Čapėjuje niekad nebuvo buvęs. Prieš karą britų berniuką čia būtų kaipmat nudėję dėl batų. Dabar jam saugu, jį sergsti japonų kareiviai – pagalvojęs apie tai, tiek juokėsi, kad olandė ėmė jį raminti.

Džimas gardžiavosi dvokiu oru, išmatų kvapu, kylančiu iš atvirų nuotekų talpyklų, skelbiančių, kad jie artėja prie kaimo. Netgi vairuotojo atšiaurumas jo nebejaudino. Privažiavus karinį patikros punktą, vairuotojas iškišdavo galvą iš kabinos ir pirštu pagrasindavo Džimui, tarsi šis vienuolikametis kalinys būtų atsakingas už absurdišką išvyką.

Stebėdamas saulės padėtį, kaip įprato ilgomis valandomis sulaikymo centre, Džimas nustatė, kad sunkvežimis darda į šiaurę. Jie pravažiavo Čapėjaus keramikos dirbtuvių griuvėsius, degimo krosnys buvo panašios į vokiečių fortus Čingdao. Prie vartų stūksojo dirbtuvių prekinis ženklas – vien iš žalių plytų sumūrytas kiniškas arbatinis sulig trijų aukštų namu. Per 1937-ųjų Kinijos–Japonijos karą jį prakiurdė artilerijos sviediniai ir dabar arbatinis priminė išurbintą žemės gaublį. Tūkstančiai plytų buvo išnešioti per laukus po kaimus palei dirbtuvių kanalą, įmūryti į trobeles ir namus – į stebuklingos kaimiškosios Kinijos paveikslą.

Džimui lipo prie širdies šis keistai pakrikęs pasaulis. Pirmąkart karas teikė jam džiaugsmą. Jis linksmai žvalgėsi į išdegusius tramvajus ir daugiabučių kvartalus, į tūkstančius debesims atlapotų durų – į dangaus okupuotą apleistą miestą. Liūdino tik kalėjimo bendrai, kurie Džimo jaudulio neperėmė. Suniurę jie kiurksojo ant suolų, akis nudelbę į kojas. Misionierė gulėjo ant grindų, prižiūrima kito kalinio, raudonplaukio brito sumuštu skruostu, viena ranka jis laikė moteriškės riešą, kita spaudė jos diafragmą. Berniukai anglai, taip ir nesuvokę, kad mama mirė, sėdėjo tarp Beisio ir olandų poros.

Džimas laukė, kada Beisis pažvelgs į jį, bet stiuardas, regis, vargiai jį pažino. Jo dėmesys atiteko šiai porai berniukų, jis mikliai įsmuko į jų gyvenime atsivėrusią ertmę. Iš kiniško laikraščio Beisis išlankstė pulkelį gyvūnėlių, kurie skleidė džiaugsmingus garsus, vos berniukams droviai nusijuokus. Kaip nusigyvenęs fokusininkas jis kaišiojo rankas į jų mokyklinių kelnių ir megztinių kišenes, ieškodamas ko nors naudingo.

Džimas stebėjo jį be apmaudo. Jiedu su Beisiu bendradarbiavo sulaikymo centre, kad išgyventų, bet Beisis teisingai nusprendė apseiti be Džimo vos tik radosi galimybė išvykti į stovyklą.

Sunkvežimis stuktelėjo į gilią duobę tarp grindinio akmenų, pasisuko skersai kelio ir ūmai sustojo ant žole apaugusio pylimo. Iš šiaurinių Šanchajaus apylinkių jie įvažiuoja į nedirbamų žemių ir užliejamųjų ryžių laukų plotus. Per porą šimtų jardų kitapus kapų kalvelių į apleistą kaimą ėjo kanalas. Iššokęs iš kabinos japonų vairuotojas pasilenkė prie priekinių sunkvežimio ratų. Jis ėmė kalbėtis su garuojančiu varikliu, savo murmesiuose vis įterpdamas Džimą. Jam tik dvidešimt, bet kitas ir per visą gyvenimą tiek neprisinervins. Džimas nepakėlė galvos, tačiau vairuotojas pasistojo ant kabinos pakojos, grasinamai iškėlė pirštą ir išdrožė ilgą pamokslą, nuskambėjusį kaip karo paskelbimas.

Burbėdamas dėl savo žemėlapio vėl įlipo į kabiną.

– Sakyk, kaip nori, bet mes vis tiek pasiklydome, – pakomentavo Beisis. Jis liovėsi domėjęsis berniukais ir ėmė sukti galvą, kokios naudos galėtų išpešti iš šios situacijos. – Džimai, ar žinai, kur mus veži?

– Į Usongą. Esu buvęs ten užmiesčio klube, Beisi.

Beisis žaidė su popieriniais gyvūnėliais.

– Mes vykstame į užmiesčio klubą, – tarė jis berniukams. – Jei tik Džimas mums jį suras.

– Jei tik privažiuosime upę, Beisi. Tada arba į rytus, arba į vakarus.

– Tai tikrai labai naudinga. Į rytus arba į vakarus.

Greta misionierės klūpojęs raudonplaukis britas atsistojo. Ant jo kaktos ir kairiojo skruostikaulio kraujavo didelė žaizda, lyg jam neseniai būtų trenkę šautuvo buože. Kentėdamas skausmą atsisėdo ant suolo. Mūvėjo smėlio spalvos šortais, ilgos strazdanotos kojos apautos įsispiriamais sandalais. Trečią dešimtį bebaigiąs vyras nesigabeno jokio bagažo nei reikmenų, bet jo savikliova priminė Džimui, kokie šaunūs būdavo šie Karališkojo jūrų laivyno karininkai, kaip svaigino Džimo draugų mamas Šanchajaus vakarėliuose po atviru dangumi. Jis nepaisė už nugaros kalbančio japonų sargybinio, tarsi anas būtų virtuvės pagalbinis ir netrukus bus išsiųstas prie puodų. Džimas nusprendė, kad tai vienas tų užsispyrusių anglų, kurie nenori suvokti, jog pralaimėjo.

Vyriškis palietė sumuštą veidą ir atsisuko į Džimą, be žodžių įvertino apskurusią jo figūrą.

– Japonai užėmė tiek žemių, kad pristigo žemėlapių, – tarstelėjo jis draugiškai. – Ar tai reiškia, Džimai, kad jie paklydo?

Džimas pasvarstė.

– Nemanau. Jie tik nepasiėmė visų žemėlapių.

– Tikra tiesa. Niekad nepainiok žemėlapio su teritorija. Tu nugabensi mus į Usongą.

– Ar negalėtume grįžti į sulaikymo centrą, gydytojau Ransomai? – paklausė viena misionierė. – Mes labai pavargę.

Gydytojas spoksojo į tuščius užliejamuosius laukus, į gulinčią prie jo kojų moterį.

– Gal taip ir būtų geriau. Ši vargšelė daugiau nebeištvers.

Sunkvežimis pajudėjo ir iš lėto nutrinksėjo tuščiu keliu. Džimas grįžo į savo postą prie vairuotojo kabinos, žvalgė laukus su viltimi išvysti ką nors bent iš tolo primenančio Usongą. Gydytojo žodžiai jį nugąsdino. Net jeigu jie išklydo iš kelio, argi jis norėtų grįžti į sulaikymo centrą?

Jis žinojo, kad bijodamas seržanto Učidos įniršio, vairuotojas veikiausiai nedrįs pasukti atgal. Bet vis tiek nenuleido akių nuo gydytojo Ransomo, spėliodamas, ar šis moka tiek japoniškai, kad palenktų vairuotoją. Atrodė, jog gydytojas blogai mato, ypač keistai jis žvairavo žvelgdamas į Džimą. Džimas nusprendė, kad jis įsitraukė į karą vėliau negu jiedu su Beisiu. Tikriausiai šis žmogus iš kokios misionierių gyvenvietės šalies gilumoje ir neturi nuovokos, kas vyksta sulaikymo centre.

Bet ar jie išklydo iš kelio, ar ne? Pakelės telegrafo stulpų šešėlio kryptis beveik nepasikeitė – Džimą visada domino šešėliai, nes sykį tėtis jį išmokė suskaičiuoti net aukščiausio pastato aukštį žingsniais išmatavus jo šešėlį. Jie vis dar rieda šiaurės vakarų kryptimi, netrukus privažiuos Šanchajaus–Usongo geležinkelio liniją. Iš sunkvežimio radiatoriaus šnypštė garas. Drėgmė atgaivino Džimą, bet vairuotojas kumščiu įspėjamai beldė į dureles, ir Džimas žinojo, kad jis sprendžia, kada sustoti ir grįžtis į Šanchajų.

Bandydamas taikytis su mintimi, kad kelionė tuščia ir jie grįš į sulaikymo centrą, Džimas tyrinėjo sargybinio ranka užtaisomą graižtvinį šautuvą ir ženklą su imperatoriškąja chrizantema. Olandė timptelėjo jo purviną švarkelį.

– Štai ten, Džimai. Ar tai?..

Sudegęs lėktuvas gulėjo ant išdžiūvusio kanalo kranto. Pro jo sparnus žėlė smilgos ir dilgėlės, mažne skverbėsi į kabiną, bet eskadrilės ženklus dar įžiūrėjai.

– Tai „Nakajima“, – paaiškino jis patenkintas, kad ir poniai Hag įdomu atpažinti orlaivį. – Jame būna tik du kulkosvaidžiai.

– Tik du? Du – tai daug...

Olandei padarė įspūdį, bet Džimas jau nukreipė dėmesį nuo lėktuvo. Kitame lauko gale, pridengtas želiančių dilgėlių, kūpsojo geležinkelio pylimas. Ant betoninės stotelės platformos ilsėjosi japonų kareivių būrys, susikūrę laužą iš šakaliukų kareiviai gaminosi maistą. Kitapus bėgių stovėjo užmaskuota karininko mašina. Ji buvo prikrauta ričių su laidais, kuriuos šie ryšių inžinieriai tiesė tarp telegrafo stulpų.

– Ponia Hag... Štai geležinkelis į Usongą!

Vairuotojo kabina prisipildė garų, sunkvežimis sustojo. Ėmė gręžtis. Japonų sargybinis šalia Džimo degėsi cigaretę prieš kelionę atgal. Džimas timptelėjo jį už diržo ir parodė pirštu per užliejamuosius laukus. Kareivis žvilgsniu nusekė jo ištiestą ranką, paskui šveitė Džimą ant grindų. Suriko vairuotojui, šis švystelėjo sulankstytą žemėlapį ant sėdynės. Pūškuojančiu varikliu sunkvežimis įsitempė ant pakreiptų priekinių ratų, išlenkė puslankį ir nubildėjo žvyrkeliu geležinkelio stoties link.

Gydytojas Ransomas tiesiai pasodino berniukus, išslydusius iš Beisio glėbio ir atsišliejusius į misionierę. Padėjo Džimui atsistoti nuo grindų.

– Šaunuolis, Džimai. Jie duos mums vandens, tu tikriausiai ištroškai.

– Šiek tiek. Aš atsigėriau sulaikymo centre.

– Protingai padarei. Kiek tu ten buvai?

Džimas pamiršo.

– Gana ilgai.

– Taip ir maniau, – gydytojas Ransomas nubraukė purvą nuo Džimo švarkelio.

– Anksčiau ten buvo kinas?

– Bet filmų nerodė.

– Suprantu.

Džimas atsilošė, paplekšnojo per kelius ir džiugiai išsišiepė poniai Hag. Kaliniai drybsojo ant suolelių vieni prieš kitus, lyg subliuškusios virvutėmis tampomos žmogaus dydžio lėlės. Kelionė iš Šanchajaus toli gražu jų neatgaivino, jie buvo sugižę ir nervingi. Bet Džimas šypsojosi žiūrėdamas į surūdijusį lėktuvą ant kanalo kranto. Grįžti į sulaikymo centrą nebegresia. Japonų kareivis numetė cigaretę ir kariškai paėmė šautuvą. Ryšininkų kapralas nušoko nuo geležinkelio platformos ir perėjo per bėgius.

– Ponia Hag, aš nemanau, kad mes grįšime į Šanchajų.

– Ne, Džeimsai, tavo skvarbios akys. Užaugęs turėtum tapti lakūnu.

– Tikriausiai tapsiu. Aš buvau lėktuve, ponia Hag. Hangdžou aerodrome.

– Ar jis skrido?

– Na, tam tikra prasme.

Suaugusiems parodytas pasitikėjimas kartais vesdavo toliau, nei Džimas ketino. Jis jautė, kad gydytojas Ransomas jį stebi. Gydytojas sėdėjo šalia ponios Hag tėvo, bandydamas padėti skausmingai alsuojančiam žmogui. Tačiau jo akys buvo įsmeigtos į Džimą – jis matė jo plonas kaip degtukai kojas, apskurusias drapanas, menkutį, susijaudinusį veidą. Privažiavus geležinkelio liniją, gydytojas drąsinamai nusišypsojo Džimui, bet šis nusprendė neatsakyti šypsena. Džimas žinojo, kad gydytojas Ransomas kažkodėl jam nepritaria. Tačiau jis nėra buvęs sulaikymo centre.

Sustojo palei geležinkelio bėgius. Vairuotojas atidavė kapralui pagarbą ir nužirgliojo jam įkandin į stotį, kur pasiklojo žemėlapį ant

lauko telefono dėžės. Kaliniai sėdėjo karštoje saulėje, o kapralas rodė į išdžiūvusius ryžių laukus. Nuo neįdirbtos žemės kilo dulkių migla, balta skraiste gaubė Šanchajaus dangoraižius. Keliu pravažiavo japonų sunkvežimių vilkstinė, trumpam jų blerbimas sumišo su tolimu krovininių lėktuvų gausmu. Džimas persėdo ant suolelio šalia ponios Hag, atrėmusios sau į krūtinę seną tėvą. Dvi misionierės gulėjo ant sunkvežimio grindų, kiti kaliniai snūduriavo ir irzo. Beisis nebesidomėjo berniukais, tik stebėjo Džimą iš po krauju išterliotos apykaklės.

Aplinkui sunkvežimį zvimbė tūkstančiai musių, kurias priviliojo medinėmis grindimis srūvantis prakaitas ir šlapimas. Džimas laukė su žemėlapiu grįžtančio vairuotojo, bet tas sėdėjo ant telefono laido pako ir šnekučiavosi su pietus gaminančiais kariais. Jų balsai ir kepamo maisto čirškimas sklido per plieno bėgius, juos gaubiančiame šviesos kupole visa tai aidėjo dar garsiau.

Džimas muistėsi ant sėdynės, sukdamasis nuo svilinančios saulės. Jis nepaprastai smulkiai matė viską: rūdžių luobeles ant geležinkelio bėgių, dantytus it pjūklas dilgėlių lapelius prie sunkvežimio, baltą žemę su nuvažinėtų padangų įspaudu. Džimas suskaičiavo šerius aplinkui nuobodžiaujančio japonų sargybinio lūpas ir snarglių pūsleles, išpučiamas ir įtraukiamas į šnerves. Stebėjo apie gulinčios ant grindų misionierės sėdmenis besiplečiantį klaną, ugnies liežuvius, apkabinusius katilą ant stoties platformos ir atsispindinčius nublizgintuose sustatytų šautuvų vamzdžiuose.

Tik kartą Džimas yra matęs pasaulį taip ryškiai. Ar amerikiečių lėktuvai vėl pasirodys? Bandydamas paerzinti gydytoją Ransomą pabrėžtinai prisimerkęs žvalgėsi į dangų. Jis norėjo pamatyti viską, kiekvieną grindinio akmenį Čapėjuje, sulaukėjusius sodus Amhersto prospekte, mamą ir tėtį, viską kartu sidabriškoje amerikiečių lėktuvų šviesoje.

Nepagalvojęs, ką daro, Džimas pakilo ir sušuko. Bet japonų sargybinis šiurkščiai stumtelėjo jį ant suolo. Kareiviai ant geležinkelio

platformos sėdėjo tarp išmėtytos ryšių įrangos, kimšo ryžius su žuvimi. Kapralas šūktelėjo kažką sunkvežimio pusėn, sargybinis perlipo ant grindų gulinčią misionierę ir peršoko per bortą. Atrėmęs šautuvą į bėgius durtuvu pripjovė sausų laukinių cukranendrių kamblių. Surinkęs užtektinai prakurų nužirgliojo prie kareivių ant platformos.

Jau valandą dūmai kilo į saulę. Džimas sėdėjo ant suolo, braukdamas muses nuo veido, degdamas troškimu apžiūrėti geležinkelio stotį ir prie kanalo sudužusį lėktuvą. Bet kam nors pajudėjus, japonai nuo platformos imdavo rėkti ir grasinamai baksnoti cigaretėmis. Kaliniai negavo maisto nei gėrimo, bet karininko automobilyje buvo du bidonai vandens, iš kurių kareiviai prisipylė savo gertuves.

Kai ponui Hagui teko gultis ant grindų, gydytojas Ransomas pareiškė japonams protestą. Jis netvirtai atsistojo prie borto ir nepaisydamas jų keiksmų parodė išsekusius keleivius sau po kojomis. Žaizda ant jo skruosto nuo saulės ir musių įsiliepsnojo ir mažne uždengė akį. Šitaip stojiškai stovintis gydytojas Džimui priminė elgetas Šanchajaus gatvėse, rodančius savo žaizdas. Japonų kapralo tai ypatingai nesujaudino, bet iš lėto apsukęs sunkvežimį jis leido kaliniams išlipti. Pagyvenusias moteris, padedant jų vyrams, Beisis su gydytoju Ransomu atsargiai iškėlė ant žemės ir paguldė šešėlyje tarp užpakalinių ratų.

Tupėdamas ant baltos žemės Džimas pagaliuku vedžiojo padangų piešinį. Kiek kartų reiktų padangai apsisukti, kad ji nusidėvėtų iki brezento? Šį uždavinį, vieną iš daugybės amžinai neduodančių jam ramybės, gana lengva išspręsti. Jis išlygino baltas dulkes ir ėmė skaičiuoti. Džiaugsmingai šūktelėjęs pavykus suprastinti pirmąją trupmeną, pastebėjo, kad saulėkaitoje tarp sunkvežimio ir geležinkelio pylimo liko vienas.

Globojami išvargusio gydytojo Ransomo kaliniai susispietė menkame šešėlyje už galinio borto. Beisis subliuškęs kiurksojo jūreivio

palaidinėje, jis ir pagyvenę vyriškiai atrodė negyvi kaip išmesti manekenai – jų Džimas matydavo gatvėje už „Sincere Company" parduotuvės. Reikia vandens arba kas nors mirs ir jiems teks grįžti į Šanchajų. Džimas pažvelgė į japonus ant platformos. Jie jau pavalgė, du kariai išvyniojo telefono laido gniutulą. Paspyręs akmenuką pirma savęs Džimas patraukė geležinkelio pylimo link. Perėjo per bėgius ir nesustodamas užlipo ant betoninės platformos.

Dar mėgaudamiesi maisto skoniu japonai sėdėjo prie žarijų. Jie stebėjo, kaip Džimas nusilenkė ir toks skarmaluotas atsistojo pagal komandą ramiai. Niekas nevijo šalin, bet Džimas žinojo, kad dabar ne metas dovanoti jiems džiugias šypsenas. Suvokė, kad gydytojas Ransomas negalėjo prieiti prie japonų išsyk po jų pietų – jis būtų partrenktas ant žemės ar net nušautas.

Palaukė, kol vairuotojas pasišnekėjo su ryšininkų kapralu. Vis mostelėdamas į Džimą, anas paskaitė ilgiausią paskaitą apie tai, kaip nežmoniškai šis berniukas įsipykęs japonų kariuomenei. Po žuvies gerai nusiteikęs kapralas juokėsi iš jo pasakojimo. Jis išsitraukė kokakolos butelį iš kuprinės ir pripylė puspilnį vandens iš savo gertuvės. Jį iškėlęs pamojo Džimui prieiti.

Džimas paėmė butelį, žemai nusilenkė ir žengė trejetą žingsnių atgal. Slėpdami šypsenas japonai tylomis stebėjo jį. Iš sunkvežimio šešėlio galvas iškišo Beisis su gydytoju Ransomu ir įsmeigė akis į saulėtą skystį butelyje. Aiškiai tikėjosi, kad jis atsineš vandenį ir pasidalys šį netikėtą davinį su jais.

Džimas rūpestingai nubraukė butelį į švarkelio rankovę. Pakėlė jį prie lūpų ir gėrė lėtai, stengdamasis neužspringti, dar atsipūtė ir ištuštino paskutinius lašus.

Japonai pratrūko kvatoti, įsilinksminę prunkštė vienas kitam. Džimas juokėsi su jais, puikiai suvokdamas, kad iš kalinių britų pokštą suprato tik jis vienas. Beisis išspaudė šypseną, bet gydytojas Ransomas atrodė priblokštas. Kapralas paėmė kokakolos butelį iš

Džimo ir pripylė jį sklidiną. Vis dar kikendami kariai pakilo ir vėl ėmėsi tiesti telefono laidą.

Su vairuotoju ir ginkluotu sargybiniu įkandin jo Džimas nešė butelį per bėgius. Įteikė nebyliai jį akimis gręžiančiam gydytojui Ransomui. Šis atsigėrė, paskui pasiuntė drungną skystį kitiems, padėjo vairuotojui vėl pripilti iš gertuvės. Vieną misionierę pykino, ji išvėmė vandenį į dulkes jam po kojomis.

Džimas įsitaisė savo pozicijose už vairuotojo kabinos. Žinojo, kad pirmas atsigėręs vandens pasielgė teisingai. Kiti, taip pat ir Beisis su gydytoju, troško, bet tik jis buvo pasirengęs rizikuoti viskuo dėl kelių lašelių vandens. Japonai galėjo nušveisti jį ant kelio ir sulaužyti kojas į pabėgius – kaip tiems kinų kareiviams, kuriuos užmušė ties Sikavėjaus stotimi. Džimas jautėsi išsiskyręs iš kitų, kurie laikėsi pasyviai nelyginant kinų valstiečiai. Jam atrodė, kad jis arčiau japonų, kurie užėmė Šanchajų ir paskandino amerikiečių laivyną Perl Harbore. Džimas klausėsi dulkių užsklandos prislopinto transportinio lėktuvo garso ir vėl svajojo apie lėktuvnešius Ramiajame vandenyne, neaukštus vyrus išsipūtusiais kombinezonais, stovinčius prie savo nešarvuotų lėktuvų ir pasirengusius rizikuoti viskuo sava valia.

SEPTYNIOLIKTAS SKYRIUS
Aerodromų peizažas

Vairuotojui pripylus vandens į radiatorių, gydytojas Ransomas pasodino ponią Hag ant suolo šalia berniukų anglų. Džimui regėjosi, kad dvi misionierės ant grindų jau vos gyvos, jų lūpos ir akys buvo pabalusios kaip apnuodytų pelių. Musės spietėsi aplink jų veidus, niro į šnerves ir lindo lauk. Sukėlęs moteris į sunkvežimį gydytojas nebeturėjo jėgų joms padėti, tik snopsnojo pasidėjęs rankas ant

sunkių kelių. Jų sutuoktiniai sėdėjo greta ir nuolankiai į jas žvelgė, tarsi polinkis gulėti ant grindų būtų keistas žmonų įnoris.

Džimas atsirėmė į vairuotojo kabinos stogą. Gydytojas pasislinko priekin ir atsisėdo ant suolo šalia Džimo, kurį, jis suvokė, nuo bendrakeleivių kalinių dabar skiria gili praraja. Dulkės, saulė ir ilga kelionė iš Šanchajaus išblukino jo strazdanas. Nors stiprių rankų ir kojų, jis buvo daug labiau pavargęs, negu Džimui ligi šiol atrodė. Iš užsidegusios žaizdos ant veido prasimušė kraujas, aplinkui akį jau supūliavo.

Jis pasilenkė ir padarė vietos japonų kareiviui, tas įsitaisė šalia Džimo.

– Mes visi jaučiamės geriau atsigėrę. Drąsiai pasielgei, Džimai. Iš kur tu esi?

– Iš Šanchajaus!

– Ir tuo didžiuojiesi?

– Žinoma... – Džimas nusišaipė iš jo klausimo, tarsi Ransomas būtų kaimo gydytojėlis. – Šanchajus didžiausias pasaulyje miestas. Tėtis sako, kad jis didesnis net už Londoną.

– Tikėkimės, kad jis ir liks didesnis, gali tekti pergyventi vieną ar porą alkanų žiemų. Kur tavo tėvai, Džimai?

– Jie išvyko, – Džimas svarstė, kaip atsakyti, gal kaip nors pasišaipyti iš gydytojo Ransomo. Šio jauno bendrosios praktikos gydytojo savikliova jam pasitikėjimo nekėlė, tokia laikysena buvo būdinga ką tik iš Anglijos atvykusiems žmonėms. Džimas svarstė, kaip britų karo kronikos pateisina Singapūro pasidavimą. Jis įsivaizdavo, kad gydytojui būtų vieni niekai įsivelti į ginčą su japonų sargybiniais ir visiems privirti košės. Kad ir kaip demonstruodamas pilietinę dvasią, vandens jis išgėrė daugiau už kitus. Džimas pastebėjo ir tai, kad gydytojas mažiau jaudinasi dėl mirštančių senų žmonių nei dedasi.

– Jie Usongo stovykloje, – pasakė. – Jie gyvi, kaip suprantate.

– Aš labai džiaugiuosi. Usongo stovykloje? Tad galbūt juos greitai pamatysi?

– Labai greitai... – Džimas pakėlė akis į tylius užliejamuosius laukus. Nusišypsojo pagalvojęs, kad pamatys mamą, grimasa įtempė jo veido raumenis. Ji nieko nenumanys apie visus jo nuotykius per pastaruosius ketvertą mėnesių. Net jeigu jis jai viską papasakotų, vis tiek tai bus kaip anos slaptos popietės prieš karą, kai jis apvažiuodavo dviračiu visą Šanchajų ir grįždavo namo su šiurpą keliančiomis istorijomis, apie kurias nė užsimint negalėjo. – Taip, aš juos greitai pamatysiu. Noriu supažindinti su Beisiu.

Išgeltęs Beisio veidas pranyko už apykaklės. Jis nepatikliai dėbčiojo į japonus šalia geležinkelio bėgių, tarsi kamuojamas abejonių, kas jų laukia šiuose plikuose laukuose.

– Tu pamatysi saviškius, Džimai, – o gydytojui nenoromis pridūrė: – Aš šiek tiek prižiūrėjau berniuką.

– Tu mane prižiūrėjai. Beisis bandė mane parduoti Šanchajuje.

– Tikrai? Neblogas sumanymas.

– Hongkou prekiautojams. Bet už mane nedavė nė grašio. Be to, jis mane prižiūrėjo.

– Jis šauniai pasistengė, – gydytojas Ransomas paplojo Džimui per petį. Užkišęs ranką už juosmens apčiupinėjo jo padidėjusias kepenis, pakėlęs viršutinę lūpą žvilgtelėjo į dantis. – Viskas gerai, Džimai. Bandau išsiaiškinti, ką tu valgei. Usonge reikės pasisodinti daržą. Galbūt japonai parduos mums ožką.

– Ožką? – Džimas nebuvo matęs ožkos, egzotinio niauraus ir nepriklausomo gyvūno – kaip tik tokiomis savybėmis jis žavėjosi.

– Ar domiesi gyvūnais, Džimai?

– Taip... Nelabai. Jei kuo domiuosi, tai aviacija.

– Aviacija? Turi omeny, lėktuvais?

– Nevisiškai, – ir lyg tarp kitko Džimas pridūrė: – Esu sėdėjęs japonų naikintuvo kabinoje.

– Žaviesi japonų lakūnais?

– Jie drąsūs.

– O tai svarbu?

– Svarbu, jei nori laimėti karą.

Džimas klausėsi tolimo lėktuvo gausmo. Jam kėlė įtarimą šis gydytojas, jo ilgos kojos, angliška laikysena, domėjimasis dantimis. Galbūt jiedu su Beisiu sudarys lavonų plėšikų komandą? Džimas galvojo apie ožką, kurią gydytojas nori pirkti iš japonų. Viskas, ką skaitė apie ožkas, liudijo, kad tai neklusnūs, aikštingi gyvuliai, vadinasi, gydytojas Ransomas nėra itin praktiškas. Iš europiečių nedaugelis turi auksinių dantų, o gydytojas ilgą laiką veikiausiai susidurs tik su europiečių lavonais.

Džimas nusprendė ignoruoti gydytoją. Stovėjo šalia japonų sargybinio, šildėsi rankas ant slepiamuoju piešiniu išmargintos vairuotojo kabinos stogo. Pasukus vieškelio link, palei geležinkelio liniją ėjo kareiviai, vyniojantys iš ritės ilgus telefono laidus. Gal jie ketina paleisti žmogų lakdinantį aitvarą? Toliausiai nuėjusio kareivio jau nebesimatė pro baltų dulkių miglą, ištirpusi jo figūra tarsi kilo nuo žemės. Džimas nusijuokė vienas pats, pagalvojęs, kad kareivis ūmai ims ir pakils į dangų jiems virš galvų. Tėčio padedamas Džimas yra išskraidinęs daugybę aitvarų iš jų sodo Amhersto prospekte. Jį kerėjo kinų vestuvių ir laidotuvių eisenų gale lakdinami aitvarai drakonai, nuo Pudongo krantinių leidžiami kovojantys aitvarai, kurie nardo vienas pro kitą ant aštrių it skustuvas sugurintu stiklu padengtų virvelių. Bet visų nuostabiausi – žmogų lakdinantys aitvarai, jų tėtis matė šiaurės Kinijoje, daugybę tų aitvarų virvių traukia šimtai žmonių. Kada nors Džimas skris žmogų lakdinančiu aitvaru, stovės vėjui ant peties...

Sunkvežimiui spaudžiant atviru keliu, vėjas pūtė šuorais į ašarojančias Džimo akis. Kai jau neliko abejonių dėl kelio, vairuotojas

nekantravo nuvežti kalinius į Usongą ir parbildėti į Šanchajų prieš temstant. Džimas tvirtai laikėsi kabinos stogo, o jo bendrakeleiviai gūžėsi ant suolų už nugaros. Dviejų misionierių vyrai jau sėdėjo ant grindų, gydytojas Ransomas padėjo poniai Hag atsigulti po suolu.

Tačiau Džimas jais nebesidomėjo. Dabar jie įvažiavo į karinių aerodromų zoną. Šias kadaise Jangdzės žiotis saugojusias kinų bazes dabar užėmė Japonijos sausumos ir jūrų aviacijos pajėgos. Jie pravažiavo bombų apardytą naikintuvų bazę, inžinierinis japonų padalinys ten virino naują stogą plieniniam angarui. Ant pievos stovėjo eilė „Zero" persekiojimo lėktuvų, tarp sparnų žygiavo karo lakūnas skraidymo apranga. Negalvodamas Džimas pamojo jam, bet lakūnas pradingo tarp sraigtų.

Pavažiavus porą mylių, už tuščio kaimo ir sudegusios pagodos jiems teko praleisti sunkvežimių vilkstinę, kuri gabeno dviejų variklių bombonešių sparnus ir korpusus. Eskadronas orlaivių išdidžiai stovėjo popiečio saulėje, pasirengęs kilti ir atakuoti kinų pajėgas vakaruose. Visa ši veikla jaudino Džimą. Sustojus prie karinio patikros punkto Sužou kelyje, jis nekantravo kuo greičiau važiuoti toliau. Jis sėdėjo prie Beisio stuksėdamas kulnais, kol japonų karo policijos seržantas patikrino kalinių sąrašą, gydytojui Ransomui protestuojant dėl misionierių būklės.

Netrukus jie išsuko iš vieškelio į šalutinį kelią palei pramoninį kanalą. Pro juos plaukė prie motorizuotų baržų denių pririšti japonų tankai, o ginklininkų įgulos miegojo ant brezentinių liukų dangčių. Paprastai Džimo vaizduotei tokios kovinės mašinos būtų buvusios tikra puota, bet dabar jį domino tik lėktuvai. Kaip jis būtų norėjęs skristi su japonų karo lakūnais, kai šie šturmavo Perl Harborą ir sunaikino amerikiečių Ramiojo vandenyno flotilę, arba kilti su torpedomis ginkluotais bombonešiais, paskandinusiais karo laivus „Repulse" ir „Prince of Wales". Galbūt karui pasibaigus jis stos į Japonijos karines pajėgas ir nešios prie peties

prisiūtą tekančiąją saulę, kaip Amerikos karo lakūnai iš „Skraidančiųjų tigrų" ant savo odinių švarkų nešiojo nacionalistinės Kinijos spalvų priesiuvus.

Nors vos laikėsi ant kojų, Džimas stovėjo už vairuotojo kabinos, kol jie atrūko prie Usongo internuotųjų stovyklos vartų. Vienas sau Džimas manė, kad japonų lėktuvai Jangdzės lygumoje yra greito pasimatymo su tėvais ženklas. Juos aplenkė vieno variklio naikintuvas ir nešamas auksinio vidinės sparnų pusės blizgesio pakilo į pavakario dangų. Džimas iškėlė rankas, kad saulė kristų ant slepiamais dažais išteplіotų delnų ir riešų, ir vaizdavosi save lėktuvu. Už jo nugaros olandė susmuko ant sunkvežimio grindų. Ji gulėjo prie savo seno tėvo kojų, o gydytojas Ransomas ir japonų kareivis bandė pakelti ją ant suolo.

Jie kirto medinį tiltą per dirbtinio ežero atšaką, pravažiavo išdegusį užmiesčio klubo kiautą – nesudegę liko tik Tiudorų stiliaus pastato butaforiniai rąstai iš dažyto betono. Pramoginio laivo korpusas įstrigo seklumoje, pro jo denius skverbėsi nendrės, apžėlusios visą pakrantę iki pastato degėsių.

Priekyje karinis sunkvežimis suko pro vartus į tuščią tvartų ir skerdyklos kompleksą, neseniai nusiaubtą dar didesnio gaisro. Nuobodžiaujantys japonų kareiviai sėdinėjo išėję iš sargybinės ir stebėjo, kaip grupė kinų darbininkų kala spygliuotą vielą prie pušinių kuolų eilės. Už sargybinės buvo statybų rangovo sandėlis, aplinkui jį krūvos lentų ir mietų bei bambukinė pašiūrė, kur ant čiužinių apie anglies krosnelę snūduriavo antra grupelė kulių.

Sunkvežimis sustojo prie sargybinės, vairuotojas ir jo kaliniai kartu žvelgė į šitą apnykusią vietovę. Buvusi gyvulių prekyvietė verčiama civilių stovykla, tačiau jokie kaliniai čia nebus apgyvendinti dar mėnesių mėnesius. Džimas sėdėjo tarp Beisio ir gydytojo, pykdamas ant savęs, kam vylėsi, jog mama ir tėtis bus pirmoje jų aplankytoje stovykloje.

Japonų vairuotojas ir už stovyklos statybą atsakingas seržantas įsivėlė į ilgą ginčą. Buvo aišku, kad seržantas jau nusprendė, jog šis sunkvežimis ir jo sąjungininkių valstybių kalinių siunta neegzistuoja. Jis nepaisė vairuotojo protestų ir žingsniuodamas mediniame sargybinės prieangyje susimąstęs mosavo cigarete. Pagaliau parodė lopą dilgėlyno šiapus vartų, kurį, regis, laikė niekieno teritorija tarp stovyklos ir išorinio pasaulio.

Gydytojas spoksojo į ugnies išdarinėtus gardus, išdegusį labirintą, pro kurį kadaise būdavo varomi gyvuliai.

– Čia negali būti stovykla. Nebent mes ją pastatytume.

Blyškios Beisio ausys išlindo iš jūreivio apykaklės. Jis vos nusėdėjo tiesiai, bet vis tiek užuodė net menkiausią galimybės kvapą.

– Usongą? Tai gali teikti ir pranašumo, gydytojau... Jei būtume pirmieji žmonės čia...

Gydytojas buvo betempiąs ponią Hag nuo grindų, bet japonų kareivis pakėlė šautuvo buožę ir mostelėjo jam sėsti kur sėdėjęs. Seržantas stovėjo dilgėlėse ir pro bortą žiūrėjo į išsekusius kalinius. Pagyvenusios moterys gulėjo šlapimo klane prie savo vyrų kojų. Broliukai glaudėsi prie Beisio, o ponia Hag knabčiojo atsirėmusi į tėvo kelius.

Džimas tyčia galvojo apie mamą ir apie laimingas valandas žaidžiant bridžą jos miegamajame. Ašaros subėgo į nosį, sušniurkštė jas į perdžiūvusią gerklę. Ar gydytojas Ransomas galėtų išmokti verkti? Jis žvelgė į žėruojantį seržanto cigaretės galą, į šiltą anglių krosnelės žaizdrą sutemų šviesoje. Juodadarbių būrys grįžo palei spygliuotą vielą į savo bambukinę pašiūrę.

– Tu visus vargini, Džimai, – perspėjo jį gydytojas. – Sėdėk ramiai, nes paprašysiu Beisio, kad parduotų tave japonams.

– Jie manęs nenorės, – išsilenkęs gydytojo rankų Džimas atsiklaupė ant suolo šalia vairuotojo kabinos. Sūpuodamasis pirmyn atgal žiūrėjo, kaip seržantas vedasi du japonus į sargybinę, kur

kareiviai valgė vakarienę. Žibalinės lempos šviesoje ant medinio stalo stovėjo alaus ir ryžių vyno buteliai. Prie krosnelės tupėjo kinų kulis, mosavo balta liepsna įsidegusias anglis, ore sklido šiltų riebalų kvapas.

Džimas privalo kaip nors pagauti kareivių sargybinėje žvilgsnį. Žinojo, kad japonai paliks juos čia visą naktį, jiems visiškai nerūpėjo kaliniai. Ryte jie bus per daug pasiligoję vykti į kitą stovyklą ir turės grįžti į sulaikymo centrą Šanchajuje.

Ant išdegusių gyvulių gardų nusileido vakaras. Pavalgę kuliai sėdėjo pašiūrėje, siurbčiojo ryžių vyną ir lošė kortomis. Japonų sargybiniai gėrė vyną sargybinėje. Viršum Jangdzės žiebėsi šimtai žvaigždžių, o su jomis ir lėktuvų navigacinės šviesos. Per porą mylių į šiaurę, už kapų kalvų linijos, Džimas matė į atvirą jūrą išplaukiančio japonų krovininio laivo takelažines šviesas, jo baltas antstatas kaip pilis plaukė pamėkliškais laukais.

Nuo vienos misionierės pasklido šlykštus kvapas. Jos vyras sėdėjo šalia ant sunkvežimio grindų, atsirėmęs į gydytojo kojas. Norėdamas išvysti krovininį laivą Džimas pasilipo ant vairuotojo kabinos stogo. Ten sėdėdamas jis regėjo, kaip laivas pranyko naktyje, tada pakėlė akis į žvaigždes viršum galvos. Nuo praeitos vasaros jis mokėsi pažinti svarbiausius žvaigždynus.

– Beisi, – Džimas pasijuto svaigstąs, nakties dangus slydo link jo. Praradęs pusiausvyrą nuriedėjo nuo kabinos stogo, tada atsisėdo ir pamatė, kad vairuotojas ir japonų kareivis atžirglioja nuo sargybinės. Rankose jie nešėsi medines lazdas, ir Džimas pamanė, jog ateina mušti jo už tai, kad ropštėsi ant kabinos stogo. Jis mikliai smuko ant grindų ir atsigulė šalia olandės.

Vairuotojas nukabino galinio borto grandines. Kai bortas barškėdamas nukrito, japonas patarškino lazda siūbuojančią grandinę. Pašaukė kalinius ir pamojo jiems lipti iš sunkvežimio. Padedami gydytojo Ransomo ponia Hag ir pagyvenę vyriškiai nusileido į

dilgėles. Paskui juos nulipo Beisis su berniukais ir visi nusekė kareivį į medienos sandėlį. Misionierės gulėjo ant apdergto sunkvežimio dugno. Jos buvo dar gyvos, bet vairuotojas pagrasė gydytojui lazda ir pamojo eiti šalin.

Džimas perlipo telkšančias balas ir nušoko ant žemės. Buvo bebėgąs paskui gydytoją Ransomą, bet vairuotojas suėmė jį už peties ir pirštu parodė seržantą sargybinės prieangyje. Tas stovėjo žibalinės lempos šviesoje, rankoje lyg vėzdą laikė nedidelį maišelį.

Džimas atsargiai prisiartino prie seržanto, šis metė maišelį ant žemės jam po kojų. Berniukas atsiklaupė gilioje sunkvežimio ratų provėžoje ir apdovanojo seržantą savo maloniausia šypsena. Maiše buvo devynios saldžiosios bulvės.

Kitą valandą Džimas sukosi po kiemą. Kol kaliniai ilsėjosi medienos sandėlyje, jis vėl užkūrė krosnelę. Stebimas nuobodžiaujančių kulių, pamosavo, kol žarijos įsiliepsnojo, tada į ugnį įmetė skiedrų. Gydytojas ir berniukai anglai atnešė jam kibiriuką vandens iš statinės už sargybinės. Ponia Hag gėrė iš kibiro, bet Džimas nusprendė palaukti, kol atauš bulvių nuoviras. Gydytojas bandė padėti jam prie geležinio katilo, bet Džimas nustūmė jį šalin. Eurazijietės sulaikymo centre buvo išmokiusios, kad bulvės greičiausiai išverda, kai vandens nedaug, o dangtis sandariai užspaustas.

Vėliau, prieš nešdamas virtas bulves į medienos sandėlį, didžiausią Džimas pasiliko sau. Jis atsisėdo prie gydytojo ant pušinių lentų, o misionierių vyrai gulėjo pjuvenose nebeįstengdami valgyti. Džimas apgailestavo, kad jie gavo net mažiausias bulvytes. Tuo pat metu jam reikėjo šių žmonių, kad išgyventų, jeigu teks vykti į kitą stovyklą. Olandė, regis, jautėsi gerai, nors ir atidavė savo bulvę berniukams anglams. Beisis jau naršė akimis medienos sandėlį, kurdamas galvoje galimybių inventorių, bet jeigu jie pasiliks Usongo stovykloje, Džimas niekada neras savo mamos su tėčiu.

– Štai, Džimai, – gydytojas padavė savo bulvę. Jis buvo atsikandęs tik kąsnelį. – Ji skani, tau patiks.

– Oho, ačiū.

Jis akimirksniu prarijo antrąją bulvę. Gydytojo gestas jį suglumino. Japonai buvo geri vaikams, du amerikiečiai jūreiviai tapo savotiškais jo draugais, bet anglai, Džimas žinojo, vaikams išties abejingi.

Jis atsinešė kibirą šilto bulvių nuoviro Beisiui ir sau, pasiūlė tiršto skysčio ir kitiems. Priklaupė šalia misionierių tarškindamas dantimis, tikėdamasis, kad katedros mokyklos emblema įžiebs jų sąmonėje kokią nors religinę kibirkštį ir atgaivins juos.

– Jie nekaip atrodo, – atvirai pasakė gydytojui. – Savo bulves tikriausiai suvalgys ryte.

– Tikriausiai, Džimai. Tu pailsėk, galutinai nusikamuosi besirūpindamas visais. Rytoj vėl keliausime.

– Taigi... Gali tekti važiuoti toli.

Antroji bulvė nuramino Džimą, jam pirmą kartą pagailo gydytojo dėl užkrėstų veido žaizdų. Norėdamas atsidėkoti patikėjo jam savo patirtį:

– Jei kada nors būsite prie laidotuvių molų Nantao, negerkite vandens.

Džimas gulėjo ant minkštų, raminamai kvepiančių pušų pjuvenų. Pro atviras medienos sandėlio duris žiūrėjo į dangų raižančias japonų lėktuvų navigacinės šviesas. Po keleto minučių teko prisipažinti, kad nepažįsta nė vieno žvaigždyno. Kaip ir visa kita prasidėjus karui, pasikeitė ir dangus. Japonų orlaiviai, nors nuolat skraidantys, tapo vieninteliais pastoviais atramos taškais, antruoju zodiaku virš suskilusios žemės.

AŠTUONIOLIKTAS SKYRIUS
Valkatos

– Dešinėn!.. Dešinėn!.. Ne... turiu omeny kairėn!

Išsisvėręs pro kabinos keleivio langą Džimas šūkavo vairuotojui, jų sunkvežimiui ropščiantis ant medinio pontoninio tilto. Japonų lauko inžinieriai pastatė šią laikiną perkėlą per Sužou įlanką pirmosiomis savaitėmis po Perl Harboro puolimo, bet nuo intensyvaus eismo tiltas jau iro. Sunkvežimiui pajudėjus pirmojo metalinio pontono link, permirkusios lentos ėmė skirtis per sutrešusias virves.

Vairuotojo paskirtas stebėtoju Džimas žiūrėjo, kaip priekinė padanga gramzdina lentas į vandenį. Jam visada patiko matyti vandenį sunkiantis pro groteles arba kylant aukštyn prieplaukos laiptais. Rudas vanduo nuplovė nusitrynusią padangą ir išryškino šone įspaustą gamintojos – britų bendrovės „Dunlop" pavadinimą, o jis tiko tėvų beieškančiam Džimui. Sunkvežimis pasviro į šoną ant silpnų spyruoklių. Kažkur už jo priekabos grindimis nuriedėjo kūnas, bet Džimas žavėjosi pro rato gaubto įrantas košiamu ir lyg fontanas per ratą trykštančiu vandeniu.

– Kairėn!.. Kairėn!.. – plyšavo Džimas, bet kareivis prie galinio borto persigandęs suriko. Išvargintas vairuotojas atsiduso, patraukė stovėjimo stabdį, paskui išsiuntė Džimą iš kabinos ir išlipo ant upės nuskalautų lentų.

Pro galinį langą Džimas išlindo į sunkvežimio priekabą. Perlipęs per ištiestas gydytojo Ransomo kojas atsiklaupė ant suolo ir laukė įsiplieskiančio vairuotojo ginčo su sargybiniu.

Per porą šimtų jardų pasroviui lauko inžinierių dalinys kėlė vidurinę seno geležinkelio tilto perdangą. Džimas džiaugėsi galėdamas juos stebėti. Beveik visą rytą jam svaigo galva, bet vienodas vandens tekėjimas per pontonus ramino akis. Pasiskaičiavo pulsą svarstydamas, ar pasigavo beriberį, ar maliariją, o gal kokią kitą ligą,

apie kurias girdėjo gydytoją Ransomą kalbantis su ponia Hag. Jam knietėjo išbandyti kokią naują ligą, bet prisiminė sulaikymo centrą ir virš Šanchajaus matytus amerikiečių bombonešius. Džimas numanė, kad praeitą naktį, kai jie nakvojo prie japonų žandarmerijos perimtos kiaulių fermos, net gydytojas Ransomas regėjo lėktuvus.

Gydytojas tikrai atrodo nekaip. Nuo jų išvažiavimo iš Usongo žaizda veide užkrėtė visą žandikaulį ir nosį. Dabar jis gulėjo ant sunkvežimio grindų, jo ilgos kojos grėsmingai bolavo ryškioje saulėje. Gydytojas miegojo, bet atrodė, kad puse galvos kažką įtemptai galvoja. Paskutinį kartą jiedu su Džimu kalbėjosi prieš vakarienę, gydytojas rūpinosi, kad Džimas iš japono sargybinio gautų visą kalinio davinį. Rodydamas ypatingą valią jis liepė Džimui nusirengti ir paprašęs iš ponios Hag kvapaus muilo išskalbė jo drabužius kiaulių girdykloje.

Beisis sėdėjo ant grindų šalimais, pasidėję galvas jam ant kelių miegojo berniukai. Stiuardas buvo sąmoningas, bet užsisklendė viduje, minkštas jo veidas atrodė kaip apvytęs vaisius. Jį dažnai pykino, sunkvežimio grindys būdavo apvemtos ir apšlapintos, tada jis uidavo Džimą, kad išvalytų.

Ponia Hag su tėvu irgi gulėjo ant grindų, retai tesikalbėdami, įsiklausydami į kiekvieną krestelėjimą. Laimei, abi misionierių poros liko Usonge. Jų vietas užėmė pusamžis anglas ir jo manieringa žmona iš Britanijos konsulato Nankine. Jie sėdėjo prie sargybinio sunkvežimio gale ištįsusiais veidais, tarsi būtų ištikusi baisi tragedija. Tarp jų pūpsojo pintas lagaminas su drabužiais, kiekvieną vakarą po jį rausėsi vairuotojas su sargybiniu, pasirinkdavo batų ir sandalų. Netardama nė žodžio pora spoksojo į ryžių laukų ir kanalų peizažą, Džimas nusprendė, kad jie prarado susidomėjimą karu.

Dukart per dieną, kai japonai sustodavo pakelėje pasigaminti valgyti, sargybinis paduodavo Džimui molinį ąsotį vandens, kad

perduotų kaliniams atsigerti. Likusį laiką Džimui niekas netrukdė susitelkti užduočiai nukreipti šią riedančią griuveną į internuotųjų stovyklą, kurioje yra mama ir tėtis.

Kelyje jie jau keletą dienų, pakrikai suka po kaimo vietoves per dešimtį mylių į šiaurės vakarus nuo Šanchajaus. Tikslų dienų skaičių Džimas pametė, džiaugėsi, kad bent juda priekin, ir, laimei, japonų nėmaž nestabdo vis blogėjanti kalinių būklė.

Pirmąją dieną išvažiavę iš Usongo ir trejetą valandų dardėję per atvirą kaimo vietovę atvyko į buvusią Šv. Pranciškaus Ksavero seminariją prie Sužou kelio, vieną pirmųjų kalinių stovyklų – japonai ją įkūrė per pora savaičių po Perl Harboro. Seminarija jau buvo apgyventa kariškių. Visą popietę jie laukė rekvizuotų Šanchajaus transporto kompanijos autobusų eilės gale, tuose autobusuose sėdėjo keli šimtai olandų ir belgų civilių. Džimas smalsiai spangino pro dvigubos vielos tvorą. Būriai britų kareivių slampinėjo apie trobeles, sėdėjo iš seminarijos koplyčios išneštuose blizgančiuose klauptuose, tarsi katedros po atviru dangumi bendruomenė. Bet čia nebuvo civilių vyrų, moterų nei vaikų. Japonų sargybiniai plušo nepaliaujamai tikrindami vardus ir neturėjo laiko atvykėliams, kurie vylėsi būti priimti. Džimas pasilipo ant suolo ir mojavo per vielą, kad visi stovykloje galėtų jį matyti.

Tačiau šimtai nuobodžiaujančių kareivių visai nesidomėjo šiais keleiviais nei Šanchajaus autobusais. Jų neįleidus Džimui palengvėjo. Pajudėjus Sužou link vairuotojas priėmė jį į kabiną. Keista, bet šis nenustygstantis berniukas, anksčiau jį taip pykdęs, dabar teikė šiokio tokio saugumo. Džimas neįskaitė japoniško žemėlapio ir nesuprato nė žodžio iš ilgų monologų, skirtų sutraiškytais vabzdžiais išterliotam priekiniam stiklui. Bet jis klūpojo ant sėdynės, tarškindamas dantimis ir išsilenkdamas pro langą pažiūrėti kiekvieno praskrendančio lėktuvo. Regėjos, kad visos Japonijos aviacijos pajėgos skrenda pulti kinų kariuomenių vakaruose.

Lygumos palei Šanchajaus–Sužou kelią buvo mūšių laukas, mylios apgriuvusių tranšėjų bei rūdimis apneštų bunkerių priminė Džimui enciklopedijoje matytus Ipro ir Somos vaizdus – didžiulį mūšio muziejų, kurio metų metus niekas nelankė. Karo pėdsakai, bombonešių ir naikintuvų skrydžiai jį atgaivino. Norėjo pakilti kaip kovinis aitvaras viršum vingiuojančių brustverų ir nutūpti ant masyvaus forto, suręsto tarp kapų kalvelių iš tūkstančio smėlio maišų. Džimą liūdino, kad nė vienas iš bendrakeleivių kalinių nesidomi karu. Tai būtų padėję palaikyti jų dvasią, o kaip tik ši užduotis Džimui darėsi vis sunkesnė.

Kartais Džimui patiko vaizduotis tikru šios keliaujančių kalinių grupės vadu. Bet kai tempdavo sunkų vandens ąsotį ir kurdavo krosnį vakarais, žinojo esąs ne kas kitas kaip jų Antrasis Kulis. Tačiau jeigu nebūtų buvę Džimo, kuris pririnkdavo šakų ir išvirdavo saldžiąsias bulves, netgi gydytojo Ransomo ir Beisio būtų laukęs misionierių likimas. Jis pastebėjo, kad išvažiavus iš žandarmerijos posto kiaulių fermoje jie visi leido sau susirgti. Naktį japonai mušė apsivogusį kiną, žmogelio klyksmai aidėjo per užliejamuosius laukus, virpindami tamsų jų paviršių. Kitą dieną visi tysojo ant sunkvežimio grindų, Beisiui suėmė plaučius, o gydytojas Ransomas nieko nebematė užputusia akimi.

Džimas karščiavo, bet vis tiek stebėjo japonų lėktuvus virš galvos. Jų variklių garsas prablaivydavo jį. Kai dvasia palūždavo arba suimdavo savigaila, prisimindavo sidabrinius lėktuvus, kuriuos matė sulaikymo centre.

Paramstomas japonų lauko inžinierių brigados sunkvežimis stūmėsi per pontoninį tiltą. Nebenulaikęs pusiausvyros Džimas nuslydo nuo suolo. Gydytojas kiek galėdamas bandė prilaikyti jį.

– Laikykis, Džimai. Būk priekyje su vairuotoju, žiūrėk, kad jis važiuotų...

Ant gydytojo veido puotavo daugybė musių, jos mito žaizdoje prie akies. Šalimais gulėjo Beisis su Poliu ir Deividu, ponia Hag ir

jos tėvas. Tik anglų pora su pintu batų lagaminu sėdėjo šalia kareivio sunkvežimio gale. Per bortą įlipus japonų kapralui, Džimas timptelėjo švarkelį. Piktas žmogėnas šlapiais auliniais rėkavo komandas sunkvežimį per tiltą stumiantiems kareiviams. Pasiekę kitą krantą kareiviai nuėjo vandens pakraščiu tęsti geležinkelio tilto darbų. Aiškiai pasibjaurėjęs kalinių būkle kapralas ėmė keikti vairuotoją. Išsitraukęs mauzerį mosavo prieštankinio griovio jų ką tik paliktam krante pusėn.

Kapralui nužirgliojus atgal prie tilto, Džimui palengvėjo. Kad ir kokie jie pasiligoję, ilsėtis prieštankiniame griovyje jis nenori. Sėdėti ant suolo darėsi sunku, kilo pagunda atsigulti prie gydytojo, kad galėtų įsmeigti akis tiesiai į dangų. Pro šalį driekėsi ryžių laukų, upelių ir apleistų kaimų peizažas, jis niro iš baltos miglos tarsi sumalti mirusios Kinijos kaulai. Dulkės nuklojo sunkvežimio kabiną ir variklio dangtį, priderino maskuotę prie tos erdvės, kurion jis netrukus įvažiuos. Kiek laiko jie kelyje? Kapų kalvelių virtinės bandė apgauti Džimo akį, mirusiųjų jūra vilnijo aplink dardantį sunkvežimį. Tušti karstai vypsojo atviri, pasirengę sugauti amerikiečių lakūnus, kurie netrukus kris iš dangaus. Laukiančių karstų tūkstančiai, pakaks priglausti gydytojui Ransomui, Beisiui, mamai su tėčiu ir Verai, Antrajam Kuliui ir jam pačiam...

Sunkvežimis ūmai sustojo, Džimas trinktelėjo galva į kabiną. Prie kelio, šiek tiek atokiau nuo kanalo pakrante nutiestos spygliuotos vielos stovėjo keletas barakų toliu dengtais stogais. Džimas tingiai žvelgė į šią mažytę buvusiose keramikos dirbtuvėse įrengtą internuotųjų stovyklą. Pora metalinių baržų buvo nugrimzdusios ant inkarų, o prie degimo krosnių dar likę keli nedideli čerpių prikrauti geležinkelio vagonai. Fabriko zona atitverta spygliuota viela, bet pora jo plytinių sandėlių buvo priskirti stovyklai. Vyrai ir moterys šildėsi saulėje ant medinių barakų laiptų, it džiugi pavasario regimoji signalizacija tarp langų plevėsavo skalbiniai.

Džimas įrėmė smakrą į šoninį sunkvežimio bortą. Gydytojas Ransomas bandė atsisėsti ant grindų. Sargybinis iššoko per kėbulo galą ir nuėjo prie vartų, kur stovėjo japonų kareivių apsuptas Šanchajaus universiteto autobusas. Keleiviai spoksojo pro dulkinus langus. Viduj sėdėjo dvi vienuolės juodais galvos apdangalais, keletas Džimo amžiaus vaikų ir apie dvidešimt britų vyrų bei moterų. Prie vielos jau susirinko kalinių minia. Susikišę rankas į apdriskusių šortų kišenes jie tylomis sekė akimis japonų seržantą, lipantį į autobusą tikrinti kalinių.

Gydytojas Ransomas klūpėjo sunkvežimio gale, ranka užsidengęs žaizdą. Džimas spoksojo į anglę palaike medvilnine suknele, įsitvėrusią tvoros vielos. Moteris žvelgė į jį tokiomis akimis kaip anąkart toji motina vokietė prie namų Kolumbijos kelyje.

Pro atvirus vartus autobusas įvažiavo į stovyklą. Seržantas stovėjo tarpduryje ir su pistoletu rankoje vaikė kalinių minią. Iš rūgščių jų veidų buvo aišku, kad naujuosius atvykėlius pasitinka be ypatingo džiaugsmo, kaip papildomas burnas, kurioms teks maitintis iš menkų jų davinių. Sunkvežimiui riedant prie vartų Džimas atsisėdo. Gydytojas Ransomas nuvirto ant grindų, anglų pora su vytelių lagaminu padėjo jam atsikelti ir atsisėsti ant suolo.

Džimas nusišypsojo palei vielą einančiai moteriai. Kai ji ištiesė jam ranką, jis svarstė, gal tai mamos draugė. Stovykloje buvo daug šeimų ir kuri nors iš vaikštinėjančių porų gali būti jo tėvai. Jis žvelgė į anglų veidus, už japonų sargybinių nugarų kikenančius berniukus. Savo nuostabai, pajuto gailestį, liūdesį, kad jo mamos ir tėčio paieškos netrukus baigsis. Kol jų ieško, jis pasirengęs kęsti badą ir ligas, bet dabar, kai paieškos baigtos, jį apėmė liūdesys prisiminus, ką patyrė ir kaip smarkiai pats pasikeitė. Dabar jam artimesni išmaitoti mūšių laukai ir šis musių aptūptas sunkvežimis, devynios saldžiosios bulvės maišė prie vairuotojo sėdynės, tam tikra prasme netgi sulaikymo centras, negu kada nors bus namai Amhersto prospekte.

Sunkvežimis sustojo už vartų. Japonų seržantas pro galinį bortą apžiūrėjo ant grindų gulinčius kalinius. Jis stūmė gydytoją Ransomą atgal savo mauzeriu, bet sužeistas gydytojas nulipo žemyn ir gaudydamas kvapą atsiklaupė prie seržanto kojų. Internuotųjų minia jau kriko. Susibrukę rankas į kišenes vyrai nužygiavo prie barakų ir susėdo prie moterų ant laiptų.

Musės debesiu krito ant sunkvežimio ir sutūpė į klanus ant grindų. Jos sukosi aplink Džimo burną, mito iš dantenų žaizdų. Dešimtį minučių japonų kariškiai ginčijosi, vairuotojas laukė su gydytoju Ransomu. Du vyresni britų kaliniai išėjo pro vartus ir įsiterpė į pokalbį.

– Usongo stovykla?

– Ne, ne, ne...

– Kas juos atsiuntė? Tokios būklės?

Aplenkdami gydytoją Ransomą jie priėjo prie sunkvežimio ir pažvelgė į kalinius pro musių spiečių. Bejausmiais veidais žiūrėjo į kulnais beldžiantį ir švilpaujantį Džimą. Japonų sargybiniai atvėrė spygliuotos vielos vartus, bet britų kaliniai juos tuoj pat užkėlė ir puolė rėkti ant japonų seržanto. Gydytojas Ransomas žengė priekin ketindamas ginčytis, bet britai nuvijo jį šalin.

– Pasitrauk, žmogau...

– Mes negalim priimti jūsų, daktare. Čia yra vaikų.

Gydytojas Ransomas įlipo į sunkvežimį ir atsisėdo ant grindų šalia Džimo. Stovėdamas jis mirtinai išvargo ir dabar atsigulė ranka užsidengęs žaizdą, o musės rungėsi tarp jo pirštų.

Ponia Hag ir anglų pora su vytelių lagaminu tylomis išklausė argumentų. Kai japonų kareiviai grįžo į stovyklą ir užrakino vartus, ponia Hag pasakė:

– Mūsų nepriima. Stovyklos vadai britai...

Džimas žvelgė į vaikštinėjančius po aptvarą kalinius. Berniukų grupelės spardė futbolą keramikos dirbtuvių plytinėje. Gal

jo mama ir tėtis slepiasi tarp degimo krosnių? Galbūt kaip britų stovyklos vadai ir jie norėjo, kad Džimas eitų šalin, išsigandę musių ir ligų, kurias jis atsivežė iš Šanchajaus. Džimas padėjo Beisiui ir gydytojui atsigerti, paskui atsisėdo ant suolo priešais. Jis atsuko nugarą stovyklai, kaliniams britams ir jų vaikams. Visos jo viltys glūdėjo aplinkiniame peizaže, čia buvusiuose ir būsimuose karuose. Jam keistai apdujo galva, ne todėl, kad tėvai jo atsisakė, bet dėl to, jog jis šito tikėjosi, – ir jam jau buvo nebesvarbu.

DEVYNIOLIKTAS SKYRIUS
Kilimo takas

Prieš sutemstant jie įvažiavo į apleistus mūšio laukus per devynetą mylių į pietus nuo Šanchajaus. Pavakario šviesa kilo į orą, tarsi grąžindama saulei dalį jėgos, kurią toji išliejo abejingiems laukams. Apkasus ir fortus tuose laukuose Džimas regėjo su visa ginkluote. Ties Šanchajaus ir Hangdžou kelių kryžkele it ratuota pašiūrė pūpsojo tankas, saulės prožektoriai plieskė pro atvirus liukus. Tarp kapų kalvelių viena kitą vijosi tranšėjos – savyje pasiklydęs labirintas.

Už kryžkelės per kanalą ėjo medinis tiltas. Lietus iš jo boluojančių polių išplovė visas dervas, jie buvo akyti kaip pemza. Vairuotojas vėdavosi sulankstytu žemėlapiu, baiminosi įlūžti ant sutrešusių rąstų. Ponia Hag ir anglų pora sėdėjo sunkvežimio gale, jų šešėliai driekėsi baltais išdžiūvusiais ryžių laukų ploteliais. Džimas nubraukė muses nuo gydytojo Ransomo veido ir paplekšnojo jam per galvą. Jis įsivaizdavo esąs vienas iš šešėlių, juodas kilimas, patiestas ant išvargintos žemės. Per mylią į pietus tarp kapų kalvelių matė stovinčių lėktuvų uodegas, kaulines plunksnas tamsėjančiame danguje.

Džimas apžiūrėjo lėktuvus ir pažino aptakius korpusus bei radialinius variklius. Tai buvo „Brewster Buffalo“, amerikietiški naikintuvai, kuriems lygių japonai neturėjo.

Ar tai čia, tarp kapų kalvelių, amerikiečių lėktuvai laukė, kol pakils jo vaizduotėje? Vairuotojas irgi pamatė lėktuvų uodegas. Jis metė cigaretę ir sušuko sargybiniui, iššokusiam iš sunkvežimio patikrinti sutrešusių tilto lentų.

– Longhua, Longhua!..

Variklis užsikūrė, ir vairuotojas ties kryžkele pasuko į rytus – į tą tolimą aerodromą.

– Mes važiuojame į Longhua aerodromą, gydytojau, – sušuko Džimas palenkęs galvą tarp kelių. Gydytojas gulėjo ant grindų šalia Beisio ir olandės tėvo, žiūrėjo į Džimą viena akimi.

– Ten stovi „Brewster Buffalo“ – tikriausiai amerikiečiai laimėjo karą.

Džimas atkreipė veidą šiltam oro gūsiui. Jie privažiavo karinį aerodromą, didžiausią negrįstą aerodromą iš visų jo matytų netoli Šanchajaus. Buvusioje automobilių aikštelėje prie Longhua pagodos buvo pastatyti trys metaliniai angarai ir medinės mechanikų dirbtuvės. Ant degutbetonio dangos šalia angarų buvo daugybė lėktuvų – galingų naujo modelio naikintuvų. Lauko pakrašty uždažytais amerikiečių ženklais stovėjo trejetas „Brewster Buffalo“. Inžinerinio padalinio komanda galingu kranu kėlė zenitinės artilerijos pabūklą į viršutinį mūrinės pagodos aukštą.

Vairuotojas sustojo prie patikros punkto, čia prie įtvirtintos pabūklo platformos budėjo japonų kareiviai. Prietemoje sargybiniai sukiojosi aplink, jų kapralas kalbėjosi lauko telefonu. Jiems pamojo važiuoti keliu palei aerodromo ribą. Ant išmalto kelio buvo pakreikta šiaudų, jau sutrintų iki šerdies statybinius akmenis gabenančių mašinų vilkstinių. Pro juos pralingavo sunkvežimis su kroviniu – vežė nuo senamiesčio stogų nuplėštas čerpes.

Ginkluoti sargybiniai, durtuvais raižydami niūrų dangų, poromis patruliavo prie kelio palei aerodromo perimetrą. Du vieno variklio transportiniai lėktuvai stovėjo palaukėje. Lydimas antžeminės įgulos japonų karo lakūnas kalbėjosi su dviem uniformuotais karininkais. Riedant pro šalį jis mostelėjo į sunkvežimį, ir Džimui toptelėjo, kad galbūt jį, Beisį ir gydytoją Ransomą išskraidins iš Šanchajaus, ir jis netrukus pamatys tėvus Honkonge arba Japonijoje.

Džimas tikėjosi, kad sunkvežimis sustos prie lėktuvų, bet vairuotojas spaudė į pietus palei aerodromo ribą. Žole apžėlusi lyguma perėjo į kauburiuotą laukinėmis cukranendrėmis apaugusį lauką. Kirtę išdžiūvusio drėkinimo griovio lomą jie paskui sunkvežimį su čerpėmis įsuko į nepastebimą tarp dilgėlių sienos siaurą slėnį. Karinės mašinos priešais juos išvertė atgabentus akmenis ir skaldą, į vakaro orą pakilo baltų peleninių dulkių debesys. Slėnį saugojo ginkluoti kareiviai ir aviacijos policija su šautuvais, dulkių nubalintomis uniformomis.

Prižiūrimi japonų sargybinių šimtai nelaisvėn paimtų kinų kareivių nudriskusiomis uniforminėmis palaidinėmis tempė čerpes ir grindinio akmenis, klojo pagrindą betoniniam lėktuvų kilimo takui. Net sutemų blandumoje, net po ištisų mėnesių nepriteklių Džimas matė, kokia vargana šių kinų būklė. Daugelis buvo mirtinai išsekę. Jie nuogi sėdėjo sutryptose dilgėlėse, laikydami rankose vienintelę čerpę it elgetos dubenėlio šukę. Kiti kopė nuožulniu šlaitu iki aerodromo krašto, spausdami prie krūtinės akmenų prikrautus pintus krepšius.

Sunkvežimis sustojo prie krūvos. Sužvangėjo grandinės, nukrito galinis bortas. Lydint japonų kareiviui ponia Hag ir anglų pora nulipo ant žemės. Gydytojas Ransomas klūpojo tarp suolų, niekaip negalėjo išjudinti neklusnaus kūno.

– Gerai, Džimai, palydėkime visus į būstus. Padėk poniai Hag. Beisi, berniukai...

Jis vos atsistojo, bet įstengė pakelti ant kojų Beisį. Stiuardo veidą jau dengė talko sluoksnis – ta plonytė moters oda, kurią Džimas pirmąkart matė ties laidotuvių molais Nantao. Įsikibęs Džimo peties jis šlepeno šlapiomis sunkvežimio grindimis.

Išlipę visi kartu stovėjo baltų dulkių debesyje prie krūvos. Ponia Hag su tėvu prisėdo ant grindinio akmenų krūvos, laikydama už rankų berniukus. Kinų kareiviai prisikrovė krepšius ir nusispjovė ant akmenų. Išmaltu lauku link kilimo tako klampojančios jų baltos figūros, regis, nušvietė vakaro orą.

Aplinkui stovintys japonų sargybiniai stebėjo nė nekrustelėdami. Per penkiasdešimt pėdų pietiniame slėnio šlaite du seržantai sėdėjo bambukinėse kėdėse prie šviežiai dilgėlyne iškastos duobės. Jų auliniai ir žemė po kojomis bolavo nuo klinčių.

Džimas pakėlė pilką molinę čerpę. Niekam iš sargybinių lyg ir nerūpėjo, ar jie dirba prie kilimo tako, nors Beisis jau laikė rankose grindinio akmenį. Džimas nusekė nuogą kinų kareivį su nešuliu. Užkopė šlaitu ir perėjo išmaknota dirva. Kinai išvertė krepšius ir grįžo prie krūvos. Džimas padėjo savo čerpę į akmenimis ir sudaužytomis čerpėmis užpildytą negilią iškasą, kertančią aerodromą ir dingstančią naktyje. Stumtelėjęs Džimą, Beisis numetė grindinio akmenį prie kojų. Jis svyravo paskendęs dulkėse, bandydamas nusibraukti nuo rankų kreidinius miltus.

Už jų prie krūvos stovėjo gydytojas Ransomas su ponia Hag ir anglų pora. Jis ginčijosi su japonų kareiviu, kuris parodė jam eiti kilimo tako pusėn. Laikydamas šautuvą viena ranka, kareivis kita paėmė čerpę ir padavė gydytojui.

Džimas laukė prie suskaldytų akmenų. Žvelgė į sutemas, akimis nusekė baltą kilimo taką. Prisiminė žolės verpetus Hangdžou aerodrome, bandė įsivaizduoti „Brewster Buffalo“ keliamus srautus. Atsigręžė į transportinius lėktuvus prie kelio aerodromo pakrašty. Japonų karo lakūnas ir uniformuoti karininkai ėjo per žolę kilimo

tako link. Sustojo ties pakraščio klampyne, juokėsi žiūrėdami, kaip einasi darbas. Jų sagtys ir nublizginti kariniai ženklai žybčiojo kaip tų europiečių, kurie prieš karą vaikščiojo po mūšio lauką netoli Hangdžou, papuošalai.

Džimas žengė į žolę, toliau nuo dulkių debesų ir kinų kareivių gretų. Norėjo paskutinį kartą pamatyti lėktuvus, pastovėti po tamsia jų sparnų arka. Jis suprato, kad kinų kareiviai nuvaromi mirtinai, kad šie badaujantys žmonės kloja kaulų kilimą japonų bombonešiams. Paskui juos suvers į tą duobę, prie kurios laukia klintimis aplipusiais auliniais seržantai su mauzeriais. O pakloję savo akmenis ir jis, ir Beisis, ir gydytojas Ransomas irgi atsidurs toj pačioj duobėj.

Išblėsę paskutiniai gaisai paslėpė lėktuvų korpusus, bet Džimas nakties ore užuodė jų variklius. Traukė alyvos ir variklio aušinimo skysčio kvapą. Jau nebegirdėjo aplinkinių balsų, nematė baltais kinų kareivių kūnais ir kaulais klojamo kilimo tako. Jam nebeegzistavo nei kombinezonu vilkintis jaunas japonų karo lakūnas, kuris rodė į jį, kažką rėkdamas seržantams prie duobės. Vylėsi, kad jo tėvai saugūs ir nebegyvi. Braukdamas dulkes nuo švarkelio Džimas bėgo lėktuvų prieglobstin, trokšdamas apsigaubti jų sparnais.

ANTRA DALIS

DVIDEŠIMTAS SKYRIUS
Longhua stovykla

Viela skimbčiojo nuo balsų, jie aidėjo lyg arfos flažoletai. Džimas gulėjo žolėje prie fazanams paspęstos kilpos per penkiasdešimt pėdų nuo vielinės tvoros. Jis klausėsi, kaip ginčijasi sargybiniai, kas valandą apeinantys stovyklą. Amerikiečių oro atakoms tapus kasdienybe, japonų kareiviai nebenešiojo šautuvų per petį. Spaudė savo ilgavamzdžius abiem rankomis ir tapo tokie nervingi, kad pamatę Džimą už stovyklos ribos, paleistų kulką į jį nė nedvejoję.

Džimas sekė juos akimis pro fazanų kilpų raizginį. Anądien jie nušovė bandžiusį į stovyklą įsigauti kinų kulį. Džimas atpažino vieną sargybinį – tai eilinis Kimura, išlakus valstiečio sūnus, per tuos keletą metų stovykloje jis ūgtelėjo beveik tiek pat kaip Džimas. Stipri eilinio nugara plėšė išblukusią kario palaidinę, tik ekipuotės petnešos bei diržas prilaikė nunešiotas drapanas.

Kai dar nebuvo aišku, kad japonai pralaimi karą, eilinis Kimura dažnai pasikviesdavo Džimą į namelį, kuriame gyveno su kitais trimis sargybiniais, ir leisdavo užsidėti savo kendo šarvus. Džimas prisiminė, kaip ceremoningai japonų kariai vilko jį metalo ir odos šarvais, šalmas ir pečių apsaugos trenkė įsisenėjusiu Kimuros kūno kvapu. Jis prisimena tą jėgos proveržį, kai eilinis Kimura puolė jį dvirankiu kardu, tą sūkurį smūgių, kritusių ant šalmo jam nespėjant atsimušti. Po to dar daugelį dienų skambėjo galvoje. Beisiui teko taip šūkaloti nurodinėjant, kad prižadino E korpuse miegančius vyrus, o daktaras Ransomas pasikvietė Džimą į stovyklos ligoninę ausų apžiūrai.

Prisiminęs tas galingas rankas ir žvitrias eilinio Kimuros akis, Džimas gulėjo prisispaudęs aukštoje žolėje už gaudyklių. Pirmąkart džiaugėsi, kad į kilpas nepakliuvo paukštis. Abu japonai sustojo prie vielinės tvoros ir šukavo akimis apleistus pastatus už šiaurvakarinės

Longhua stovyklos ribos. Šalimais, pačiam stovyklos pariby, stūksojo apgriuvę susirinkimų namai su dangui atsivėrusiu pusapvaliu balkonu pačiam viršuje. Stovykla buvo įsikūrusi mokytojų rengimo koledže, kurį subombardavo ir nuniokojo kovos aplink Longhua aerodromą 1937-aisiais. Apgriauti pastatai arčiausiai aerodromo nepriklausė stovyklai, ir kaip tik čia, aukštoj žolėj tarp nusiaubtų bendrabučių, Džimas paspendė fazanų gaudykles. Po rytinės kalinių patikros jis prasmuko pro tvorą palei apleistą fortą, vešiai apžėlusį dilgėlėmis. Palikęs batus ant forto laiptelių perbrido sekliu kanalu, toliau nušliaužė gilia žole tarp sugriautų pastatų.

Pirmosios kilpos buvo tik per keletą pėdų nuo tvoros – pirmą kartą prasiskverbus pro spygliuotą vielą Džimui šis nuotolis atrodė neįtikėtinas. Atsisukęs žvelgė į saugų stovyklos pasaulį, barakus ir vandens bokštą, sargybinę ir miegamuosius korpusus, mažne nuogąstaudamas, kad jį visam laikui ištrėmė iš šių buveinių. Gydytojas Ransomas vadino Džimą „laisva dvasia“, nes šis nardydavo po stovyklą, genamas vis naujos į galvą šovusios idėjos. Bet čia, gilioje žolėje tarp apgriuvusių statinių, jį prislėgė kažkoks nepažįstamas sunkis.

Džimas gulėjo už kilpų – bent kartą bandys pešti naudos iš inercijos. Iš Longhua aerodromo kilo lėktuvas, jo siluetą ryškiai matei geltoname prancūzų koncesijos daugiabučių fasadų fone, bet Džimas juo nesidomėjo. Kareivis greta eilinio Kimuros aprėkė susirinkimų namų balkone žaidžiančius vaikus. Kimura grįžo prie vielos. Akimis iščiupinėjo kanalo paviršių ir laukinių cukranendrių guotus. Menki praeitų metų daviniai – o japonų sargybinius maitino mažne taip pat varganai, kaip ir jų kalinius amerikiečius bei britus, – iščiulpė paskutinį paauglio putlumą iš Kimuros rankų. Neseniai Kimurai buvo paūmėjusi tuberkuliozė, jo griežtų bruožų veidas papurto kaip kulio. Gydytojas Ransomas ne sykį įspėjo Džimą, kad niekuomet nesidėtų eilinio Kimuros kendo šarvų. Dabar jų kova nebebūtų tokia

nelygi, nors Džimui dar tik keturiolika. Jeigu ne šautuvas, jis mielai susiimtų su japoniuku...

Tarsi nujausdamas žolėje tykančią grėsmę eilinis Kimura šūktelėjo savo bendrui. Atrėmęs šautuvą į pušinį tvoros strypą, perlipo vielą ir stypsojo aukštose dilgėse. Iš seklaus kanalo pakilo musės ir nutūpė ant lūpų, bet Kimura jų nepaisė, spoksojo į vandens juostą, kuri skyrė jį nuo Džimo ir gaudyklių.

Gal jis pastebėjo Džimo pėdsakus dumble? Džimas pašliaužė šalin nuo kilpų, bet ištrintoje žolėje aiškiai matyti jo kūno siluetas. Kimura pasiraitė apiplyšusias rankoves, pasirengė susiimti su savo auka. Džimas žiūrėjo, kaip jis brenda per dilgėles. Neabejojo, kad japonas jo nepavytų, bet antrojo kareivio kulkos Džimas nenurungs. O kaip paaiškintų Kimurai, kad fazanų medžioklė – Beisio sumanymas? Tai Beisis sumanė įmantrią lapų ir šakelių maskuotę, vertė Džimą lipti per vielą porą kartų per dieną, nors jie ne tik nesugavo, bet, matyt, nebuvo nė matę jokio paukščio. Tačiau Džimui buvo svarbu gyventi santarvėj su Beisiu dėl šio kuklių, bet patikimų maisto šaltinių. Galėtų išsitarti Kimurai, kad Beisis žino apie slaptą stovyklos radijo imtuvą, tačiau papildomo maisto tiekimas tuomet nutrūks.

Džimą labiausiai baugino mintis, kad jei Kimura jam kirs, jis šoks gintis. Nedaug kas iš bendraamžių berniukų drįso paliesti Džimą, o pastaraisiais metais sumažėjus daviniams, mažai kuris ir vyras. Bet kibęs muštis su Kimura, gyvas neliks.

Jis nusiramino, taikydamas tinkamiausią akimirką atsistoti ir pasiduoti. Nusilenks Kimurai, nerodydamas jokių jausmų nei vilties, kad šimtai valandų, praleistų sukantis apie sargybinę, tegul ir Beisiui paakinus, būtų pelniusios jam malonę. Sykį Džimas bandė Kimurą mokyti anglų kalbos, bet nors akivaizdžiai pralaimėdami karą, japonai mokytis angliškai nenorėjo.

Džimas laukė, kol Kimura palips ant kranto arčiau jo. Kareivis stovėjo kanalo viduryje, jo rankoje sužvilgo kažkoks juodas daiktas.

Upeliai, tvenkiniai ir nebenaudojami šuliniai Longhua stovykloje buvo tikras arsenalas aprūdijusių ginklų ir pavojingų šaudmenų, likusių nuo 1937-ųjų karo veiksmų. Džimas pro žolę bandė geriau įžiūrėti smailėjantį cilindrą, spėjo, kad potvynio vanduo išplovė kanale įstrigusį seną artilerijos sviedinį arba minosvaidžio šaudmenį.

Kimura šūktelėjo prie spygliuotos vielos laukiančiam antrajam kareiviui. Nusibraukė muses nuo veido ir šnekino tą daiktą lyg kūdikį. Atsivėdėjo – iš tokios padėties japonų kareiviai mėto granatas. Džimas laukė sprogimo, bet paskui suvokė, kad eilinis Kimura laiko didžiulį gėlavandenį vėžlį. Gyvūnas iškišo galvą iš šarvo, ir japonas sukrykštė iš džiaugsmo. Džiovininko veidas vėl buvo kaip mažo berniuko, priminė Džimui, kad eilinis Kimura kadaise buvo vaikas, kaip ir jis pats prieš karą.

Perkirtę rikiuotės aikštelę japonų kareiviai pranyko labirinte apiplyšusių skalbinių, džiūstančių ant virvių tarp barakų. Džimas išniro iš drėgno forto urvo, perlipo vielą. Buvo apsiavęs odiniais golfo batais, juos davė gydytojas Ransomas, rankoje nešėsi Kimuros vėžlį. Šis senolis – mažiausiai svaras mėsos, o Beisis veikiausiai žinos kokį ypatingą vėžlio receptą. Džimas jau įsivaizdavo, kaip Beisis gyvu vikšru išvilios vėžlį iš kiauto, paskui lenktiniu peiliu persmeigs jam galvą...

Prieš akis – Longhua stovykla, pastaruosius trejetą metų Džimo namai ir visata, troškus beveik dviejų tūkstančių sąjungininkių šalių piliečių kalėjimas. Aplūžę mediniai barakai, betoniniai miegamieji korpusai, nutrypta rikiuotės aikštelė ir sargybinė su pasvirusiu stebėjimo bokštu – visa tai dryksojo birželio saulėje. Šios vietos neaplenkė nė vienas Jangdzės baseino uodas nei musė. Kai jau atsidūrė šiapus tvoros, Džimas pasijuto tvirčiau. Jis bėgo šlako taku, sudriskę jo marškiniai plaikstėsi ant kaulėtų pečių kaip skalbiniai tarp barakų.

Per nuolatines klajones aplink stovyklą Džimas ištyrė kiekvieną akmenį ir žolę. Šalia tako ant bambuko lazdos prikaltas negrabus ir saulėje išblukęs užrašas „Regento gatvė“. Džimas į jį nekreipė dėmesio, kaip ir į kitus užrašus – „Pikadilis“, „Riterių Tilto kelias“ bei „Sijonų skersgatvis“, – kuriais buvo pažymėti pagrindiniai stovyklos takai. Šie įsivaizduojamo Londono – o jo daugelis Šanchajuje gimusių kalinių britų nebuvo nė matę – trupiniai žadino smalsumą, bet drauge ir erzino Džimą. Nepaliaujamai kalbėdamos apie prieškarinį Londoną senesnės britų šeimos stovykloje siekė išskirtinės padėties. Prisiminė eilutę iš eilėraščio, kurį gydytojas Ransomas privertė išmokti: „Kampelis žemės svetimos, per amžius liksiąs Anglija.“* Bet čia Longhua, ne Anglija. Pavadinę pamazgomis sulaistytus takelius tarp pūvančių barakų miglotai atmenamo Londono vardais pernelyg daug britų kalinių atsiribojo nuo stovyklos tikrovės, rado dar vieną kliautį sėdėti nieko neveikiant užuot padėjus gydytojui Ransomui valyti nuotėkų talpyklas. Kaip jam atrodė, nei amerikiečiai, nei olandai ar belgai nešvaistė laiko stovykloje nostalgijai, ir tai darė jiems garbę. Per Longhua praleistus metus Džimas palankios nuomonės apie britus nesusidarė.

Ir vis tiek Londono gatvių pavadinimai jį žavėjo, kaip ir kiti stovykloje sužinoti stebuklingi pavadinimai. Tarkime, kas galėtų būti „Lordai“, o kas „Serpantinas“ arba „Trokaderas“? Čia buvo taip šykščiai knygų ar žurnalų, kad nežinomas kokio gaminio pavadinimas skambėjo ne mažiau paslaptingai nei žinia iš žvaigždžių. Pasak Beisio, o jis visada teisus, amerikiečių naikintuvai su aušinimo radiatoriais po korpusu, apšaudę Longhua aerodromą, vadinami mustangais – laukinio arklio vardu. Džimas gardžiavosi šiuo žodžiu – žinoti lėktuvo pavadinimą jam buvo svarbiau negu

---

* Garsiausias Ruperto Bruko (Rupert Brooke) eilėraštis „Kareivis“. Poetas entuziastingai sveikino Pirmąjį pasaulinį karą ir pats jame žuvo.

patikinimas, jog Beisio ausis siekia slaptą stovyklos radijo imtuvą. Jis alko vardų.

Nepajėgęs suvaldyti golfo batų Džimas suklupo ant išmušto tako. Pernelyg dažnai šiomis dienomis jam svaigsta galva. Gydytojas Ransomas buvo įspėjęs nebėgioti, bet dėl amerikiečių antskrydžių ir dėl veikiausiai artėjančios karo pabaigos trūksta kantrybės vaikščioti. Stengdamasis apsaugoti vėžlį nusibrozdino kairį kelį. Nušlubčiojo skersai tako, atsisėdo ant apleistos vandenvietės laiptelių. Kadaise čia kaliniai virindavo iš stovyklos tvenkinių pasemtą šleikštoką vandenį. Stovyklos sandėliuose dar buvo likę šiek tiek anglių, bet ugnį kūrenusiai šešių britų komandai šis darbas neberūpėjo. Nors gydytojas Ransomas prieštaravo, jie buvo linkę verčiau nuolat sirgti dizenterija, negu vargti virindami vandenį.

Džimas pūtė sumuštą kelį, o tos komandos nariai sėdėjo lauke prie gretimo barako, žvelgdami į dangų taip, lyg tikėtųsi, kad karas baigsis už dešimties minučių. Džimas pažino poną Malvanėjų, Šanchajaus energijos bendrovės buhalterį, jis dažnai plaukiodavo baseine Amhersto prospekte. Šalia jo sėdėjo kunigas Pirsas, metodistų misionierius, kurio japoniškai kalbanti žmona atvirai kolaboravo su japonais, kasdien pranešinėjo apie kalinių veiklą.

Niekas ponios Pirs už tai nepeikė, tiesą sakant, dauguma Longhua stovyklos kalinių būtų mielai kolaboravę patys. Džimas šiek tiek nepritarė, bet sutiko, kad veikiausiai protinga griebtis visko, kad tik išgyventumei. Po trejeto metų stovykloje patriotizmas nieko nebereiškė. Drąsiausi kaliniai – o kolaboravimas buvo rizikingas reikalas, – buvo tie, kurie pelnydavo japonų palankumą ir padėdavo nelaimės bendrams, parūpindami šiokio tokio maisto bei tvarsčių. Be to, vargu ar kas ir užsiėmė kokia nors neteisėta, išduotina veikla. Niekas Longhua nė nesvajojo apie pabėgimą, tad kiekvienas, ėmęs paistyti apie išėjimą už vielos, būdavo teisingai įskundžiamas bijantis bausmės.

Vandens komanda ant laiptų krapštinėjo purvą nuo klumpių ir spoksojo į saulę, pajudėdavo tik nusirankioti erkių tarp šonkaulių. Vyrai buvo išsekę, tačiau kai po skeletą aptraukusia oda nieko nebelikdavo, juos paliaudavo kamuoti badas. Džimas pavydėjo ponui Malvanėjui ir kunigui Pirsui, nes pats dar augo. Pagal skaičiavimus, kurių pamokė gydytojas Ransomas, stovyklai teikiamas maisto davinys menko sparčiau negu kaliniai mirė.

Rikiuotės aikštelės viduryje ant sukepusios žemės dvylikamečių berniukų pulkelis žaidė stiklo rutuliukais. Išvydę vėžlį visi apspito Džimą. Kiekvienas skraidino po medvilniniu siūlu parištą laumžirgį. Mėlynos liepsnelės virpėjo jiems virš galvų.

– Džimai! Galima paliesti?

– Kas čia?

– Ar tau davė eilinis Kimura?

– Čia bomba, – nepiktai šaipėsi Džimas.

Jis kilniai leido visiems apžiūrėti vėžlį. Nors ne to paties amžiaus, su keletu berniukų Džimas susidraugavo tik atvykęs į Longhua, kai jam reikėjo kuo daugiau sąjungininkų. Bet juos praaugo ir įgijo kitų draugų: gydytoją Ransomą, Beisį ir amerikiečius jūreivius E korpuse – šie turėjo prieškarinių *Reader's Digest* ir *Popular Mechanics* žurnalų, kuriuos Džimas ryte rydavo. Kartais, tarsi bandydamas sugauti prarastą vaikystę, Džimas vėl grįždavo į vaikų žaidimų pasaulį, žaisdavo su jais vilkeliais, stiklo rutuliukais ir klases.

– Ar jis negyvas? Jis juda!

– Jis kraujuoja!

Krauju nuo Džimo kelio išterliota galva vėžlys atrodė kaip koks šaunus piratas.

– Džimai, tu jį užmušei!

Aukščiausias berniukas, Ričardas Pirsas, siekė paliesti vėžlį, bet Džimas pasikišo jį po pažastimi. Jis nemėgo ir šiek tiek bijojo Ričardo Pirso, beveik vieno augumo su Džimu. Pavydėjo Ričardui

papildomų japoniškų davinių, kuriais jį maitino mama. Be maisto, Pirsai turėjo ir nedidelę konfiskuotų knygų biblioteką, kurią pavydžiai saugojo.

– Tai kraujo ryšys, – išdidžiai paaiškino Džimas. Po teisybei, vėžliai priklauso jūrai, upei per mylią į vakarus nuo stovyklos, tam plačiam Jangdzės intakui, kuriuo jis kadaise svajojo plaukti su tėvais į pasaulio be karo prieglobstį.

– Atsargiai, – mostelėjo Ričardui trauktis šalin, – aš išmokiau jį pulti.

Berniukai atšlijo. Kartais Džimo juokai juos baugino. Nors ir stengėsi užgniaužti šį jausmą, Džimą žeidė jų drabužiai – motinų persiūti išaugtiniai, tačiau daug geresni už jo skarmalus. Bet dar labiau jį žeidė tai, jog jie apskritai turi mamas ir tėčius. Praėjusiais metais Džimui ėmė dingotis, kad jis nebeprisimena, kaip atrodo tėvai. Padūlavusios jų figūros dar šmėkštelėdavo sapnuose, tačiau jis pamiršo jų veidus.

DVIDEŠIMT PIRMAS SKYRIUS
Narvelis

– Džimai, jaunuoli!

Beveik plikas į klumpes įsispyręs vyriškis nudryžusiais šortais šaukė jį nuo G korpuso laiptelių. Jis laikė medinio vežimėlio geležiniais ratais ienas. Nors vežimėlis buvo be krovinio, jo ranktūriai mažne suko vyriškio rankas iš sąnarių gūžduobių. Jis šnekėjosi su anglėmis, apsivilkusios palaikėmis medvilninėmis suknelėmis moterys sėdėjo ant betoninių laiptelių. Gestikuliuojant vyriškio mentės, sakytum, skyrėsi nuo nugaros, tarsi šis ketintų išskristi pro spygliuotą vielą.

– Aš čia, pone Makstedai!

Džimas nustūmė Ričardą Pirsą šalin ir nubėgo šlako taku į miegamąjį korpusą. Pamačius tuščią vežimėlį jam kniostelėjo mintis, kad bus praleidęs kasdienį valgį. Baimė likti be maisto net vienintelę dieną buvo labai stipri, jau buvo beužpuoląs poną Makstedą.

– Eime, Džimai. Be tavęs bus neskanu.

Ponas Makstedas žvilgtelėjo į Džimo batus – odinius gražuolius dygliuotais padais, kurie gyveno savo gyvenimą ir skraidino šią figūrą kaliausės apdaru, sukančią nesuskaičiuojamus ratus apie stovyklą. O moterims pridūrė:

– Mūsų Džimas nuolat leidžia laiką prie devynioliktos duobelės*.

– Juk pažadėjau, pone Makstedai. Visada pasiryžęs... – pribėgus G korpuso įėjimą Džimui teko stabtelėti. Energingai pakvėpavęs, kol pašviesėjo galva, skubėjo toliau. Su vėžliu rankoje užlėkė laiptais į priemenę ir smuko tarp dviejų pagyvenusių vyriškių, lyg pamėklės įstrigusių viduryje pokalbio, kurio temą jau pamiršo.

Abiejose koridoriaus pusėse buvo daugybė mažų kambarėlių, kiekviename po keturis medinius gultus. Po pirmosios žiemos stovykloje, kai daugelis vaikų nešildomuose barakuose mirė, šeimos su vaikais persikėlė į buvusį koledžo bendrabutį. Nors ir nekūrenamuose kambariuose betoninės sienos išlaikydavo pliusinę temperatūrą.

Džimas glaudėsi viename kambaryje su jauna anglų pora, ponu ir ponia Vinsentais bei šešiamečiu jų berniuku. Jis tūnojo per porą colių nuo Vinsentų pustrečių metų, bet vargu ar jie būtų galėję gyventi labiau skyrium. Džimui atvykus, ponia Vinsent pakabinusi seną antklodę atskyrė jo kambario ketvirtį. Ir ji, ir jos vyras – Šanchajaus biržos makleris – nepaliovė šiauštis, kad Džimas gyvena su jais, ir per tuos metus įtvirtino jo narvelį, sumazgę draugėn nutrintą

---

* Bare po golfo žaidimo.

šaliką, apatinį sijoną ir kartoninės dėžės dangtį, dabar jis priminė tas mažytes lapines, kurios tarsi pačios išdygdavo aplinkui Šanchajaus gatvės elgetas.

Negana to, kad užtvėrė mažą Džimo pasaulį, Vinsentai dar bandė gvieštis ir jo dalies, perkėlę vinis ir virvę, ant kurios kybojo antklodė. Džimas gynėsi: iš pradžių lenkė vinis, kol, Vinsentų siaubui, vieną vakarą visas tvėrinys nukrito jiems nusirengiant, o paskui patikrino padalijimo tikslumą su liniuote ir pieštuku. Vinsentai skubiai atkeršijo ant Džimo matavimų pažymėdami savus.

Viso šito Džimas neėmė giliai į širdį. Kažkodėl jam vis tiek patiko ponia Vinsent – daili, gal kiek aptriušusi blondinė, – nors ir nuolat įtemptais nervais, nors ir niekad nė piršto nepajudinusi, kad juo pasirūpintų. Jis žinojo, net jei mirtų badu ant savo gulto, ponia Vinsent rastų mandagią priežastį nepadėti. Pirmaisiais metais Longhua buvusiais keliais vienišais vaikais niekas nesirūpino, jei jie nesileido išnaudojami kaip tarnai. Džimas su tuo taip pat nesitaikė ir nesileido pono Vinsento stumdomas ir siuntinėjamas.

Kai Džimas įpuolė į kambarį, ponia Vinsent kiūtojo ant šiaudų čiužinio, blyškios moters rankos lyg užmiršta pirštinių pora gulėjo skreite. Akys įsmeigtos į kalkėmis nubalintą sieną virš sūnaus gulto lyg į nematomą ekraną. Džimas nuogąstavo, kad moteris tiek daug laiko praleidžia žiūrėdama tuos filmus. Stebėdamas ją pro savo narvelio plyšelius bandė atspėti, ką ji mato – galbūt kokį nors mėgėjišką filmą apie save Anglijoje, kai netekėjusi mergina sėdėjo toje saulės nutviekstoje pievoje, kokios, regis, driekiasi per visą šalį. Džimas manė, jog būtent tos pievos ir tapo atsarginiais aerodromais Britanijos mūšiui. Jo stebėjimai Šanchajuje liudijo, kad vokiečiai saulėtomis pievomis per daug nesižavi. Ar dėl to jie pralaimėjo Britanijos mūšį? Daugelis jo idėjų buvo taip beviltiškai susipynusios, kad net gydytojas Ransomas jų neįstengė išmazgyti.

– Vėluoji, Džimai, – papriekaištavo ponia Vinsent, įsmeigusi akis į jo golfo batus. Kaip ir visus kitus, jų vaizdas ją baugino. Džimas jau pajuto, kad tie batai suteikia tam tikro svorio.

– Visas G korpusas tavęs laukia.

– Buvau pas Beisį, klausiausi paskutinių karo naujienų. Ponia Vinsent, kas ta devyniolikta duobelė?

– Neturėtum dirbti Beisiui. Ko tie amerikiečiai tavęs prašo... Juk sakiau, kad mes pirmesni.

– Pirmesnis G korpusas, ponia Vinsent, – Džimas nemelavo. Niro už antklodės į savo narvelį. Gaudydamas kvapą, išsitiesė ant gulto su vėžliu po marškiniais. Ropliui labiausiai patiko jo paties draugija, tad Džimas nukreipė dėmesį į savo naujuosius batus. Tie batai – blizgančiomis nosimis ir aštriais dygliukais ant padų – buvo prieškarinio pasaulio dalis: Džimas galėjo spoksoti į juos ištisas valandas kaip ponia Vinsent į savo filmus. Tyliai juokdamasis išsitiesė ant nugaros, pro narvelio sieną tvieskianti karšta saulė išryškino keistas senos antklodės dėmes. Jis žiūrėjo į jas, o matė oro ir jūrų mūšių vaizdus, skęstantį laivą „Petrel“ ir netgi sodą Amhersto prospekte.

– Džimai, metas į virtuvę! – išgirdo kažkieno balsą nuo laiptų po langu. Bet jis nekilo iš gulto. Iki virtuvių nemenkas galas, o eiti anksčiau nėra reikalo. Japonai išsilaipinimo Normandijoje dieną šventė savaip, perpus sumažinę jau ir taip menką davinį. Pirmiesiems maisto dažnai tekdavo mažiau nei vėliau atėjusiesiems, kai virėjai suprasdavo, kad daug kalinių mirė arba pasiligoję nebepajėgia pasiimti savo davinio.

Be to, Džimas nėra įsipareigojęs padėti stumti maisto vežimėlį – nieko nėra įsipareigojęs net ponui Makstedui. Bet, kaip pastebėjo, tie, kas buvo linkę pagelbėti savo nelaisvės bendrams, tą ir darydavo, todėl tingintys dirbti galėjo toliau be paliovos skųstis. Dejuoti itin gerai sekėsi britams, olandai ir amerikiečiai to niekad nedarė. Netrukus, mąstė Džimas su niauriu pasitenkinimu, ligos pakirs net ir šį jų gebėjimą.

Jis žiūrėjo į savo batus mėgdžiodamas vaikišką eilinio Kimuros šypseną. Medinis gultas užankštė visą narvelį, bet Džimas jautėsi kaip niekad laimingas šioje miniatiūrinėje visatoje. Ant sienų buvo prisismeigęs keletą puslapių iš Beisio duotojo seno *Life* žurnalo. Britanijos mūšio lakūnai krėsluose šalia savo „Spitfire", sudužęs „Heinkel" bombonešis, Šv. Pauliaus katedra kaip karo laivas iriasi per ugnies jūrą. Šalia – viso puslapio spalvota pakardo reklama, Džimui automobilis atrodė toks pats gražus kaip Longhua aerodromą apšaudę „mustangai". Ar amerikiečiai išleidžia naują „mustango" modelį kasmet, ar kiekvieną mėnesį? Galbūt šią popietę bus antskrydis ir jis galės patikrinti naujausius „Mustang" ir „Superfortress" modelių pakeitimus. Džimas laukė antskrydžių.

Šalia pakardo reklamos buvo priklijuota skiautė, kurią Džimas iškirpo iš minios prie Bakingamo rūmų 1940-aisiais nuotraukos. Neryškios rankomis susikibusių vyro ir moters figūros priminė jam tėvus. Ši nežinoma, galbūt per antskrydį žuvusi anglų pora beveik tapo jo mama ir tėčiu. Džimas žinojo, kad jie visiškai svetimi žmonės, bet puoselėjo šią iliuziją, kad išsaugotų prarastų tėvų atsiminimą. Pasaulis prieš karą, vaikystė namuose Amhersto prospekte, klasė katedros mokykloje – tai tas pat nematomas filmas, kurį ant savo gulto žiūri ponia Vinsent.

Džimas leido vėžliui rėplioti jo šiaudų čiužiniu. Jeigu nešiosis vėžlį po stovyklą, eilinis Kimura ar kitas sargybinis gali atspėti, kad buvo išsmukęs už tvoros. Karui baigiantis japonų sargybiniai buvo įsitikinę, jog britų ir amerikiečių kaliniai nuolat bando pasprukti – tiesą sakant, tokia mintis nieku gyvu nebūtų šovusi šiems į galvą. 1943-iaisiais keletas britų pabėgo, vildamiesi prisiglausti pas bičiulius iš neutralių šalių Šanchajuje, bet juos greitai pačiupo informatorių armija. Keletas amerikiečių grupių 1944-ųjų vasarą buvo patraukusios į Čongčingą, nacionalistinės Kinijos sostinę už devynių šimtų mylių į vakarus. Juos išdavė bausmių įbauginti kinų

valstiečiai, visi pabėgėliai buvo perduoti japonams ir nužudyti. Po to mėginimai bėgti liovėsi. Apie 1945-ųjų birželį Longhua aplinka tapo itin atšiauri, stovykla ir japonų sargybiniai buvo vienintelė saugi prieglauda nuo aplinkui siaučiančių banditų, badaujančių kaimiečių ir marionetinės kariuomenės dezertyrų.

Džimas pirštu perbraukė susiraukšlėjusią vėžlio galvą. Būtų gaila jį kepti – pavydėjo ropliui jo masyvaus kiauto, asmeninės nuo pasaulio saugančios tvirtovės. Iš po savo gulto išsitraukė medinę dėžutę, kurią sukalti padėjo gydytojas Ransomas. Viduje buvo jo daiktai: eilinio Kimuros dovanotas japonų kepurės ženkliukas; trejetas vilkelių su plieniniais bumbulais; šachmatų rinkinys ir Kenedžio *Lotynų kalbos pradmenys*, neribotam laikui paskolinti gydytojo Ransomo; katedros mokyklos švarkelis, kruopščiai sulankstytas jaunesnio „aš" atsiminimas; klumpės, su kuriomis šlumsėjo trejetą praėjusių metų.

Džimas įdėjo vėžlį į dėžutę ir uždengė švarkeliu. Jam pakėlus narvelio uždangą, ponia Vinsent sekė kiekvieną judesį. Ji elgėsi su juo kaip su Antruoju Kuliu, ir jis suvokė, kad taikstosi su šitokiu elgesiu dėl jam pačiam beveik nesuprantamų priežasčių. Kaip ir visus vyrus bei vyresnius G korpuso berniukus, ponia Vinsent jį traukė, bet iš tikrųjų Džimui moteris patiko dėl kitko. Tos ilgos valandos, kai ji goksodavo į kalkinę sieną, jos atsiribojimas netgi nuo sūnaus – ji maitino dizenterijos kamuojamą berniuką, pervilkdavo jį kartais nė nedirstelėdama – leido Džimui manyti, kad ponia Vinsent taip ir liko virš stovyklos, anapus sargybinių ir bado, amerikiečių oro antskrydžių – visko, kam jis buvo aistringai atsidėjęs. Jis norėjo paliesti ją, bet veikiau ne paauglio geismo, o paprasčiausio smalsumo skatinamas.

– Taisykitės ant mano gulto, ponia Vinsent, jei norėsit pagulėti.

Džimas ranka siektelėjo jos peties, bet ji nustūmė jį šalin. Išsiblaškiusios moters akys kartais stebuklingai tiksliai susitelkdavo.

– Ponas Makstedas vis dar laukia, Džimai. Galbūt tau metas grįžti į barakus...

– Ne, tik ne į barakus, ponia Vinsent, – apsimetė dejuojąs. „Ne į barakus“, – įnirtingai pakartojo sau eidamas iš kambario. Barakuose šalta ir, jeigu karas nesibaigs iki 1945-ųjų žiemos, dar daug žmonių mirs šiose apledėjusiose pašiūrėse. Tačiau dėl ponios Vinsent jis veikiausiai galėtų grįžti į barakus...

DVIDEŠIMT ANTRAS SKYRIUS
Gyvenimo universitetai

Geležinių ratukų gergždimas aidėjo visoj stovykloj. Ant barakų palangių, ant miegamųjų korpusų laiptelių keletui minučių išjudinti minties apie maistą susėdo kaliniai.

Džimas išėjo iš G korpuso koridoriaus ir rado poną Makstedą tebelaikantį maisto vežimėlio ranktūrius. Prieš dvidešimtį minučių pabandęs juos pakelti jis taip ir sukembo nepajėgdamas daugiau nieko nuspręsti. Buvo liūdna žiūrėti, kaip keletas metų Longhua nualino buvusį architektą ir verslininką, kuris Džimui įkūnijo daugybę didžiausią susižavėjimą Šanchajuje kėlusių dalykų. Atvykęs į stovyklą Džimas džiaugėsi jį čia radęs, bet dabar suvokė, kaip smarkiai ponas Makstedas pasikeitė. Jo akys nepaliaujamai vadžiojo žemę japonų sargybinių numestų nuorūkų, bet tik Džimas spėdavo jas pakelti. Džimą tai erzino, bet jis padėjo ponui Makstedui, vien dėl vaikystės svajonės užaugęs tapti kaip jis.

Studebekeris ir popiečių merginos kazino menkai parengė poną Makstedą stovyklos gyvenimui. Perėmęs ranktūrius Džimas svarstė, kiek architektas būtų stūksojęs ant pamazgomis sulaistyto tako. Gal ir visą dieną, kol sudribtų stebint ant laiptelių sėdintiems kaliniams britams, taip ir nepasisiūliusiems padėti. Apiplyšusiais skarmalais ir

mažne pusnuogiai jie maksojo į rikiuotės aikštelę, nesidomėjo net virš galvų lekiančiu japonų naikintuvu. Keletas sutuoktinių porų jau laikė savo katiliukus, rikiavosi eilėn, šitaip instinktyviai reaguodami į Džimo pasirodymą.

– Pagaliau...

– ...tas vaikiščias...

– ...laksto kaip nutrūkęs.

Ponas Makstedas draugiškai nusišypsojo į tuos burbėjimus.

– Džimai, tavęs nepriims į užmiesčio klubą. Bet nesijaudink.

– Nesijaudinu, – Džimas užturėjo beklumpantį poną Makstedą. – Ar jūs nesergat, pone Makstedai?

Džimas mostelėjo ant laiptelių sėdintiems vyrams, bet nė vienas nė nekrustelėjo. Ponas Makstedas tvirčiau įsirėmė kojomis.

– Eime, Džimai. Vieni dirba, kiti žiūri, taip jau gyvenime būna.

Visus praėjusius metus jie turėjo ir trečią komandos narį, poną Kerį, „Buick“ bendrovės agentūros Nankino kelyje savininką. Bet prieš šešias savaites jis mirė nuo maliarijos, o per tą laiką japonai taip sumažino maisto davinį, kad vežimėliui stumti pakako jų dviejų.

Nešamas naujųjų batų Džimas skuodė šlako taku. Geležiniai vežimėlio ratukai skėlė kibirkštis iš titnago skaldos. Stengdamasis neatsilikti ponas Makstedas įsitvėrė Džimo peties.

– Neskubėk, Džimai. Nuriedėsi, karas bus dar nespėjęs pasibaigti.

– Kada baigsis karas, pone Makstedai?

– Džimai... Argi jis baigsis? 1946-aisiais, dar metus kariaus. Tu man pasakyk, tu klausaisi Beisio radijo.

– Nesiklausiau radijo, pone Makstedai, – Džimas kalbėjo tiesą. Beisis buvo per daug apdairus, kad į slaptą klausytojų ratelį įsileistų britą. – Žinau, kad Okinavoje japonai pasidavė. Tikiuosi, karas jau greitai baigsis.

– Ne taip greitai, sūnau. Tada mūsų bėdos gali tik prasidėti. Ar tu vis dar mokai anglų kalbos eilinį Kimurą?

– Jis nenori mokytis, – Džimui teko prisipažinti. – Man regis, eiliniam Kimurai karas išties jau pasibaigė.

– Ar tau karas kada nors išties pasibaigs, Džimai? Vėl pamatysi tėtį ir mamą.

– Na.. – Džimas bemeilijo nekalbėti apie tėvus, netgi su ponu Makstedu. Jų bendrystė trunka jau ilgai, nors ponas Makstedas Džimui mažai tepadėjo, retai minėdavo savo sūnų Patriką, jų viešnages Šanchajaus klubuose ir baruose. Ponas Makstedas nebebuvo tas į baseiną mėgstantis įkristi dabita. Džimą graužė kirminas, kad mama ir tėtis irgi galėjo pasikeisti. Atvykęs į Longhua netrukus išgirdo, kad jo tėvai internuoti stovykloje netoli Sužou, bet japonai atsisakė net svarstyti perkėlimo galimybę.

Jie perėjo rikiuotės aikštelę, aplenkė sargybinę ir priartėjo prie stovyklos virtuvių. Prie maisto langelio būriavosi kokios dvidešimt komandų su vežimėliais, stumdėsi krūvoj kaip kuliai su rikšomis. Kaip Džimas ir numanė, jiedu su ponu Makstedu bus eilės viduryje. Vėliausiai išsirengusieji dardėjo takais stebint šimtams išbadėjusių kalinių. Praeitą savaitę vieną dieną valgyti visai nedavė, keršydami už Tokiją nusiaubusį „Superfortress“ bombonešių antskrydį, tądien kaliniai varstė akimis virtuves iki vėlyvos popietės. Tvylanti tyla Džimui pasirodė grėsli, priminė prie namų Amhersto prospekte laukiančius elgetas. Tarsi kieno pastūmėtas nusiavė batus ir paslėpė juos ligoninės kapinėse.

Džimas su ponu Makstedu atsistojo į eilę. Šalia sargybinės grupė britų ir belgų kalinių tvirtino tvorą. Dviese išvyniojo spygliuotos vielos ritę, kiti ją karpė ir kalė prie tvoros skersinių. Keletas japonų kareivių dirbo ranka rankon su kaliniais, o jų palaikės uniformos mažne nesiskyrė nuo išblukusių smėlio spalvos apdarų, kuriuos vilkėjo stovyklos įnamiai.

Šios veiklos priežastis buvo už vartų susimetęs trisdešimties kinų būrys. Nuskurdę valstiečiai ir kaimiečiai, marionetinės kariuomenės eiliniai, palikti vaikai sėdėjo ant kelio ir spoksojo, kaip jų saugantis tvirtinama spygliuota tvora. Pirmieji vargetos pasirodė prieš trejetą mėnesių. Nevilties įveikti kai kurie naktį lipdavo per tvorą, kad juos sugautų internuotųjų patrulis. Jei pratempdavo iki aušros sargybinėje, japonai juos pasivedėdavo prie upės ir ant kranto uždaužydavo lazdomis.

Slenkant artyn prie maisto langelio Džimas žiūrėjo į kinus. Nors buvo vasara, valstiečiai vis dar vilkėjo dygsniuotais žieminiais apdarais. Nereikia nė sakyti, kad nė vienas kinų niekada nebuvo įleistas į Longhua stovyklą, ką ten kalbėti apie maistą. Ir vis tiek jie ateidavo čia, į vienintelę vietą nuniokotose žemėse, kurioje buvo maisto. Džimui kėlė šiurpą tai, kad atėjusieji likdavo čia iki mirties. Ponas Makstedas neklydo sakydamas, kad pasibaigus karui tikrosios belaisvių nelaimės ne baigsis, bet prasidės.

Džimui gėlė širdį dėl gydytojo Ransomo ir ponios Vinsent, kitų jo bendrų. Kaip jie išgyvens, jeigu japonai jais nesirūpins? Jis ypač jaudinosi dėl pono Makstedo, kurio išsikvėpęs juokų apie užmiesčio klubus repertuaras realiame pasaulyje nieko nereiškia. Bet ponas Makstedas bent jau stengiasi palaikyti stovyklos gyvybę, o jie visi priklauso nuo to, kiek ši stovykla išsilaikys.

1943-iaisiais, kai karas dar krypo japonų naudai, kaliniai šį tą nuveikė kartu. Pramogų komitetas, vadovaujamas pono Makstedo, kas vakarą rengė paskaitas ir koncertus. Tai buvo laimingiausi Džimo metai. Jis pavargdavo nuo savo ankšto narvelio ir pirštais barbenančios, ūkuose paskendusios ponios Vinsent, bet kiekvieną vakarą praleisdavo klausydamasis paskaitų be galo įvairiomis temomis: apie piramidžių statybą, apie pasaulio antžeminio greičio rekordus, apie rajono komisaro Ugandoje gyvenimą (paskaitą skaitęs pensijon

išėjęs Indijos kariuomenės karininkas tvirtino savo vardu pavadinęs Velso dydžio ežerą, ir Džimą tai sužavėjo), apie Pirmojo pasaulinio karo pėstininkų ginklus, apie Šanchajaus tramvajaus bendrovės vadybą ir apie daug ką kita.

Džimas sėdėdavo pirmoje susirinkimų salės eilėje ir ryte rydavo šias paskaitas, daugelio klausėsi po porą ar trejetą kartų. Jis padėjo perrašyti dalį *Makbeto* ir *Dvyliktosios nakties* Longhua teatro pastatymui, perstatinėjo dekoracijas *Penzanso piratų* ir *Prisiekusiųjų teismo* spektakliams. Beveik visus metus 1944-aisiais misionierių rūpesčiu veikė stovyklos mokykla, bet Džimui pamokos buvo daug nuobodesnės už paskaitų vakarus. Tačiau jis nusileido dėl Beisio ir gydytojo Ransomo. Abu sutarė, kad jam nedera praleisti nė pamokos, galbūt vien dėl to, kaip įtarė Džimas, jog patys galėtų atsipūsti nuo nesenkančios jo energijos.

Tačiau 1944-ųjų žiemą visa baigėsi. Vos amerikiečių naikintuvai įvykdė pirmąsias Longhua aerodromo atakas, o bombonešiai pirmus Šanchajaus dokų antskrydžius, japonai įvedė komendanto valandą. Elektra stovyklai buvo išjungta visiems laikams, ir kaliniai sutūpė ant savo gultų. Maisto daviniai jau ligi tol buvo kuklūs, tačiau dabar valgyti duodavo tik vieną kartą per dieną. Amerikiečių povandeniniai laivai užtvėrė Jangdzės žiotis, didžiulės japonų armijos Kinijoje ėmė trauktis į pakrantę, jos vargiai galėjo išsimaitinti.

Japonų pralaimėjimo perspektyva ir gresiantis Japonijos salų puolimas Džimą vis labiau baugino. Jis sukrimsdavo net menkiausią kąsnelį, nes matė, kad vis daugiau žmonių miršta nuo maliarijos ir beriberio. Džimas žavėjosi „Mustang“ naikintuvais ir „Superfortress“ bombonešiais, bet kartais trokšdavo, kad amerikiečiai grįžtų į Havajus ir pasitenkintų iššikėlę ties Perl Harboru nuskandintus karo laivus. Tada Longhua stovykla vėl būtų laiminga vieta, kaip buvo 1943-iaisiais.

Džimui su Makstedu grįžus su daviniu į G korpusą, kaliniai tyliai kiūtojo su lėkštėmis ir katiliukais. Jie stovėjo ant laiptų, iki pusiaujo nuogi vyrai gumbuotais pečiais ir išsimušusiais kaip paukščių narvo grotelės šonkauliais, jų išblyškusios žmonos palaikėmis suknelėmis žvelgė be išraiškos, tarsi joms netrukus atneš lavoną. Eilės priešakyje laukė ponia Pirs su sūnumi, už jos – ištisą dieną maistą medžiojančios misionierių poros.

Šimtai musių suko ratus garuose, kylančiuose nuo metalinių kibirų su skaldytais kviečiais ir saldžiosiomis bulvėmis. Įsikinkęs į vežimėlio ienas Džimas raukėsi iš skausmo, bet ne dėl sunkumo – jį degino užantyje paslėpta bulvė. Jeigu stovės susilenkęs, niekas jos nepastebės, todėl jis tęsė grimasų ir dejonių pantomimą.

– Oi, oi... Dieve šventas...

– Nepadarytum gėdos Longhua teatrui, Džimai.

Ponas Makstedas matė, kaip jiems išėjus iš virtuvių, Džimas išsiimdavo bulvę iš kibiro, bet niekuomet neprieštaravo. Dvilinkas Džimas paliko vežimėlį misionieriams. Užlėkė laiptais pro Vinsentus, stypsančius su lėkštėmis rankose, – nei jiems, nei Džimui niekada nešovė į galvą, kad jie galėtų atnešti jo lėkštę. Nėrė pro užuolaidą į savo narvelį ir tėškė garuojančią bulvę po čiužiniu vildamasis, kad šiaudai užslopins garus. Pasičiupęs lėkštę šovė atgal užimti vietos eilės pradžioje. Ponas Makstedas jau aptarnavo pastorių ir ponią Pirs, bet jų sūnų Džimas nustūmė šalin. Jis ištiesė lėkštę ir gavo samtį virtų kviečių bei antrą bulvę, kurią ponui Makstedui buvo parodęs vos jiems pasukus atgal nuo virtuvės.

Grįžęs ant savo gulto Džimas pagaliau atsipalaidavo. Užsitraukė užuolaidą ir atsigulė ant nugaros, lėkštė lyg saulės gabalėlis šildė krūtinę. Jį migdė, iš alkio svaigo galva. Atsitokėjo prisiminęs, kad šią popietę gali būti amerikiečių antskrydis. Kam jis linki laimėti? Tai svarbus klausimas.

Rieškučiomis apkabino saldžiąją bulvę. Buvo per daug išbadėjęs, kad pajėgtų mėgautis pilku minkštimu, žvelgė į vyriškio su

moterimi prie Bakingamo rūmų nuotrauką, vildamasis, kad jo tėvai, kad ir kur jie būtų, irgi gavo po papildomą bulvytę.

Kai Vinsentai grįžo su savo daviniu, Džimas atsisėdo ir pakėlė užuolaidą, kad galėtų apžiūrėti jų lėkštes. Jam patiko stebėti, kaip ponia Vinsent valgo. Nenuleisdamas nuo jos akių, Džimas tyrinėjo skaldytus kviečius. Krakmolingi grūdai balti ir išburkę, neatskiriamas jų priedas buvo straubliukai, kurie veisėsi sandėlių nuošlavose. Pirmaisiais metais visi sustumdavo straubliukus į vieną pusę arba iššveisdavo per artimiausią langą, bet dabar Džimas juos kruopščiai suglobė. Dažnai Džimo lėkštėje būdavo daugiau nei šimtas straubliukų trimis eilėmis apie lėkštės pakraštį, bet dabar mažėja net vabalų. „Valgyk straubliukus", – liepė gydytojas Ransomas, ir jis valgė, nors visi kiti juos išplaudavo. Bet juose yra baltymų, regis, kaip tik tai labai prislėgė poną Makstedą Džimui pranešus šį faktą.

Suskaičiavęs aštuoniasdešimt septynis straubliukus – jų skaičius mažėjo lėčiau negu daviniai – įmaišė į skaldytus kviečius, kurie buvo auginami pašarui Kinijos šiaurėje, ir prarijo šešis šaukštus. Leidęs sau atsikvėpti laukė, kada ponia Vinsent imsis savo bulvės.

– Ar tai būtina, Džimai? – paklausė ponas Vinsentas. Ne aukštesnis už Džimą buvęs makleris bei žokėjus mėgėjas sėdėjo ant savo gulto šalia negaluojančio sūnaus. Jo juodi plaukai, išvagotas pageltęs veidas nelyginant išspausta citrina priminė Beisį, bet ponas Vinsentas niekada nesusitaikė su Longhua. – Tu ilgėsies stovyklos, kai karas pasibaigs. Įdomu, kaip tau seksis priprasti mokykloje Anglijoje.

– Gali būti keista, – pripažino Džimas, baigdamas vabalus. Jis drovėjosi savo skarmalų ir ryžtingų pastangų išgyventi. Pirštu švariai išvalęs lėkštę prisiminė mėgstamą Beisio priežodį: – Vis tiek, pone Vinsentai, geriausias mokytojas – gyvenimo universitetai.

Ponia Vinsent nuleido šaukštą.

– Gal mes galėtume pavalgyti, Džimai. Jau girdėjome tavo nuomonę apie gyvenimo universitetus.

– Gerai. Bet jums derėtų valgyti straubliukus, ponia Vinsent.

– Žinau, Džimai. Gydytojas Ransomas tau liepė.

– Jis sakė, kad mums reikia baltymų.

– Gydytojas Ransomas teisus. Visi turėtume valgyti straubliukus.

Vildamasis pagyvinti pokalbį Džimas paklausė:

– Ponia Vinsent, ar jūs tikite vitaminų galia?

Ponia Vinsent maksojo į savo lėkštę.

– Keistas vaikas... – išspaudė ji su tikra neviltimi.

Jos griežtas atkirtis Džimo nesujaudino. Kad ir ką darytų ši užsisklendusi blondinė slenkančiais plaukais, viskas jam kėlė smalsumą, nors daugeliu atžvilgių jis ja nepasitikėjo. Prieš šešetą mėnesių, kai gydytojas Ransomas manė, kad Džimas gavo plaučių uždegimą, ji visai jo neslaugė, ir gydytojui kasdien teko ateiti nuprausti Džimo. Tačiau aną vakarą ji padėjo jam atlikti lotynų kalbos namų darbus, dalykiškai paaiškino skirtumą tarp gerundijų ir gerundyvų.

Džimas laukė, kol ponia Vinsent ims valgyti savo bulvę. Įsitikinęs, kad jo bulvė didžiausia iš visų keturių kambaryje bei nusprendęs nepalikti nieko vėžliui po gultu, perlaužė bulvę su lupena ir greitai prarijo šiltą minkštimą. Nurijęs paskutinį kąsnelį, atsigulė ant nugaros ir nuleido užuolaidą. Dabar jau vienas – Vinsentai, nors vos per kelis žingsnius, lygiai puikiai galėjo būti kitoje planetoje, – Džimas rikiavo tądien jo dar laukiančius darbus. Pirmiausia reikia slapta iš kambario išnešti antrąją bulvę. Paskui lotynų namų darbai gydytojui Ransomui, Beisio bei eilinio Kimuros pavedimai ir popietinis antskrydis – viską sudėjus, programos pakaks iki vakaro komendanto valandos, o tada jis tikriausiai siaus po G korpuso koridorius su šaškėmis, pasirengęs pakviesti žaidimui kiekvieną sutiktąjį.

Pasiėmęs Kenedžio lotynų *Pradmenis* Džimas žengė iš savo narvelio. Antroji bulvė pūpsojo kelnių kišenėje, bet jau keletą mėnesių ponia Vinsent būdama netoliese sukeldavo jam netikėtą erekciją, tad jis kliovėsi, kad tokia painiava ir padės jam pasprukti.

Iškėlęs sklidiną šaukštą ponas Vinsentas spoksojo į tą gumulą su giliu liūdesiu. Pro įprastai bejausmį jo žmonos žvilgsnį Džimas greitai praslydo skersom ir smuko iš kambario. Kaip visada laimingas atsikratęs Vinsentų, nuliuoksėjo koridoriumi prie laukujų durų po gaisrinėmis kopėčiomis ir peršoko ant laiptelio tupinčius vaikus. Šiltas oras plaikstė suplyšusių jo marškinių draiskanas, jis bėgo į pažįstamą, drąsinantį stovyklos pasaulį.

DVIDEŠIMT TREČIAS SKYRIUS
Antskrydis

Pakeliui į ligoninę Džimas užsuko į apgriautus susirinkimų namus atlikti užduočių. Iš viršutinio aukšto balkono jis matė fazanų kilpas kitapus vielos, galėjo apžvelgti, kas naujo vyksta Longhua aerodrome. Laiptai į viršų užversti griuvėsiais, bet Džimas įlindo pro siaurą stovyklos vaikų išlandžiotą plyšį. Palypėjęs atsisėdo ant betoninio laiptelio balkono priekyje.

Ant kelių pasidėjęs Kenedžio vadovėlį Džimas neskubėdamas valgė antrąją bulvę. Po juo iš subombarduotos susirinkimų namų avanscenos liko tik griuvėsių krūva ir plieno sijos, atsivėręs peizažas labai priminė panoramą kino ekrane. Į šiaurę matyti prancūzų koncesijos daugiabučiai, jų fasadai atsispindi užlietuose ryžių laukuose. Į dešinę iš Šanchajaus Nantao rajono išnyra Huangpu upė, galingu vingiu suka per apleistas žemes.

Priešais Džimą plytėjo Longhua aerodromas. Betoninis kilimo takas kirto jo žalią plokštumą iki pagodos papėdės. Džimas

matė senovinėse akmeninėse pagodos aikštelėse įtaisytų zenitinių pabūklų vamzdžius, prie nuolaidaus stogo buvo pritaisytos radijo antenos ir galingi tūpimo žibintai. Apačioje įrengti angarai ir dirbtuvės, viskas apkrauta smėlio maišais. Išbetonuotoje aikštelėje stūksojo keletas gerokai paskraidžiusių žvalgybinių lėktuvų ir perdirbti bombonešiai – tiek beliko iš kadaise neįveikiamo aviacijos dalinio, kuris kildavo iš Longhua.

Aerodromo pakraščiais, aukštoje žolėje palei perimetru einantį kelią, gulėjo sunaikintos visos Japonijos karo aviacijos pajėgos – bent jau šitaip atrodė Džimui. Daugybė surūdijusių orlaivių subliuškusiomis padangomis ir sukniubusiomis važiuoklėmis riogsojo tarp medžių, glūdėjo dilgėlynuose, kur su sužeistomis įgulomis atsidūrė po avarinio tūpimo. Ištisus mėnesius pamušti japonų lėktuvai krito iš dangaus į Longhua aerodromo kapines, tarsi aukštai viršum debesų būtų vykęs milžiniškas oro mūšis.

Kinų metalo laužo prekiautojų gaujos jau plušo prie apleistų orlaivių. Su nenuilstamu kinų gebėjimu vieną atlieką paversti kita jie plėšė metalines sparnų dangas, nuėmė padangas, išrakinėjo degalų bakus. Po kelių dienų visa tai bus parduodama Šanchajuje – kaip plokštės stogams, cisternos ir sandalai guminiais padais. Džimas niekaip negalėjo suprasti, ar šis siaubimas vyko japonų bazės vadui leidus. Kas keletą valandų sunkvežimiu atvažiuodavo kareivių būrys ir trumpam išvaikydavo kinus. Džimas žiūrėjo, kaip jie bėga per užlietus laukus į aerodromo vakarinę pusę, o japonai verčia padangas ir metalo plokštes iš vežimaičių. Tačiau kinai kaskart grįždavo tęsti darbo, o zenitinės artilerijos įgulos smėlio maišų įtvirtinimuose palei aerodromo ribą jų visai nepaisė.

Džimas aplaižė pirštus apšerpetojusiais nagais, bandydamas dar pajusti saldžiosios bulvės skonį. Nuo šiltos bulvės atlėgo dantų maudimas. Jis nenuleido akių nuo besidarbuojančių kinų, kilo pagunda prasmukti pro vielą ir prisidėti prie jų. Tiek yra naujų japonų

orlaivių markių. Vos per kelis šimtus jardų nuo fazanų kilpų kėpsojo sukiužęs „Hayate“ – vienas iš tų galingų, didelio aukščio naikintuvų, kuriuos japonai siųsdavo naikinti Tokiją bombardavusių „Superfortress“ bombonešių. Aukšta žole apaugęs kraštas tarp pietinio aerodromo kampo ir stovyklos retai buvo patruliuojamas. Įgudusi Džimo akis slinko pamirštu kanalu, tyrinėdama įdubas ir griovelius tarp vešinčių dilgėlių ir cukranendrių.

Kitas kinų būrys dirbo aerodromo centre, taisė betoninį kilimo taką. Vyrai krepšiais nešė akmenis iš sunkvežimių, kurie stovėjo tarp bombų išraustų duobių. Pirmyn atgal stumdėsi garinis volas, juo dirbo japonų kareivis.

Šaižus volo garo vožtuvo švilpesys prikaustė Džimą prie laiptelio. Kulių pulkelis priminė jam, kad ir pats kadaise tiesė kilimo taką. Šiuos trejetą metų žiūrėdamas, kaip iš Longhua kyla orlaiviai, Džimas, nors ir sunkia širdimi, bet didžiuodavosi jų ratams atsiplėšiant nuo betoninio tako. Jiedu su Beisiu ir gydytojas Ransomas kartu su tais mirtinai nuvarytais kinų kaliniais padėjo tiesti kilimo taką, kuriuo į oro mūšius prieš amerikiečius riedėjo „Zero“ ir „Hayate“. Džimas puikiai suvokė, kad jo atsidavimas japonų aviacijos pajėgoms kilo iš to vis dar keliančio baimę supratimo, jog tiesdamas šį kilimo taką vos nepaaukojo gyvybės kaip anie kinų kareiviai, palaidoti klinčių duobėje, kurios neliko nė ženklo po banguojančiomis cukranendrėmis. Jei būtų miręs, jo kaulai, kaip ir Beisio, ir gydytojo Ransomo, būtų kėlę karo lakūnus, skrendančius iš Longhua smigti į amerikiečių sargybinius laivus prie Ivo Džimos bei Okinavos. Jei japonai pergalingai triumfuotų, nusiramintų ta mažytė jo sąmonės dalis, kuri liko glūdėti kilimo take. Bet jeigu pralaimės, ko tada jam nerimauti.

Džimas prisiminė tuos sutemų karo lakūnus, kurie liepė išskirti jį iš darbininkų grupės. Kiekvieną kartą, matydamas japonus zujančius apie savo orlaivius, prisimindavo tuos tris jaunus lakūnus su

antžemine įgula per vakaro prieblandą žengusius patikrinti kilimo tako. Jei ne anglų berniukas, nuklydęs sustatytų orlaivių pusėn, jie niekuomet nebūtų pastebėję dirbančiųjų būrio.

Skraidantieji žavėjo Džimą daug labiau negu eilinis Kimura ir jo kendo šarvai. Kasdien tūnodamas susirinkimų namų balkone arba padėdamas gydytojui Ransomui ligoninės darže jis dairydavosi į lakūnus išsipūtusiais kombinezonais, atliekančius paskutinę patikrą prieš lipant į kabiną. Visų labiausiai Džimas žavėjosi lakūnais kamikadzėmis. Praėjusį mėnesį daugiau nei tuzinas specialiųjų aviacijos smūgio dalinių atvyko į Longhua aerodromą, kuriuo jie naudojosi kaip savižudžių kovinių užduočių prieš Amerikos lėktuvnešius Rytų Kinijos jūroje baze. Nei eilinis Kimura, nei kiti sargybiniai nekreipė nė menkiausio dėmesio į lakūnus savižudžius, o Beisis ir amerikiečiai jūreiviai E korpuse vadino juos „japoškėm krioškėm“ ir „kvankažudžiais“.

Tačiau Džimas suprato kamikadzes, kaskart iki širdies gelmių jį sujaudindavo paprastutė ceremonija prie kilimo tako. Aną rytą dirbo ligoninės sode, bet palikęs paplavų kibirą nubėgo prie spygliuotos vielos, norėdamas pamatyti juos išskrendant. Trys lakūnai baltais galvos raiščiais buvo ne kažin kiek vyresni už Džimą, vaikiškų skruostų, bekaulėmis nosimis. Jie stovėjo prie savo lėktuvų karštoje saulėje, nervingai nuo burnų braukdami muses. Skyrininkui atidavus pagarbą, veiduose šmėkštelėjo skausmo šešėlis. Net kai jie pasveikino imperatorių, kimiai šūktelėdami musių auditorijai, jų nepastebėjo nė vienas iš zenitininkų, o per pomidorų lysves atžirgliojęs nuo tvoros varyti Džimo eilinis Kimura suglumo dėl šio susidomėjimo.

Atsivertęs lotynų kalbos vadovėlį Džimas ėmėsi gydytojo Ransomo paskirtų užduočių: visų veiksmažodžio *amo* neveikiamosios rūšies laikų. Jam patiko lotynų kalba, daugeliu atžvilgių griežta jos tvarka, daiktavardžių ir veiksmažodžių grupės priminė chemiją,

mėgstamą tėčio dalyką. Japonai uždarė stovyklos mokyklą klastingai keršydami tėvams, ir šie visą dieną būdavo pririšti prie savo atžalų. Tačiau gydytojas Ransomas vis tiek skirdavo Džimui įvairių užduočių. Jam tekdavo atmintinai mokytis eilėraščius, spręsti lygčių sistemas, atsakinėti iš gamtos mokslų (čia Džimas tėčio dėka dažnai galėdavo nustebinti gydytoją Ransomą), mokytis nekenčiamos prancūzų kalbos. Džimui atrodė, kad gydytojas jam skiria labai daug namų darbų, turint omenyje, kad karas netrukus baigsis. Bet galbūt tokiu būdu gydytojas bent valandai jį kasdien nuramindavo. Tam tikra prasme šios užduotys leido gydytojui puoselėti iliuziją, kad Longhua stovykloje dingusios Anglijos vertybės vis tiek išliko. Nors jis ir klydo, Džimas buvo linkęs kaip nors padėti gydytojui Ransomui.

Amatus sum, amatus es, amatus est... Kartodamas atliktinio laiko formas Džimas pastebėjo, kad kinai plėšikai sprunka nuo orlaivio laužo. Kuliai darbininkai pabiro kas kur, krepšius su akmenimis pametę ant žemės. Iki pusiaujo nuogas japonų kareivis puolė iš volo kabinos ir niro slėptis priešlėktuvinių ginklų pozicijose, o šių vamzdžiai jau šukavo dangų. Ant Longhua pagodos sumirksėjo šviesos, tarsi japonai būtų surengę ritualinius fejerverkus. Vienišo kulkosvaidžio serijos perrėžė aerodromą, netrukus jas užgožė priekaištingos oro antskrydžio sirenos dejonės. Šaukinį perėmė klaksonas ant Longhua stovyklos sargybinės, aršus jo tarškėjimas gręžė Džimui galvą.

Apsidžiaugęs artėjančiu antskrydžiu, Džimas pro atvirą susirinkimų namų stogą žvalgėsi į dangų. Stovykloje visais takeliais skuodė internuotieji. Vyrai ir moterys, ką tik knapsoję ant laiptelių kaip prieglaudos globotiniai, sukurnėjo pro duris, išsisvėrusios pro pirmo aukšto langus motinos pakėlė vaikus kur saugiau. Stovykla ištuštėjo akimoju, Džimas liko vienas vadovauti oro antskrydžiui iš susirinkimų namų balkono.

Jis atidžiai įsiklausė, jau įtardamas, kad pavojaus signalas apgaulingas. Antskrydžiai kasdien vis ankstėjo, mat amerikiečiai kėlė bazes artyn – per Ramųjį vandenyną ir žemyninę Kiniją. Japonai tapo tokie nervingi, kad šokčiojo dėl kiekvieno debesėlio danguje. Virš užliejamųjų laukų praskrido dviejų variklių transportinis lėktuvas, jo lakūnai nė nenutuokė apie sumaištį apačioje.

Džimas vėl įniko į lotynų vadovėlį. Tą akimirką virš susirinkimų namų šmėkštelėjęs didžiulis šešėlis nučiuožė žeme iki tvoros. Iš griausmo sūkurio išniro vieno variklio naikintuvas sidabriniu liemeniu su JAV oro pajėgų emblema – žvaigždėmis ir juostomis. Vos per trisdešimtį pėdų Džimui virš galvos pakibusio „mustango“ sparnai siekė plačiau nei susirinkimų namai. Liemuo parūdijęs, alyvuotas, bet galingas variklis traukė kaip tėčio pakardo. Naikintuvas praskrido tvorą ir nėrė virš kilimo tako vos nesiekdamas dangos, keldamas ir sukdamas lapų ir dulkių vėpūtinius.

Zenitiniai pabūklai aerodrome atsigręžė į stovyklą. Visi Longhua pagodos aukštai spragsėjo nuo šviesų kaip Kalėdų eglutė prie „Sincere Company“ parduotuvės Šanchajuje. Niekieno nesulaikytas „mustangas“ nusitaikė tiesiai į priešlėktuvinės artilerijos bokštą, o jo gaudimą jau permušė kitas, skrendantis per laukus į vakarus nuo stovyklos. Paskui jį atšvilpęs dar vienas skuto pažeme – Džimas žvelgė į kabiną iš viršaus. Jis matė lakūnus, įžiūrėjo iš variklių išmetamųjų vamzdžių purškiamos alyvos žymes ant orlaivio liemens. Dar du „mustangai“ pranėrė virš stovyklos, jų variklių mūša nuplėšė gofruotos skardos lakštus nuo greta G korpuso stovinčio namelio stogo. Per pusę mylios į rytus, tarp Longhua stovyklos ir upės, nuo jūros siūbtelėjo antra kovinė amerikiečių naikintuvų grupė – taip prilipę prie savo šešėlių ant tuščių laukų, kad pasislėpė už kapų kalvelių virtinių. Praskridę aerodromo ribą jie pakilo, paskui vėl smigo žemyn, papliūpomis šventindami japonų orlaivius prie angarų.

Viršum stovyklos drioksėjo priešlėktuviniai sviediniai, lyg plakanti širdis ant baltos žemės pulsavo jų šešėliai. Dangų virš susirinkimų namų perrėžė sprogstančio sviedinio ugninė drūžė – akimirkai viskas sustingo. Nuo betoninio stogo ant Džimo pečių pažiro dulkių kaskados. Mojuodamas lotynų vadovėliu suskaičiavo apie tuziną sviedinių sprogimų. Ar „mustangų" lakūnai turi omeny, kad Beisis ir amerikiečių prekybinių laivų jūreiviai įkalinti Longhua stovykloje? Šturmuodami aerodromą, naikintuvų lakūnai iki paskutinės minutės slėpdavosi už triaukščių miegamųjų korpusų, nors šitaip priversdavo japonus apšaudyti stovyklą – jau žuvo keletas kalinių.

Tačiau Džimas buvo laimingas, kad „mustangai" taip arti. Akys džiaugėsi kiekviena jų liemens veržle, kiekviena ginklo anga sparnuose, didžiuliais radiatoriais papilvėje – neabejojo, kad ši konstrukcija pasirinkta tik dėl stilingumo. Žavėjosi japonų „Hayate" ir „Zero", bet „Mustang" naikintuvai buvo oro kautynių kadilakai. Jam pristigo kvapo sušukti lakūnams neriant pro šalį po zenitinių sviedinių baldakimu, bet pamojavo vadovėliu.

Pirmosios puolančių lėktuvų kovinės formuotės perskrodė aerodromą. Aiškiai matomi prancūzų koncesijos daugiabučių fone jie nuskrido Šanchajaus pusėn apšaudyti dokų ir Nantao jūrų aviacijos bazės. Zenitinės baterijos aplinkui kilimo taką vis dar pliekė į orą. Trasuojamieji sviediniai dygsniavo dangų, fosforo gijos persipynė lyg siūlai raizgant „katės lopšį". Viduryje stūksojo didžioji Longhua pagoda, supstoma degančių angarų dūmų, jos patrankos audė tankią priešlėktuvinės ugnies užuolaidą.

Džimas niekuomet nebuvo matęs tokio masto oro atakos. Antra „mustangų" banga perkirto užliejamuosius laukus tarp Longhua stovyklos ir upės, juos atsivijo dviejų variklių naikintuvų bombonešių eskadrilė. Per tris šimtus jardų į vakarus nuo stovyklos vienas naikintuvas dešiniuoju sparnu pakrypo žemėn. Nebevaldomas „mustangas" slydo oru, sparno nosimi rėždamas apleisto kanalo pašlaitę.

Apsivertęs kūliu viršum laukų orlaivis subyrėjo ore. Sprogimą uždengė liepsnojančio benzino siena, pro kurią Džimas įžiūrėjo prie sėdynės prijuostą degančią amerikiečių lakūno figūrą. Pasikinkęs švytinčias nuo karščio savo lėktuvo išnaras, jis nėrė medžių tirštumon už stovyklos ribos kaip saulės šukė, jos šviesa dar pleveno aplinkiniuose laukuose.

Antras pamuštas „mustangas“ atsiskyrė nuo kitų lėktuvų. Driekdamas riebių dūmų uodegą, pakilo virš zenitinių patrankų papliūpų ir bandė kopti į dangų. Lakūnas mėgino sprukti iš aerodromo, bet naikintuvui ėmus smigti žemyn, jis apvertė orlaivį ir šoko iš kabinos. Pūkštelėjo parašiutas, lakūnas stačias leidosi žemėn. Degantis lėktuvas išsitiesino, viršum tuščių laukų padriekė virpančią juodų plunksnų arką ir nėrė į upę.

Lakūnas vienas kybojo tyliame danguje. Jo draugai nuskubėjo į Šanchajų, sidabriniai jų lėktuvų liemenys pradingo saulės nutviekstuose prancūzų koncesijos languose. Variklių kalimas nutolo, nurimo zenitinė ugnis. Tarp kanalų į vakarus nuo aerodromo iššoko antras parašiutininkas. Sudrumstam ore pasklido degančios alyvos ir variklio aušiklio dvokas. Virš stovyklos rimdami leidosi žemėn lapų ir žuvusių vabzdžių sūkurėliai, paskui vėl kilo nuo takų, sukosi medžiodami pradingusių naikintuvų sukeltus srautus.

Du parašiutai leidosi kapų kalvelių pusėn. Japonų kareivių būrys sunkvežimiu su garuojančiu radiatoriumi jau skubėjo keliu palei perimetrą nušauti lakūnų. Džimas nubraukė dulkes nuo lotynų vadovėlio ir laukė šūvių. Nuo degančio „mustango“ pakilusi šviesos aureolė vis dar tvylojo virš upelių ir lomų. Keletui akimirkų saulė nusileido arčiau žemės, tarsi tam, kad išdegintų mirtį iš šios laukų.

Džimas gedėjo amerikiečių lakūnų, kurie žuvo įstrigę parašiuto diržuose, stebint japonų kapralui su mauzeriu ir vieninteliam berniukui iš apgriauto pastato balkono. Tačiau jų mirtis priminė Džimui jo paties galą, apie kurį slapta pasvajodavo nuo pat atvykimo į

Longhua. Jis su džiaugsmu priėmė antskrydžius, virš stovyklos nardančių „mustangų“ gaudimą, alyvos ir kordito kvapą, lakūnų mirtį – ir netgi savo mirties tikimybę. Kad ir kaip stengėsi, Džimas žinojo, kad jis nieko vertas. Sulenkė lotynų vadovėlį virpėdamas iš alkio, kurį karas galėtų taip lengvai numalšinti.

DVIDEŠIMT KETVIRTAS SKYRIUS
Ligoninė

– Džimai! Tu viršuj? Ar sužeistas?

Gydytojas Ransomas stovėjo apačioje griuvėsiuose ir rėkė į susirinkimų namų balkoną. Kol atbėgo iš D korpuso, nusikamavo, jo plaučiai švokštė. Per tuos keletą metų Longhua tarsi tapo aukštesnis, bet didžiulius jo kaulus krūvoj laikė tik sausgyslių takelažas. Vienintelė jo geroji akis virš rudos barzdos išvydo nuo dulkių pabalusį Džimo viršugalvį – tarsi šis per antskrydį būtų pražilęs.

– Džimai, man tavęs reikia ligoninėj. Seržantas Nagata sako, kad gali pasilikti su manimi per patikrinimą.

Džimas prasibudino iš svajų. Degančio amerikiečio piloto kūno aureolę slėpiningai tebetvyrojo virš tuščių laukų, bet jis nusprendė apie šį miražą gydytojui Ransomui nieko nepasakoti. Nuo pagodos atsklido pavojaus pabaigą skelbiančios sirenos staugimas, signalą pakartojo ir sargybinės klaksonas. Džimas išėjo iš balkono, prasispraudė laiptais žemyn.

– Aš čia, gydytojau Ransomai. Man regis, manęs tik per plauką neužmušė. Ar dar kas nors žuvo?

– Tikėkimės, kad ne.

Gydytojas Ransomas šiaudine kulio skrybėle atsirėmęs į baliustradą purtė dulkes iš barzdos. Nors antskrydis jį išmušė iš vėžių, jis žvelgė į Džimą pavargusiu, bet kantriu žvilgsniu. Kai po antskrydžių

japonai imdavo smurtauti prieš kalinius, jam dažnai pristigdavo kantrybės su Džimu – tarsi tai būtų buvusi berniuko kaltė. Brūkštelėjęs ranka Džimui per plaukus, išpurtė cemento dulkes, apžiūrėjo galvą, ar nesimato kraujo.

– Džimai, juk sutarėme, kad nelipsi ten per antskrydžius. Japonams ir taip riesta – jie gali pamanyti, kad bandai siųsti amerikiečių lakūnams signalus.

– Siunčiau, bet jie manęs nepastebėjo. „Mustangai" tokie greiti, – Džimui patiko gydytojas Ransomas, norėjo padrąsinti jį, pasakyti, kad viskas gerai: – Aš atlikau lotynų namų darbus, gydytojau.

Keista, bet gydytojas neklausinėjo, ar Džimas išmoko veiksmažodžius. Žirgliojo į ligoninę – krūvon sulipdytas kelias bambukų pašiūres; blaiviai vertindami stovyklos medicininius išteklius, kaliniai jas surentė šalia kapinių. Patikrinimas jau buvo prasidėjęs, takeliai ištuštėję. Japonų sargybiniai veržėsi į barakus, šautuvų buožėmis malė paskutinius langų stiklus. Šito išreikalavo stovyklos viršininkas ponas Sekura – taip neva saugojo kalinius nuo bombų sprogimų. Po teisybei tai buvo kerštas už antskrydį, ir kaliniai tai pajus nukritus sutemoms, kai nuo stovinčio vandens aplinkui stovyklą maisto pakils ieškotis tūkstančiai maliarinių uodų.

Stovėdamas ant E korpuso – jame gyveno tik vyrai – laiptelių seržantas Nagata putojo į veidą korpuso vyresniajam, ponui Ralstonui, Šanchajaus „Metropolio" kino teatro vargonininkui. Už seržanto stypsojo trejetas sargybinių su įstatytais durtuvais, tarsi tikėdamiesi iš pastato išvirsiant amerikiečių jūrų pėstininkų būrį. Šimtai apdriskusių kalinių kantriai laukė. Paskutiniais karo metais japonai tapo nervingi ir pavojingi.

– Gydytojau Ransomai, kas atsitiks, jeigu amerikiečiai išsilaipins Usonge?

Šis uostas ties Jangdzės žiotimis kontroliavo judėjimą upės keliu į Šanchajų. Stovykloje visi tik ir kalbėjo apie Usongą.

– Amerikiečiai tikriausiai išsilaipins Usonge, Džimai. Visada maniau, kad turėtumei dirbti Makarturo štabe, – gydytojas stabtelėjo atgauti kvapo. Jis sunkiai traukė orą į kaulėtą krūtinę žiūrėdamas į savo atspindį Džimo batų nosyse. – Pasistenk apie tai negalvoti – tavo galvoje sukasi tiek daug kitų dalykų. Gal amerikiečiai ten ir neišsilaipins.

– Bet jei išsilaipins, japonai kausis.

– Kovos, Džimai. Kaip tu ištikimai tvirtini, japonai drąsiausi kariai pasaulyje.

– Na... – Džimas drovėjosi kalbų apie drąsą. Karas su drąsa neturi nieko bendra. Prieš porą metų, kai buvo mažesnis, kai bandė suvokti suirusį savo gyvenimą, atrodė svarbu išsiaiškinti, kas drąsiausi kareiviai. Suprantama, japonai buvo aukščiausiai, kinai žemiausiai, o britai apie vidurį. Bet Džimas galvojo apie tuos dangų skrodžiančius amerikiečių orlaivius. Kad ir kokie drąsūs, japonai nieko negalėjo padaryti, kad sustabdytų tas gražias, be jokių pastangų kovojančias mašinas.

– Japonai drąsūs, – sutiko Džimas, – bet drąsa dabar nesvarbu.

– Nesu toks tikras. O ar tu drąsus, Džimai?

– Ne... Žinoma, ne. Bet galėčiau būti, – tvirtino Džimas.

– Aš manau, kad drąsus.

Nors gydytojui šis pastebėjimas išsprūdo savaime, skambėjo kandokai. Jis aiškiai nepatenkintas Džimu, tarsi kaltintų jį už naikintuvų antskrydį. Ar dėl to, kad šis išmoko džiaugtis karu? Šitaip jam besvarstant, jie pasiekė ligoninę. Ant žemės ties numintais bambuko laipteliais gulėjo sveikas zenitinis šaudmuo. Džimas jį pakėlė, smalsaudamas, ar dar šiltas, bet gydytojas Ransomas atėmė ir išsviedė per vielos tvorą.

Džimas stovėjo spyruokliuodamas ant papuvusių bambukinių laiptelių. Jam buvo kilusi pagunda griebti sviedinį iš gydytojo. Buvo mažne jo ūgio ir daug stipresnis – per pastaruosius metus Džimas

paaugo, o didelis gydytojo Ransomo kūnas susitraukė ir išseko. Džimas beveik nebetikėjo savo atmintimi, kad tai tas pats tvirtai suręstas raudonplaukis vyras stambiomis šlaunimis ir rankomis, dvigubai didesnis už japonų karius. Bet per pirmuosius porą metų stovykloje gydytojas per daug savo maisto atidavė Džimui.

Jiedu įėjo į ligoninę, ir Džimas įsitaisė savo vietoje prie ambulatorijos su gydytoju Bovenu – ausų, nosies ir gerklės specialistu iš Šanchajaus klinikų – bei keturiomis misionierėmis slaugytojomis. Laukdamas, kol seržantas Nagata atliks patikrinimą, Džimas žvalgėsi po gretimas palatas, kur ant gultų tysojo trisdešimt ligonių. Po kiekvieno antskrydžio nuo išgąsčio arba išsekimo mirdavo keletas žmonių. Regis, priminimas, kad karas mažne baigėsi, kai kuriuos žmones paskatindavo atiduoti dvasią. Tačiau tiems, kurie dar veržėsi likti gyvi, mirtis buvo gera naujiena. Džimui tai reiškė seną diržą arba porą petnešų, plunksnakotį, o sykį per stebuklą gavo laikrodį, kurį segėjo ant riešo trejetą dienų – prieš perduodamas Beisiui kartu su viskuo kitu. Japonai konfiskavo visus rankinius ir sieninius laikrodžius – kaip gydytojas Ransomas sakydavo, jie norėjo, kad kaliniai prarastų laiko pojūtį. Tas trejetą dienų Džimas matavo, kiek kas trunka.

Dauguma ligonių dėl prasto maisto sirgo maliarija, dizenterija arba širdies ligomis. Džimą ypač baugino beriberio ligoniai, ištinusios jų kojos ir vandens pritvinkę plaučiai, o galvoj jiems taip susimaišydavo, kad jie manydavosi mirštą Anglijoje. Paskutinėmis valandomis jiems suteikdavo ypatingą privilegiją – vienintelį ligoninės tinklą nuo uodų, taip tie ligoniai gulėdavo netikrame kape, kol juos pasiųsdavo į kapines šalia ligoninės daržo.

Seržantui Nagatai su kareivių palyda priartėjus prie ligoninės, Džimas dirstelėjo į vyrų palatą. Ponas Baraklou, Šanchajaus užmiesčio klubo sekretorius, jau senokai prie mirties, o Džimas pastebėjo jo auksinę signetę. Gal ji net ne auksinė – kad ir ką jis

siūlydavo Beisiui, viskas pasirodydavo nesąs auksas, – bet šio to būtų verta. Džimas nejautė sąžinės graužimo vogdamas iš mirusiųjų. Paikumo ateiti į ligoninę pakakdavo tik tiems ligoniams, kurie neturėjo giminių ar draugų, galinčių prižiūrėti juos barakuose arba miegamajame korpuse. Jau neminint to, kad ligoninėje nebuvo jokių medikamentų – nedideli japonų pateikti ištekliai baigėsi pirmaisiais metais, – čia retai kas išgydavo. Teisingai numanydami, kad visi atsigulę į ligoninę netrukus mirs, japonai nedelsdami perpus sumažindavo jų maisto davinį. Net ir tokiomis aplinkybėmis, mąstė Džimas, gydytojas Ransomas ir gydytojas Bovenas kartais gana ilgai oficialiai nepaskelbdavo jų mirus. Džimas žinojo, kad daugybė papildomų jo suvalgytų saldžiųjų bulvių buvo mirusiųjų daviniai. Gydytojas Ransomas labai stengėsi dėl sergančiųjų, ir Džimas apgailestavo, kad pastaruoju metu jis, regis, praranda viltį.

– Jie jau čia, – šūktelėjo gydytojas Ransomas. – Džimai, stovėk ramiai. Šiandien nesiginčyk su seržantu Nagata. Ir neužsimink apie antskrydį.

Pastebėjęs, kad Džimas įsmeigęs akis į žiedą su antspaudu, nusigręžė, verčiau žvelgė į bambukiniais laiptais atbraškantį seržantą Nagatą. Gydytojas nepritarė vagystėms iš lavonų, bet suprato, kad Džimas išsikeičia diržų sagtis ir petnešas į maistą. Džimas tyliai pasvarstydavo, kad gydytojas turi savo tiekimo šaltinių. Kitaip negu daugelis Longhua kalinių, kuriems buvo leista susikrauti lagaminą prieš internuojant, gydytojas Ransomas į stovyklą atkako kaip stovi – su marškiniais, šortais ir odiniais sandalais. Bet jo narvelyje D korpuse esama nuostabių turtų: visa drabužių pamaina, nešiojamasis gramofonas ir keletas plokštelių, teniso raketė, regbio kamuolys bei lentyna vadovėlių, iš kurių Džimas mokėsi. Šiuos – kaip ir visus stovykloje Džimo vilkėtus drabužius, kaip ir jo nuostabiuosius golfo batus, iškart patraukusius seržanto Nagatos akį, – gydytojas įgijo iš kiekvieną vakarą jo narvelyje D korpuse besilankančių pacientų.

Daugelis neturėjo nieko, ką galėtų duoti, bet jaunesnės žmonos visada atnešdavo kuklų atsidėkojimą už kažkokias paslaptingas gydytojo teikiamas paslaugas. Ričardas Pirsas netgi pažino, kad Džimas vilki jo senus marškinius, bet per vėlai.

Seržantas Nagata sustojo priešais kalinius. Amerikiečių antskrydžio mastas neabejotinai jį sukrėtė. Sukando dantis, ant lūpų ištiško keli seilių lašeliai. Šeriai aplink jo burną drebėjo kaip miniatiūrinės antenos, gaudančios išankstinius įspėjimus apie artėjantį įniršį. Ieškojo kliauties užputoti, bet jį išblaškė blizgančios Džimo batų nosys. Kaip ir visi japonų kareiviai, seržantas avėjo palaikiais auliniais, iš kurių kyšojo ilgi tarsi rankų nykščiai.

– Berniukas... – jis stabtelėjo priešais Džimą ir taukštelėjęs jam per galvą pavardžių sąrašu pakėlė baltų dulkių debesį. Iš eilinio Kimuros seržantas žinojo, kad Džimas dalyvauja visose neteisėtose stovyklos veikose, bet nėra pavykę jo nėkart sučiupti. Jis numojo šalin dulkes ir su vargu ištarė vienintelius du rišlius angliškus žodžius, kurių jį išmokė metai Longhua: – Sunkus berniukas...

Pakerėtas seilių ant jo lūpų Džimas laukė tęsinio. O gal seržantui Nagatai būtų įdomu pasiklausyti apie antskrydį iš pirmų lūpų?

Bet šis nužirgliojo į vyrų palatą, japoniškai šūkaudamas gydytojams. Jis spoksojo į mirštančius vyrus, kuriais seniau nėmaž nesidomėdavo. Staiga Džimui šovė džiugi mintis: gydytojas Ransomas slepia amerikiečių lakūną. Jis norėjo paliesti lakūną prieš japonams jį nušaunant, pačiupinėti jo šalmą ir kombinezoną, brūkštelėti per dulkėmis ir alyva apneštus apsauginius akinius.

– Džimai! Liaukis galvojęs! – ponia Filips, našlė misionierė, sugavo jį svyrantį priekin, mažne alpstantį priešais tos į laukus nukritusios arkangeliškos figūros regesį. Džimas stovėjo ramiai, dėdamasis nusilpęs iš bado ir stengdamasis išvengti įtaraus japonų sargybinio prie ambulatorijos durų žvilgsnio. Jis laukė, kol baigsis patikrinimas, galvodamas apie galimą mirusio amerikiečių lakūno

grobį. Netrukus koks pašautas amerikietis nukris į Longhua stovyklą. Džimas bandė nuspręsti, kuris iš apleistų pastatų geriausiai tiktų kūnui paslėpti. Taupiai naudojant, už jo aprangą ir ekipuotę keletą mėnesių būtų galima papildomai gauti saldžiųjų bulvių, kurių išsikeistų iš Beisio. Būtų saldžiųjų bulvių ir gydytojui Ransomui, jį Džimas buvo užsibrėžęs išlaikyti gyvą.

Jis sūpavosi ant kulnų ir klausėsi pagyvenusios moters raudos gretimoje palatoje. Pro langą buvo matyti Longhua aerodromo pagoda. Zenitinės artilerijos bokštas jau atrodė kitaip.

Dar valandą Džimas su našlėmis misionierėmis stovėjo išsirikiavę, stebimi sargybinio. Gydytojas Ransomas ir gydytojas Bovenas išėjo su seržantu Nagata į komendanto būstinę, veikiausiai apklausai. Sargybiniai suko ratus po nuščiuvusią stovyklą su kalinių sąrašais. Karas artėjo į pabaigą, tačiau japonai kaip apsėsti stengėsi suskaičiuoti, kiek tiksliai kalinių jie laiko.

Džimas užsimerkė, bandė apmaldyti mintis, bet sargybinis užriko, matyt įtardamas, kad Džimas bus bežaidžiąs kažkokį slaptą žaidimą, kuriam seržantas Nagata nepritars. Džimą jaudino mintys apie antskrydį. „Mustangai“ vis dar suko virš stovyklos, puldami zenitinės artilerijos bokštą. Jis įsivaizdavo save prie vieno iš naikintuvų prietaisų skydo, krintantį žemėn lėktuvui susprogus, vėl kylantį – kaip vieną tų paauglių kamikadzių, kurie pasveikindavo imperatorių prieš rėždami savo „Zero“ į amerikiečių lėktuvnešius Okinavoje. Kada nors Džimas bus sužeistas lakūnas, nukris tarp kapų kalvelių ir ginkluotų pagodų. Jo piloto kombinezono ir parašiuto – ir galbūt netgi jo kūno – dalys pasklis po ryžių laukus, pamaitins kalinius už vielos ir badaujančius prie vartų kinus...

– Džimai! – sušnypštė ponia Filips. – Imkis savo lotynų...

Prisivertęs nemirksėti, nes tai itin erzino japonų sargybinius, Džimas spoksojo į saulę už ambulatorijos lango. Nebylų peizažą nelyginant rijo degančio amerikiečių piloto kūno aureolės liepsnos.

Šviesa nuauksino surūdijusią spygliuotą tvoros vielą, dulkėtus laukinių cukranendrių lapus, išbalino lėktuvo išnaros sparnus ir valstiečių kaulus kapų kalvelėse. Džimas laukė kito antskrydžio, svajodamas apie nirtulingą šviesą, beveik dusdamas iš alkio, kurį gydytojas Ransomas pažino, bet neįstengė jo numalšinti.

DVIDEŠIMT PENKTAS SKYRIUS
Kapinių daržas

Patikrinimui pasibaigus Džimas atsisėdo pailsėti ant ligoninės laiptų. Gydytojai Ransomas su Bovenu sugrįžo iš komendanto būstinės ir su keturiomis našlėmis misionierėmis iškart užsisklendė ambulatorijoje. Gydytojas Ransomas atrodė ne menkiau susinervinęs nei japonai. Seniai užsitraukusi žaizda po akimi kraujavo. Ar seržantas Nagata šėrė jam per veidą už protestavimą dėl maisto davinių mažinimo?

Susibrukęs rankas į kišenes Džimas slankiojo šlako takeliu už ligoninės. Apžvelgė pomidorų, pupelių ir melionų eiles darže. Kuklus derlius turėjo papildyti skurdžią ligonių dietą, tačiau daug daržovių tekdavo E korpuse gyvenantiems jūreiviams. Džimui patiko prižiūrėti daržoves. Buvo įsidėmėjęs kiekvieną augalą, tad tik metęs akį jau galėjo pasakyti, ar vaikai nukniaukė kokį pomidorą. Laimė, juos atbaidydavo ilgos kapų eilės gretimose kapinėse. Be naudos mitybai, botanika itin įdomus dalykas. Ambulatorijoje gydytojas Ransomas pjaustė ir dažė augalų stiebų ir šaknų gabalėlius, dėjo juos po gydytojo Boveno mikroskopu ir lenkė Džimą piešti šimtus ląstelių bei kapiliarų. Augalų klasifikacija jau savaime atskira žodžių visata – kiekviena stovykloje auganti piktžolė turi vardą. Vardai glūdėjo visur, kiekviename brūzgyne ir griovyje gulėjo neregimos enciklopedijos.

Vakar popiet Džimas buvo iškasęs porą griovelių trąšoms, kur sodins pomidorus. Tarp daržo ir kapinių buvo keletas penkiasdešimties galonų cisternų, jiedu su gydytoju Ransomu jas įkasė į žemę ir pripildė nuotekų iš perpildytos talpyklos G korpuse. Grupė to korpuso kalinių buvo išpylę didumą nuotekų į nusekusį tvenkinį, tad Džimas su gydytoju Ransomu gerokai pasidarbavo kibiru, virve ir vežimėliu. Pasak gydytojo Ransomo, nedera švaistyti nieko, kas galėtų padėti jiems išgyventi dar bent kelias dienas. Blizgantys pomidorai ir pūpsantys melionai įrodė, kad jis teisus.

Džimas nukėlė medinį cisternos dangtį. Palaukė, kol pirmiausia pasivaišins tūkstančiai musių, paskui paėmė medinį samtį bambukiniu kotu ir ėmėsi pilti mėšlą į negilius griovelius. Dirbo lėtai, bet ritmingai, kaip kinų valstiečiai, kuriuos tręšiant laukus buvo matęs prieš karą.

Po valandos, kai jau buvo užbėręs mėšlą žemės sluoksniu, atsisėdo atsipūsti ant kapo gretimose kapinėse. Ligoninėje apsilankė įvairiausių žmonių – korpusų vadovai ir jų pavaduotojai, amerikiečių iš E korpuso kompanija, olandų ir belgų vyresnieji. Bet Džimas buvo per daug pavargęs, kad peštų iš jų naujienas. Jam buvo ramu darže už žalios pupelių ir pomidorų sienos. Dažnai įsivaizduodavo, kad pasilieka čia visam laikui, net pasibaigus karui.

Džimas nustūmė valstietiškas svajas į sąmonės užkaborį ir įsiklausė į kilimo tako gale variklį šildančio „Zero“ gaudimą. Rengėsi kilti vienintelis kamikadzės lėktuvas – tik tokį atkirtį japonai pajėgė išspausti į antskrydį. Jaunas lakūnas, vos vyrėlesnis už Džimą, buvo užsijuosęs apeigines juostas, bet jo garbės sargybą sudarė tik kapralas ir jaunesnis eilinis. Dar nespėjus lakūnui įlipti į kabiną, abu nusisuko ir grįžo taisyti apgadintų angarų.

Džimas žiūrėjo, kaip orlaivis sunkiai bando atsiplėšti nuo tako. Jis pakilo virš stovyklos – variklis pūškavo, slegiamas bombos svorio, – nėrė upės pusėn ir nuskrido Kinijos jūros link. Per delnų

žiūronus Džimas sekė lėktuvą, kol tas išnyko debesyse. Nė vienas japonas Longhua aerodrome nė nežvilgtelėjo į orlaivį. Angarai prie pagodos dar degė, iš subombarduotų dirbtuvių pašiūrių kilo debesys dūmų. Bet plušantis kinų kulių būrys jau užpildė duobes, o metalo laužo prekiautojai kibo plėšti sudužusių orlaivių.

– Ar tave vis dar domina lėktuvai, Džimai? – paklausė ponia Filips, su ponia Gilmur išnirusi iš ligoninės kiemo.

– Tau teks stoti į Karališkąsias oro pajėgas.

– Aš stosiu į Japonijos oro pajėgas.

– Tikrai? Japonijos? – našlės sukikeno, nesupratusios Džimo humoro, ir nustūmė savo medinį vežimaitį. Geležiniai ratukai dardėjo akmenuotu taku, purtė laidoti vežamą kūną.

Džimas nublizgino tris nuskintus pomidorus. Visi trys stiklo rutuliukų didumo, bet Beisis įvertins ir tokius. Įsikišo juos į marškinių kišenę ir stebėjo, kaip ponia Filips su ponia Gilmur kasa kapo duobę. Netrukus nusikamavusios moterys atsisėdo ant vežimaičio šalia lavono atsipūsti.

Nuėjo prie jų ir paėmė kastuvą iš sunykusių ponios Filips rankų. Moterys buvo atgabenusios pono Radiko, „Cathay" viešbučio direktoriaus kūną. Džimui labai patiko jo paskaitos apie plaukiojusį po Atlantą lainerį „Berengaria" ir jis džiaugėsi galėdamas atsidėkoti. Kasė minkštą žemę. Paskatinti vienos iš nedaugelio savo protingų įžvalgų, kaliniai pusiau iškasė siaurus kapus, kai šiam darbui turėjo daug daugiau jėgų. Bet šioms našlėms buvo per sunku iškasti net kastuvą drėgnos dirvos. Mirusiuosius laidodavo neįkasę, kūną tik apžerdavo puria žeme. Stiprūs musono mėnesių lietūs suplakdavo kauburėlius, išryškindavo juose gulinčių kūnų kontūrus, tarsi šios kapinaitės ties kariniu aerodromu iš visų jėgų stengtųsi prikelti nors keletą iš milijonų karo aukų. Vienur kitur iš kapo styrojo ranka, nerimstančių užmigusiųjų galūnės veržėsi iš po savo juodų užklotų. Ponios Hag, olandės, atvykusios su Beisiu ir gydytoju Ransomu,

kape žiurkės išsikasė gilius tunelius, Džimui jie priminė Mažino liniją, kaip tik tokią savo švininių kareivėlių armijai jis buvo įrengęs už alpinariumo sode Amhersto prospekte.

Džimas toliau kasė, nusprendęs įleisti poną Radiką gerokai giliau į žemę, kad šis tuoj pat netaptų žiurkių patiekalu. Ponia Gilmur ir ponia Filips prisėdusios ant vežimaičio prie lavono stebėjo netardamos nė žodžio. Jam stabtelėjus atsipūsti, abi padovanodavo vienodas, išblankusias kaip ir jų nuskalbtų medvilninių suknelių gėlės šypsenas.

– Džimai, mesk ir ateik čia! Man reikia pagalbos! – pro ambulatorijos langą rėkė gydytojas Ransomas. Jam nepatiko, kad Džimas kasė kapus.

Šimtai musių zvimbė aplinkui vežimaitį, tūpė ant pono Radiko veido. Vis prisimindamas „Berengaria“ Džimas mosavo kastuvu.

– Džimai, gydytojas šaukia...

– Na štai, viskas.

Moterys nutraukė poną Radiką nuo vežimaičio. Kad ir sunku buvo kelti, jos elgėsi taip pat rūpestingai, kaip ir jam gyvam esant. Ar šioms našlėms krikščionėms jis tebebuvo gyvas? Džimą visada žavėjo tvirti religiniai įsitikinimai. Jo mama su tėčiu buvo agnostikai, o jis gerbė pamaldžius krikščionis taip pat kaip „Grafo Cepelino“ klubo narius arba tuos žmones, kurie apsiperka kinų parduotuvėse, už egzotiškų, kitiems nesuprantamų ritualų išmanymą. Be to, paprastai paaiškėdavo, kad tų, kurie labiausiai stengiasi dėl kitų, kaip ponia Filips ir ponia Gilmur, kaip gydytojas Ransomas, pažiūros dažniausiai teisingos.

– Ponia Filips, – paklausė jis, kai jos paguldė poną Radiką į kapą, – kada siela palieka kūną? Prieš jį palaidojant?

– Taip, Džimai, – ponia Filips atsiklaupusi žėrė žemes ponui Radikui ant veido, – pono Radiko siela jau iškeliavo. Gydytojas vėl kviečia. Tikiuosi, kad atlikai lotynų namų darbus.

– Aišku.

Džimas galvojo apie visa tai pakeliui į ligoninę. Jis dažnai stebėdavo mirštančių ligonių akis, vildamasis pamatyti šviesos blykstelėjimą sielai paliekant kūną. Kartą jis padėjo gydytojui Ransomui, kai tas darė širdies masažą jaunai dizenterijos nualintai belgei. Gydytojas Bovenas pasakė, kad ji mirusi, bet gydytojui Ransomui suspaudus jos širdį tarp šonkaulių, jos akys ūmai apsivertė ir įsmigo į Džimą. Pirmiausia Džimui toptelėjo, kad sugrįžo jos siela, bet ji vis tiek buvo negyva. Po valandos ją paėmė ponia Filips su ponia Gilmur ir palaidojo. Daktaras Ransomas paaiškino, kad jis kelioms sekundėms moteriai į smegenis buvo pripumpavęs kraujo.

Džimas atėjo į ambulatoriją ir atsisėdo prie metalinio stalelio veidu į gydytoją Ransomą. Jis mielai pasvarstytų pono Radiko sielos klausimą, bet gydytojas keistai vengė diskutuoti religinėmis temomis su Džimu, nors pats sekmadienio rytą eidavo į mišias. Sena žaizda ant jo veido vis dar kraujavo, gydytojas niūriai krapštėsi prie ištirpdyto vaško padėklo. Kai būdavo pavargęs arba suerzintas Džimo, gydytojas Ransomas ištirpdydavo keletą žvakių, įmerkdavo kvadratines seno skuduro skiautes į karštą vašką ir ištraukęs pakabindavo aušti. Pernai žiemą jis išliejo šimtus tokių vaško plokščių, jas įtaisė vietoj sudužusių langų stiklų. Nors daugybės valandų darbo prireikė sulaikyti ledinius vėjus iš šiaurės Kinijos, dėkingumą gydytojui jautė tik vienas kitas kalinys. Tačiau Džimas pastebėjo, kad dėkingumas jo visai nedomino.

Džimas įmerkė pirštą į karštą vašką, bet gydytojas šiurkščiai jį nuvijo. Pokalbis su stovyklos komendantu aiškiai pakirto jo dvasią – jis rengėsi žiemai, tarsi bandydamas įtikinti save, kad žiemai atėjus, jie vis dar bus čia.

Nusiavęs batus Džimas ėmėsi blizginti jų nosis. Praklampojęs trejetą metų klumpėmis ir kitų numintais palaikiais, jis mėgavosi stebindamas visus šiais brangiais odiniais pusbačiais.

– Džimai, nuostabu, kad tu taip dailiai atrodai, bet pasistenk neblizginti jų visą laiką, – gydytojas niauriai žvelgė į vaško kvadratą. – Jie kelia nerimą seržantui Nagatai.

– Man patinka, kai jie nublizginti.

– Jie puikiausiai nublizginti. Net amerikiečiai lakūnai turėjo juos matyti. Jie tikriausiai mano, kad mes turime golfo aikštyną ir nustato savo kompasus pagal tavo batų nosis.

– Vadinasi, aš padedu kariauti?

– Tam tikra prasme taip...

Džimui nespėjus apsiauti, gydytojas Ransomas suėmė jo kulkšnį. Dauguma žaizdų ant Džimo kojų buvo užsikrėtusios ir dėl prastos mitybos niekaip neužgydavo, o virš dešinės kulkšnies pūliavo monetos dydžio opa. Gydytojas Ransomas patraukė padėklą ištirpusio vaško nuo spiritinės lemputės. Išviręs šaukštą vandens metaliniame kibirėlyje, išplovė pūlius ir nusausino skaudulį vatos tamponėliu.

Džimas pakluso be žodžių. Vienintelis jo artimas ryšys Longhua buvo su Ransomu, nors ir žinojo, kad dėl daug ko gydytojas jam nepritaria. Jis nepakentė, kad Džimas atskleidė apie karą akivaizdžią tiesą, jog žmonės puikiausiai sugeba prisitaikyti. Kartais jam regėdavosi, kad Džimas net lotynų kalbą pamėgęs dėl nederamų priežasčių. Jis buvo internatinės mokyklos Anglijoje sporto trenerio brolis – o tokios mokyklos buvo panašios represinės institucijos į Longhua ir Džimui aiškiai teks ten pakliūti, – dirbo šalies gilumoje su protestantų misionieriais. Gydytojas Ransomas priminė mokyklos budėtoją ir regbio trenerį, nors Džimas nebuvo tikras, ar tokia jo laikysena sąmoninga. Jis pastebėjo, kad gydytojas, kai jam palanku, gali visiškai nepaisyti šių principų.

– Nagi, Džimai, neabejoju, kad namų darbus atlikai... – gydytojas Ransomas atsivertė lotynų vadovėlį.

Nors blaškomas prie barakų ir miegamųjų korpusų susirinkusių kalinių jis susitelkęs žvelgė į tekstą. Šimtai vyrų su žmonomis,

daugelis su vaikais, ėjo per rikiuotės aikštelę. Jis ėmė klausinėti toliau po stalu batus blizginantį Džimą.

– Jie buvo mylimi?

– *Amabantur.*

– Aš būsiu mylimas?

– *Amabor.*

– Tu būsi mylėtas?

– *Amatus eris.*

– Gerai, užduosiu tau neskaitytą dalį. Paklausi žodžių ponios Vinsent. Ji nepyksta, kai klausinėji?

– Dabar ne, – Džimas dalykiškai pranešė apie pasikeitusią jos nuotaiką. Jis spėjo, kad veikiausiai gydytojas bus padėjęs spręsti kažkokį ypatingą moterišką rūpestį.

– Tai gerai. Žmones reikia padrąsinti. Trigonometrijos ji veikiausiai nelabai galėtų padėti.

– Man nereikia jos pagalbos.

Trigonometrija Džimui labai patiko. Kitaip nei lotynų ar algebra, ši geometrijos šaka siejosi su brangia jo širdžiai sritimi – karo aviacija.

– Gydytojau Ransomai, „mustangus" lydėję amerikiečių bombonešiai skrenda 320 mylių per valandą – pagal širdies plakimą paskaičiavau, per kiek laiko jų šešėliai perkirto stovyklą. Jeigu jie nori pataikyti į Longhua aerodromą, reikia mesti bombas per tūkstantį jardų iki jo.

– Džimai, tu tikras karo vaikas. Numanau, kad japonų artileristai tai irgi žino.

Džimas atsilošė, susimąstė.

– Gal ir nežino.

– Na, mes negalime jiems pasakyti, ar ne? Pakenktume amerikiečių lakūnams. Kol kas japonai pašauna jų per daug.

– Bet pašauna virš aerodromo, kai jie jau būna numetę bombas. Jeigu japonai nori, kad amerikiečiai nepataikytų į jų kilimo taką, turi pašauti juos dar per tūkstantį jardų iki čia.

Tokia galimybė sujaudino Džimą: šią naują taktiką pritaikius visoms japonų bazėms Ramiojo vandenyno zonoje, karo eigą būtų galima pakreipti amerikiečių nenaudai ir išgelbėti Longhua stovyklą. Jis barbeno pirštais stalą, imituodamas skambinimą baltuoju fortepijonu tuščiame name Amhersto prospekte.

– Taip, – gydytojas ištiesęs ranką švelniai prispaudė Džimo rankas prie stalo, bandydamas nuraminti. Jis pamerkė dar vieną medvilnės skepetą į vašką. – Gal mes atidėsime trigonometriją ir aš užduosiu šį tą algebros. Mes norime, kad karas baigtųsi, Džimai.

– Žinoma, gydytojau Ransomai.

– Ar tu *nori*, kad karas baigtųsi, Džimai? – regis, gydytojas tuo dažnai abejojo. – Daugelis žmonių čia ilgai netemps. Juk nekantrauji vėl išvysti savo mamą ir tėtį?

– Taip, noriu. Kasdien apie juos galvoju.

– Gerai. Ar pameni, kaip jie atrodo?

– Pamenu...

Džimas nenorėjo meluoti, bet tam tikra prasme jis turėjo omenyje tą nepažįstamo vyriškio ir moters nuotrauką, kurią prismeigė ant sienos savo narvelyje. Jis neprisipažino gydytojui, kad tie žmonės yra jo tėvų pakaitas. Džimas suprato, kaip svarbu prisiminti mamą ir tėtį, kad palaikytų tikėjimą ateitimi, tačiau jų veidai ištirpo iš atminties. Gydytojas Ransomas gali nepritarti tam, kaip jis save apgaudinėja.

– Džiaugiuosi, kad jų nepamiršai, Džimai. Jie tikriausiai pasikeitė.

– Aš žinau – jie bus alkani.

– Ne tik alkani, Džimai. Pasibaigus karui, gyvenime bus labai daug netikrumo.

– Tad mums vertėtų pasilikti stovykloje?

Džimui patiko tokia šneka. Kaliniai per daug kalbėjo apie tai, kaip išeis iš stovyklos, nė nenutuokdami, kas išties jų laukia.

– Kol pasiliksime Longhua, japonai rūpinsis mumis.

– Nesu tikras, Džimai. Jiems gėda dėl mūsų. Be to, jie nebepajėgia mūsų maitinti...

Tai štai kur gydytojas Ransomas suka. Džimas pajuto užgulant ramų nuovargį. Ilgos valandos tampant mėšlo kibirus, sodinant ir laistant daržoves ligoninės darže, davinių ratukų su ponu Makstedu stumdymas – jis visa tai darė, kad tik laikytųsi stovykla. Taip, jis visąlaik žinojo, kad maisto tiekimas priklauso nuo japonų įgeidžio. Jo paties jausmai, jo užsispyrimas išgyventi nieko nekeičia. Ši jo veikla reiškia ne daugiau nei belgės mirksnis, kai ji tarsi prisikėlė iš numirusiųjų.

– Ar mes dar gausime maisto, gydytojau Ransomai?

– Tikimės, kad šiek tiek atsiųs. Japonai nebeišsimaitina patys. Amerikiečių povandeniniai laivai...

Džimas spoksojo į nublizgintas savo batų nosis. Norėjo, kad mama su tėčiu prieš mirdami juos pamatytų. Jis susitvardė, bandymas prikelti senąjį pasiryžimą išlikti. Tyčia galvojo apie keistą malonumą, kurį jam teikė lavonai ligoninės kapinėse, kaltės jaudulį, kad apskritai esi gyvas. Žinojo, kodėl gydytojui nepatinka, kad kasa kapus.

Gydytojas Ransomas pažymėjo pratimus algebros vadovėlyje, davė jam tris juosteles ryžių pleistro lygčių sistemoms spręsti. Kai jiedu pakilo, gydytojas ištraukė tris pomidorus iš Džimo kišenės. Padėjo juos ant stalo šalia padėklo su vašku.

– Ar jie iš ligoninės daržo?

– Taip, – Džimas atvirai pažvelgė į gydytoją. Jis vis dažniau žvelgia į jį suaugusiojo akimis. Po ilgų įkalinimo metų, po nuolatinių ginčų su japonais šis jaunas vyriškis atrodo pusamžis. Gydytojas dažnai nebuvo tikras savimi, abejojo ir Džimo vagyste. – Turiu Beisiui duoti ką nors, kai pamatysiu.

– Žinau. Gerai, kad judu su Beisiu draugai. Jis išgyveno, nors išgyvenusieji gali būti pavojingi. Karai egzistuoja tokiems žmonėms

kaip Beisis, – gydytojas įdėjo pomidorus Džimui į delną. – Noriu, kad tu juos suvalgytumei, Džimai. Aš rasiu ką nors Beisiui.

– Gydytojau... – Džimas stengėsi sugalvoti ką nors, kas jį padrąsintų. – Jeigu pasakytume seržantui Nagatai apie tą tūkstančio nuotolį... Japonai nepašautų daugiau lėktuvų, bet gal duotų mums daugiau maisto?

Gydytojas pirmąsyk nusišypsojo. Jis atrakino medicinos reikmenų spintelę ir iš metalinės pinigų dėžutės išėmė porą sargių.

– Džimai, tu tikras pragmatikas. Paduok juos Beisiui, o jis tau irgi duos ko nors. O dabar suvalgyk pomidorus ir eik.

DVIDEŠIMT ŠEŠTAS SKYRIUS
Longhua senbuviai

Mes veteranės stovyklos Longhua,
Viliojam vaikinus mes kiekviena,
Stovykloje visai nėra niūru,
Nes vakarą antradienio šėliojame lyg be galvų...

Perėjęs rikiuotės aikštelę pakeliui į E korpusą Džimas stabtelėjo pažiūrėti Longhua teatralų, ant šeštojo barako laiptelių repetuojančių naujam koncertiniam vakarui. Trupei vadovavo ponas Ventvortas, „Cathay“ banko valdytojas, jo teatrališkumas ir ekstravagantiškos manieros žavėjo Džimą. Jam patiko saviveiklinė drama, nes visi spektaklio dalyviai atsidurdavo dėmesio centre. *Henrike V* Džimas vaidino pažą ir mėgo tą vaidmenį. Ponios Ventvort jam pasiūtas purpuro spalvos aksominis kostiumas buvo vienintelis per trejetą metų vilkėtas padorus drabužis. Jis pasisiūlė vilkėti juo ir kitame Longhua teatro pastatyme, *Kaip svarbu būti rimtam*, bet ponas Ventvortas neskyrė jam vaidmens.

... Diskusijas ir paskaitas mes rengiame
Ir koncertuoti tau mes stengiamės...

Repeticija nesisekė. Keturios choro merginos Pjero kostiumais stovėjo ant improvizuotos scenos, bandydamos prisiminti dainą. Įsibaidžiusios antskrydžio moterys nepaisė pono Ventvorto, klausėsi dangaus. Nors švietė skaisti saulė, jos trynė rankas bandydamos sušilti.

Nusivylusių internuotųjų auditorija išsiskirstė, Džimas taip pat nusprendė nešti kailį. Longhua teatras rinko narius iš snobiškiausių anglų šeimų, nutaisyti aukšti jų balsai skambėjo absurdiškai, beveik taip pat nenatūraliai, kaip atrodė regbio varžybos, kurias surengė gydytojas Ransomas praeitą žiemą, praradęs sveiką protą – tai jam nutikdavo retai. Badaujančių kalinių komandos (Longhua veteranių sutuoktiniai) trepseno po rikiuotės aikštelę ir groteskiškai parodijavo žaidimą: iš išsekimo jie nebepajėgė perduoti kamuolio, nors šūksniais akinami kitų kalinių, kurių nepriėmė į žaidimą tik todėl, kad jie taip ir neišmoko taisyklių.

Džimas praėjo pro sargybinę, greitai apmetė, kas vyksta stovykloje. Prie vartų grupelė kalinių laukė karinio sunkvežimio, gabenančio kasdienį davinį iš Šanchajaus. Oficialiai niekas nepranešė, kad davinys sumažintas, bet ši naujiena jau pasklido po stovyklą.

Džimas pastebėjo, kad kinų elgetų už vartų sumažėjo. Ant dirvono gulėjo valstietės lavonas, bet paleisti marionetinės kariuomenės eiliniai ir darbo netekę rikšos dingo, liko tik pulkelis senių ir vaikiščių išblyškusiais veidais.

Džimas įėjo į E korpusą, kuriame buvo įsikūrę vyrai, laiptais užlipo į trečią aukštą. E korpuse gyvenantys britų kaliniai bet kokiu oru beveik visą laiką tvarsydavosi ant gultų. Keletas nesikėlė paguldyti maliarijos, tysojo permirkę prakaitu ir šlapimu ant šiaudinių čiužinių. Kiti, dar pajėgiantys vaikščioti, trynėsi aplinkui juos, tyrinėdami savo rankas arba spoksodami į sieną.

Tokios daugybės nepajėgiančių kovoti su stovyklos tikrove suaugusiųjų vaizdas glumino Džimą, bet amerikiečių kambariuose jis atsigaudavo. Amerikiečiai jam patiko, jis pritarė viskam, ką jie darė. Įžengęs į šį ironijos ir geros nuotaikos užutekį Džimas atgaudavo ūpą.

Dvi buvusios klasės buvo užimtos amerikiečių prekinių laivų jūreivių. Durys iš pertvaros išimtos, aukštoje patalpoje tilpo kokie šešiasdešimt vyrų. Džimas apžvelgė narvelių labirintą. Britai E korpuse gyveno atvirai, o amerikiečiai buvo susimeistravę po mažą narvelį iš tų medžiagų, kokias tik pasigaudavo – nudėvėtų antklodžių, lentų, šiaudinių čiužinių ir bambukinių kilimėlių. Retsykiais iš E korpuso išnirdavo grupelė amerikiečių, ramiai pažaisdavo softbolą, bet paprastai jie laikydavosi savo narveliuose. Vartėsi ant gultų ir smagino ištisinį paauglių, vienišų ir net ištekėjusių bričių srautą – visas jas čia traukė dėl to paties kaip ir Džimą.

Veikiant kažkokiam nelabai suprantamam mechanizmui, seksualinė veikla, regis, ir užtikrino tą nenutrūkstamą nepaprastai Džimą žavėjusių daiktų tiekimą. Tą lobį į stovyklą atsigabeno amerikiečiai jūreiviai ir dabar jis cirkuliavo kaip antroji valiuta – tai komiksai bei *Life*, *Reader's Digest* ir *Saturday Evening Post* numeriai, pigūs tušinukai, lūpdažiai, kompaktinė pudra, neskoningi kaklaraiščių segtukai, žiebtuvėliai ir celiulioidiniai diržai, turginės rankogalių sąsagos ir laukinių Vakarų sagtys – visas rinkinys mažmožių, kurie Džimui buvo tokie pat stilingi ir kerintys kaip „mustangai“.

– Ogi tai Šanchajaus Džimas...

– Vaike, Beisis ant tavęs siunta...

– Ar norėtum pažaisti šachmatais, sūnau?

– Džimai, ar galėtum parūpinti karšto vandens skutimuisi?

– Džimai, atnešk man atsuktuvą kairiarankiui ir kibirėlį karšto vandens...

– Ko Beisis siunta ant Džimo?

Džimas pasisveikino su amerikiečiais – Kohenu, softbolo magu ir šachmatų fanatiku; Tiptriu, didžiuliu, geraširdžiu kūriku, komiksų karaliumi; Hintonu, dar vienu stiuardu ir filosofu; Deinčiu, telegrafininku ir pagrindiniu Longhua mergininku, – šiuos vaidmenis jie vaidino Džimui ir vis jį paerzindavo. Atkreipę dėmesį į Džimą dauguma jį pamėgo, o šis atsilygindamas – ir iš pagarbos Amerikai – sukosi su jų pavedimais. Keletas narvelių buvo užtraukti, nes jūreiviai linksmino savo lankytojas, bet kiti buvo pasikėlę užuolaidas, kad nuo gultų galėtų stebėti aplinkinį pasaulį. Porą vyresnių jūrininkų vargino maliarija, bet jie net sirgdami nelaukė, kad kas aplink šokinėtų. Trumpai drūtai, Džimas jautė, kad amerikiečiai geriausia kompanija, ne tokie keisti ir gluminantys kaip japonai, bet daug pranašesni už suniurusius, sunkaus būdo britus.

Ko Beisis ant jo pyksta? Džimas žengė siauru koridoriumi tarp kybančių antklodžių. Jis girdėjo moterį iš penkto barako skundžiantis savo vyru, o dvi belgės merginos, gyvenusios G korpuse su našliu tėvu, kikeno iš kažko, ką joms rodė šeimininkas.

Beisio narvelis buvo kambario šiaurės rytuose, jam priklausė du langai, pro kuriuos visa stovykla buvo kaip ant delno. Jis kaip visada sėdėjo ant gulto, nenuleisdamas akių nuo japonų kareivių prie sargybinės, klausėsi narvelio kaimyno ir pagrindinio šalininko Dimeresto dėstomų paskutinių naujienų. Jo ilgarankoviai marškiniai buvo išblukę, bet gražiai išlyginti – Džimo atneštus sausus išskalbtus marškinius Beisis sulankstydavo sudėtingu origamio būdu ir pasikišdavo po čiužiniu, o iš ten ištraukdavo lygutėlius it ką tik iš parduotuvės. Beisis retai pasijudindavo nuo savo gulto, todėl Džimo akyse jis atrodė dailiau ir tvarkingiau net už poną Sekurą, ir daugeliu atžvilgių Longhua Beisis pakėlė lengviau negu komendantas japonas. Jo skruostai tebebuvo švelnūs, nors ir blyškūs kaip paliegusios moteriškės, rankos nenudirbtos. Sukdamasis po savo narvelį tarsi po kruizinio laivo „SS Aurora" podėlius, į Longhua stovyklą

jis žvelgė tomis pačiomis akimis, kuriomis kadaise regėjo platesnį pasaulį – kaip į kajutes, kurias reikia parengti ištisiniam nieko nenumanančių keleivių srautui.

– Eikš, vaike. Nedumpliuok taip smarkiai, erzini Beisį.

Dimerestas, buvęs baro stiuardas, kalbėdavo nekrutindamas lūpų, tarsi seniau būtų buvęs pilvakalbis, arba, pasak pono Makstedo, ilgokai pasėdėjęs kalėjime.

– Berniūkštis niekuo dėtas, – Beisis mostelėjo Džimui sėstis, kai Dimerestas nuėjo į savo narvelį. – Tiesiog visoje Longhua tau nepakanka oro, ar ne, Džimai?

Džimas bandė suvaldyti šnopavimą – pasak gydytojo Ransomo, jam trūksta raudonųjų kūnelių – bet dažnai jiedu su Beisiu turi galvoje tą patį dalyką.

– Tu teisus, Beisi, „mustangai“ visą sunaudojo. Ar matei antskrydį?

– Girdėjau, Džimai... – Beisis niūriai dėbtelėjo, tarsi Džimas būtų kaltas dėl to triukšmo. – Turbūt tie lakūnai filipiniečiai skraidyti mokėsi Koni Ailende*.

– Filipiniečiai? – Džimas pagaliau sutramdė plaučius. – Ar jie tikrai buvo filipiniečiai?

– Kai kurie, Džimai. Pora eskadrilių įeina į Makartūro pajėgas. Kiti – senieji „Skraidantys tigrai“ iš Čongčingo bazės, – Beisis reikšmingai linktelėjo, stebėdamas Džimą, kad būtų tikras, jog šis vertina jo nuovokumą.

– Iš Čongčingo... – Džimui net seilės nutįso. Tokios žinios jo mintims buvo tikra puota, nors ir žinojo, kad gautus pranešimus Beisis savaip pagražina. Kažkur stovykloje buvo slaptas radijo imtuvas, kurio japonai taip ir nerado – ne todėl, kad buvo labai gerai paslėptas, bet klaidino netikri kolaborantų kalinių pranešimai.

* Niujorko atrakcionų parkas-paplūdimys.

Džimas, kad ir kaip stengėsi, imtuvo neaptiko, beje, ilgais protarpiais tas ir neveikė. Tada Beisis pateikdavo jam savo naujienų biuletenius apie karą. Džimas dėdavosi labai susidomėjęs, nors vargiai skyrė gandus nuo pramanų. Šis pasitikėjimas buvo svarbus jų draugystei.

Be to, Beisiui rūpėjo plėsti Džimo žodyną.

– Ar atlikai namų darbus, Džimai? Išmokai visus žodžius?

– Išmokau, Beisi. Daugybę lotyniškų žodžių. – Beisiui buvo smalsu, kad Džimas mokosi lotynų, bet jam greitai nusibosdavo, tad Džimas nusprendė nevardyti visų *amo* neveikiamosios rūšies laikų formų. – Ir keletą angliškų. Kad ir „pragmatikas“, – pasiūlė jis, bet Beisis sutiko žodį niūriai. – O dar „išgyvenusysis“.

– Išgyvenusysis? – sukikeno Beisis. – Naudingas žodis. Ar tu išgyvenusysis, Džimai?

– Na...

Gydytojas Ransomas nevartojo to žodžio pagyrimui. Džimas bandė prisiminti kokį nors kitą įdomesnį žodį. Beisis jų nevartojo, bet tarsi kaupė atsargas – geresniems laikams, sakytumei, būtų rengęsis gyvenimui, kuriame prireiks rafinuotų manierų.

– Ar yra kitų naujienų, Beisi? Kada amerikiečiai išsilaipins Usonge?

Tačiau Beisis buvo kažko susirūpinęs. Jis padėjo galvą ant pagalvės ir spoksojo į sienas tarsi slegiamas savo turtų. Iš pirmo žvilgsnio narvelis regėjosi prikimštas senų skudurų ir pintų krepšių, bet išties jame tilpo visa plataus vartojimo prekių krautuvė. Aliuminio puodeliai ir prikaistuviai, visas moteriškų kelnių ir palaidinių asortimentas, madžongo komplektas, keletas teniso rakečių, pustuzinis batų be poros ir visas senų *Reader's Digest* ir *Popular Mechanics* lobis. Visa tai įgyta mainais, nors Džimis taip ir nesuprato, ką duodavo Beisis – kaip ir gydytojas Ransomas, Beisis atvyko į stovyklą kaip stovi.

Kita vertus, Džimui pasidingodavo, kad diduma Beisio įrangos bevertė. Niekas nebeturi jėgų žaisti teniso, batai – vienos skylės, o prikaistuviuose nėra ko virti. Stiuardas, kad ir koks klastingas, tas pats ribotas žmogelis, kurį Džimas pirmą kartą susitiko Nantao dokuose, o jo pasaulio vaizdas kaip ir anuomet labai aiškus, tačiau menkas. Beisio talentai ištobulėjo tik tiek, kiek jų reikėjo smulkaus vagiliavimo galimybėms išnaudoti. Džimas nerimavo, kas laukia Beiso pasibaigus karui.

– Darbai darbeliai, Džimai, – paskelbė Beisis. – Ar paspendei kilpas? Ar toli nusigavai? Per upelį?

– Taip, tiesiai per upelį, Beisi. Pasiekiau net senąją pratybų salę.

– Puiku...

– Bet fazanų nemačiau, Beisi. Man regis, fazanų čia nėra. Per arti aerodromas.

– Yra fazanų, Džimai. Bet gaudykles reikia perkelti prie Šanchajaus kelio, – jis gudriai smailino akis į Džimą. – Tik tada reikės masalo.

– Galėtume pasirūpinti masalo, Beisi, – Džimas pamanė, kad masalas jau yra – tai jis pats. Fazanai šioje gaudyklių įrenginėjimo istorijoje niekuo dėti. Galbūt amerikiečiai planuoja traukti į Šanchajų, o Džimas naudojamas pabėgimo maršrutui išmėginti. Gal šie nuobodžiaujantys jūreiviai lažinasi vienas su kitu dėl to, kaip toli jam pavyks paspęsti kilpas, kol bus pašautas japonų sargybinio iš stebėjimo bokšto. Net ir mėgdami Džimą jie puikiausiai galėtų lošti iš jo gyvybės. Tai savotiškiausias amerikietiškas humoras.

Džimas svyravo iš nuovargio, troško atsigulti kojūgalyje. Beisis stebėjo jį su viltimi. Pro langą jis tikriausiai matė Džimą dirbantį ligoninės sode ir tikėjosi kelių pomidorų ar pupelių. Beisis visada reikalaudavo šių gardžių kąsnelių, nors savaip buvo dosnus. Kai Džimas buvo mažesnis, Beisis ištisas valandas lankstydavo berniukui žaisliukus iš vario vielos ir siūlų ričių, darydavo nuostabias

museles, kabančias ant plūdurų. Gimtadienio dovanų jis gaudavo tik iš Beisio.

– Atnešiau tau šį tą, Beisi.

Džimas išsitraukė iš kišenės du sargius. Beisis iš palovio išžvejojo aprūdijusią skardinę nuo sausainių. Atidengė ir Džimas pamatė, kad dėžutėje šimtai „profilaktikų“, kaip juos vadino amerikiečiai. Kai pradinės cigarečių atsargos išsibaigė, šitos purvinos gumelės tapo pagrindiniu Longhua stovyklos piniginiu vienetu. Apyvartoje esantis skaičius per trejetą metų beveik nesumažėjo – ne todėl, kad Longhua būtų maža sueičių, bet dėl to, kad sargiai buvo per daug vertinga mainų priemonė švaistyti nenaudingiems dalykams. Lošdami pokerį jūreiviai amerikiečiai sargių krūveles naudojo kaip žetonus. Paradoksalu, kad, kaip Džimas girdėjo gydytoją Ransomą sakant, jų vertė nuolat augo, nors beveik visi kaliniai stovykloje buvo impotentai arba nevaisingi.

Beisis apžiūrėjo sargius, jam įtarimą kėlė jų nepriekaištinga išvaizda.

– Kur juos gavai, Džimai?

– Jie geri, Beisi. Aukščiausios rūšies.

– Ar tikrai? – Beisis kartais patikėdavo Džimo patirtimi srityse, apie kurias šis nieko negalėtų išmanyti. – Gal daireisi po gydytojo Ransomo medicininių reikmenų spintelę?

– Pomidorų nebuvo, Beisi. Juos sunaikino antskrydis.

– Tie filipiniečių lakūnai... Bet tiek to. Papasakok man apie gydytojo Ransomo spintelę. Įsivaizduoju, kad ten buvo vaistų.

– Beisi, ten daugybė vaistų: jodo, gyvsidabrio tepalo... – Tiesą sakant, spintelė buvo tuštutėlė. Džimas bandė prisiminti vaistų spintelę tėčio vonioje ir keistus pavadinimus, kurie jam prilygo suaugusio kūno paslapčiai: – ... Pesarai, mikstūros, žvakutės...

– Žvakutės? Atsigulk, Džimai. Tu pavargai, – Beisis apkabino Džimą per pečius. Kartu jie žvelgė pro langą į minią kalinių, kurie

laukė vėluojančio maisto sunkvežimio iš Šanchajaus. – Nesijaudink, Džimai, greitai bus sočiai maisto. Pamiršk visus tuos gandus, kad japoškės apkarpys mūsų davinius.

– Jie gali taip padaryti, Beisi. Mes jiems nešlovę užtrauksim.

– Mes jiems užtrauksim nešlovę? Gydytojas Ransomas vargina tave tais žodžiais. Patikėk Džimai, kalba eina ne tik apie nešlovės užtraukimą japoškėms. – Paieškojęs po pagalve ištraukė nedidelę saldžiąją bulvytę. – Sukrimsk, kol surikiuosiu darbus. Kai suvalgysi, duosiu tau *Reader's Digest*, galėsi nusinešti į G korpusą.

– Oho, ačiū, Beisi! – Džimas surijo bulvę. Jam patiko Beisio narvelis. Daiktų, net jei jie nenaudingi, gausa drąsino, kaip ir gydytojo Ransomo žodžių gausa. Lotynų žodynas ir algebros sąvokos taip pat nenaudingos, bet sukuria pasaulį. Beisio tikėjimas ateitimi drąsino.

Ir žinoma, kai jis nulaižė bulvės minkštimo likučius nuo pirštų, lupeną pasilikęs vakarui, iš Šanchajaus atvyko karinis sunkvežimis su kalinių maistu.

DVIDEŠIMT SEPTINTAS SKYRIUS
Egzekucija

Du japonų kareiviai su šautuvuose įstatytais durtuvais stypsojo už sunkvežimio kabinos iki šakumo apkrauti bulvių ir pašarinių kviečių maišais. Tačiau persisvėręs per Beisio langą Džimas išvydo, kad davinys sumažintas per pusę. Jis džiaugėsi, kad atvežė bent kiek maisto, bet sykiu nusivylė. Keli šimtai kalinių, susikišę rankas į sudriskusius šortus, klumpėmis nubarškėjo paskui sunkvežimį iki virtuvių. Kaip jie elgtųsi, jeigu sunkvežimis atidardėtų tuščias? Nė vienas kalinys, net gydytojas Ransomas, neįstengė sukaupti jėgų karo pabaigai. Džimas beveik laukė alkio, laukė tos keistos šviesos, tąsyk atlakdintos „mustangų“...

Amerikiečiai lindo iš savo narvelių ir spaudėsi prie langų. Dimerestas parodė dūmų stulpus virš šiaurinio Šanchajaus dokų kvartalų. Nors jie buvo už dešimties mylių, Džimas girdėjo per apleistus ryžių laukus atriedant sunkų dundėjimą – pamirštą griaustinį, kuris sudrebindavo žemę gerokai po bombos sprogimo. Dundėjimas virpino langus, tarsi teikė šiokį tokį ultimatumą apatiškiems Longhua kaliniams.

Džimas dairėsi po dūmų debesis ieškodamas amerikiečių orlaivių ženklų. Nė vienas iš tuzino dar tinkamų skraidyti „Zero" Longhua aerodrome nepakilo jų sulaikyti.

– B-29, Beisi?

– Taip, Džimai. „Superfortress" bombonešiai, kaip mes sakome, viso pusrutulio ginklai. Iš paties Guamo.

– Iš Guamo, Beisi... – Džimas susižavėjo pagalvojęs, kad šie keturių variklių bombonešiai įveikia visą Ramųjį vandenyną, kol atskrenda atakuoti Šanchajaus dokų, kur jis žaisdamas gūžynes praleido tiek laimingų valandų. B-29 kėlė Džimui baimingą pagarbą. Jam šie aptakūs milžinai bombonešiai įkūnijo visą Amerikos galią ir eleganciją. Paprastai B-29 skrisdavo aukštai, kad nesiektų japonų zenitinė artilerija, tačiau prieš porą dienų Džimas matė vieną „Superfortress" virš ryžių laukų į vakarus nuo stovyklos vos penkių šimtų pėdų aukštyje. Du jo varikliai degė, bet šio milžino bombonešio su aukšta, išlenkta uodega reginys įtikino Džimą, kad japonai karą pralaimėjo. Jis matė amerikiečių įgulas, kurias keletą valandų palaikydavo Longhua sargybinėje. Didžiausią įspūdį padarė tai, kad šias sudėtingas mašinas skraidino tokie vyrai kaip Kohenas, Tiptris ir Deintis. Tai štai kokia ta Amerika.

B-29 bombonešiai užvaldė Džimo mintis. Norėjo apkabinti jų sidabrinius liemenis, glamonėti variklių gaubtus. „Mustang" – gražus orlaivis, bet „Superfortress" grožis jau kito rango...

– Nesijaudink taip, vaike... – Beisis apkabino ranka jo drebančius pečius. – Jie toli nuo Longhua. Apsišlapinsi.

– Aš jaučiuosi puikiai, Beisi. Karas jau beveik baigėsi, tiesa?

– Taip. Bet tau ne per greitai, Džimai. Sakyk, ar Šanchajuje esi matęs „Pragaro šoferius"?

– Žinoma, Beisi! Mačiau juos šaunant tiesiai pro degančią sieną!

– Tai gerai. Dabar nusiraminkime ir imkimės savo darbų.

Visą kitą valandą Džimas vykdė Beisio pavedimus. Pirmiausia pasisėmė vandens iš tvenkinio už sargybinės. Atsinešęs kibirą į E korpusą ėmė rinkti kurą krosnelei. Beisis visąlaik reikalavo virinti geriamąjį vandenį, bet kuro stigo, tad užkurti ugnį buvo nelengva. Sugraibęs keletą pagaliukų ir šiaudinių kilimėlių liekanų, Džimas apžiūrėjo takelius aplink E korpusą, ieškodamas šlake užsilikusių kokso gabalėlių. Netgi šlakas stulbinamai gerai kaisdavo.

Įdegęs krosnelę Džimas pūtė tingias liepsnas. Kokso gabalėlius buvo padėjęs prie pat molinio difuzoriaus kaklelio, kur, kaip aiškino gydytojas Ransomas, oras judėjo greičiausiai. Kai gėrimui skirtas vanduo užvirė, Džimas dalį pilko skysčio nupylė į gertuvę, nunešė į viršų ir padėjo Beisiui ant palangės. Surinkęs jo drabužius, likusiame vandenyje pamerkė sunešiotus marškinius. Skalbinius paliko valandai, o pats nuskubėjo į eilę paimti Beisio davinio. E korpuso kaliniai kasdienį maistą gaudavo paskutiniai, tad vyrai laukė eilėje prie virtuvių. Džimui patiko ilgai laukti Beisio skaldytų kviečių ir saldžiosios bulvės, vyrų draugėje jis pats jautėsi augąs. Nuo suplukusių, opomis apėjusių, uodų sukandžiotų kalinių kilo svaigus agresijos kvapas, ir Džimas suprato, kodėl sargybiniai jų prisibijo. Jis nesugaudydavo daugelio jų blevyzgų – dargių, šiurkščių lojynių apie moters kūną ir slaptas vietas, tarsi šie išsekę patinai bandytų sugundyti patys save pliaukšdami apie tai, ko jau nebegali. Bet Džimas visada galėjo pakapnoti posakių, kuriuos susirikiuodavo galvoje ir paskui gulėdamas savo narvelyje vieną po kito skanaudavo.

Grįžęs į E korpusą su Beisio marškiniais ir maisto daviniu, Džimas jautėsi turįs teisę prasisprausti pro Dimerestą ir atsisėsti

kojūgalyje. Jis žiūrėjo, kaip Beisis valgo skaldytus kviečius, stumdydamas straubliukus nuo vieno krašto prie kito kaip kinų pardavėjas medinius skaitytuvus.

– Šiandien rimtai padirbėjome, Džimai. Tavo tėtis mumis didžiuotųsi. Kurioje sakei jis stovykloje?

– Sužou centrinėje. Ir mama. Netrukus galėsi juos pamatyti, – Džimas norėjo, kad Beisis dalyvautų jų susitikime – jeigu tėvai Džimo nepažintų, stiuardas galėtų paliudyti, jog tai jis.

– Norėčiau su jais susipažinti, Džimai. Jeigu jie nebus perkelti į šalies gilumą.

Džimas pajuto keistą Beisio intonaciją.

– Į šalies gilumą?

– Gali taip būti, Džimai. Galbūt japoškės perkels žmones iš stovyklų aplink Šanchajų.

– Tai reiškia, kad mes jau nedalyvausime kare?

– Na taip, nedalyvausi, taip...

Beisis paslėpė saldžiąją bulvę tarp puodų po gultu. Pasirausęs batų ir teniso rakečių krūvoj išsitraukė *Reader's Digest* numerį. Vartė nučiupinėtus lapus, daugybę kartų perskaitytus kiekvieno E korpuso gyventojo. Viršelį prie nudriskusios nugarėlės laikė keli sluoksniai riebaluotos lipnios juostos su kraujo ir pūlių dėmėmis.

– Džimai, ar tu dar skaitai *Digest*? 41-ųjų rugpjūčio numeris, čia yra neblogų dalykų...

Beisis gardžiavosi kiekviena Džimo jaudulio akimirka. Toks įmantrus pasierzinimas buvo jų ritualo dalis. Džimas kantriai laukė puikiai suvokdamas, kad Beisis jį išnaudoja, versdamas kasdien plušti už senus žurnalus. Nuobodžiaujantys prekinių laivų jūreiviai suprato, jog berniukas pamišęs dėl visko amerikietiško ir geraširdiškai tampė jį už virvelės, ribodami senų *Life* ir *Collier's* numerių davinį, o jų Džimui reikėjo ne mažiau negu papildomų saldžiųjų bulvių. Žurnalai penėjo alkstančią vaizduotę.

Nelygūs mainai – darbai už žurnalus – vyko Džimui sąmoningai stengiantis palaikyti stovyklos gyvenimą bet kokia kaina. Šie darbai saugojo jo mintis nuo baimių, kurias jis stengėsi užgožti, nuo nuogąstavimų, kad Longhua laikotarpis baigsis, ir jam vėl teks tiesti lėktuvų kilimo taką. Degančio „mustango" piloto skleidžiama šviesa buvo jam įspėjimas. O kol sukasi su Beisio, Dimeresto ir Koheno pavedimais, pirmyn atgal į virtuves, nešioja vandenį, žaidžia šachmatais, Džimas gali palaikyti iliuziją, kad karas niekuomet nesibaigs.

Su *Reader's Digest* Džimas sėdėjo ant laiptelių prie E korpuso. Prisimerkęs žiūrėjo į saulę, tvardėsi nesklaidyti lapų. Suvalgę davinius balkonuose grupelėmis sėdinėjo kaliniai. Pavėsis tarp kolonų buvo paliktas pasiligojusiems internuotiesiems, šie gūžėsi krūvon kaip elgetų šeimos, kurios įsikurdavo prie kontorų durų už Šanchajaus Bundo. Prie Džimo sėdėjo jaunas vyras, dirbęs „Sincere Company" parduotuvės aukšto administratoriumi; dabar maliarija baigia nuvaryti jį į kapus. Purtomas karštinės jaunuolis nuogas sėdėjo ant betoninių laiptų ir žiūrėjo, kaip Longhua teatralai repetuoja koncertiniam vakarui. Išbalusiomis lūpomis, iš kurių seniai išplauta visa geležis, kartojo negirdimas eilutes.

Džimas svarstė, kaip galėtų padėti šiai skeletu virtusiai žmogystai. Pasiūlė pavartyti *Reader's Digest* ir išsyk pasigailėjo savo poelgio. Žmogėnas sugniaužė žurnalą, ėmė glamžyti lapus, tarsi spausdintas žodis būtų pakurstęs jo atsiminimus. Uždainavo šiurkščiu balsu, beveik be garso.

...Viliojam vaikinus mes kiekviena,
Stovykloje visai nėra niūru...

Bespalvio šlapimo srovelė nutekėjo jaunuoliui tarp kojų ir nuvinguriavo laiptais. Žurnalas iškrito iš rankų, Džimas skubiai jį pačiupo, kol nesumirko lapai. Atsitiesęs išgirdo nuo sargybinės ataidint sireną. Bet

po kelių sekundžių, kaliniams nė nesuskubus slėptis, sirena nutilo. Visi įsmeigė akis į tuščią dangų, tikėdamiesi, kad iš užliejamųjų laukų atriaumos „mustangai".

Tačiau sirena skelbė kitokį pasirodymą. Ketvertas japonų kareivių, tarp jų ir eilinis Kimura, išniro iš sargybinės. Jie apsupo rikšą traukiantį kulį, ką tik atgabenusį iš Šanchajaus vieną jų karininką. Išvargęs nuo ilgo bėgimo kulis šlumšėjo šiaudiniais sandalais plika rikiuotės aikštelės žeme. Tempė ienas nukoręs galvą, susitraukęs, rizendamas kaip ir visi išsigandę kinai.

Japonų kareiviai smagiai žengė iš abiejų pusių. Nė vienas neturėjo ginklo, tik ilgas lazdas, jomis ir apšventino rikšos ratus ir kulio sprandą. Užėjęs už rikšos, eilinis Kimura spyrė į medinę sėdynę, trinktelėjo vežimėlio ratais kuliui į kojas. Rikiuotės aikštelės viduryje Kimura su kitu kareiviu pačiupo vežimaitį ir pastatė jį stačią, kulis parklupo ant žemės.

Kareiviai neskubėdami stypinėjo apie apverstą rikšą. Eilinis Kimura spyrė į ratus taip, kad pabiro stipinai. Kiti užlipo ant medinių ranktūrių, sulaužė ienas. Supuolę visi, vežimaitį parvertė ant šono, iš jo išbiro pagalvėlės.

Kulis klūpojo ant žemės juokdamasis. Tyloje Džimas girdėjo tą keistą monotonišką pasidainavimą, taip niūniuodavo kinai, žinodami, kad juos tuoj užmuš. Šimtai kalinių apie rikiuotės aikštelę žiūrėjo nė nekrustelėdami. Vyrai ir moterys sėdėjo savadarbiuose šezlonguose prie barakų, kiti stovėjo prie miegamųjų korpusų laiptelių. Longhua teatralai liovėsi repetavę. Nė vienas nepratarė nė žodžio japonų kareiviams sukant ratus apie rikšą, kol šie suspardė jos sėdynes ir rėmą į šipulius. Iš skrynutės po sėdyne iškrito ryšelis skudurų, alavinis kibiriukas, medvilninis maišelis su ryžiais ir kiniškas laikraštis – visi šio beraščio kulio turtai šiam pasauly. Jis kiūtojo ant žemės tarp išbertų ryžių ir iškėlęs veidą į dangų niūniavo jau aukštesne gaida.

Džimas išlygino *Reader's Digest* lapus svarstydamas, ar skaityti straipsnį apie Vinstoną Čerčilį. Buvo benueinąs, bet kaliniai aplinkui

jį kaip įkasti spoksojo į rikiuotės aikštelę. Dabar japonai ėmėsi kulio. Kiekvienas iš eilės skėlė jam lazda per galvą, tada pasitraukė šalin, tarsi giliai susimąstę. Be dvasios kulis vis dar niūniavo, kraujas tekėjo jam nugara ir rinkosi į balutę apie kelius.

Džimas žinojo, kad japonams užteks dešimties minučių jį užmušti. Bombardavimai, artėjanti karo pabaiga sukėlė sumaištį, bet dabar jie buvo ramūs. Šis reginys, kaip ir tai, jog išėjo neginkluoti, buvo skirtas britų kaliniams, siekiant parodyti, kaip japonai jų nekenčia, pirmiausia dėl to, kad jie kaliniai, ir dėl to, kad nedrįs nė krustelėti dėl šio kulio.

Džimas suvokė, kad japonai teisūs. Nė vienas britų internuotasis nepajudins nė piršto, net jei visi Kinijos kuliai būtų negyvai užtalžyti jiems prieš akis. Džimas klausėsi lazdų bumbsėjimo ir duslių krauju springstančio kulio šūksnių. Gydytojas Ransomas tikriausiai būtų bandęs sustabdyti japonus. Bet jis visuomet stengėsi laikytis atokiau nuo rikiuotės aikštelės.

Džimas galvojo apie algebros užduotis, kai kurias mintyse jau atliko. Po dešimties minučių, kai japonai grįžo į sargybinę, šimtai kalinių išsiskirstė iš rikiuotės aikštelės. Longhua teatralai tęsė repeticiją. Užsikišęs *Reader's Digest* užantin Džimas kitu keliu grįžo į G korpusą.

Vėliau tą vakarą, suvalgęs susitaupytą Beisio bulvės lupeną, Džimas išsitiesė ant gulto ir pagaliau atsivertė žurnalą. Gaila, kad *Reader's Digest* nebuvo reklamos, bet Džimas žvelgė į raminamą „Packard" limuzino nuotrauką ant narvelio sienos. Jis klausėsi, kaip Vinsentai patylomis kalbasi, kaip kosėdamas aiksi jų sūnus. Grįžęs iš E korpuso jis rado berniuką ant grindų žaidžiantį su vėžliu. Tarp Džimo ir pono Vinsento įvyko trumpas susidūrimas, kai šis bandė neleisti jam įdėti vėžlio atgal į dėžę po gultu. Bet Džimas nenusileido, neabejodamas, kad ponas Vinsentas neis su juo imtynių. Ponia Vinsent akmeniniu veidu žvelgė į sėdintį ant lovos vyrą, kaip ir visada, beviltiškai spoksantį į pakeltus Džimo kumščius.

DVIDEŠIMT AŠTUNTAS SKYRIUS
Pabėgimas

– Ar karas vėl baigėsi, pone Makstedai?

Džimui laukiant prie virtuvių durų, kaliniai stumdė šalin maisto vežimėlius, rėkavo ir vis mosčiojo vartų pusėn. Per stovyklą nuaidėjo atšaukiamo oro pavojaus signalas, nuo amerikiečių bombardavimo slėptis bandančio įbauginto paukštelio dejonė. Uždėję rankas vienas kitam ant pečių kaliniai stebėjo sargybinę paliekančius japonus. Visi trisdešimt vyrų nešėsi šautuvus su durtuvais ir brezentinius krepšius su daiktais. Tarp šiaudinių takelių ir kendo šarvų buvo įsimaišiusios pora beisbolo lazdų, už užvarsčių pakabinti sportbačiai, nešiojamasis gramofonas – visa įgyta iš kalinių už cigaretes, maistą ir naujienas apie gimines kitose stovyklose.

– Regis, tavo mažieji draugai išvyksta, Džimai, – ponas Makstedas graibė purvinais pirštais tarp šonkaulių, ritinėjo besilupančią odą. Jis šnairavo į tuos skivytus rugpjūčio saulėje, tarsi susirūpinęs, kad mėto po stovyklą savo paties gabalėlius. – Pasaugosiu tau vietą, jei nori pamojuoti eiliniui Kimurai.

– Jis žino mano adresą, pone Makstedai. Nemėgstu atsisveikinimų. Veikiausiai popiet sugrįš pamatę, kad eiti nėra kur.

Nenorėdamas prarasti vietos eilės priekyje prie virtuvių, kur jiedu su ponu Makstedu stypsojo nuo aušros, Džimas pasilypėjo ant maisto vežimėlio. Per susibūrusių prieš jį vyrų galvas matė japonus vorele pėdinant pro stovyklos vartus. Jie susirikiavo ant kelio, nugaromis į užliejamajame lauke per šimtą jardų kėpsantį išdegusį japonų orlaivio liemenį. Dviejų variklių lėktuvą pašovė prieš porą dienų vos atsiplėšusį nuo Longhua aerodromo kilimo tako – be jokio įspėjimo iš apleistų kaimo laukų pakilusių „Lightning“ naikintuvų kulkosvaidžiai sudraskė jį į skutelius.

Balansuodamas ant metalinio vežimėlio Džimas matė, kaip eilinis Kimura neramiai dirsčioja į horizontą rytuose, iš kur it saulės gabalai pakildavo grėsmingi amerikiečių lėktuvai. Net šiltoje rugpjūčio saulėje Kimuros veidas atrodė bekraujis, tarsi vaškinis. Graužiamas nerimo, kad palieka saugų Longhua stovyklos pasaulį, jis laižė pirštus ir seilėmis trynėsi skruostus. Priešais jį ant žolės sėdėjo grupelė kinų kaimiečių. Jie spoksojo į nebesaugomus vartus, pro kuriuos jų tiek mėnesių neįleido. Džimas neabejojo, kad šie badmiriaujantys kinai savo mirties karalijoje nebepajėgia suvokti atvirų vartų prasmės.

Džimas žvelgė į nebesaugomą erdvę tarp stulpų. Jam irgi buvo sunku susitaikyti su mintimi, kad netrukus galės pro vartus žengti į laisvę. Karys iš stebėjimo bokšto laipteliais nulipo ant sargybinės stogo, lengvąjį kulkosvaidį pasikabinęs prie nešulių rezginės. Iš sargybinės išlindo ir seržantas Nagata, prisišliejo prie savo vyrų už stovyklos tvoros. Per praėjusios savaites sumaištį dingus stovyklos komendantui, seržantas tapo vyriausiu japonų kariškiu stovykloje.

– Pone Makstedai, seržantas Nagata išvyksta – karas tikrai *pasibaigė*!

– Pasibaigė, Džimai? Nemanau, kad mes tai atlaikysim...

Šią savaitę kas valandą per stovyklą ritantis gandų apie karo pabaigą bangoms, poną Makstedą vis labiau ėmė varginti pakilios Džimo nuotaikos. Lakstydamas su pavedimais stovyklos takeliais šūkalojo praeiviams, mojavo besiilsintiems prie barakų kaliniams, susijaudinęs šokinėjo tarp kapų ligoninės kapinėse amerikiečių lėktuvams skrendant virš galvos – visa tai darė stengdamasis apsisaugoti nuo besiskverbiančio nesaugumo iš pasaulio už stovyklos tvoros. Gydytojas Ransomas dukart jam pliaukštelėjo.

O dabar, karui pasibaigus, Džimas buvo stulbinamai ramus. Netrukus išvys mamą ir tėtį, grįš į namus Amhersto prospekte, į tą pamirštą tarnų, pakardų, išblizginto parketo pasaulį. Ir vis tiek Džimas

manė, kad kaliniams *derėtų* švęsti, mėtyti klumpes į orą, pačiupti antskrydžio sireną ir dar kartą paleisti, sveikinant atskrendančius amerikiečių lėktuvus. Bet pernelyg daug jų kaip ponas Makstedas tylomis šnairavo į japonus. Paniurę ir įtarūs, pusnuogiai, apdriskusiais šortais vyrai, moterys išblukusiais paplūdimio drabužiais, sulopytomis medvilninėmis suknelėmis – maliarijos pažeistos jų akys nebeatlaikė laisvės spindesio. Ištraukti į šviesą, kuri, regis, liejosi į stovyklą pro atvirus vartus, jų kūnai buvo dar labiau pajuodę ir nualinti, pirmą kartą jie atrodė lyg būtų kuo nusikaltę.

Gandai ir sumaištis išvargino visus Longhua įnamius. Liepos mėnesį amerikiečių antskrydžiai vyko beveik be perstogės. „Mustang" ir „Lightning" naikintuvai bangomis atšvilpdavo iš bazių Okinavoje ir skusdami pažeme smūgiavo aerodromus aplinkui Šanchajų, atakavo ties Jangdzės žiotimis sutelktas japonų pajėgas. Iš susirinkimų namų balkono Džimas tapo japonų karinės mašinos sunaikinimo liudininku, tarsi apvalioje „Cathay" kino teatro salėje žiūrėtų kino epopėją. Prancūzų koncesijos pastatus užskleidė šimtai dūmų stulpų nuo degančių sunkvežimių ir amunicijos furgonų. Bijodami naikintuvų japonų konvojai pajudėdavo tik sutemus, jų variklių ūžesys neleido žmonėms užmigti ištisas naktis. Nuogąstaudami, kad nenušautų vilkstines lydinti karo policija, seržantas Nagata su sargybiniais nė nebandė patruliuoti stovyklos ribos.

Liepos pabaigoje japonai beveik paliovė priešintis amerikiečių bombonešiams. Vienintelis Longhua pagodoje įtaisytas zenitinis pabūklas vis dar pykšėjo į atskrendančius lėktuvus, bet baterijos nuo kilimo tako buvo perkeltos ginti Šanchajaus dokų. Paskutinėmis karo dienomis Džimas valandų valandas praleisdavo susirinkimų namuose, laukdamas aukštai skrendančių „Superfortress" bombonešių, kurių sidabriniai sparnai ir liemenys taip audrino jo vaizduotę. „Mustangai" ir „žaibai" čiuoždavo viršum užliejamų laukų kaip lenktyniniai automobiliai, o B-29 be įspėjimo išdygdavo

danguje viršum galvos, tarsi iškviesti alkstančių Džimo smegenų. Jų perkūniškas dundėjimas atsirisdavo nuo Nantao dokų. Japonų transportinis laivas vis labiau kniubo į dumblėtą seklumą, tol bombarduojamas, kol Džimas pro jo antstatą pamatė šviečiantis dangų.

Tačiau Longhua aerodromo kilimo takas išliko sveikas. Japonų inžinieriai didvyriškai užtaisydavo duobes po kiekvieno antskrydžio, tarsi tikėdamiesi, kad iš Namų salų atskris gelbėjimo lėktuvų grupė. Kilimo tako baltumas jaudino Džimą – jo saulėje išbalintas paviršius, sumišęs su kalkių baltumo mirusių kinų kaulais, – o gal net jo paties kaulais po mirties, kuri galėjo ištikti. Jis nekantraudamas laukė paskutinio japonų atkirčio.

Žmonės stovykloje sutrikę nebežinojo, ką remti, drebėjo dėl rytdienos – kas bus, kai sumuš japonus. Prie barakų tupinėjantys apkvaišę kaliniai, žiūrėk, puldavo džiaugsmingai šūkauti, kai pašautas B-29 iškrisdavo iš formuotės. Gydytojas Ransomas teisingai numatė, kad maisto tiekimas į stovyklą greitai nutrūks. Kartą per savaitę iš Šanchajaus atriedėdavo vienas sunkvežimis su keliais prarūgusių bulvių maišeliais ir gyvulinio pašaro sąšlavomis su straubliukais ir pelių išmatomis. Belaukdami eilėse mažyčių davinių kaliniai susimušdavo. Susierzinę, kad Džimas visą labą dieną laukia prie virtuvės durų, keli britai iš E korpuso nustūmė jį šalin ir apvertė geležinį karutį. Tada Džimas pasirūpino pono Makstedo pagalba, tol zyzė, kol architektas nusiropštė nuo gulto.

Visą praėjusią savaitę jie kartu stebėjo Šanchajaus kelią vildamiesi, kad sunkvežimio su daviniu nesunaikino pažemiais nardantys „mustangai“. Šiomis alkanomis dienomis Džimas suprato, kad G korpuso kaliniai tylomis atsidėdavo bulvių, o jiedu su ponu Makstedu, savanoriškai vežiodavę kasdienį davinį, buvo tarp tų nedaugelio juodai dienai nepasirengusių. Džimas su tuščia lėkšte sėdėjo ant gulto, žiūrėdamas kaip Vinsentai dalijasi apkartusią bulvę. Jie kramsnojo minkštimą pageltusiais dantimis, kol pagaliau ponia

Vinsent atplėšė jam lupenos. Gal bijojo, kad Džimas puls jos vyrą? Laimei, Džimas maitinosi kukliomis atsargomis, kurias gydytojas Ransomas sukaupė mirus ligoniams.

Tačiau iki rugpjūčio pirmos net šie ištekliai baigėsi. Džimas ir ponas Makstedas su vežimaičiu naršė stovyklą, tarsi tikėdamiesi, kad ryžių ar skaldytų kviečių davinys galėtų materializuotis po vandens bokšto atramomis arba kapinėse tarp kapų. Sykį ponas Makstedas pastebėjo, kad Džimas žiūri į išnirusius iš kapo ponios Hag riešus, baltus kaip Longhua aerodromo kilimo takas.

Džimui atrodė, tarsi stovyklą apgaubė keistas vakuumas. Laikas Longhua sustojo, daugelis kalinių buvo įsitikinę, kad karas jau baigėsi. Rugpjūčio antrą pasklidus gandams, kad rusai paskelbė karą Japonijai, seržantas Nagata ir jo kareiviai pasitraukė į sargybinę ir nebepatruliavo ribos, paliko stovyklą jos gyventojams. Grupelės britų kalinių išėjo už tvoros ir klajojo po užliejamuosius laukus. Tėvai stovėjo su vaikais ant kapų kalvelių, rodė jiems stebėjimo bokštą ir miegamuosius korpusus, tarsi pirmą kartą regėtų stovyklą. Vyrų grupė, vedama pono Taleko, vyriausiojo „Packard“ atstovybės Šanchajuje mechaniko, patraukė per laukus į miestą. Kiti susirinko apie sargybinę, šaipėsi iš besižvalgančių pro langus japonų kareivių.

Ištisą dieną Džimas negalėjo atsitokėti dėl tokio akivaizdaus stovyklos tvarkos pakrikimo. Nenorėjo patikėti, kad karas baigėsi. Perlipęs per tvorą pasikrapštė prie fazanų kilpų, paskui grįžo į stovyklą ir sėdėjo vienas susirinkimų namų balkone. Pagaliau sukaupęs jėgas nuėjo ieškoti Beisio. Bet amerikiečiai jūreiviai jau nebepriėmė savo viešnių ir užsibarikadavo duris. Beisis pro langą šūktelėjo Džimui neišeiti iš stovyklos.

Kaip jie ir galėjo tikėtis, ši karo pabaiga truko neilgai. Sutemus pro stovyklą į Hangdžou pravažiavo motorizuota japonų dalinių kolona. Karo policija grąžino į sargybinę anuos Šanchajun patraukusius britus. Žiauriai sumušti jie trejetą valandų be sąmonės gulėjo

ant laiptelių. Kai seržantas Nagata leido nunešti juos ant gultų, jie papasakojo apie sumaištį į pietus ir į vakarus nuo Šanchajaus, apie tūkstančius vilties netekusių valstiečių, kuriuos besitraukiantys japonai gena atgal į Šanchajų, apie gaujas banditų ir likimo valiai paliktų, badaujančių marionetinės kariuomenės eilinių.

Nepaisant visų šių pavojų, kitą dieną Beisis, Kohenas ir Dimerestas pabėgo iš Longhua.

Kaliniai spaudėsi prie tuščios sargybinės, jų klumpės brazdėjo į šlako taką. Blaškomas pusnuogių vyrų Džimas laikėsi tvirtai įsitvėręs geležinio vežimaičio ranktūrių. Kiti kaliniai paliko savo ratukus, bet Džimas buvo nusprendęs, kad nenori būti užkluptas, jeigu atvyktų sunkvežimis su maistu. Jis nevalgė nuo vakar pietų. Nors kaliniai ketino perimti sargybinę, Džimo galvoje tebuvo mintys apie maistą.

Būrelis bričių ir belgių stovėjo prie vartų ir per vielą rėkavo ant kelio stovinčių japonų kareivių rikiuotei. Sulinkę po šautuvais ir čiužinių ritinėliais jie irzo rugpjūčio saulėje. Eilinis Kimura niauriai žvelgė į dykus užliejamuosius laukus, tarsi trokšdamas vėl būti saugiame stovyklos pasaulyje.

Dulkėse prie sunkių kareivių aulinių spindėjo seilių blizgės. Liedamos per šiuos metus sukauptą pyktį moterys spjaudė per vielą, vis pašūkaudamos ir pasišaipydamos. Viena belgė ėmė spiegti japoniškai, plėšė savo išblukusios medvilninės suknelės rankovę ir svaidė skivytus kareiviams po kojomis.

Džimas įsitvėręs laikėsi vežimaičio, vis kilstelėdavo ranktūrius, kai išvargęs ponas Makstedas taikydavo atsisėsti ant medinės ienos. Jis buvo atsiribojęs nuo spjaudančių moterų ir jų susijaudinusių vyrų. Kur Beisis? Kodėl jis pabėgo? Nors ir sklido gandai, jog karas baigėsi, Džimas negalėjo atsistebėti, kad Beisis pabėgo iš Longhua ir surizikavo patirti visus užmiestyje tykančius pavojus. Stiuardas buvo perdėm atsargus, niekada pirmas ko nors naujo nebandydavo,

nerizikuodavo kukliu savo saugumu. Džimas spėjo, kad per slaptąjį radijo imtuvą jis bus išgirdęs kokių įspėjimų. Jis paliko savo narvelį su visais per šiuos metus sunkiai uždirbtais lobiais, batais, teniso raketėmis bei šimtais sargių.

Džimas prisiminė Beisio kalbas, kad stovyklų aplink Šanchajų kaliniai bus perkeliami į šalies gilumą. Ar Beisis bandė jį įspėti, kad metas bėgti, kol japonai nepradėjo siautėti kaip Nankine 1937-aisiais? Japonai visada nužudydavo savo kalinius prieš užleisdami paskutines pozicijas. Bet Beisis suklydo: šią akimirką jis turbūt tyso griovyje banditų perrėžta gerkle.

Šanchajaus kelią nutvieskė žibintai. Moterys traukėsi nuo vielos šluostydamos smakrus. Artėjo japonų štabo automobilis, įkandin jo – konvojus karinių sunkvežimių, pilnutėliai ginkluotų kareivių. Vienas sunkvežimis jau sustojo, iš jo ant kelio iššokęs kareivių būrys nubėgo per išdžiūvusį lauką palei vakarinę stovyklos ribą. Su įstatytais durtuvais jie sustojo veidu į vielą.

Nuščiuvę į juos atsigręžė ir sužiuro šimtai kalinių. Antras oro pajėgų policijos būrys brido kanalu, kuris skyrė Longhua aerodromą nuo stovyklos. Rytuose ilgas Huangpu upės vingis užbaigė upelių labirinto ir drėkinimo griovių supintą apskritimą.

Konvojus pasiekė stovyklą, žibintų šviesos blykčiojo seilių dryksniuose ant kelio. Ginkluoti kareiviai iššoko ant žemės su prie vamzdžių pritaisytais durtuvais. Iš naujų uniformų ir ekipuotės Džimas suprato, kad šie apsaugai atsiųsti kariai – specialus japonų žandarmerijos lauko dalinys. Jie greitai suėjo pro vartus, stovykloje išsidėstė aplinkui sargybinę.

Stumdydami vienas kitą kaip avių banda kaliniai traukėsi atatupsti. Džimas pakliuvo tarp besitraukiančiųjų, spaudžiami kūnai nubloškė jį nuo vežimaičio. Japonų kapralas, kresnas vyriškis, kurio mauzeris dėkle siūbavo prie juosmens kaip vėzdas, pačiupęs nurideno vežimėlį vartų link. Džimas buvo bešokąs įkandin,

ketindamas išplėšti ranktūrius iš japono, bet ponas Makstedas sutūrėjo jį.

– Dėl Dievo, Džimai... Palik!

– Bet čia G korpuso vežimėlis! Ar jie dabar mus užmuš, pone Makstedai?

– Džimai... Susirasime gydytoją Ransomą.

– Ar maisto sunkvežimis atvažiuoja? – Džimas pastūmė poną Makstedą šalin, jis pavargo laikyti šią paliegusią žmogystą.

– Vėliau, Džimai. Galbūt jis atvažiuos vėliau.

Išsirikiavę eile japonai stūmė kalinius rikiuotės aikštele, o Džimas žiūrėjo į vielos užtvarą saugančius sargybinius. Vėl matydamas japonus, jis atgavo pasitikėjimą. Jį audrino mintis, kad juos gali užmušti, po praėjusios savaitės nežinios būtų džiaugęsis bet kokia pabaiga. Per keletą paskutinių akimirkų jie irgi įgytų visišką savivoką kaip anas sau niūniavęs rikšos vežikas. Kad ir kas nutiktų – jis išgyventų. Jis galvojo apie ponią Filips ir ponią Gilmor bei apie jų svarstymus, kada siela palieka mirštančiojo kūną. Džimo siela jau paliko jo kūną, jai išgyventi nebereikia jo plonų kaulų nei atvirų sopulių. Jis miręs, kaip mirę yra ponas Makstedas ir gydytojas Ransomas. Visi Longhua stovykloje yra mirę. Absurdiška, kad jie nepajėgia to suvokti.

Jie stovėjo pievos pakrašty už kalinių minios, kurie dabar grūdosi rikiuotės aikštelėje. Džimas ėmė krizenti, nusiraminęs, kad suprato tikrąją karo prasmę.

– Jiems nereikia mūsų žudyti, pone Makstedai...

– Žinoma, kad ne...

– Pone Makstedai, jiems nebereikia, nes...

– Džimai! – jis šėrė Džimui plaštaka, paskui prispaudė berniuko galvą prie savo liesos krūtinės. – Nepamiršk, kad tu britas.

Džimas apdairiai nuginė šypseną. Nusiramino, paskui išsinėrė iš pono Makstedo glėbio. Juokas numalšo, bet tikros jų padėties

įžvalga ir išėjimo iš savęs pojūtis liko. Susirūpinęs dėl pono Makstedo, kuriam po basomis kojomis teškėjo aliejingos gleivės, Džimas apkabino jį per kaulėtus klubus. Jis gailėjo architekto, prisiminė jų iškylas studebekeriu po Šanchajaus naktinius klubus, buvo liūdna matyti tokį pono Makstedo nuosmukį, kad jis tiek teįstengė padrąsinti Džimą – priminti, jog jis esąs britas.

Prie sargybinės, kur įsikūrė žandarmerijos vadas, korpusų vadai kalbėjosi su japonų seržantu. Gydytojas Ransomas, išblyškusiu veidu, susikūprinęs, su kulio kepure rankoje ir medvilniniais marškiniais, stovėjo šalia. Ponia Pirs žengė į sargybinę glostydamasi plaukus ir skruostus ir japoniškai jau bėrė nurodymus kareiviui.

Priekyje minios stovėję kaliniai apsigręžė ir bėgdami per rikiuotės aikštelę šaukė kitiems:

– Vienas lagaminas! Visi renkamės po valandos!

– Mes išvykstame į Nantao!

– Visi išeikit! Rikiuotis prie vartų!

– Jie laiko mūsų davinius Nantao!

– Vienas lagaminas!

Misionierių poros jau stovėjo ant G korpuso laiptų su krepšiais rankose, tarsi būtų kažkaip pajutusios artėjantį persikėlimą. Žvelgdamas į juos Džimas nusiramino, kad stovykla tik perkeliama, o ne uždaroma.

– Eime, pone Makstedai, – grįšime į Šanchajų!

Jis padėjo nusilpusiam vyriškiui atsistoti ir nuvairavo jį pro šimtus bėgančių kalinių. Kai Džimas pasiekė savo kambarį, ponia Vinsent jau buvo susidėjusi daiktus. Jos sūnus miegojo ant gulto, o moteris stovėjo prie lango ir žiūrėjo į grįžtantį iš rikiuotės aikštelės vyrą. Džimas pastebėjo, kad ji jau lukštenasi iš visų atsiminimų apie stovyklą.

– Mes išvykstame, ponia Vinsent. Keliamės į Nantao.

– Vadinasi, tau reikia susikrauti daiktus.

Ji laukė, kad Džimas išeitų, paskutines keletą minučių norėjo pabūti kambaryje viena.

– Taip. Aš esu buvęs Nantao, ponia Vinsent.

– Aš irgi. Nesuprantu, kodėl japonai nori, kad mes ten vėl kraustytumės.

– Mūsų daviniai ten sandėlyje.

Džimas jau svarstė, gal jam nešti ponios Vinsent lagaminą. Reikia naujų sąjungininkų, o liekna, bet tvirtų klubų ponia Vinsent tikriausiai ištvermingesnė negu ponas Makstedas. Gydytojas Ransomas bus užsiėmęs ligoniais, daugelis jų kaipmat mirs.

– Netrukus pamatysiu savo tėvus, ponia Vinsent.

– Džiaugiuosi, – ir su švelniausia ironija pridūrė: – Kaip manai, ar jie duos man atlygį?

Susidrovėjęs Džimas nuleido galvą. Sirgdamas neapdairiai bandė papirkti ponią Vinsent, žadėjo jai atlygį; bet jį sudomino, kad moteris ironizuoja savo nenorą bent pirštą dėl jo pajudinti. Prieš išeinant iš kambario Džimą apėmė dvejonės. Veik trejetą metų praleido su ponia Vinsent ir vis tiek ji jam patinka. Ji viena iš nedaugelio žmonių Longhua stovykloje, kurie tomis aplinkybėmis pajėgė suprasti humorą. Bandydamas nenusileisti tarė:

– Atlygį? Ponia Vinsent, nepamirškite, kad jūs britė.

DVIDEŠIMT DEVINTAS SKYRIUS
Žygis į Nantao

Po poros valandų kaliniai, nušiurusi kaimo karnavalinė eisena, patraukė į žygį iš Longhua stovyklos į Nantao dokus. Dar neišėjęs, o jau išvargintas ilgo laukimo, Džimas iš kolonos priekio dairėsi į besirenkančius kalinius. Ganomi nuobodžiaujančių žandarų žvilgsnių, kaliniai atsargiai žengė pro vartus – vyrai su lagaminais, patalynės

ryšuliais, moterys su šiaudiniais krepšiais skurlių. Sergančius kūdikius tėvai nešė ant nugarų, mažesnius motinos vedė už rankų. Stovėdamas už japonų štabo mašinos kolonos priešaky Džimas stebėjosi tokia per šiuos metus po Longua gultais išlikusių daiktų gausa.

Matyt, kraunantis lagaminus į stovyklą laisvalaikis aiškiai buvo kalinių prioritetų sąrašo viršuje. Taikos metus praleidę Tolimųjų Rytų teniso aikštelėse ir kriketo laukuose jie slapta vylėsi taip pat stumti ir karą. Prie lagaminų rankenų kabojo daugybė teniso rakečių, kriketo lazdų ir meškerių, netgi golfo lazdų rinkinys, pririštas prie Pjero kostiumų ryšulių, kuriuos nešė ponas ir ponia Ventvortai. Apdriskę ir perkarę kaliniai plumpsėjo keliu medinėmis klumpėmis, išsidriekę į trijų šimtų jardų procesiją. Tempti bagažą darėsi per sunku, ir viena prie vartų tupinti kinė valstietė jau laikė baltą teniso raketę.

Atsirėmę į savo automobilius žandarmerijos kareiviai ir puskarininkiai žiūrėjo netardami nė žodžio. Šie gerai maitinami ir gerai aprūpinti saugumo dalinių kariai, kurių taip bijojo kinai, buvo patys stipriausi Džimo per karą matyti vyrai. Keista, kad šįkart jie niekur neskubėjo. Saulės atokaitoje rūkė, dirsčiojo į kelis amerikiečių žvalgybos lėktuvus ir nė nemėgino kalinių uiti ar skubinti. Du sunkvežimiai įvažiavo pro vartus ir apsukę stovyklą surinko ligonius iš ligoninės ir nebepaeinančius kalinius iš miegamųjų korpusų.

Džimas sėdėjo ant savo medinės dėžutės bandydamas perrikiuoti mintis ir pripratinti akį prie atvirų pasaulio už stovyklos tvoros perspektyvų. Buvo sunku ir baugu išeiti pro vartus ir jis taip susijaudino, kad grįžo į stovyklą – neva užsirišti batų raištelių. Drąsindamasis plekšnojo medinę dėžutę su savo turtais – lotynų vadovėliu, mokykliniu švarkeliu, „Packard“ reklama ir nuotrauka iš laikraščio. Dabar, kai jis jau netrukus pamatys tikrąją mamą ir tėtį, buvo besuplėšąs nežinomos poros – pakaitinių tiekos metų tėvų – prie Bakingamo rūmų nuotrauką. Bet galiausiai dėl visa ko įsikišo į dėžutę.

Džimas girdėjo verkiant pavargusius vaikus. Žmonės jau sėdosi pakelėje, dengėsi veidus nuo puolančių musių – palikusios stovyklą jos skubėjo ieškoti prakaituojančių kūnų kitoje tvoros pusėje. Jis atsisuko į Longhua. Užliejamieji laukai ir kanalai aplinkui stovyklą, kelias į Šanchajų, toks realus žvelgiant pro tvorą, dabar atrodė niūriai, per daug apšviestas, tikras haliucinacijų peizažas.

Džimas sukando maudžiančius dantis ir nusprendė stovyklai atsukti nugarą. Priminė sau apie maisto išteklius Nantao sandėliuose. Todėl svarbu išsilaikyti procesijos priekyje ir, jei pavyktų, įsiteikti porai japonų kareivių prie štabo automobilio. Džimas kaip tik tai svarstė, kai prie jo prišlepsėjo pusnuogė figūra nuplyšusiais šortais ir medinėmis klumpėmis.

– Džimai... Taip ir maniau, kad tave čia rasiu, – ponas Makstedas kilstelėjo išgeltusį veidą į saulę. Smulkus maliarinis prakaitas nubėrė jo skruostus ir kaktą. Jis trynė purvą atvirose vietose tarp šonkaulių, tarsi norėdamas atkrapštyti vaškinę odą gydančiai saulės šviesai. – Tai šito mes laukėme...

– Jūs nepasiėmėte bagažo, pone Makstedai.

– Ne, Džimai. Nemanau, kad man prireiks kokio nors bagažo. Tikriausiai tau atrodys keista.

– Jau nebekeista, – Džimas įtariai dairėsi po atvirus laukus, besidriekiančius tolius, vien su kapų kalnelių ir slaptų kanalų intarpais. Atrodė, tarsi šie nuobodžiaujantys japonų kareiviai būtų sustabdę laiką. – Pone Makstedai, kaip manote, ar Šanchajus pasikeitė?

Pono Makstedo veidas trumpam nušvito blankia laimingesnių dienų prisiminimo įžiebta šypsena.

– Šanchajus, Džimai, niekada nepasikeis. Nesijaudink, tu pažinsi savo mamą ir tėtę.

– Galvojau apie tai, – prisipažino Džimas.

Kitas jo rūpestis buvo ponas Makstedas. Džimas išsiveržė į kolonos priekį iš dalies dėl to, kad būtų pirmas prie maisto davinio,

kai pasieks Nantao, bet taip pat norėdamas išsivaduoti iš stovyklos jam primestų pareigų. Būdamas vienas turėjo daug dirbti mainais už malones, kurios retai jį šildė. Ponui Makstedui aiškiai reikia pagalbos ir jis viliasi, kad galės pasiremti į Džimą.

Atkakliai vengdamas padėti Džimas atsisėdo ant medinės dėžutės, galvojo apie šalimais svyrinėjantį poną Makstedą. Mėnesių mėnesius stumdant maisto vežimėlį įdiržusios bekraujės jo rankos kybojo prie šonų lyg baltos vėliavos. Jo kaulus krūvoj laikė tik jaunesnio Makstedo atsiminimai apie barus ir baseinus. Jis badavo kaip ir daugelis vyrų bei moterų, besidedančių prie šios procesijos. Tačiau Džimui jis priminė kino teatre po atviru dangumi mirusį kareivį.

Griovyje gulėjo pilkas cilindras – atsarginis „mustango" degalų bakas. Ieškodamas kliauties palikti poną Makstedą Džimas buvo beeinąs per kelią, bet iš štabo automobilio pliūptelėjo karštų dūmų kamuolys. Ant užpakalinės sėdynės atsistojęs japonų seržantas mostelėjo visiems krutėti. Šūkalodami ant kalinių abiejuose kolonos šonuose pajudėjo ginkluoti kareiviai.

Lyg šimtai maišomų ir dalijamų medinių kortų malkų sučiužėjo klumpės. Stovėjęs pirmas prie ribos Džimas žengė priekin – su dėžute rankoje ir karštoje Jangdzės saulėje spindinčiais batais. Jis pamojo japonų seržantui ir ryžtingai yrėsi žvyrkeliu, įsmeigęs akis į geltonus prancūzų koncesijos daugiabučių fasadus, tarsi į miražą, kuris kilo iš kanalų ir užliejamųjų laukų.

Vedami viršum jų galvų sukančių musių spiečių kaliniai trepsėjo vieškeliu į Nantao. Viršum kapų kauburėlių ir apleistų apkasų grumėjo amerikiečių lėktuvai, bombarduojantys dokus ir paskirstymo stotis į šiaurę nuo Šanchajaus. Dundėjimas virpino užlietų laukų paviršių. Zenitinės artilerijos ugnys blykčiojo Bundo namų languose, nušviesdavo užgesusius neoninius ženklus, žadino per karą snaudusių didžiųjų tarptautinių kompanijų – „Shell", „Caltex", „Socony

Vacuum“, „Philco“ – pamėkles. Per pusę mylios į vakarus Šanchajaus keliu miesto link teberiedėjo japonų sunkvežimių ir lauko artilerijos vilkstinės. Skvarbus jų variklių riaumojimas lyg skausmas varstė žemę.

Žengdamas procesijos priekyje Džimas bandė nugirsti iš paskos einančių žmonių šnekas. Bet girdėjo tik kvėpavimą, sakytumei, patirta laisvė atėmė jiems kalbos dovaną. Džimas nepaisė savo paties švokščiančių bronchų. Nors Longhua stovykloje nepaliovė sukęsis, tokios užduoties, kaip šis krypavimas slegiamam medinės dėžės, jam nebuvo kliuvę. Pirmąją valandą jis pernelyg rūpinosi ponu Makstedu, kad pastebėtų, koks išsekęs yra pats. Bet netrukus, pasiekus Šanchajaus–Hangdžou geležinkelio liniją, ponui Makstedui teko sustoti – jį įveikė nestati įkalnė iki pervažos.

– Mes kopiame, Džimai... Tarsi į Šanchajaus kalvas.

– Reikia eiti pirmyn, pone Makstedai.

– Taip, Džimai... Tu kaip tavo tėvas.

Džimas liko su ponu Makstedu, irzo, bet padėti nepajėgė. Ponas Makstedas stovėjo vidury kelio, įsisprendęs į tikrą dubenį primenančius dubens kaulus, linguodamas pro šal einantiesiems. Jis paplekšnojo Džimui per petį ir mostelėjo nebelaukti.

– Tu eik, Džimai. Eik į voros priekį.

– Aš užimsiu jums vietą, pone Makstedai.

Per tą laiką Džimą aplenkė keli šimtai žmonių ir jam visą pusvalandį teko vytis kolonos priekį. O po kelių minučių vėl atsiliko, skaudamais plaučiais gaudė drėgną orą. Jei ne ilgas postovis prie patikros punkto ties kanalu, būtų jau su ponu Makstedu.

Jie priėjo pramoninį kanalą, iškastą nuo upės į vakarus iki Sužou. Du karo pamiršti jauni japonų kareiviukai saugojo smėlio maišų įtvirtinimą prie medinio tilto. Jų veidai buvo ne mažiau sukritę nei kalinių, kurie sunkiai vilko medines klumpes per nutrintas lentas.

Kol sunkvežimiai slinko per sutrešusius rąstus, tūkstantis aštuoni šimtai kalinių sėdėjo pakrantėje, išsidriekę per ketvirtį mylios gilioje žolėje. Aplinkui jie išsidėliojo bagažą – lagaminus, teniso raketes, kriketo lazdas. Lyg apsnūdę regatos žiūrovai smaksojo į dumbliais aptrauktą vandenį. Srovė suko pro kitame krante ant seklumos užplaukusią sudegusią ginkluotą džonką.

Džimas mielai atsigulė. Jį migdė, lyg krėstų karštinė, karšta saulė ir ryški nuo geltonos žolės atsispindinti šviesa dirgino smegenis. Paskutiniame iš trijų sunkvežimių pamatė tarp neštuvų su ligoniais svirduliuojantį gydytoją Ransomą. Džimas pagalvojo apie lotynų namų darbus, už kuriuos visą savaitę neatsiskaitė, bet gydytojas jau buvo už šimto jardų.

Prižiūrint japonų kareiviams nuo kelio, daugelis vyrų nusileido prie vandens. Prisisėmė gertuves, visi gėrė stovėdami seklumoje. Prisiminęs juodus Nantao upelius ir jūras Beisiui išvirinto vandens Džimas baiminosi gerti iš kanalo. Gal ginkluotoje džonkoje likusi lavonų įgula? Galbūt žalių kanalo vandenų skalaujamame geležiniame bokštelyje guli šio marionetinės kinų kariuomenės laivo kapitonas – Džimas mažne regėjo, kaip jo kraujas sunkiasi į kanalą, pakeliui numalšina britų kalinių troškulį ir teka maitinti ryžių šaknų, kad šie duotų derlių, užauginsiantį kitą išverstakailių kinų kartą.

Džimas atsidarė dėžutę ir išsiėmė gertuvę. Nusileido pašlaite tarp besiilsinčių moterų ir nusikamavusių vaikų. Atsitūpęs ant siauros pakrantės rūpestingai prisisėmė vandens nuo paviršiaus vildamasis, kad dumbliai suteiks jėgų. Gėrė drungną skystį, žiūrėdamas, kaip tėkmė nuskalauja jo batų įspaudą smulkiame smėlyje.

Prisisėmęs gertuvę Džimas užkopė prie savo dėžutės. Jam iš dešinės buvo D korpuse gyvenusio „Shell“ bendrovės inžinieriaus žmona. Ji be jėgų gulėjo aukštoje žolėje, žolių stiebai jau skverbėsi per jos sudilusią medvilninę suknelę. Moters vyras sėdėjo šalia, mirkė pirštus gertuvėje ir žaliu vandeniu drėkino didelius išgedusius jos dantis.

Džimui iš kairės gulėjo ponia Filips. Džimas suirzo, kad pamačiusi jį geriantį pakrantėje ji nusprendė pailsėti šalia jo. Be abejonės, skirs jam kokį nors darbelį ir zys dėl lotynų namų darbų. Net išėjęs iš Longhua Džimas jautėsi vis dar įkalintas stovykloje. Visi, kuriems kada nors padėjo, toliau laikėsi jo įsikibę. Jis jau įsivaizdavo, kaip iš ginkluotos džonkos bokštelio išnirs Beisis ir sušuks: „Darbai darbeliai, Džimai..."

Tačiau, regis, ponia Filips darbų jam skirti neketina. Žygis iš Longhua ją visiškai nukamavo. Ji gulėjo ryškioje žolėje su vytelių lagaminu – tai buvo visa, kas liko po atokiose Kinijos vietovėse praleistų dešimtmečių. Jos veidas dabar atrodė kaip blyškiausias perlas, lyg paskendusią ją būtų ištraukę iš vandens į šį ramų krantą. Moters akys buvo įsmeigtos į tolimą tašką danguje. Džimas palietė skruostą žiūrėdamas, ar ji nemirusi.

– Ponia Filips, atnešiau jums vandens.

Ji nusišypsojo jam ir gurkštelėjo, jos mažyčiai kumšteliai laikė įsitvėrę lagamino lyg pora baltųjų pelių.

– Ačiū, Džimai. Ar tu labai alkanas?

– Ryte buvau alkanas, – Džimas bandė sugalvoti kokį juoką, kuris pralinksmintų ponią Filips. – Po šio žygio man trūksta oro, ne maisto.

– Taip, Džimai... – ponia Filips atidarė savo lagaminą. Pagraibė viduje ir ištraukė bulvytę. – Štai. Nepamiršk melstis už mus visus.

– O, žinoma! – Džimas kuo skubiau kibo į bulvę, kad ji nespėtų apsigalvoti. – Aš grąžinsiu jums, kai nueisime į Nantao. Mūsų visi daviniai ten.

– Tu man jau grąžinai, Džimai. Daug kartų, – ponia Filips vėl įsižiūrėjo į tą tašką danguje. – Ar suvalgei bulvytę?

– Ji buvo labai skani, – suvalgęs bulvę Džimas pastebėjo, kad senosios moters akys krustelėjo. – Ponia Filips, ar jūs ieškote Dievo?

– Taip, Džimai.

– Kaip manot... – Džimą sujaudino ponios Filips poelgis. Jis norėjo atsilyginti už dosnumą bent jau kukliu teologiniu pokalbiu. Pasekė pagyvenusios moters žvilgsnio kampą. – Ar jūs sakote, kad Dievas yra tiesiai virš mūsų?

– Žinoma, Džimai.

– Virš 31-osios lygiagretės? Ponia Filips, o gal Dievas būtų virš magnetinio poliaus? Gal reikia žiūrėti į žemę, po Šanchajumi... – apdujęs nuo parūgusios bulvės Džimas kikeno pagalvojęs, kad dievybė įstrigusi žemės viduriuose po Šanchajumi, galbūt „Sincere Company“ parduotuvės rūsyje.

Ponia Filips paėmė jo ranką, bandė nuraminti. Vis dar žiūrėdama į dangų nusprendė:

– Iš Nantao jie perkels mus giliau...

– Ne, mūsų daviniai... – Džimas kryptelėjo japonų sargybinių pusėn.

Trejetas sunkvežimių pervažiavo per tiltą, ir jis pamatė gydytoją Ransomą tarp ligonių su mažu vaiku glėbyje. Vaiko verksmas aidėjo plieskiančioje saulėje. Šimtai kalinių sėdėjo karštligiškoje šviesoje tarsi figūros šiurpiuose kiniškuose filmų reklaminiuose plakatuose. Japonai tupėjo prie savo sunkvežimių ir išsitraukę iš kuprinių valgė ryžių makaronus. Jie net neketino dalytis maistu su tilto sargybiniais.

Į šalies gilumą?.. Nantao yra prieplaukų, bet kodėl japonai norėtų perkelti juos iš Šanchajaus? Džimas žiūrėjo į ponią Vinsent, braidančią prie kranto per penkiasdešimt jardų. Susiradusi tinkamą vietą ji prisisėmė gertuvę vyrui ir vaikui. Gydytojas Ransomas iš stovinčių netoli sunkvežimių vyrų sudarė grandinę, jie perdavinėjo kibirus vandens ligoniams.

Suglumęs dėl visų šių pastangų Džimas purtė galvą. Veikiausiai japonai kelia juos į šalies gilumą, kad ten nepastebėti amerikiečių lakūnų nužudytų. Jis klausėsi, kaip „Shell“ darbuotojo žmona verkia

aukštoje žolėje. Saulė įelektrino orą virš kanalo, stipraus alkio aura gėlė akių raineles, priminė sprogusio „mustango“ paskleistą aureolę. Degantis amerikiečių piloto kūnas priartino mirusiųjų žemę. Jiems visiems būtų geriausia, kad gyvenimas baigtųsi, – toji pabaiga pažadėta jau tada, kai „Idzumo“ paskandino kanonierę „Petrel“, o britai be kovos pasidavė Singapūre.

O gal jie jau mirę? Džimas išsitiesė ant nugaros ir bandė suskaičiuoti šviesos krislelius. Ši paprasta tiesa žinoma kiekvienam kinui nuo pat gimimo. Kai internuotieji britai ją perpras, nebebijos kelionės į mirties vietą...

– Ponia Filips... Aš galvojau apie karą, – Džimas apsivertė ant žolės. Jis būtų paaiškinęs poniai Filips, kad ji mirusi, bet misionierė užmigo. Džimas tyrinėjo jos blyškias akis, sulūžusią dantų plokštelę pražiotoj burnoj. – Ponia Filips, daugiau nebesirūpinkite...

Dulkes perskrodė žibintų šviesa. Keliu dardėjo žandarmerijos štabo automobilis. Japonų kareiviai nužirgliojo upės šlaitu mosuodami šautuvais ir ragindami kalinius keltis. Sunkvežimiai kolonos gale paleido variklius. Vyrai ir moterys kopė šlaitu nešini lagaminais ir vaikais. Kiti tysojo sutryptoje žolėje, nebenorėdami palikti šio ramaus kanalo.

Džimas gulėjo ant šono, pasikišęs ranką po galva. Po ponios Filips bulvės jis apsnūdo, bombardavimo griaustiniai, britų žmonų balsai aidėjo taip toli. Jis žvelgė į žolės stiebelius, bandydamas išsiaiškinti, kokiu greičiu jie auga – vieną aštuntąją colio kasdien, o gal vieną milijoninę mylios per valandą?..

Tada pastebėjo žolėje greta stovintį japonų kareivį. Visi, išskyrus kokį šimtą kalinių, jau užlipo ir išsirikiavo procesijoj už štabo automobilio. Aplinkui Džimą keletas žmonių gulėjo visiškai ramiai. Ponia Filips gniaužė vytelių lagaminą, o moteris iš D korpuso suunkštė, kai vyras spustelėjo rankomis jai pečius. Šeriai prie japonų kareivio lūpų buvo apkibę ryžiais. Jam vertinant Džimo

būklę jie krutėjo kaip utėlės. Šią išraišką Džimas jau buvo matęs seniau, sulaikymo centre Šanchajuje, bet dabar nebesijaudino. Jis liks čia, šalia neskubraus vandens ir padės poniai Filips ieškoti Dievo.

– Eime, Džimai! Mes tavęs laukiam!

Išsekusi figūra atšlepsėjo šlaitu. Ponas Makstedas nusišypsojo ir nusilenkė japonų kareiviui, tarsi džiaugdamasis jį pažinęs. Paskui suklupo ant žolės ir truktelėjo Džimą už peties.

– Geras berniukas, Džimai. Mes jau judame į Nantao.

– Jie gabens mus į šalies gilumą, pone Makstedai. Gal aš pasiliksiu čia su ponia Filips.

– Aš manau, kad ponia Filips nori pailsėti. Mūsų daviniai Nantao. Mums reikia tavęs, kad visus vestumei, – pasikaišęs šortus ponas Makstedas vėl nusilenkė japonų kareiviui ir padėjo Džimui atsistoti.

Kolona klumpsėjo priekin paskui štabo automobilį. Džimas atsigręžė į tą šimtą šlaite pasilikusių kalinių. Kareivis stypsojo laižydamasis ryžių grūdelius nuo smakro, o ponia Filips gulėjo prie jo kojų geltonoje žolėje, šalia moters iš D korpuso ir jos klūpančio vyro. Kiti kareiviai, ant pečių užsimetę šautuvus, ėjo palei krantą, žengė tarp besiilsinčių kalinių. Ar jie vėliau padės poniai Filips ir kitiems pasiekti Nantao?

Džimas tuo abejojo. Išstūmęs iš minčių ponią Filips, jis spaudė medinę dėžutę ir statė kojas į priekyje šlubuojančio vyro pėdas dulkėse. Ponas Makstedas jau vėl atsiliko. Trumpas poilsis krantinėje visus išvargino. Per pusę mylios nuo tilto prie išdegusio amunicijos sunkvežimio kevalo Nantao kelias suko stačiu kampu per pylimą tarp dviejų užliejamųjų laukų. Procesija sustojo. Stebimi japonų, kurie nesistengė jų skubinti, suglebę kaliniai abejingai laukė saulėje. Džimas klausėsi pavargusio alsavimo. Tada vėl sučiužėjo klumpės ir procesija pajudėjo priekin.

Jis atsigręžė pažiūrėti į amunicijos sunkvežimį. Ir apstulbo išvydęs šimtus lagaminų ant tuščio kelio. Per daug nusikamavę neštis savo turtus kaliniai metė juos netardami nė žodžio. Lagaminai, pinti krepšiai, teniso raketės, kriketo lazdos, Pjero kostiumai kėpsojo saulėje, tarsi juos būtų išmėtęs staiga į dangų išgaravęs atostogautojų būrelis.

Stipriai prisispaudęs dėžutę Džimas paspartino žingsnį. Po tiekos metų be jokio daiktelio jis neketino dabar visa prarasti. Jis galvojo apie ponią Filips, apie jų pokalbį prie saulėto kanalo, daug malonesnėje aplinkoje negu stovyklos kapinės, kur jis dažnai ją kvosdavo gyvenimo ir mirties klausimais. Ponia Filips taip mielai atidavė jam savo paskutinę bulvę. Jis prisiminė, kaip pusiausnūda buvo pamanęs, kad mirė. Bet jis nemirė. Treptelėjo į dulkes ir pats nustebo dėl savo silpnumo. Mirtis perlo baltumo oda mažne sugundė jį saldžia bulvyte.

TRISDEŠIMTAS SKYRIUS
Olimpinis stadionas

Visą popietę jie judėjo šiaurės kryptimi per Huangpu upės slėnį, per užliejamuosius laukus skaidančių upelių ir kanalų labirintą. Longhua aerodromas liko už jų, o prancūzų koncesijos daugiabučiai dunksojo rugpjūčio saulėje kaip reklaminiai skydai. Upė buvo per kelis šimtus jardų į dešinę, jos rudame vandenyje stirksojo patrulinių laivų liekanos, seklumose kėpsojo motorinės džonkos.

Nantao prieigose abi kelio pusės buvo suniokotos amerikiečių bombų. Užliejamuosiuose laukuose žiojėjo duobės lyg apskriti baseinai, juose plūduriavo vandeninių buivolų griaučiai. Praėjo „mustangų“ ir „žaibų“ užkluptos vilkstinės likučius. Kariniai sunkvežimiai ir štabo automobiliai stovėjo po medžiais, tarsi būtų

išnarstyti lauko dirbtuvėse. Aplinkui mašinas išsvaidyti ratai, durys, ašys, sparnai ir kėbulo skydai nuplėšti patrankų ugnies.

Kaliniams sustojus nusilengvinti, nuo krauju apgargėjusių priekinių stiklų pakilo spiečiai musių. Per keletą žingsnių už jo ponas Makstedas atsiliko nuo procesijos, atsisėdo ant amunicijos furgono pakojos. Tebelaikydamas savo dėžutę Džimas nuėjo prie jo.

– Mes jau beveik vietoje, pone Makstedai. Užuodžiu dokus.

– Nesirūpink, Džimai. Aš viską matau.

– Mūsų daviniai...

Ponas Makstedas suėmė Džimo riešą. Nualintas maliarijos ir beduonės jo kūnas mažne susiliejo su suniokotu automobiliu, ant kurio jis atsisėdo. Ratais traiškydami stiklą ant kelio pro šalį pralingavo trejetas sunkvežimių. Ligoninės pacientai tysojo vienas ant kito kaip susukti kilimai. Gydytojas Ransomas stovėjo paskutiniame sunkvežimyje nugara į vairuotojo kabiną, jo kojų nesimatė tarp suguldytų kūnų.

– Makstedai!.. Eime, Džimai! Mesk dėžę!

– Karas baigėsi, gydytojau!

Džimas žiūrėjo į trisdešimtį japonų kareivių procesijos pabaigoje. Šautuvus užsimetę ant pečių jie žengė neskubriai, lyg susimąstę. Džimui jie buvo panašūs į tėčio draugus, grįžtančius iš medžioklės Hangdžou prieš karą. Sunkvežimiai pakėlė debesis baltų dulkių, jos paslėpė gydytoją. Pirmieji kareiviai, dideli vyrai nudelbtomis akimis, aplenkė Džimą. Šnervės jiems virpėjo nuo šlapimo smarvės. Jų uniformos ir ekipuotės diržai buvo apnešti plonyčiu dulkių sluoksniu, priminė Džimui Longhua aerodromo kilimo taką.

– Gerai, Džimai... – Makstedas pakilo, o Džimas aiškiai pajuto ekskrementų kvapą nuo jo šortų. – Teks vesti tave į Nantao.

Įsikibęs Džimo peties jis pūtavo priekin, klumpėmis traiškydamas stiklo šukes. Nepajėgdami pralenkti sunkvežimių, jie mynė dulkių debesyse su keliais kitais atsilikėliais kolonos uodegoje. Daugelis kalinių palūžę sėdėjo su vaikais ant subombarduotų štabo

automobilių pakojų – tarsi čigonai, ketinantys įsikurti šiuose išardytuose automobiliuose. Tačiau Džimas pažvelgė į dulkių miltus, nugulusius jo kojas ir batus tarsi talku, duobkasio prieš perlaidojant barstomo ant kino skeleto, – ir suprato, kad metas judėti priekin.

Iki pavakario dulkių sluoksnis ant Džimo kojų ir rankų ėmė švytėti. Saulė leidosi į Šanchajaus kalvas, užlieti laukai tapo vandens šachmatų lenta apšviestais kvadratėliais, karo stalu, ant kurio išdėlioti sudužę orlaiviai ir palikti tankai. Apšviesti saulėlydžio, kaliniai stovėjo ant pylimo geležinkelio linijos, vedančios į Nantao sandėlius, tarsi filmo statistai, akinami studijos prožektorių. Aplinkui juos upeliuose ir įlankose tyvuliavo šafraninis vanduo – kvepalų fabriko vamzdyną užkimšo kvapiuose vandenyse paskendusių mulų ir buivolų maita.

Sunkvežimiai kratėsi pirmyn per medinius pabėgius. Balansuodamas ant plieninio bėgio Džimas per sutemas bandė įžiūrėti mūrinius sandėlius šalia prieplaukos. Betoniniu molu per upę galėjai pasiekti apirusį švyturį. Pro žiūronus japonų kareivių grupelė tyrinėjo rūkstantį plieninį anglių laivo korpusą – amerikiečių bombonešių pamuštas laivas užplaukė ant smėlio seklumos vidupyje. Nuo sprogimo apanglėjęs tiltelis buvo toks pat juodas kaip stiebai ir anglių triumai.

Per mylią pasroviui nuo anglininko buvo Nantao jūrų aviacijos bazė ir laidotuvių molai, kur Džimas buvo radęs priebėgą pas Beisį. Džimas svarstė, ar stiuardas sugrįžo į savo senąją slėptuvę. Kaliniai traukė geležinkelio pylimu iki grįstos pakrantės, Džimas padėjo eiti ponui Makstedui tarp bėgių. Į vakarus nuo prieplaukų, seklios įlankos vandenyse gulėjo išdegęs B-29 kiautas, jo uodega su eskadrilės ženklais kilo į sutemas kaip sidabrinis reklaminis stendas.

Įsižiūrėjęs į tą didžiulį pamuštą lėktuvą Džimas atsisėdo šalia pono Makstedo tarp daugybės prieblandoje susispietusių kūnų. Alkis

jį marino. Čiulpė krumplius, tenkinosi ir savo pūlių skoniu, pešė ir kramtė rūgščią žolę nuo šlaito. Japonų kapralas lydėjo gydytoją Ransomą ir ponią Pirs dokų pusėn. Iš toli atrodžiusios sveikos prieplaukos prekėms iškrauti ir sandėliai buvo subombarduoti mažne iki griuvėsių. Kylantis vanduo sūpavo surūdijusius dviejų ant seklumos prie molo užplukdytų torpedinių katerių kiautus ir blaškė japonų kareivių lavonus nendrėse per penkiasdešimt jardų nuo tos vietos, kur tupėjo Džimas. Niekieno nesulaikyti keli britų kaliniai nuėjo prie vandens ir atsigėrė. Nusikamavusi motina laikė besituštinantį vaiką kaip kinės – žemiau kelių, paskui atsitūpusi pati išsituštino. Kitos padarė tą patį. Kai Džimas nuėjo gerti prie vandens, vakaro oras dvokė nuo besituštinančių moterų.

Džimas stovėjo prie upės pasidėjęs ant žemės medinę dėžutę. Pakilęs vanduo nuskalavo jo dulkėtus batus. Gertuvėje vanduo blizgėjo nuo alyvos, išplautos iš Šanchajaus uoste nuskendusių krovininių laivų. Huangpu paviršiuje viena ant kitos klojėjo keletas plėvių, tarsi šioje upėje būtų stengiamasi išnaikinti gyvybės likučius.

Jis atsargiai atsigėrė, paskui žiūrėjo, kaip vanduo pliuškena į jo dėžutę. Džimas atsinešė ją visą kelią iš Longhua, nepaleido tų kelių daiktų, kuriuos taip sunkiai susirinko. Bandė išlaikyti karą, o drauge ir tą saugumą, kurį patyrė stovykloje. Dabar metas atsikratyti Longhua ir tiesiai žvelgti į dabartį, kad ir kokią netikrą – ši vienintelė taisyklė palaikė jį visus karo metus.

Pastūmė dėžutę į riebų vandenį. Paskutinėmis prieblandos minutėmis mirusi upė atgijo vaivorykštės spalvomis. Kai dėžutė nuplūduriavo šalin kaip kinų vaiko karstelis, alyvos ratilai nuskubėjo jos apkabinti, paskleisdami po upę šviesos virpesius.

Džimas perlipo per besiilsinčius kalinius ir atsisėdo šalia pono Makstedo. Padavė jam gertuvę vandens ir išsikratė smėlį iš batų.

– Laikaisi, Džimai?

– Karas turi baigtis, pone Makstedai.

– Baigsis, Džimai, – Makstedas trumpam atgijo. – Šiąnakt mes grįžtame į Šanchajų.

– Į Šanchajų?.. – Džimas nebuvo tikras, ar ponas Makstedas nekliedi, gal sapnuoja Šanchajų kaip stovyklos ligoninėje mirštantys kaliniai, kurie vapėdavo apie Angliją. – Argi mūsų negabens į šalies gilumą?

– Dabar tai jau ne... – ponas Makstedas parodė pirštu per tamsą į degantį prie molo anglininką.

Džimas žiūrėjo į dūmus, kurie kilo nuo anglininko tiltelio ir antstato, degė viskas, išskyrus kaminą. Ugnis apėmė mašinų skyrių, laivagalis žioravo kaip anglys pakuroje. Tai laivas, kuris būtų nugabenęs juos į Kinijos gilumą, į žudymo vietas už Sužou. Nors ir palengvėjo, Džimas jautėsi nusivylęs.

– O kaipgi mūsų daviniai, pone Makstedai?

– Jie laukia mūsų Šanchajuje. Visai kaip senais laikais, Džimai.

Ponas Makstedas susmuko ant žemės tarp išsekusių kalinių. Ką tik paskutinį kartą sėdėjo kaip įstengė tiesiai ir bandė įtikinti Džimą, kad viskas gerai, kad sėkmė ir nežinomo amerikiečių bombų mėtytojo meistriškumas, išgelbėjęs juos nuo išplukdymo anglių laivu, ir toliau bus jų palydovai.

– Pone Makstedai, ar norite, kad karas baigtųsi? Jis netrukus turi baigtis.

– Jis jau beveik baigėsi. Galvok apie savo mamą su tėčiu, Džimai. Karas baigėsi.

– Bet, pone Makstedai, kada gi prasidės kitas?..

Japonų kareiviai ėjo palei geležinkelį, paskui juos gydytojas Ransomas ir ponia Pirs. Kapralai šūkalojo vienas kitam, jų balsai dundėjo bėgiais. Ėmė krapnoti, prie sunkvežimių laukiantys kareiviai užsisiautė apsiaustus. Nuo įkaitusių bėgių kilo garas. Globdami mažus vaikus kaliniai pakilo nuo žemės. Tamsoje girdėjosi murmesys, žmonos graibstė vyrų rankas.

– Digbi... Digbi...

– Skoti...

– Džeikai...

– Banti...

Moteris su miegančiu ant peties vaiku pagriebė Džimo ranką, bet jis pastūmė ją ir bandė prilaikyti poną Makstedą. Nuo tamsos ir lipnaus upės vandens jie abu apsvaigo ir vis taikėsi pargriūti ant bėgių. Vedami trijų sunkvežimių kaliniai nuėjo nuo pylimo ir susirinko prieplaukoje šalia sugriautų sandėlių. Šimtas kalinių liko vietoje, jie nebepajėgė eiti toliau, susitaikė su bet kokia jiems japonų skirta ateitimi. Jie sėdėjo lietuje geležinkelio pylimo papėdėje, stebimi kareivių plevėsuojančiais apsiaustais. Kai kolona pajudėjo, Džimas suvokė, kad ketvirtis tą rytą išėjusių iš Longhua žmonių atsiliko. Dar prieš jiems įeinant pro dokų vartus, keletas kalinių apsisukę grįžo. Pagyvenęs škotas iš E korpuso, Šanchajaus energijos bendrovės apskaitininkas pensininkas, su kuriuo Džimas dažnai žaisdavo šachmatais, staiga pasitraukė iš kolonos. Tarsi pamiršęs, kur buvo visus šiuos karo metus, jis perėjo grįstą kiemą, paskui numaklino per lietų geležinkelio pylimo pusėn.

Valandą ėję per tamsą jie pasiekė futbolo stadioną vakariniame Nantao pakraštyje. Ši betono arena buvo pastatyta poniai Čiang Kaišek nurodžius, viliantis, kad 1940-aisiais Kinijoje galėtų vykti olimpinės žaidynės. Po įsiveržimo 1937-aisiais japonų perimtas stadionas tapo karo zonos į pietus nuo Šanchajaus štabu.

Kalinių kolona perėjo tylią automobilių aikštelę. Daugybė bombų išrausė degutbetonio dangą, bet balti žymėjimai dar švytėjo tamsoje. Tvarkingomis eilėmis stovėjo sumaitotos karinės mašinos: šrapnelių sudraskyti sunkvežimiai ir degalų vagonai, tankai nudilusiomis vikšrinėmis važiuoklėmis ir šarvuoti vikšraračiai, kiekvienas traukęs porą artilerijos pabūklų. Džimas spoksojo į

raupsuotą stadiono fasadą. Bombų skeveldros išdaužė baltą tinką, atidengė Gomindano partijos galią skelbiančius kinų rašmenis – grėslius šūkius, pakibusius tamsoje kaip reklamos virš kiniškų kino teatrų prieškario Šanchajuje.

Jie įėjo į betoninį tunelį, vedantį į tamsią areną. Amfiteatras priminė Džimui Šanchajaus sulaikymo centrą, tik visus jo pavojus karas padaugino šimtą kartų. Japonų kareiviai sustojo palei bėgimo taką. Nuo jų aplytų apsiaustų varvėjo, blizgėjo durtuvai ir šautuvų buožės. Pirmieji atėję kaliniai jau sėdėjo ant šlapios žolės. Ponas Makstedas smuko ant žemės Džimui po kojų lyg iškinkytas. Džimas pritūpė šalia, bandė vaikyti uodus, atsekusius juos į stadioną.

Trejetas sunkvežimių išniro iš tunelio ir sustojo ant šlako keliuko. Gydytojas Ransomas perlipo ligonius ir nusileido per galinį bortą. Iš antro sunkvežimio kabinos išlipo ponia Pirs, sūnus ir vyras liko prie vairuotojo. Per lietų Džimas girdėjo, kaip gydytojas ginčijasi su japonais. Pasislėpęs po savo apsiaustu vyresnysis žandarmerijos seržantas stebėjo jį be jokios išraiškos, paskui užsirūkęs nužirgliojo prie tribūnos ir atsisėdo priekinėje eilėje, tarsi ketindamas naktį žiūrėti akrobatų pasirodymą.

Džimas apsidžiaugė, kai ponia Pirs sugrįžo į sunkvežimio kabiną. Nepatenkintas gydytojo balsas ir jo intonacijos, nesyk girdėtos priekaištaujant dėl žaidimų ligoninės kapinėse, visai netiko Nantao stadione. Tūkstantis du šimtai kalinių suėję į stadioną tuoj pat visiškai nutilo. Stebint sargybiniams tribūnose, visi sutūpė ant žolės. Gydytojas Ransomas sukosi tarp moterų ir vaikų, vis dar bandydamas atlikti įprastas Longhua pareigas. Galiausiai, Džimas matė, palydėtas nedraugiško vyrų grupelės šūksnio jis suklupo tamsoje.

Stadioną merkė lietus. Išsitiesęs ant nugaros, Džimas leido jam tekėti per veidą, šildyti vėsius skruostus. Net ir lietuje ant kalinių

tūpė tūkstančiai musių. Džimas braukė jas nuo pono Makstedo burnos, bandė nuplauti jo veidą lietaus lašais, bet jos siautė jam ant lūpų, knebinėjo dantenas.

Džimas matė, kad ponas Makstedas kvėpuoja labai negiliai. Svarstė, kaip galėtų jam pagelbėti, gailėjosi išmetęs savo dėžutę. Įstumti ją į upę buvo jausmingas, bet beprasmis gestas, pirmasis jo suaugusio veiksmas. Gal būtų išsikeitęs savo daiktus, gavęs ponui Makstedui bent kiek maisto. Japonų buvo ir katalikų, dalyvaudavo mišiose lotynų kalba. Gal kuriam nors iš šių lietuje sumirkusių karių būtų pasirodę vertingi Kenedžio *Lotynų kalbos pradmenys*, o dar Džimas būtų pažadėjęs duoti pamokų...

Bet ponas Makstedas ramiai miegojo. Iš musių nutūptos burnos iškvepiamas oras buvo šėmas, kaip ir greta gulinčių kalinių. Po valandos, jau lietui paliovus, lyg musoninis amalas stadioną apšvietė amerikiečių antskrydis. Dar vaikas saugiame namų Amhersto prospekte miegamajame Džimas žiūrėdavo, kaip šviesos dryksniai staiga išplėšia žiurkes teniso aikštelės viduryje arba ant baseino pakraščio. Vera sakydavo, kad tai Dievas fotografuoja Šanchajaus piktadarybes. Nuo begarsio naktinio antskrydžio švytėjimo kažkur tarp japonų laivyno bazių ties Jangdzės žiotimis blizgėjo drėgnos Džimo rankos ir kojos, jis vėl prisiminė tas smulkias dulkeles, kurias pirmą kartą pamatė padėdamas statyti kilimo taką Longhua aerodrome. Suprato, kad jis ir miega, ir būdrauja, sapnuoja karą, ir karas jį sapnuoja.

Džimas atrėmė galvą į pono Makstedo krūtinę. Mikliai švysčiojantys antskrydžio žaibai audė stadioną, aptaisydami miegančius kalinius savo drobulėmis. Galbūt jie visi dalyvaus tiesiant milžinišką kilimo taką? Jo galvoje amerikiečių lėktuvų garsas budino galingas mirties nuojautas. Asmenuodamas lotyniškus veiksmažodžius – Džimui tai buvo arčiausiai maldos, – jis užmigo šalia pono Makstedo ir sapnavo lėktuvų kilimo takus.

TRISDEŠIMT PIRMAS SKYRIUS
Saulės imperija

Stadioną užliejo drėgna ryto saulė, jos spinduliai žaidė bėgimo takų balose, amerikietiškų automobilių, sustatytų už futbolo vartų šiauriniame aikštės gale, chromuotuose radiatoriuose. Pasirėmęs į pono Makstedo petį Džimas apžvelgė šimtus ant šiltos žolės gulinčių vyrų ir moterų. Keletas kalinių tupėjo ant žemės, saulės nugairinti, tačiau bekraujai jų veidai atrodė kaip kadais dažyta išblukusi oda. Jie spoksojo į automobilius, gandindamiesi jų ryškių grotelių, žvelgė baukščiomis Hangdžou valstiečių akimis, kai šie nuo ryžių laukų pakeldavo galvas į tėvų pakardą.

Džimas nubraukė muses ponui Makstedui nuo burnos ir akių. Architektas gulėjo nejudėdamas, balti jo šonkauliai atsižioję aplink širdį, bet Džimas dar girdėjo menką jo kvėpavimą.

– Jums jau geriau, pone Makstedai... Atnešiu vandens.

Džimas šnairavo į automobilių eiles. Sekino net menkiausia pastanga sutelkti žvilgsnį. Jis stengėsi iškelti galvą, tačiau juto svyrant žemę, tarsi jį ir šimtus kalinių tuoj nustums nuo stadiono krašto.

Ponas Makstedas pakreipęs galvą vypsojo į Džimą, rodantį automobilius. Jų buvo per penkiasdešimt – biuikai, keli „Lincoln Zephyr“ limuzinai, gretimai du balti kadilakai. Ar dabar, pasibaigus karui, jie atriedėjo pasiimti savo savininkų britų? Džimas paplekšnojo per pono Makstedo skruostus, paskui sukišo rankas į ertmę po šonkauliais ir bandė masažuoti širdį. Būtų gaila, jei ponas Makstedas mirtų kaip tik dabar, kai jo studebekeris atvyko pargabenti šeimininko į Šanchajaus naktinius klubus.

Japonų kareiviai sėdėjo ant betoninių suolelių ties tuneliu, gurkšnojo arbatą prie anglių krosnelės. Jos dūmai vinguriavo tarp ligoninės sunkvežimių. Du jauni kariai padavinėjo kibirus vandens nusikamavusiam gydytojui Ransomui, tačiau futbolo aikštę užėmę

Longhua kaliniai saugumo dalinį domino ne labiau negu per vakarykštį žygį.

Drebančiomis kojomis Džimas pakilo ir peršukavo sustatytas mašinas, ieškodamas tėvų pakardo. O kur vairuotojai? Jie turėtų laukti prie automobilių, kaip visada užmiesčio klube. Saulę aptemdė lietaus debesėlis, stadioną apgaubė blanki šviesa. Pažiūrėjęs į aprūdijusį chromą Džimas suprato, kad šie automobiliai stovi čia jau metų metus. Žiemos apnašomis apaugusiais priekiniais stiklais, subliuškusiomis padangomis automobiliai buvo dalis japonų grobio, suplėšto iš sąjungininkių valstybių piliečių.

Džimas žvalgė šiaurines ir vakarines tribūnas. Pakopomis kylančių betoninių eilių sėdynės buvo išimtos, ir tribūnos dalys pritaikytos atviram sandėliui. Daugybė juodmedžio spintelių, raudonmedžio stalų dar sveika furnitūra, šimtai valgomojo kėdžių riogsojo krūvoje lyg baldų sandėlio palėpėje. Lovos ir spintos, šaldytuvai, kondicionieriai, sukrauti vienas ant kito, kilo šlaitu į dangų. Milžiniška prezidento ložė, iš kurios ponia Čiang ir Didysis vadas galbūt sveikino pasaulio atletus, buvo užgriozdinta ruletės ratais, kokteilių barais bei įvairiausiomis paauksuotomis gipsinėmis nimfomis, iškėlusiomis virš galvų neskoningas lempas. Turkiškų ir persiškų kilimų ritiniai, greitosiomis apsukti brezentu, permirkę ir varvantys tysojo ant betono laiptų kaip surūdijusių vamzdžių krūva.

Džimui šie apšiurę iš Šanchajaus namų ir naktinių klubų suplėšti trofėjai blizgėjo lyg naujutėlės vitrinos prekės, tarsi ištisi baldų skyrių aukštai, po kuriuos jis kadaise klajojo su mama „Sincere Company“ parduotuvėje. Negalėjo atplėšti akių nuo tribūnų, beveik tikėjosi pasirodant mamą šilko suknele, brūkštelint pirštinėta ranka per šias juodo lako terasas.

Jis atsisėdo, prisidengė nuo blizgesio akis. Nykščiu ir smiliumi masažavo pono Makstedo skruostus, gnaibė lūpas ir krapštė burnoje įklimpusias muses. Aplinkui ant šlapios žolės gulėjo Longhua

kaliniai neatplėšdami akių nuo savo buvusios nuosavybės parodos – miražo, vis labiau ryškėjančio kylančioje rugpjūčio saulėje.

Tačiau miražas netruko išsisklaidyti. Džimas nusibraukė rankas į pono Makstedo šortus. Japonai dažnai naudodavo stadioną kaip tranzitinę stovyklą, sutrypta jo žolė buvo prikreikta riebaluotų skudurų, nedidelių laužaviečių pelenų, brezento draiskanų, medinių dėžių. Buvo čia ir žmonių palaikų, kraujo ir ekskrementų, ant kurių puotavo tūkstančiai musių.

Garsiai užbirbė ligoninės sunkvežimio variklis. Japonų kareiviai nulipo nuo tribūnų ir rikiavosi žygiui. Veidus užsidengę medvilnės kaukėmis sargybiniai poromis užlipo per galinius bortus. Padedamas trejeto kalinių anglų gydytojas Ransomas iškėlė mirusiuosius ir tuos, kurie buvo per silpni tęsti dienos kelionę. Iškelti iš sunkvežimio jie gulėjo žolę suraižiusiose provėžose, tarsi bandydami susisupti minkšta žeme.

Džimas atsitūpė prie pono Makstedo, ėmė spūsčioti jo diafragmą kaip dumples. Jis buvo matęs, kaip gydytojas Ransomas prikelia mirusius ligonius, o ponui Makstedui labai svarbu atgauti bent kiek jėgų, kad galėtų žygiuoti su visais. Aplinkui juos gulėję kaliniai sėdosi, keletas vyrų stovėjo šalia susispietusių žmonų su vaikais. Keli vyresnio amžiaus keliauninkai naktį pasimirė – per dešimtį pėdų išblukusia medvilnine suknele, įsmeigusi akis į dangų gulėjo ledi Braknel vaidinusi ponia Ventvort. Kitų kūnai prispaudė minkštą žolę ir gulėjo susitelkusiose balutėse.

Džimui net ranką paskaudo bepumpuojant. Jis tikėjosi, kad gydytojas Ransomas nušoks nuo sunkvežimio ir pasirūpins ponu Makstedu. Tačiau trys sunkvežimiai jau riedėjo iš stadiono. Gydytojas Ransomas palenkė raudonplaukę galvą įvažiuojant į tunelį. Džimui kilo pagunda bėgti įkandin, bet jau buvo nusprendęs likti su ponu Makstedu. Jis patyrė, kad jeigu turi kuo rūpintis, tai tas pats, kas sulaukti kitų rūpesčio. Džimas klausėsi, kaip

sunkvežimiai kirto automobilių aikštelę, jų pavarų dėžės gaikščiojo didinant greitį. Pagaliau Longhua stovykla išardoma. Šalia tunelio susidarė žygio grupuotė. Apie trejetą šimtų britų kalinių, jaunesni vyrai su žmonomis ir su vaikais susirikiavo ant bėgimo tako, juos tikrino žandarmerijos seržantas. Greta futbolo aikštėje liko per daug išsekę, nepajėgiantys atsistoti ar atsisėsti kaliniai. Jie gulėjo ant žolės kaip mūšio aukos. Japonų kareiviai žirgliojo tarp kalinių tartum ieškodami pamesto kamuolio, nesidomėdami karo akligatvy įstrigusiais britais.

Po valandos kolona pajudėjo, kaliniai nė neatsigręždami klumpsėjo tuneliu. Jiems įkandin žengė šeši kareiviai, kiti toliau atsipalaidavę saugojo juodmedžio spinteles ir šaldytuvus. Vyresni puskarininkiai lūkuriavo prie tunelio, stebėdami virš galvų skrendančius žvalgybos lėktuvus, nėmaž nesistengdami mobilizuoti kalinių stadione. Tačiau praėjus penkiolikai minučių ėmė rinktis antra grupė, ir japonai priėjo jų patikrinti.

Džimas brūkštelėjo per drėgną žolę ir sukišo pirštus ponui Makstedui į burną. Architekto lūpos drebėjo apžiojusios jo krumplius. Tačiau rugpjūčio saulė jau džiovino drėgmę iš žolės. Džimas pastebėjo balą vandens ant šlako takelio. Palaukęs, kol praeis sargybinis, perėjo per žolę ir atsigėrė iš rieškučių. Vanduo nutekėjo gerkle kaip suledėjęs gyvsidabris, tarsi elektros srovė, nuo kurios vos nesustojo širdis. Japonams nespėjus jo nuvaryti, dar pasėmė rieškučiomis ir nunešė vandens ponui Makstedui.

Supylė vandenį Makstedui į burną, nuo jo dantenų šalin spruko musės. Šalia gulėjo kitas pagyvenęs žmogus – majoras Grifinas, išėjęs į pensiją indų armijos karininkas, kuris Longhua stovykloje pasakojo apie Pirmojo pasaulinio karo pėstininkų ginklus. Neturėdamas jėgų atsisėsti jis parodė į Džimo rankas.

Džimas gnaibė pono Makstedo lūpas, lengviau atsiduso, kai šio liežuvis iš skausmo šovė priekin.

– Pone Makstedai, netrukus turėtų pasirodyti mūsų daviniai, – Džimas bandė jį padrąsinti.

– Geras berniukas, Džeimis, laikykis.

– Džimai, – mojo jam majoras Grifinas.

– Ateinu, majore Grifinai... – Džimas perėjo šlako taką ir grįžo su rieškučiomis vandens. Tupėdamas prie majoro ir plekšnodamas jam skruostus pastebėjo, kad per dvidešimtį pėdų ant žolės sėdi ponia Vinsent. Ji paliko vyrą ir sūnų su kaliniais futbolo aikštės vidury. Visiškai nusigalavusi neįstengė toliau eiti, dairėsi į Džimą tuo pačiu beviltišku žvilgsniu, kuriuo apdovanodavo valgantį straubliukus. Nakties lietus išplovė jos medvilninę suknelę ir ji liko pelenų blyškumo kaip anie Longhua aerodrome dirbę kinai. Ponia Vinsent nutiestų keistą kilimo taką, mąstė Džimas.

– Džeimi, – ji pašaukė jį vaikystės vardu, kurį ponas Makstedas nepagalvojęs prikėlė iš prieškarinių atsiminimų. Ji norėjo, kad jis vėl būtų vaikas, kad suktųsi su nesibaigiančiais pavedimais, padėjusiais jam išgyventi Longhua. Semdamas šaltą vandenį nuo tako jis prisiminė, kad ponia Vinsent atsisakė jam padėti ligoje. Bet Džimą visada viliojo žiūrėti, kaip ji valgo. Palaukė, kol ji atsigėrė iš jo rankų.

Atsigėrusiai padėjo atsistoti.

– Ponia Vinsent, karas jau baigėsi.

Susiraukusi ji nustūmė jo rankas, bet Džimui jau buvo vis vien. Jis žiūrėjo, kaip moteris šlitiniuoja tarp sėdinčių kalinių. Džimas atsitūpė prie pono Makstedo, braukė muses jam nuo veido. Dar jautė ponios Vinsent liežuvį ant pirštų.

– Džeimi... – jį vėl kažkas šaukė, tarsi jis būtų kinų kulis, bėginėjantis pagal savo europiečių šeimininkų komandą. Jam taip svaigo galva, kad nebegalėdamas net sėdėti atsigulė prie pono Makstedo. Metas liautis lakstyti kur kas paprašys. Jo rankos sustingo nuo vandens. Karas truko pernelyg ilgai. Sulaikymo centre, Longhua

stovykloje jis darė viską, kad išliktų gyvas, bet dabar dalis jo nori mirti. Jam tai vienintelis būdas užbaigti šį karą.

Džimas apžvelgė šimtus kalinių ant žolės. Norėjo, kad jie visi mirtų savo pūvančių kilimų ir kokteilių spintelių apsuptyje. Patenkintas apžiūrėjo, kad daugelis jau padarė jam šią malonę, ir pyko ant tų kalinių, kurie dar pajėgia eiti ir štai formuoja antrą žygio grupę. Spėjo, kad juos vedžios po apylinkes, kol mirtinai nuvarys, o jis norėjo, kad jie liktų stadione ir mirtų matydami baltuosius kadilakus.

Džimas įnirtingai braukė muses nuo pono Makstedo skruostų. Juokdamasis iš ponios Vinsent jis ėmė siūbuoti ant kelių, kaip darydavo vaikas, niūniuodamas ir monotoniškai daužydamas žemę.

– Džeimi... Džeimi...

Netoliese ant tako patruliavo japonų kareivis. Jis perėjo per žolę ir įsispitrijo į Džimą. Suerzintas triukšmo buvo bespiriąs jam sunkiu auliniu. Bet ūmai stadioną užliejo šviesa, plykstelėjusi pietvakariniame futbolo aikštelės kampe, tarsi kažkur į šiaurės rytus nuo Šanchajaus būtų sprogusi milžiniška amerikiečių bomba. Sargybinis susvyravo, pasikreipęs pažvelgė per petį, o šviesa už jo vis ryškėjo ir stiprėjo. Po kelių akimirkų ji išblėso, bet blankus švytėjimas apgaubė viską stadione – suplėštus baldus tribūnose, automobilius už vartų stulpų, kalinius ant žolės. Jie sėdėjo aukštakrosnės dugne kaitinami antros saulės.

Džimas goksojo į savo baltas rankas ir kelius, į šviesos išgąsdintą japonų kareivį sukritusiu veidu. Abu laukė griausmo, garso, kuris pasigirsdavo po bombos švystelėjimo, bet virš stadiono ir aplinkinių laukų tvylojo nedrumsčiama tyla, tarsi akimirką nusigandusi užsimerkė saulė. Džimas nusišypsojo japonui, trokšdamas pasakyti, kad ši šviesa buvo jo mirties nuojauta, jo mažos sielos, susivienijančios su didesne mirštančio pasaulio siela, reginys.

Šie žaidimai ir haliucinacijos tęsėsi iki vėlyvos popietės, tuomet oro antskrydis virš Hongkou vėl nušvietė stadioną. Džimas gulėjo sapnuodamas ir būdraudamas ir jautė, kaip žemė linguoja po nugara tarsi šokių salės grindys Šanchajaus užmiesčio klube. Šviesos žybsniai šokinėjo iš vieno tribūnos kampo į kitą, pavertė baldus į prožektoriais nušviestą paveikslą, iliustruojantį britų kolonizatorių gyvenimą.

Blėstant dienai prie tunelio susirinko paskutinė žygio grupė. Džimas sėdėjo prie pono Makstedo žiūrėdamas, kaip penkiasdešimt kalinių stoja į koloną. Kur jie eina? Daugelis vos laikosi ant kojų, Džimas abejojo, ar jie nusikas bent iki automobilių aikštelės už stadiono.

Pirmą kartą po to, kai išeita iš Longhua, japonai prarado kantrybę. Nekantraudami nusikratyti paskutinių dar kojas velkančių kalinių kareiviai žengė per futbolo aikštę. Jie pliauškino antausius, kumščiojo nugaras. Kapralas su medvilnine kauke švietė žibintu į mirusiųjų veidus, paskui apversdavo juos ant nugaros.

Už japonų tripinėjo baltmarškinis eurazijietis civilis, kaip geros kelionių agentūros gidas, noriai padedantis tiems, kam liepdavo eiti. Lauko pakraščiuose japonų sargybiniai jau plėšė mirusiųjų kūnus, avė batus, juosė nuo liemens diržus.

– Pone Makstedai... – paskutinę šviesios sąmonės akimirką Džimas atsisėdo supratęs, kad privalo palikti architektą ir žengti į naktį su žygio komanda.

– Dabar man reikia eiti, pone Makstedai. Metas karui baigtis...

Jis bandė atsistoti, bet pajuto Makstedą sugriebus jo riešą.

– Neik su jais... Džimai... lik čia.

Džimas laukė, kada ponas Makstedas numirs. Tačiau šis prispaudė Džimo riešą tarsi bandydamas prirakinti jį prie žemės. Džimas žiūrėjo, kaip žygio komanda nušlepsėjo tunelio link. Nepajėgdamas žengti daugiau nei trejetą žingsnių vyriškis krito ir buvo

paliktas ant tako. Džimas klausėsi artėjančių japonų balsų, kuriuos slopino kaukės, girdėjo, kaip seržantas užspringsta nuo smarvės, nusispjauna.

Vienas kareivis atsiklaupė prie Džimo, po kauke švokšdamas, trūkdamas kvapo. Stiprios rankos apieškojo Džimo krūtinę ir klubus, apčiupinėjo kišenes. Šiurkščiai trūktelėjo nuo kojų batus ir nusviedė ant tako. Džimas gulėjo nė nekrustelėdamas, o degančių naftos saugyklų Hongkou liepsnos šokinėjo tribūnose, apšviesdamos šaldytuvų dureles, baltųjų kadilakų radiatorių groteles ir šviestuvus, kuriuos vyriausiojo vado ložėje laikė gipsinės nimfos.

TREČIA DALIS

TRISDEŠIMT ANTRAS SKYRIUS
Eurazijietis

Stadioną šildė nekaitri saulė. Iš giedro dangaus staiga pabiro kruša – sušalusių garų šuoras pažiro nuo amerikiečių lėktuvo sparnų per trejetą mylių virš Jangdzės upės. Saulės apšviesti kristalėliai krito ant futbolo aikštelės kaip kalėdiniai blizgučiai.

Džimas atsisėdo ir palietė krušos ledokšnius, ant žolės pabirusius baltojo aukso grynuolius. Pono Makstedo kūnas šalia jo buvo aptaisytas šviesų kostiumu, miniatiūrinės vaivorykštės raibuliavo ant peleninio veido. Bet per keletą akimirkų kruša ištirpo ir susigėrė į žemę. Džimas klausėsi, bene išgirs lėktuvą, vildamasis dar vienos krušos kaskados, tačiau dangus iki horizonto tvyrojo dykas. Keletas kalinių stadione atsiklaupę ant žolės čiulpstė ledokšnius, kalbėjosi tarpusavyje virš mirusių savo bendrų kūnų.

Japonai dingo. Puskarininkiai ir žandarmerijos kareiviai susirinko savo įrangą ir per naktį išgaravo. Įsistebeilijęs į išėjimo tunelį Džimas basas stovėjo ant ledinės žolės. Plokščia šviesa krito nuo apleistos automobilių aikštelės sienų. Vienas britų kalinys jau šlubčiojo tuneliu nuavėtomis klumpėmis, įkandin jo žmona apiplyšusia suknele, delnuose paslėpusi veidą.

Džimas laukė, kada šautuvo šūvis parblokš vyriškį prie žmonos kojų, bet pora išėjo į aikštelę ir žvelgė į bombų sumaitotų automobilių eiles. Džimas paliko poną Makstedą ir nužingsniavo bėgimo taku, ketindamas eiti paskui juos, bet paskui apdairiai nusprendė palypėti į tribūną.

Betoniniai laiptai, regis, siekė aukščiau dangaus. Džimas sustojo pailsėti tarp baldų terasų. Atsisėdo prie pietų stalo ant kėdės stačia atkalte ir atsigėrė šilto lietaus vandens nuo poliruoto juodmedžio. Apačioje, futbolo aikštelėje, kokie trisdešimt kalinių kėlėsi tarsi po siautulingo pikniko. Moterys sėdėjo ant žolės, ramiai tvarkėsi

plaukus tarp buvusių draugų kūnų, o keletas vyrų pro dulkėtus sustatytų automobilių langus bandė įžiūrėti prietaisų skydus.

Mirė daugiau nei šimtas kalinių, jie gulėjo išsidraikę po futbolo aikštę, tarsi naktį nukritę iš dangaus. Atsukęs jiems nugarą Džimas per balas užlipo į aukščiausią tribūnos eilę. Palikęs poną Makstedą Džimas dabar jautėsi kaltas dėl jo mirties, o toji kaltė kažkaip siejosi su prarastais batais. Jis spoksojo į šlapius savo kojų pėdsakus ir pats sau priekaištavo nepardavęs batų japonams už saujelę ryžių ar saldžiąją bulvytę. Vadinasi, apsimetęs mirusiu neteko ir pono Makstedo, ir savo batų.

Tačiau mirusieji apsaugojo Džimą ir išgelbėjo jį nuo naktinio žygio. Pratūnojęs tarp jų kūnų tamsos valandas, ir miegodamas, ir būdraudamas jautėsi artimesnis jiems negu gyviesiems. Ponui Makstedui atšalus, Džimas dar ilgai masažavo jam skruostus, vaikė šalin muses, kol jau neabejojo, kad siela jį paliko. Nepaisydamas musių ir mirusio architekto palaikų dvoko jis nesitraukė nuo pono Makstedo ir kitas dienas. Aikštės viduryje besiilsintys kaliniai mojo Džimą šalin, kai tas bandydavo prieiti arčiau. Gerdamas nuo baldų tribūnose varvantį vandenį jis išgyveno su viena pono Ventvorto kelnių kišenėje rasta bulve ir apkartusiais ryžiais, kuriuos prie jo buvo pabėrę japonų kareiviai.

Džimas atsirėmė į metalinį turėklą ir pažvelgė žemyn į mašinų aikštelę. Toji britų pora spoksojo į sukiužusių automobilių eiles, vieni tyliame pasaulyje. Džimas nusijuokė iš jų, šiurkščiai atsikosėjęs išspjovė gelsvų pūlių gumulą. Jis norėjo jiems šūktelėti: „Pasaulis pražuvo! Šią naktį visi sušoko į kapus ir užsiklojo žeme!“

Na ir sėkmės... Džimas spoksojo į mirštančią žemę, vandens sklidinas bombų duobes užliejamuosiuose laukuose, į nutilusius Longhua pagodos zenitinius pabūklus, į krovininius laivus upės pakrantėje. Ne toliau nei per trejetą mylių stūksojo tylus miestas. Prancūzų koncesijos daugiabučiai ir Bundo kontorų pastatai

dunksnojo lyg didingas tiek metų jį palaikiusios tolimos vilties paveikslas.

Po stadioną nardė upės atvėsintas gaivus vėjas, akimirkai ta keista šiaurės rytų šviesa, kurią buvo matęs virš tribūnų, vėl pritemdė saulę. Džimas žvelgė į savo blyškias rankas. Žinojo esąs gyvas, bet vis tiek jautėsi miręs kaip ir ponas Makstedas. Galbūt siela, užuot palikusi kūną, mirė jo galvoje?

Džimas vėl ištroško, leidosi betoniniais laiptais vis pasisemdamas vandens nuo stalų ir spintelių. Jeigu karas baigėsi, metas ieškoti mamos su tėčiu. Tačiau dabar, kai nebėra juos saugančių japonų, britui būtų pavojinga pėsčiomis vaikščioti po Šanchajų.

Už vartų stulpų vienam britų kaliniui pavyko pakelti baltojo kadilako variklio dangtį. Stebimas bendrų, užsigulęs ant variklio čiupinėjo cilindrus. Džimas prisivertė atsikelti ir nuskubėjo laiptais žemyn – jis norėjo būti vairuotojo šturmanu. Jis vis dar prisiminė kiekvieną Šanchajaus gatvę ir skersgatvį.

Kirtęs bėgimo taką pastebėjo į stadioną įėjusius trejetą vyrų. Du buvo iki pusiaujo nuogi kinų kuliai juodomis medvilninėmis kelnėmis, suištomis ties kulkšnimis virš šiaudinių sandalų. Trečiasis vyras buvo baltmarškinis eurazijietis, Džimo jau matytas su japonų saugumo dalinių kariais. Jie stovėjo prie tunelio, eurazijietis tyrinėjo stadioną. Žvilgtelėjo į sėdinčius ant žolės kalinius, bet jį akivaizdžiai domino tribūnose stūksantys baldai.

Eurazijietis nešėsi sunkų pistoletą, buvo užsikišęs jį už kelnių juosmens, tačiau Džimui nusišypsojo įsiteikiančia šypsena, tarsi jiedu būtų karo baisumų išblaškyti draugai.

– Nagi, vaiki... Viskas gerai? – jis apžiūrėjo sudriskusius Džimo marškinius ir šortus, jo kojas, basas, purvinas ir žaizdotas pėdas. – Longhua stovykla? Įsivaizduoju, kad reikėjo stiprių blauzdų.

Džimas spoksojo į eurazijietį mūriniu žvilgsniu. Jis šypsojosi, tačiau akyse nebuvo matyti jokios užuojautos. Kalbėjo su ryškiu,

bet neseniai įgytu amerikietišku akcentu, kaip manė Džimas, tas akcentas atsirado tardant paimtas į nelaisvę amerikiečių lėktuvų įgulas. Jis segėjo chromuotą rankinį laikrodį, o „Colt" pistoletas už juosmens buvo kaip tik toks, kokius Longhua sargybiniai paėmė iš numušto „Superfortress" bombonešio pilotų. Nuo kylančio iš futbolo aikštelės dvoko jo plačios šnervės virpėjo ir trukdė susitelkus ištirti tribūnas. Vyras pasitraukė šalin, praleisdamas du tuneliu šlubčiojančius britus.

– Čia kažkokios žabangos, – tarė mąsliai. – Ar tavo tėtė su mama čia? Regis, jums visai praverstų pora maišelių ryžių. Paklausinėk aplinkui, vaike, gal kas turi apyrankių, sutuoktuvių žiedų, talismanų. Galėtume dirbti drauge.

– Ar karas baigėsi?

Eurazijietis nudūrė akis, pritemdytas kažkokio praplaukiančio debesėlio. Paskui susikaupė ir entuziastingai išsišiepė.

– Tai jau tikrai. Visas amerikiečių laivynas gali bet kurią minutę prisišvartuoti ties Bundu.

Kai Džimo tai neįtikino, eurazijietis paaiškino:

– Vaike, jie numetė atomines bombas. Dėdė Semas numetė po saulės gabalą ant Nagasakio ir Hirosimos, užmušė milijoną žmonių. Milžiniška pašvaistė...

– Aš mačiau.

– Vaiki... Argi ji nutvieskė visą dangų? Gal ir taip.

Eurazijietis abejojo, bet nukreipė akis nuo grobio tribūnose ir ėmėsi tyrinėti Džimą. Nors elgėsi laisvai, visai tikras savimi nebuvo, tarsi nutuokė, kad atvykstančiam JAV laivynui jo poelgis gali pasirodyti ne visiškai amerikiečių naudai. Jis neramiai dirstelėjo į dangų.

– Atominės bombos... visai riesta japoškėms, bet laimė tau, vaiki. Ir tavo mamai su tėčiu.

Džimas kaip tik tai svarstė, kai eurazijietis pasuko link betoninės šiukšliadėžės prie įėjimo į tunelį ir ėmė raustis.

– Ar karas tikrai baigėsi?

– Taip, baigėsi, baigta, mes visi draugai. Imperatorius ką tik pranešė pasiduodąs.

– Kur amerikiečiai?

– Atvyksta, vaiki, jie turi atsigabenti savo atomines bombas.

– Balta šviesa?

– Teisingai, vaike. Atominė bomba, JAV ginklų ginklas. Gal tu matei Nagasakio bombą.

– Taip, aš mačiau atominę bombą. Kas nutiko gydytojui Ransomui? – eurazijietis nesuprato, ir Džimas pridūrė: – Ir žmonėms, kurie nužygiavo toliau?

– Prasti popieriai, vaike, – eurazijietis papurtė galvą, tarsi apgailestaudamas dėl nedidelio apsirikimo. – Amerikiečių bombos, visokios ligos. Gal tavo draugui pavyks...

Džimas buvo benueinąs, kai eurazijietis atsisuko nuo šiukšliadėžės. Vienoje rankoje laikė numintas klumpes, jas išsyk sviedė ant tako. Kitoje turėjo užvarsčiais surištus Džimo odinukus. Jau žiojosi kažką sakyti laukiantiems kuliams, bet Džimas žengė priekin.

– Jie mano, gydytojas Ransomas man juos davė, – tarė jis griežtai ir pastvėrė batus eurazijiečiui iš rankų. Džimas laukė, kada šis išsitrauks ginklą arba lieps kuliams parmesti jį ant žemės. Nors išsekintas alkio, išvargęs nuo laipiojimo į tribūną, Džimas suvokė, kad jis dar kartą patvirtina europiečio pranašumą.

– Nusiramink, vaiki, – eurazijietis buvo nuoširdžiai susirūpinęs. – Laikiau šituos batus, jei tu kartais pasirodytum. Taip ir pasakyk savo mamai su tėčiu.

Džimas žengė pro kulius ir įėjo į nušviestą tunelį. Pulkeliai britų, vyrų ir moterų, stypčiojo aikštelėje tarp tankų ir išdegusių sunkvežimių. Jie ėjo palei išblukusias linijas, nenuvokdami, kur jos veda, tarsi būtų išgyvenę visą karą tik tam, kad pranyktų šiame suniokotame labirinte. Išėjus iš stadiono mirtinoje virš ryžių laukų ir kanalų

tvylančioje tyloje rugpjūčio saulė regėjos dar ryškesnė. Baltas glajus dengė nugyventą žemę. Ar laukus apsvilino ta atošvaistė, apie kurią kalbėjo eurazijietis? Džimas prisiminė liepsnojantį „mustango" piloto kūną ir stadioną užliejusią nebylią šviesą, susupusią savo drobulėn mirusiuosius ir gyvuosius.

TRISDEŠIMT TREČIAS SKYRIUS
Kamikadzė

Saugus su savaisiais batais Džimas stovėjo prie betoninio forto, automobilių aikštelės priedangos. Šanchajaus kelias palei įėjimą vedė pietinių priemiesčių link. Aplinkiniuose laukuose nieks nė nekrustelėjo, bet per trejetą šimtų jardų prieštankiniame griovyje šalia kelio tūnojo marionetinių kinų kareivių būrys. Dar nenusimetę savo išblukusių oranžinių su žalia uniformų, spaudėsi prie anglių krosnelės, šautuvus susibrukę tarp kelių. Iš griovio išlipęs puskarininkis įsisprendęs į klubus spoksojo, kaip Džimas pasuko į kelią.

Jei tik jis prie kinų prisiartintų, jie užmuštų dėl batų. Džimas suvokė neturįs jėgų eiti į Šanchajų ir jau tikrai nepajėgs įveikti visų atvirame kelyje tykančių pavojų. Užsiglaudęs už forto patraukė saugaus Longhua aerodromo link. Vakarinė riba tebuvo vos toliau nei per pusę mylios – ta dilgėlėmis ir laukinėmis cukranendrėmis užželusi žemė, nusėta degalų statinėmis ir apleistų lėktuvų korpusais. Tarp aprūdijusių lėktuvų uodegų jis jau įžvelgė betoninį kilimo taką, baltas jo paviršius kone garavo karštyje.

Stadionas liko už nugaros. Kelias tiesėsi kaip tuščias karo nuniokotą planetą juosiantis dienovidinis. Džimas laikėsi pakraščio, taikė kojas tarp subaigtų klumpių ir skudurų, kuriuos paskutinėse atkarpose prieš įeidami į stadioną išdraikė kaliniai britai. Abiejose pusėse – bombų išmalti apkasai ir fortai, purvo pasaulis. Prie

sklidinos vandens prieštankinės užtvaros tarp padangų ir amunicijos dėžių tysojo kinų kareivio kūnas, ant išsipūtusių sėdmenų ir pečių perplyšusi jo uniforma blizgėjo nuo alyvos lyg sprogusi dažų dėžė. Pakelėj poilsį rado nešulinis arklys nudirta nuo šonkaulių oda. Jis dirstelėjo į tą didžiulį narvą su vilties kibirkštėle rasti įkalintą žiurkę.

Priėjęs posūkį į rytus, Nantao dokų link, Džimas išsuko iš kelio. Kirto užlietus laukus palei drėkinimo griovio pylimą. Netgi čia, per mylią nuo upės, mazutas iš seklumon užplukdytų krovininių laivų sunkėsi upeliais ir kanalais, aptraukė užlietus laukus grėslia blizgia plėve. Džimas pasiilsėjo ant kelio palei aerodromo ribą ir žengė prie artimiausio iš paliktų lėktuvų. Toli, kitame aerodromo gale, po didžiuliu Longhua pagodoje įrengtu priešlėktuvinės artilerijos bokštu, stūksojo subombarduoti angarai ir dirbtuvės. Keletas japonų mechanikų klajojo tarp sukiužusių lėktuvų, net kinų metalo laužo rinkėjų dar nebuvo, jie aiškiai bijojo šios tylos zonos. Džimas įsiklausė, bene išgirs brūžinant metalo pjūkleliu ar kapojant kirtikliu, bet ore tvyrojo tyla, tarsi amerikiečių bombardavimo įniršis ilgiems metams būtų išvaikęs visus garsus.

Džimas sustojo po „Zero“ naikintuvo uodega. Pro jo sparnus jau prasimušė laukinės cukranendrės. Patrankų ugnis nudegino metalo dangą ir apnuogino liemens lonžeronus, bet aprūdijęs kiautas dar skleidė tą pačią magiją kaip anie orlaiviai, kuriuos Džimas stebėdavo nuo susirinkimų namų balkono išskrendant nuo ir jo kloto kilimo tako. Džimas palietė plunksnos pavidalo radialinio variklio mentes, perbraukė per išlinkusio sraigto plokštumą. Iš alyvos aušintuvo radiatoriaus ištekėjęs glikolis padengė orlaivį rausvais nėriniais. Užlipęs ant sparno drūtgalio Džimas apžiūrėjo kabiną, sveikus matavimo prietaisų ciferblatus ir povairį. Skaudus liūdesys gaubė variklio traukos ir važiuoklės svirtis, nežinomos japonės prie „Mitsubishi“ surinkimo linijos įspaustas kniedes.

Džimas klajojo tarp pamuštų lėktuvų, sakytumei, plūduriuojančių ant žalių dilgėlių kalvų, vėl lakdino juos savo mintyse. Apsvaigęs nuo nykstančio jų grožio atsisėdo pailsėti ant „Hayate“ naikintuvo uodegos. Žvalgėsi į dangų virš Šanchajaus, laukė amerikiečių atskrendant į Longhua aerodromą. Jau porą dienų neturėjo nieko burnoje, bet galva buvo šviesi.

– Aaa... aaa...

Gilus įniršio ir nusivylimo atodūsis atsklido iš tūpimo aikštelės pakraščio. Džimui nespėjus pasislėpti, dilgėlėse už „Zero“ kažkas sušnarėjo. Per dvidešimt pėdų nuo jo stovėjo japonų lakūnas. Jis vilkėjo išpūstu kombinezonu, prie rankovių buvo prisiūti specialios šturmo grupės ženklai. Be ginklo, bet nešėsi pušinį mietą, išluptą iš aerodromo tvoros. Jis plakė dilgėles aplinkui save, suirzęs varstė akimis aprūdijusius orlaivius, siurbė orą tarsi mėgintų įkvėpti juos skrydžiui.

Džimas susirietė į kamuoliuką vildamasis, kad išblukusi „Hayate“ maskuotė pridengs jį. Pastebėjo, kad šis japonų jaunesnysis leitenantas dar nesukakęs dvidešimties, nesusiformavusio veido, bekaulės nosies ir smakro. Iš išblyškusios odos ir išsišovusių riešakaulių Džimas suprato, kad mokinukas pilotas ne mažiau išbadėjęs nei jis pats. Tik gilūs atodūsiai buvo kaip suaugusio vyro kvėpavimas, tarsi stojant į kamikadzių padalinį jam būtų paskyrę vyresnio lakūno gerklę ir plaučius.

– Ui... – jis pastebėjo ant stabilizatoriaus sėdintį Džimą ir keletą sekundžių dėbsojo į jį pro dilgėles. Paskui nusisuko ir nužirgliojo tęsti nirtulingo aerodromo ribos patruliavimo.

Džimas žiūrėjo, kaip jis tvatina cukranendres – gal bando išvalyti vietą sraigtasparniui nusileisti. Gal japonai parengė slaptą ginklą, kuriuo duos atkirtį atominei bombai, galingą raketų naikintuvą, kuriam reikės ilgesnio už Longhua kilimo tako? Jis laukė, kada japonas duos ženklą sargybiniams pagodos papėdėje. Sustojęs

vaikinas purtė galvą, ir Džimas darsyk pastebėjo, koks jis jaunutis. Prasidėjus karui ir keletą mėnesių prieš tai jo būta mokinuko, tiesiai iš mokyklos jis buvo užverbuotas mokytis skraidyti.

Džimas atsistojo ir nubrido per dilgėles iki geltonuojančios žolės aerodromo pakrašty. Jis sumanė sekioti japoną per penkiasdešimt jardų, stabtelėjo, šiam sustojus pastumdyti sudužusio „Zero" aukščio vairo. Palaukęs, kol japonas vėl pajudėjo, nusekė įkandin, net nesistengdamas slėptis, statydamas kojas į lakūno įmintas pėdas.

Visą valandą jie klampojo palei pietinį aerodromo pakraštį, jaunasis lakūnas ir berniukas jam įkandin. Karštyje išniro Longhua stovyklos barakai ir miegamieji korpusai. Tolumoje, kitam aerodromo gale, palei saulėje išdegusius angarus sėdinėjo japonų antžeminės įgulos. Lakūnas suprato, kad Džimas jį seka, bet net nebandė jų šauktis. Tik jiems atsidūrus dviejų šaulio apkasą saugančių karių akiratyje, japonas sustojo ir mostelėjo Džimui prieiti arčiau.

Jie stovėjo drauge šalia aprūdijusio lėktuvo griaučių prekiautojų nuardytais sparnais. Lakūnas čiulpčiojo orą, susidrovėjęs kantraus Džimo žvilgsnio tarsi vyresnis moksleivis, priverstas pastebėti juo besižavintį jaunesnį bamblį. Kad ir koks jaunas, jis gramzdino save į patį suaugusiojo nevilties dugną. Musių debesys siūbtelėjo nuo yrančio kulio kūno, palikto cukranendrėse tarp degalų bakų ir variklių blokų. Musės suko aplink lakūno burną, takšnojo lūpas tarsi nekantrūs į puotą susirinkę svečiai. Ar jos žinojo, kad šis paauglys lakūnas turėjo žūti atakuodamas amerikiečių lėktuvnešius Okinavoje?

Nežinia kodėl japonas nė nekrustelėjo jų nusibraukti. Jis puikiausiai suvokė, kad gyvenimas baigtas, netrukus Šanchajų vėl užimsiančios Gomindano pajėgos jį mielai sudoros.

Japonas iškėlė medinį mietą. Lyg iš sapno bundantis miegantysis sviedė jį į dilgėles. Džimas krūptelėjo, o tas įsikišo ranką į kombinezono kišenę ir ištraukė nedidelį mangą.

Džimas paėmė geltoną vaisių iš įdiržusios piloto rankos. Jis buvo šiltas nuo jaunuolio kūno. Stengdamasis laikytis tokios pats savitvardos Džimas prisivertė išsyk nevalgyti. Jis palaukė, kol lakūnas įsmeigė žvilgsnį į betoninį kilimo taką.

Paskutinį kartą su pasibjaurėjimu šūktelėjęs, japonas žengė priekin ir šėrė Džimui per galvą, modamas aerodromo tvoros pusėn, tarsi gindamas jį iš užkrėstos teritorijos.

TRISDEŠIMT KETVIRTAS SKYRIUS
Šaldytuvas danguje

Saldus mangas slidinėjo Džimui aplink lūpas kaip ponios Vinsent liežuvis po jo delnus. Per dešimtį pėdų nuo aerodromo tvoros Džimas sėdėjo ant „mustango" atsarginio degalų bako, nukritusio į žolę šalia užlieto ryžių lauko. Jis rijo minkštimą, graužė kauliuką, gremžė paskutinius plaušelius. Mintys jau sukosi apie kitą mango vaisių. Jei pavyktų prisiklijuoti prie šio lakūno, gal gautų ir daugiau vaisių. Per keletą dienų sukauptų jėgų nueiti į Šanchajų. Iki to laiko atvyktų amerikiečiai, ir Džimas galėtų pristatyti kamikadzę kaip savo bičiulį. Būdami kilnios širdies, amerikiečiai nepaisytų tokių smulkmenų kaip savižudžių atakos prieš jų lėktuvnešius Okinavoje. O stojus taikai japonas išmokytų jį skraidyti...

Mažne apsvaigęs nuo tirštų lyg pienas mango sulčių Džimas nuslydo ant žemės, nugara atsirėmęs degalų bako. Jis žvelgė į lygų užlieto lauko paviršių ir nusprendė surimtėti. Pirmiausia – ar jis tikras, kad karas baigėsi? Baltmarškinis eurazijietis buvo įtartinai atsainus, bet jam rūpėjo tik stadione saugomi baldai ir automobiliai. O jeigu mokytųsi skraidyti, šis kamikadzė nebūtų pats geriausias instruktorius...

Rugpjūčio dangų perskrodė pažįstamas grėsmingas variklių gaudimas. Džimas pašoko, vos neužspringęs mango kaulu. Tiesiai

virš galvos, apie aštuonis šimtus pėdų virš tuščių ryžių laukų kabojo amerikiečių bombonešis. Keturių variklių „Superfortess“ skrido lėčiau negu bet koks per visą karą Džimo regėtas lėktuvas. Ar jis ketina tūpti Longhua aerodrome? Džimas ėmė mojuoti lakūnui stiklo gaubtu uždengtoje kabinoje. Kai „Superfortress“ nėrė virš galvos, variklių griausmas sudrebino žemę, sykiu pagavo drebėti ir sukiužę lėktuvai tūpimo aikštės pakraštyje.

Atsivėrė bombų sekcijų durelės, atidengė pasirengusius iš lopšių kristi sidabrinius cilindrus. „Superfortress“ nuskrido, vienu aukštesnio tono dešiniojo borto varikliu tratindamas orą. Neturėdamas jėgų pajudėti Džimas laukė, kada aplink ims sprogineti bombos, bet danguj pukšėjo spalvoti parašiutai. Daugybė kupolų linksmai sklendė ore, tarsi mėgaudamiesi rugpjūčio saule. Šie gyvi skėčiai priminė Džimui karšto oro balionus, kuriuos kinų fokusininkai išlakdindavo virš Amhersto prospekto sodų baigiantis vaikų vakarėliui. Gal B-29 pilotai stengiasi pralinksminti jį, palaikyti jo dvasią, kol galės nusileisti?

Parašiutai praskrido pro šalį, taikėsi kristi Longhua stovyklos pusėje. Džimas virpėdamas bandė įsižiūrėti į spalvotus kupolus. Du parašiutai susidūrė, susipynė jų virvės. Tempdamas subliuškusį kupolą sidabrinis cilindras nuvirto žemėn ir pataikė į kanalo pylimą per porą šimtų jardų.

Sukaupęs jėgų likučius prieš paskutinį kartą atsiguldamas tarp apleistų orlaivių, Džimas žengė per cukranendres į užlietą lauką. Nubrido sekliu vandeniu iki viduryje lauko tyvuliuojančios duobės, paskui jos pakraščiu nustypseno iki kanalo.

Jam užlipus ant pylimo, paskutinis parašiutas nukrito laukuose į vakarus nuo Longhua stovyklos. B-29 variklių murmesys išsisklaidė virš Jangdzės. Džimas patraukė prie išsipleikusio ant pylimo skaisčiai raudono kupolo – tokio milžiniško, kad uždengtų namą. Jis žiūrėjo į blizgų audinį, prabangiausią iš visų matytų, į nepriekaištingus

dygsnius ir siūles, baltas virvutes, nusidriekusias į drenažinį griovį šalia kanalo.

Nuo smūgio cilindras buvo sutrūkęs. Džimas nusileido saulės sukepintu šlaitu ir atsitūpė prie išsižiojusio cilindro galo. Aplinkui jį lomos dugne gulėjo konservuoto maisto ir cigarečių lobis. Cilindras buvo pritutintas kartoninių dėžučių, viena iškritusi suiro ir pabėrė visą turinį ant žemės. Džimas šliaužiojo tarp dėžučių, trindamas akis bandė įžiūrėti etiketes. „Spam", „Klim" ir „Nescafé" skardinės, šokolado plytelės, celofanuoti „Lucky Strike" „Chesterfield" cigarečių pakeliai, *Reader's Digest* ir *Life* žurnalų ryšeliai, *Time* ir *Saturday Evening Post*.

Tokios gausybės maisto vaizdas suglumino Džimą ir primetė jam būtinybę rinktis, o su ja nebuvo susidūręs keletą metų. Skardinės ir pakeliai buvo sušalę, tarsi ką tik ištraukti iš amerikietiško šaldytuvo. Į suirusią dėžutę jis puolė krautis mėsos konservus, pieno miltelius, šokoladą ir *Reader's Digest* numerių ryšelį. Paskui pirmą kartą per keletą dienų pagalvojęs apie ateitį įsikišo ir bloką „Chesterfield" cigarečių.

Kai Džimas išlipo iš griovio, raudonas parašiuto kupolas švelniai bangavo virš kanalo virpančiame ore. Spausdamas prie krūtinės šaltą lobį nubrido užlietu lauku. Eidamas duobės pakraščiu aerodromo link vėl išgirdo neskubrų B-29 variklių gaudimą. Sustojęs žvalgėsi lėktuvo, jau svarstydamas, kaip jam susidoroti su šiais iš dangaus byrančiais lobiais.

Ir beveik išsyk driokstelėjo šautuvo šūvis. Už šimto jardų nuo Džimo, kitam atviro lauko krašte, kanalo pylimu bėgo japonų kareivis. Basas, apdriskusia uniforma jis pralėkė pro parašiutą, nušoko nuo piktžolėmis apžėlusio šlaito ir nuskuodė per lauką. Prisidengęs įnirtingai vandenį taškančių kulnų purslais, pranyko tarp kapų kalvelių ir cukranendrių guotų. Džimas susirietė prie duobės krašto, pasislėpė tarp laukinių ryžių kuokštų. Pasirodė antras japonų kareivis,

neginkluotas, bet su ekipuotės diržu ir amunicijos kišenėmis. Jis nukūrė kanalo pylimu, gaudydamas kvapą sustojo prie raudonojo parašiuto kupolo. Kryptelėjęs dirstelėjo per petį, ir Džimas pažino papurtusį džiovininko eilinio Kimuros veidą.

Pylimu jį atsivijo pulkelis europiečių vyrų su bambuko lazdomis pasunkintais galais. Vienas nešėsi šautuvą, bet Kimura jo nepaisydamas pasitaisė ekipuotės diržą ant sudriskusios uniformos. Nuspyrė vieną savo palaikį batą į vandenį ir šlaitu nusileido į užlietą lauką. Jam nuėjus dešimtį žingsnių nuaidėjo antras šūvis.

Eilinis Kimura griuvo kniūbsčias į seklų vandenį. Džimas tūnojo laukiniuose ryžiuose, kol keturi europiečiai nepasiekė parašiuto kupolo. Klausėsi jų nervingų ginčų. Visi buvo kaliniai britai, basi, nuplyšusiais šortais, bet nė vieno iš Longhua stovyklos. Jiems vadovavo įsiaudrinęs jaunas anglas purvinais tvarsčiais apvyniotais riešais. Džimas spėjo, kad jis ilgus metus kalėjo požeminėje kameroje. Balta žmogaus oda virpčiojo saulėje kaip iš kiauto išviliotos sraigės kūnas. Jis mosavo ore savo tvarsčiais lyg kraujais sumirkusiomis vėliavėlėmis, tarsi pranešdamas apie kažkokį ypatingą įniršį pačiam sau.

Keturi vyrai šoko vynioti parašiuto kupolą. Kad ir badavę pastaruosius mėnesius, dirbo mikliai ir netrukus iš griovio ištraukė metalinį cilindrą. Sugrūdę atgal jo turinį, užkimšo kūginį dangtį ir nuvilko sunkmenį palei pylimą.

Džimas žiūrėjo, kaip jie vingiuoja tarp kapų kalvelių Longhua stovyklos pusėn. Buvo bebėgąs prisidėti prie jų, bet per pastaruosius metus išmoktas atsargumas įspėjo nekišti nosies iš slėptuvės. Per penkiasdešimt pėdų vandenyje gulėjo eilinis Kimura, o iš jo nugaros skleidėsi raudonas debesis tarsi paskendusio parašiuto kupolas.

Po penkiolikos minučių, kai buvo tikras, kad iš aplinkinių laukų niekas nestebi, Džimas išniro iš laukinių ryžių ir grįžo į savo slėptuvę tarp suniokotų orlaivių.

Greitai, nesivargindamas plautis rankų užlietame lauke, Džimas atlaužė „Spam“ dėžutės auselę ir nulupo dangtelį. Aštrus kvapas pašoko nuo rausvos kapotos mėsos, atsivėrusios saulėje lyg žaizda. Sukišo pirštus į mėsą ir gabaliuką prispaudė prie lūpų. Burna prisipildė keisto, stipraus taukų skonio. Ilgus metus pramitus ryžiais ir saldžiosiomis bulvėmis, gomurį užliejo egzotiškų prieskonių vandenynas. Džimas suvalgė mėsą rūpestingai kramtydamas, kaip mokė gydytojas Ransomas, išsunkdamas paskutinį lašelį maistingųjų medžiagų iš kiekvienos skaidulos.

Ištroškęs nuo sūraus valgio, atsidarė „Klim“ skardinę, bet joje rado baltų miltelių. Prisikimšo pilną burną, per žolę pasiekė užlieto lauko kraštą ir pasisėmęs šilto vandens saują pakėlė prie lūpų. Vos neužspringęs tirštomis, kremą primenančiomis putomis, išvėmė baltą skystį. Džimas su nuostaba žiūrėjo į šitą sniego baltumo fontaną, išsigandęs, ar jam neteks mirti badu dėl to, kad pamiršo, kaip valgyti. Susivokęs perskaityti instrukciją, susimaišė tokio riebaus pieno pintą, kad riebalai plaukiojo saulėje kaip alyva aplinkiniuose kanaluose ir upeliuose.

Apsvaigęs nuo maisto Džimas išsitiesė ant nugaros ir patenkintas čiulpė kietą saldų šokoladą. Suvalgius skaniausius gyvenime pietus jo skrandis pūpsojo po šonkauliais kaip futbolo kamuolys. Greta, užliejamajame lauke, musių pulkai puotavo ant baltų vėmalų. Džimas nubraukė purvą nuo antros kumpio skardinės ir laukė vėl pasirodant japonų lakūno, kad galėtų atsilyginti už mangą.

Per trejetą mylių į vakarus, netoli Hangdžou ir Sikavėjaus stovyklų, iš rugpjūčio danguj besisukančio B-29 krito daugybė spalvotų parašiutų. Apsuptas iš dangaus krintančios Amerikos gausos vizijos Džimas džiaugsmingai juokėsi. Jis ėmėsi savo antrųjų ir mažne dar svarbesnių pietų: sudorojo šešetą *Reader's Digest* numerių. Vertė lygius baltus žurnalų lapus, visai neprimenančius tų riebaluotų, kuriuos iki skutų suskaitė Longhua. Juose knibždėte knibždėjo

pavadinimų ir madingų frazių iš jam visiškai nepažįstamo pasaulio, gausybė nesuprantamų vardų – Patonas, Eizenhaueris, Himleris, Belzenas, džipas, „GI“, „AWOL“, Jutos paplūdimys, fon Rundštetas, Ardėnų operacija ir šimtai kitokių Europos karo detalių. Viską sudėjęs, gavo pasakojimą apie kitą planetą, didvyrišką nuotykį su daugybe pasiaukojimo ir stoicizmo epizodų, nesuskaičiuojamų drąsių poelgių, – per šviesmečius nuo to karo, kurį pergyveno Džimas ties Jangdzės žiotimis, nors jos milžiniško pločio vis tiek neužteko išplukdyti visiems Kinijos mirusiesiems. Bepuotaudamas prie žurnalų tarp musių ir vėmalų Džimas apsnūdo. Spirdamasis, kad *Reader's Digest* visai jo nesumenkintų, prisiminė baltą Nagasakio atominės bombos šviesą, – juk jis matė jos pašvaistės atsispindį nuo Kinijos jūros. Blyški jos aureolė vis dar tvylojo viršum tylių laukų, bet jau tikrai nė iš tolo neprilygo išsilaipinimo Normandijoje dienai arba Bastonei. Kitaip nei Kinijos kare, Europoje visi aiškiai žinojo, kieno kas pusėje, o Džimas šio klausimo taip niekuomet ir neišsprendė. Nepaisant visų tų naujų vardų, ar karo žarijos vėl bando įsiplieksti čia, prie didžiųjų Rytų Azijos upių, kad dabar būtų kovojama daug painesniais būdais, kurių Džimas pradėjo mokytis?

TRISDEŠIMT PENKTAS SKYRIUS
Leitenantas Praisas

Iki popietės Džimas jau pakankamai atsipūtė, galėjo nukreipti mintis nuo šio klausimo ir pavalgyti antrą kartą. Šiltas kumpis, atšilęs po skrydžio dideliame aukštyje B-29 bombų sekcijose, išslydo jam tarp pirštų ant dulkėtos žemės. Pakėlęs možį mėsos drebučiuose ir nukrapštęs muses bei purvą, nuplovė paskutiniu pienu iš miltelių.

Kramsnodamas šokoladą ir galvodamas apie Ardėnų operaciją, Džimas žiūrėjo, kaip B-29 slysta virš tuščių kaimų per porą mylių į

pietvakarius. Bombonešį lydėjo „Mustang“ naikintuvas, suko didelius ratus per tūkstantį pėdų virš „Superfortress“, tarsi pilotui būtų pabodęs varginantis darbas saugoti lygią vietovę. Žemėn leidosi parašiutų pulkelis, galbūt taikytas išsekusiems Longhua kaliniams, paliktiems japonų žygiuojant iš Nantao stadiono.

Džimas atsigręžė į Šanchajaus horizontą. Ar jam pakaks jėgų nueiti tas pavojingas keletą mylių iki vakarinių priemiesčių? Gal tėvai jau sugrįžo į Amhersto prospektą? Jie tikriausiai bus alkani po kelionės iš Sužou ir turbūt džiaugtųsi paskutine „Spam“ skardine bei „Chesterfields“ cigaretėmis. Išsišiepęs pats sau Džimas galvojo apie mamą – nebeprisiminė jos veido, bet puikiausiai gebėjo įsivaizduoti, kaip ji reaguos į „Spam“. O užsigardžiuoti gautų šitiek žurnalų...

Jis pakilo, norėjo negaišdamas traukti į Šanchajų. Paplekšnojo išsipūtusį skrandį, svarstydamas, ar tai galėtų būti nauja amerikietiška liga nuo persivalgymo. Tą akimirką pro medžių šakas išvydo į jį atkreiptus veidus. Pro sukiužusį lėktuvą, keliu palei aerodromo ribą praėjo šeši kinų kareiviai. Jie buvo iš šiaurės Kinijos, aukšti, prakaulūs vyrai prikimštomis kuprinėmis ir dygsniuotomis mėlynomis uniformomis. Ant minkštų kepurių prisiūtos penkiakampės žvaigždės, vadas nešėsi užsieninį kulkosvaidį su oru aušinamu vamzdžiu ir cilindrine dėtuve. Jis buvo akiniuotas, jaunesnis ir smulkesnis nei jo vyrai, sutelkto apskaitininko ar studento žvilgsnio.

Ritmingu žingsniu, tarsi sukorę didelį nuotolį, šešetas kareivių žengė tarp lėktuvų. Jie praėjo per dvidešimt pėdų nuo Džimo, kuris konservus ir cigaretes buvo paslėpęs už nugaros. Veikiausiai jie kinų komunistai, pamanė Džimas, ir, žinoma, nekenčia amerikiečių. Išvydę cigaretes, nušaus jam nė nespėjus paaiškinti, kad ir pats kadaise rimtai ketino tapti komunistu.

Tačiau kareiviai dirstelėjo į jį be jokio susidomėjimo, jų veiduose nebuvo to grėslaus panieka atmiešto nuolankumo – taip kinai paprastai nužvelgdavo europiečius ir amerikiečius. Nelėtindami

žingsnio kariai netrukus išnyko tarp medžių. Džimas perlipo tvoros vielą žvalgydamasis japonų lakūno. Norėjo įspėti dėl komunistų kareivių, kurie nudėtų jį vos išvydę.

Jis jau persigalvojo dėl Šanchajaus. Longhua ir Nantao apylinkėse knibždėte knibžda ginkluotų vyrų.

Pirmiausia jis grįš į stovyklą ir susiras internuotuosius britus, kurie nušovė eilinį Kimurą. Atgavę jėgas jie norės vykti į Šanchajaus barus ir naktinius klubus. Džimas su pono Makstedo studebekeryje įgyta patirtimi taps jų kelionės vadovu.

Nors Longhua stovyklos vartai buvo vos per mylią, pereiti tuščius laukus Džimui užtruko dvi valandas. Aplenkęs eilinį Kimurą Džimas nubrido užlietu lauku, paskui kanalo pylimu išėjo į Šanchajaus kelią. Pakraščiai buvo nusėti antskrydžių laužų. Grioviuose kėpsojo išdegę sunkvežimiai, tiekimo furgonai, aplink išdraikyti marionetinės armijos karių kūnai, arklių, vandeninių buivolų griaučiai. Nuo tūkstančių iššaudytų šovinių tūtų kilo mirguliuojanti auksinė šviesa, tarsi prieš pat mirtį šie kareiviai būtų išplėšę lobyną.

Džimas ėjo tyliu keliu žiūrėdamas, kaip amerikiečių naikintuvas pasuka iš vakarų. Sėdėdamas atviroje kabinoje lakūnas rietė ratus apie Džimą taip sumažinęs variklio trauką, kad sidabrinė mašina šnarėjo ore. Tada Džimas pamatė, kad jo ginklų gaidukai atlaužti, tūtų išmetimo angos atviros, ir jam šovė į galvą, kad lakūnas juokais gali jį užmušti. Jis iškėlė „Chesterfields“ bloką ir *Reader's Digest* ryšelį, rodė juos tarsi pasus. Lakūnas pamojavo ir padaręs viražą, pasuko į Šanchajų.

Susitikimas su šiuo amerikiečių aviatoriumi pakėlė Džimo dvasią. Atgavęs pasitikėjimą nupėdino iki stovyklos likusius šimtą jardų. Pažįstamų statinių vaizdas, stebėjimo bokštas ir spygliuotos vielos tvora sušildė ir padrąsino jį. Jis grįžta į tikruosius namus. Jeigu Šanchajuje per daug pavojinga, galbūt jo mama su tėčiu galėtų

atvykti iš Amhersto prospekto ir gyventi su juo Longhua. Praktiniu požiūriu tai net gaila, kad japonų kareiviai jų nebesaugos.

Priėjęs stovyklą Džimas nustebo išvydęs, kad kinų valstiečiai ir kariuomenės dezertyrai grįžo į savo vietą prie vartų. Jie tupėjo saulėje, kantriai spoksodami į nuogą iki pusiaujo britą, kuris stovėjo už vielos, ant klubakaulių užsijuosęs diržą su pistoletu dėkle. Džimas jį pažino – tai ponas Talekas, vyriausiasis „Packard" atstovybės Šanchajuje mechanikas. Jis visą karą praleido lošdamas kortomis D korpuse, tik sykį buvo trumpam paliovęs, kai susiėmė su gydytoju Ransomu, atsisakęs padėti tvarkyti nuotekas. Džimas paskutinį kartą matė jį gulintį prie sargybinės, nepavykus mėginimui išeiti į Šanchajų.

Dabar jis dykinėjo prie vartų, krapštinėdamas užsikrėtusią žaizdą ant lūpos, ir stebėjo veiklą rikiuotės aikštelėje. Du britai per sargybinės duris vilko parašiuto cilindrą ir kupolą. Trečias stovėjo ant stogo, su japonų žiūronais šukuodamas kaimo vietoves.

– Pone Talekai, – trukteléjęs vartus Džimas subarškino sunkią spyną ir grandinę. – Pone Talekai, jūs užrakinote vartus.

Talekas su pasibjaurėjimu pažvelgė į Džimą, aiškiai nepažindamas šito apdriskusio keturiolikmečio, įtarimą jam kėlė ir cigarečių blokas.

– Iš kur tu po velnių išlindai? Ar tu britas, vaikykšti?

– Pone Talekai, aš buvau Longhua. Gyvenau čia trejetą metų.

Kai ponas Talekas buvo benueinąs, Džimas sušuko:

– Aš dirbau ligoninėje su gydytoju Ransomu!

– Su gydytoju Ransomu? – Talekas grįžo prie vartų. – Su daktaru šūdų maišytoju?

– Taip, pone Talekai. Aš maišiau šūdus gydytojui Ransomui. Man reikia grįžti į Šanchajų ir susirasti mamą su tėčiu. Mes turėjome pakardą, pone Talekai.

– Jis išmaišė paskutinius savo šūdus... – Talekas išsiėmė seržanto Nagatos žiedą su raktais iš amunicijos kišenės. Dar abejojo, ar įleisti Džimą į stovyklą. – Pakardą? Geras automobilis...

Atrakinęs vartus pamojo Džimui eiti vidun. Išgirdęs žlegėjimą, eilinį Kimurą nušovęs anglas aptvarstytomis rankomis išpuolė iš sargybinės. Nors ir sulysęs, buvo stipraus sudėjimo, nervingas, o kraujuojantys krumpliai dar paryškino jo pamėklišką blyškumą. Džimas buvo matęs Bridžhouso policijos nuovados požeminėse kamerose keletą mėnesių pasėdėjusių kalinių tokio pat kreidos baltumo oda ir išprotėjusiomis akimis. Žmogaus krūtinė ir pečiai buvo nusėti cigaretėmis išdegintais randais, tarsi mėgindamas padegti jo kūną kas būtų suakėjęs įkaitusiu žarstekliu.

– Užrakink vartus! – kruvina ranka jis parodė Džimą. – Išmesk jį lauk!

– Praisai, aš pažįstu vaikištį. Jo šeima pirko pakardą.

– Varyk jį šalin! Suleisime čia visus su pakardais...

– Gerai, leitenante. Straksėk, vaike. Negaišk.

Džimas pabandė užkišęs golfo batą neleisti uždaryti vartų, bet leitenantas Praisas apvyniotu kumščiu smogė jam į krūtinę. Be kvapo Džimas skaudžiai žlegtelėjo ant žemės šalia spoksančių kinų. Jis išlaikė „Spam“ dėžutę ir cigarečių bloką, bet šeši *Reader's Digest* numeriai, kuriuos buvo susikišęs užantin, pasklido ant žolės, juos iškart pastvėrė valstietės. Mažytės išbadėjusios moterys juodomis kelnėmis sėdėjo aplinkui jį, kiekviena su žurnalu rankose, tarytum susirengusios dalyvauti diskusijoje apie karą Europoje.

Praisas užtrenkė vartus jiems prieš nosį. Viskas aplink jį – stovykla, tušti ryžių laukai, netgi saulė, regis, niršino jį. Jis papurtė galvą Džimui, paskui jo rankose pastebėjo „Spam“ skardinę.

– Kur gavai? Longhua mėtomi daviniai priklauso mums!

Jis kiniškai suspiegė ant valstiečių moterų, įtardamas, kad jos dalyvavo šioje vagystėje.

– Talekai!.. Jie vagia mūsų konservus!

Jis atrakino vartus ketindamas išplėšti skardinę iš Džimo, bet kažkas šūktelėjo iš stebėjimo bokšto. Vyras su žiūronais lipo kopėčiomis žemyn, rodydamas į laukus už Šanchajaus kelio.

Iš vakarų pasirodė du B-29, jų varikliai gaudė virš apleistos žemės. Priešais stovyklą lėktuvai išsiskyrė. Vienas nuskrido Longhua link, jo bombų durelės atsivėrė ir iškrito cilindrai. Kitas pakeitė kursą į Pudongo apylinkes į rytus nuo Šanchajaus. Kol „Superfortress" dundėjo virš galvos, Džimas susigūžė šalia kinų valstiečių. Apsiginklavę šautuvu ir bambuko vėzdais, Praisas ir kiti trys britai išbėgo pro vartus, pasileido per gretimą lauką. Dangus jau buvo pilnas parašiutų, mėlyni ir raudoni kupolai plaukė ir leidosi į laukus per pusę mylios nuo stovyklos.

B-29 variklių garsas pritilo, buvo girdėti tik švelnus grumėjimas. Džimui kilo pagunda vytis Praisą ir jo vyrus, pasiūlyti pagalbą. Parašiutai nusileido už senųjų apkasų. Pametę gaires britai pakriko visomis kryptimis. Praisas perlipo žemės reduto parapetą ir įniršęs pamojavo šautuvu. Vienas vyrų įsmuko į seklų kanalą ir braidžiojo ratais dumbliais apėjusiame vandenyje, o kitu du bėgo dumblinais pylimais tarp laukų.

Talekui stebint juos su nusivylimu, Džimas atsistojo ir įėjo pro vartus. „Packard" mechanikas įkišo pistoletą į dėklą. Krintančių parašiutų vaizdas jį apkerėjo, virves primenantys jo rankų ir pečių raumenys susiraizgę virpėjo iš susijaudinimo.

– Pone Talekai, ar karas baigėsi? – paklausė Džimas. – Ar tikrai baigėsi?

– Karas?.. – Talekas, regis, pamiršo, kad jis kada buvo. – Geriau jau būtų pasibaigęs, vaikišti, nes dabar bet kurią minutę gali prasidėti kitas.

– Mačiau komunistų kareivių, pone Talekai.

– Jie visur plakasi. Palauk, kol leitenantas Praisas ims juos doroti. Mes tave įtaisysime sargybinėje, vaikišti. Ir nesimaišyk jam po kojų...

Džimas nusekė Taleką per rikiuotės aikštelę ir jie kartu įėjo į sargybinę. Kadaise nepriekaištingai švarus budėtojo kambarys, blizginamas kalinių kinų pertraukose tarp mušimo, buvo apšniaukštas ir apverstas. Japoniški kalendoriai ir dokumentai metėsi tarp tuščių

„Lucky Strike" pakelių, išnaudotų šovinių juostų ir senų pėstininkų aulinių skutų. Prie komendanto kabineto galinės sienos buvo sukrauta daugybė davinių dėžučių. Nuogas prie šešiasdešimties artėjantis britas, buvęs Šanchajaus užmiesčio klubo barmenas, sėdėjo ant bambukinio suoliuko, rūšiuodamas mėsos konservus, kavą ir cigaretes. Jis sudėjo šokolado plyteles ant komendanto stalo, greitai nušveitė šalin *Reader's Digest* bei *Saturday Evening Post* ryšelius. Kabineto grindys buvo nuklotos žurnalais.

Šalia jo jaunas britų kareivis škotų kalnų šaulių uniformos draiskanomis karpė nailono virvę nuo parašiutų. Virvę suvijęs į dailias ringes, meistriškai lankstė mėlynus ir skaisčiai raudonus kupolus.

Talekas žvelgė į šį lobių namelį, su baiminga pagarba gėrėdamasis visais su bendrais sukauptais turtais. Nustūmė Džimą nuo durų, susirūpinęs, kad berniukas kuoktelės nuo tiekos šokolado vaizdo.

– Nešpigink akių, sūnau. Valgyk savo mėsą čia.

Bet Džimas neatplėšė žvilgsnio nuo žurnalų, išdraikytų ant grindų jam po kojomis. Jis norėjo juos sutvarkyti, sudaryti atsargų kitam karui.

– Pone Talekai, dabar aš turėčiau grįžti į Šanchajų.

– Į Šanchajų? Ten nėra nieko, išskyrus šešis milijonus badaujančių kulių. Jie nudirs tau odą, nespėsi pasakyti „Kunkuliuojančios Versmės kelias".

– Pone Talekai, mano mama su tėčiu...

– Vaikišti! Niekieno mama su tėčiu neina į Šanchajų. Už visus FRB* dolerius gausi kelis šimtus maišelių ryžių? O čia viskas krinta iš dangaus.

Šautuvo drykstelėjimas nuaidėjo per laukus, netrukus dar du vienas po kito. Palikęs nuogą barmeną saugoti jų lobių sandėlio,

---

* JAV Federalinis rezervų bankas.

Talekas ir škotų kalnų šaulys išvirto iš sargybinės ir užskriejo stebėjimo bokšto kopėčiomis.

Džimas pabandė tvarkyti žurnalus ant grindų komendanto kabinete, bet barmenas jį aprėkęs nuvijo šalin. Negavęs jokio darbo Džimas įėjo į kamerų kiemą už budėtojo patalpos. Laikydamas šiltus konservus jis žvalgėsi po tuščias kameras, matė juodas kraujo ir išdžiūvusių išmatų dėmes ant betoninių sienų.

Vienoje kameroje tolimajame kiemo gale, pridengtas ant skersinių kabančio šiaudų kilimėlio, buvo mirusio japonų kareivio kūnas. Jis gulėjo ant betoninio suolelio, vienintelio baldo kameroje, su pririštais prie pečių medinės kėdės likučiais. Japono galva buvo sutrinta į košę ir priminė sumaigytą arbūzą, po jį kaip juodos sėklos ropinėjo šimtai musių.

Džimas spoksojo pro grotas į kareivį sukrėstas, kad japonas, kuris saugojo juos tiek metų, buvo įkalintas ir mirtinai primuštas vienoje iš savo kamerų. Džimas susitaikė su eilinio Kimuros mirtimi bevardžiame užlietame ryžių lauke, bet šis jų gyvenimo taisyklių stovykloje apsivertimas pagaliau įtikino, jog gali būti, kad karas tikrai baigėsi.

Jis išėjo iš kamerų kiemo ir grįžo į budėtojo kabinetą. Atsisėdo prie seržanto Nagatos stalo – tokios prabangos jam niekas niekuomet nebuvo leidęs, – ir ėmė skaityti išmėtytus *Life* ir *Saturday Evening Post.* Pirmą kartą prabangios reklamos, antraštės ir šūkiai „Kai bus gaminami geresni automobiliai, juos gamins ‚Buick'" jo nebejaudino. Nors buvo suvalgęs tiek maisto, kaip akmuo slėgė užduotis susirasti kelią į Šanchajų, visa sumaištis, kurią savavališka taika sukėlė nusistovėjusiame ir saugiame karo peizaže. Taika atėjo, bet taikiau netapo.

Pro išdaužtą langą Džimas žiūrėjo į B-29, už dviejų mylių kertantį upę, žvalgantį, ar Pudongo sandėliuose nesiglaudžia sąjungininkių šalių kalinių grupelės. Valstiečiai už Longhua vartų į bombonešius

nekreipė dėmesio. Džimas pastebėjo, kad kinai niekada nepakelia galvos į lėktuvus. Nors buvo piliečiai vienos iš sąjungininkių valstybių, kovojančių su Japonija, jie nedalyvavo šių gelbėjimo išteklių dalijimesi.

Jis klausėsi piktų iš žygio po užliejamuosius laukus grįžtančių britų balsų. Kad ir kaip stengėsi, pačiupo tik du parašiutų cilindrus. Leitenantas Praisas stovėjo prie vartų drebančiomis rankomis laikydamas šautuvą, kiti tempė cilindrus į stovyklą. Ant raudono šilko nuo jų kūnų žliaugė prakaitas. Kiti parašiutai pranyko laukuose, išgaravo Praisui iš panosės, juos nušvilpė slapti kapų kalvelių gyventojai.

Didžiuliai kaip bombos cilindrai gulėjo ant grindų komendanto kabinete. Nuogas barmenas sėdėjo juos apžergęs, prakaitas nuo jo sėdmenų prislopino sidabrinį jų spindesį, o škotų kalnų šaulys šautuvo buože numušė jiems nosis. Vyrai plėšė kartonines dėžutes, perkarusiomis rankomis grobė mėsos ir kavos skardines, šokoladus ir cigaretes. Leitenantas Praisas sukinėjosi aplink juos, jo pečių kaulai barškėjo kaip kastanetės. Įsidirginęs ir išsekęs, ieškojo progos pakurstyti savo irzulį ir kur nors išlieti visą tą smurtą, kurį aptiko savyje mirtinai talžydamas aną japoną. Jis pastebėjo Džimą, tyliai skaitantį žurnalus prie seržanto Nagatos stalo.

– Talekai! Jis ir vėl čia! Berniūkštis su pakardu...

– Vaikištis buvo stovykloje, leitenante. Jis patarnavo vienam gydytojui.

– Jis visur landžioja! Užrakink jį kameroje!

– Jis ne iš plepių, leitenante, – Talekas laikė Džimo ranką, nenoromis traukdamas jį kamerų kiemo link. – Jis atėjo iš pat Nantao stadiono.

– Iš Nantao?.. Didžiojo stadiono? – Praisas atsigręžė į Džimą su susidomėjimu, žvelgė į jį su visu fanatiko atviraširdiškumu. – Kiek tu ten buvai, berniuk?

– Trejetą dienų, – atsakė Džimas. – O gal šešias. Kol baigėsi karas.

– Jis nemoka skaičiuoti.

– Jis galėjo kaip reikiant apsižiūrėti, leitenante.

– Neabejoju, kad apsižiūrėjo. Tik ir zuja aplink. Berniuk, ką matei stadione? – Praisas nutaisė suktą grimasą. – Šautuvus? Saugyklas?

– Daugiausia automobilius, – paaiškino Džimas. – Bent penkis biuikus, du kadilakus ir vieną „Lincoln Zephyr“ limuziną.

– Tuščia jų, tų automobilių. Ar tu garaže gimęs? Ką dar matei?

– Tik daugybę kilimų ir baldų.

– Kailinių? – įsiterpė Talekas. – Ten nebuvo šaudmenų, leitenante. O škotiškojo viskio, sūnau?

Praisas ištraukė *Life* numerį Džimui iš rankų.

– Dėl Dievo, susigadinsi akis. Klausyk pono Taleko. Ar matei ten škotiškojo?

Džimas pasitraukė atgal taip, kad sidabriniai cilindrai pridengtų jį nuo šio pakrikusio žmogaus. Tarsi sudirgusios dėl grobio Nantao stadione leitenanto plaštakos kraujavo pro tvarsčius. Džimas suprato, kad leitenantas Praisas norėtų užklupti jį vienas ir uždaužyti mirtinai – ne dėl to, kad žiaurus, bet tik Džimo skausmo vaizdas galėtų palengvinti tas kančias, kurias jam teko pakelti.

– Ten galėjo būti škotiškojo viskio, – atsakė jis taktiškai. – Juk buvo daugybė barų.

– Barų? – Praisas žengė per „Chesterfield“ blokus, taikydamasis skelti Džimui. – Aš tau parodysiu barus...

– Kokteilių barų – bent dvidešimt. Juose galėjo būti ir viskio.

– Kaip kokiam viešbutyje. Talekai, koks čia pas jus buvo karas? Gerai, berniuk, ką dar matei?

– Mačiau, kaip ant Nagasakio numetė atominę bombą, – pasakė Džimas. Jis kalbėjo aiškiai. – Mačiau baltą pašvaistę! Ar dabar karas jau baigėsi?

Prakaituoti vyrai padėjo skardines ir cigarečių blokus. Leitenantas Praisas spoksojo į Džimą, nustebintas jo pranešimo, bet nusiteikęs patikėti. Jis užsidegė cigaretę, tuo tarpu virš stovyklos skrido amerikiečių lėktuvas – „mustangas" grįžo į bazę Okinavoje.

– Aš mačiau *atominę bombą...* – rėkė Džimas per triukšmą.

– Taip... tikriausiai matei.

Leitenantas Praisas tvirčiau aptvarstė kraujuojančius krumplius. Įnirtingai žindo cigaretę. Gręždamas Džimą alkanomis akimis, pagriebė *Life* žurnalą ir dingo iš komendanto kabineto. „Mustango" varikliui virš užliejamųjų laukų nutilus, jie girdėjo, kaip Praisas mina pirmyn atgal po kamerų kiemą, susuktu žurnalu daužydamas duris.

TRISDEŠIMT ŠEŠTAS SKYRIUS
Musės

Ar leitenantas Praisas pamanė, kad jį apnuodijo atominė bomba? Džimas perėjo rikiuotės aikštelę, pasižvalgė po tuščius barakus ir miegamuosius korpusus. Langai atlapi vėpsojo saulėje, tarsi gyventojai būtų nuo jo sprukę. Kalbos apie Nagasakio antskrydį ir paistalai apie laukiantį lobį Nantao stadione apmaldė buvusį Nankino policijos karininką Praisą. Visą valandą Džimas padėjo vyrams išpakuoti parašiutų cilindrus, Praisas netgi neprieštaravo, kai Talekas davė jų jaunam rekrūtui amerikietiško šokolado plytelę. Praiso galvoje susiplakė alkio ir smurto vaizdai, kaip ir tais metais, kai jį kalino japonų karo policija.

Nešinas „Spam" skardine ir *Life* žurnalų pluoštu Džimas užkopė laiptais į D korpuso koridorių. Stabtelėjo, pastebėjęs lentas su išblukusiais stovyklos laikraštėliais ir komendanto įsakymais. Miegamuosiuose apėjo gultų eiles. Kaliniams išvykus, japonai išplėšė

savadarbes spinteles, tarsi šiame šlapimu sumirkusių čiužinių ir baldų iš pakuočių šiukšlyne dar galėjai rasti ką nors vertinga.

Tačiau ištuštėjusi stovykla, atrodė, galėtų nedelsiant priimti gyventojus. Aplinkui G korpusą Džimas apžiūrėjo sukepusią žemę, per tuos metus geležinių maisto vežimaičių ratų išgraužtas provėžas, kreipiančias stovyklos virtuvių link. Stovėdamas savo kambario tarpduryje beveik nenustebo išvydęs išblukusias žurnalo iškarpas viršum savojo gulto. Paskutinę akimirką prieš išeidama iš stovyklos ponia Vinsent nuplėšė jo narvelio užuolaidą, patenkino ilgai tvardytą norą užimti visą kambarį. Tvarkingai sulankstyta užuolaida gulėjo po Džimo gultu, ir jam kilo pagunda ją vėl pakabinti.

Kambaryje tvyrojo stiprokas kvapas, kurio visus tuos metus nebuvo užuodęs, viliojantis ir paslaptingas. Suvokė, kad tai ponios Vinsent kūno kvapas, ir akimirką įsivaizdavo ją sugrįžus stovyklon. Išsitiesęs ponios Vinsent gulte Džimas ant kaktos balansavo konservų skardinę. Dabar jis apžvelgė kambarį iš šio neįprasto kampo – karo metais tokios privilegijos jam niekas niekada nesuteikė. Užkištas už durų jo narvelis tikriausiai priminė tas aptriušusias lūšnas, kurias Šanchajaus vargetos susinarstydavo iš laikraščių ir šiaudinių čiužinių. Poniai Vinsent, matyt, dažnai jis atrodė kaip žvėris būdoje. Nenuostabu, svarstė tyrinėdamas *Life* numerį, kad jis ponią Vinsent taip erzino, jog ji troško, kad jis išnyktų, net jei turėtų mirti.

Džimas gulėjo ant jos šiaudų čiužinio, uodė jos kūno kvapą, klubus ir pečius įtaikė į jos kūno įspaudą. Žvelgiant iš ponios Vinsent varpinės, pastarieji trejetas metų atrodė šiek tiek kitaip – netgi keletas žingsnių per nedidelį kambarį sukėlė atskirą karą, atskiras kančias šiai moteriai su jos baugščiu vyru ir ligotu sūnumi.

Meiliai pagalvojęs apie ponią Vinsent, Džimas panoro, kad jie tebebūtų kartu. Jam trūko gydytojo Ransomo ir ponios Pirs, ir netgi to

pulkelio vyrų, kurie kiurksodavo ant laiptų prie prieangio. Džimui dingojosi, kad jie irgi ilgisi Longhua. Galbūt kada nors jie visi sugrįš į stovyklą.

Jis išėjo iš kambario ir nupėdino per koridorių iki galinių durų, kur žaisdavo vaikai. Ant žemės dar margavo jų žaidimų išbraižymai – klasių, stiklo rutuliukų ir vilkelių. Džimas spyrė akmenuką į klasių kvadratėlius, tiksliai stumtelėdamas koja apšokavo visus langelius ir nusprendė apeiti visą stovyklą. Pajuto, kaip Longhua ima glemžti jį.

Artėdamas prie ligoninės Džimas ėmė viltis, kad ten ras gydytoją Ransomą. Prie šeštos trobelės durų drumzlinoje baloje gulėjo lietaus permerktas „Longhua senbuvių" Pjero kostiumas. Džimas sustojo nuvalyti „Spam" skardinės. Prisiminęs gydytojo Ransomo paskaitas apie higieną nubraukė etiketę kostiumo raukiniais.

Ligoninės langai buvo pridengti bambuko langinėmis, tarsi gydytojas Ransomas būtų norėjęs, kad ligoniai popiet pamiegotų. Palipęs laiptais Džimas išgirdo viduje tykiai murmant. Stumtelėjo duris ir jį apsiautė musių debesis. Apkvaišintos šviesos jos siūbtelėjo į siaurą koridorių, tarsi bandydamos nusipurtyti prie sparnų prikibusį šlykštų dvoką.

Braukydamas muses nuo lūpų Džimas įėjo į vyrų palatą. Puvėsių prisigėręs oras sruvo fanerinėmis sienomis, liejosi ant musių, mintančių skersai gultų sukrautais kūnais. Atpažįstami iš apiplyšusių šortų ir gėlėtų suknelių, klumpių, įsirėžusių į ištinusias kojas, dešimtys Longhua kalinių tysojo ant lentų tarsi skerdenos užkeiktoje skerdykloje. Nugaros ir pečiai blizgėjo nuo glitėsių, išpampusiuose skruostuose žiojėjo iškreiptos lūpos, tarsi šiuos iš pobūvio ištrauktus vyrus ir moteris kankintų žvėriškas apetitas.

Jis ėjo aptemdyta palata „Spam" skardinę tvirtai prispaudęs prie krūtinės, užsidengęs burną žurnalais ir kvėpuodamas per popierių. Džimas pažino keletą kalinių net iš karikatūriškai iškreiptų veidų.

Jis ieškojo gydytojo Ransomo ir ponios Vinsent manydamas, jog šie kūnai yra Longhua gyventojų, kurie atsiliko jiems traukiant į stadioną. Musės puotavo ant tų kūnų, tarsi nujausdamos, kad karas baigėsi, skubėjo sugriebti kiekvieną kūnų gnybį prieš taikos badmetį.

Džimas žvelgė nuo ligoninės laiptų į apleistą stovyklą ir tylius laukus už vielinės tvoros. Musės netrukus jį paliko ir nuzvimbė palaton. Jis pasuko į virtuvės daržą. Vaikštinėjo tarp apvytusių augalų, svarstė, gal juos palaistyti, nusiskynė du paskutinius pomidorus. Jau kėlė juos prie lūpų, bet neatsikando. Prisiminė savo nuogąstavimus, kad jo siela mirė Nantao stadione, nors kūnas išgyveno. Jeigu siela nepajėgė atsiskirti ir mirė jame, ar maitinant šį kūną, ji neišpurs kaip tie palaikai ligoninėje?

Džimas sėdėjo susirinkimų namų balkone, galvodamas apie savo paskutinę naktį Nantao stadione. Vėlyvą popietę prie stovyklos vartų atvyko kinų pirklys, lydimas trejeto kulių. Naščiais jie atnešė ryžių vyno ąsočių. Džimas žiūrėjo, kaip priešais sargybinę vyksta prekių mainai. Leitenantas Praisas apdairiai užsklendė komendanto kabineto lobių skrynios duris. Vyno ąsočius išsikeitė į kelis blokus „Lucky Strike“ ir vieną parašiuto kupolą. Kai pirklys su kuliais, nešinais raudono šilko ryšuliu, išsibrazdino, britai nedelsdami įkaušo. Džimas nusprendė tą vakarą nebegrįžti į sargybinę. Baltas leitenanto Praiso kūnas svirduliavo sutemose, cigarečių išdagos ant jo krūtinės plieskė nuo vyno.

Iš balkono Džimas žvelgė į Longhua aerodromą. Atsargiai atidarė „Spam“ skardinę. Gaila, kad gydytojas Ransomas nevalgys kartu su juo. Dėdamas šiltą mėsą į burną prisiminė kūnus ligoninėje. Mirusių kalinių vaizdas jo nesukrėtė. Tiesą sakant, jis visą laiką žinojo, kad tie, kas atsiliko traukiant iš Longhua, bus palikti mirti arba nužudyti ten, kur pasiliks. Ir vis tiek kapotas kumpis jam siejosi su tais išpurtusiais lavonais. Ir kumpis, ir lavonai buvo gleivėti. Gyvieji, kurie

valgo ir geria per greitai, kaip Talekas ir policijos leitenantas kruvinomis rankomis, greitai prisijungs prie persivalgiusių mirusiųjų. Maistas peni mirtį, nekantraujančią jų pačių kūnų mirtį.

Džimas klausėsi girtų šūksnių iš sargybinės, šūvių papliūpų Praisui pyškinant virš galvų laukiantiems prie vartų kinams. Ši rūsyje išbalusi albinoso figūra aptvarstytomis rankomis baugino Džimą kaip pirmas iš kapo prisikėlęs mirusysis, geidaujantis pradėti kitą pasaulinį karą.

Jis ilsino akis žvelgdamas į raminamą aerodromo kilimo tako geometriją. Už keturių šimtų jardų tarp suniokotų lėktuvų klampojo jaunasis japonų lakūnas. Įsitvėręs bambuko lazdą naršė dilgėles. Vakarėjančioje šviesoje išsipūtęs jo kombinezonas priminė Džimui kitą lakūną, prieš trejetą metų jį išgelbėjusį ir atvėrusį jam Longhua vartus.

TRISDEŠIMT SEPTINTAS SKYRIUS
Rezervuotas kambarys

Netrukus Džimą pabudino pirmieji amerikiečių naikintuvų žvalgybiniai skrydžiai. Naktį miegojo ponios Vinsent gulte, dabar pro G korpuso langus stebėjo, kaip „mustangų“ poros suka ratais apie Longhua aerodromo pagodą. Po valandos davinius ėmė mėtyti į karo belaisvių stovyklas netoli Šanchajaus. B-29 eskadrilės išniro iš susisupsčiusių virš Jangdzės ūkanų ir suko virš užliejamųjų laukų su atviromis bombų sekcijų durelėmis tarsi nuomojamų limuzinų armada.

Pasibaigus karui amerikiečių bombarduotojai nebenorėjo sutelkti arba iš nuobodžio nebesutelkdavo dėmesio į taikinius. Erzindami Taleką ir leitenantą Praisą, išmėtydavo savo krovinius po laukus aplinkui stovyklą ir apgręžę sparnus neskubėdami skrisdavo namo, jau atlikę tos dienos darbą.

Kada amerikiečių kariuomenė ir laivynas bus Šanchajuje? Nuo G korpuso stogo Džimas tyrinėjo ramų upės paviršių per trejetą mylių į šiaurę. Nėra abejonės, amerikiečiai vengia plaukti Jangdzės upe baimindamiesi, kad japonų povandeninių laivų vadai nusprendė nepasiduoti. Bet kol jų nėra, Džimui per daug pavojinga eiti ieškoti mamos ir tėčio. Visas Šanchajus ir apylinkės tapo nei taikos, nei karo zona – atskirtu nuo pasaulio vakuumu, kurį netrukus užpildys įvairiausio plauko vadai ir nusivylę Kinijos generolai.

Palaukęs, kol Praisas su savo vyrais patrauks iš stovyklos ieškoti cilindrų, Džimas nuėjo į sargybinę. „Superfortress" pagalbos lėktuvų sukelti oro šuorai ištraukė iš ligoninės pūvančios mėsos kvapą, jo skraistė kybojo virš stovyklos valandų valandas. Tačiau Talekas dvoko tarytum nejuto. Kai išėjo leitenantas Praisas – vaiduoklis medžioti kitų vaiduoklių tarp kapų kalvelių, – Talekas jau buvo nusiteikęs įleisti Džimą į komendanto kabinetą. Džimas greitai pavalgė kumpio ir miltelių pieno, paskui sėdosi prie seržanto Nagatos stalo budėtojo kambaryje ir krimsdamas šokoladą rūšiavo amerikietiškus žurnalus.

Vėliau, Talekui išėjus tyčiotis iš augančios už vartų badaujančių kinų minios, Džimas užkopė stebėjimo bokšto laipteliais. Jis matė Praisą ir jo plėšikų kompaniją naršant upelius į vakarus nuo stovyklos. Sujungę pajėgas su kita sąjungininkių valstybių kalinių iš Hangdžou grupe, ginkluoti vyrai lakstė prieštankinių užtvarų pylimais, pyškino po užlietus laukus.

Tapo aišku, kad buvę internuoti britai nėra vieninteliai plėšikai, siaučiantys po kaimo vietoves. Kinų valstiečiai ėmė grįžti į kaimus, kuriuos paliko keletą savaičių prieš karo pabaigą. Aplink šlaistėsi kulių gaujos, plėšė padangas ir kėbulų skydus nuo sudegusių japonų mašinų. Iš kinų marionetinės kariuomenės dezertyravę persimetėlių Gomindano kareivių skyriai klajojo laukais, jie puikiai suvokė, koks

likimas laukia pakliuvus į buvusių draugų nacionalistų nagus, tačiau juos viliojo arčiau Šanchajaus amerikiečių mėtomi maisto daviniai. Džimui stovint stebėjimo bokšte, šių karių būrys pražirgliojo palei Longhua vartus. Su visa ginkluote, apiplyšusiomis uniformomis, nuo kurių nusiplėšė ženklus, praėjo vos per keletą pėdų nuo „Packard“ mechaniko, vienui vieno saugančio šokoladų ir *Saturday Evening Post* komplektų lobį.

Kai po pietų pasirodė leitenantas Praisas, it negyvėlis susisupęs į raudoną audinį parašiuto, kurio gabentą cilindrą vilko jo vyrai, Džimas susirinko savo žurnalus ir išdūlino į G korpusą. Kokią valandą dėliojo juos iš eilės, paskui iškilo apžiūrėti stovyklos. Apėjęs ligoninę, perlipo tvoros vielą ir ištyrė užžėlusią vietovę tarp stovyklos ir Longhua aerodromo, vildamasis rasti paskutinėmis karo savaitėmis laisvėn paleistą vėžlį.

Tačiau kanale palei tvorą mirko tik japonų lakūno lavonas. Kai kurias Longhua aerodromo dalis – pagodą, barakus ir stebėjimo bokštą – jau užėmė nacionalistinių dalinių priešakinės brigados kariai. Dėl kažkokių priežasčių japonų aviatoriai ir antžeminės įgulos nebandė bėgti, bet toliau gyveno kiaurymėmis žiojinčiuose angaruose ir dirbtuvėse. Kiekvieną dieną nacionalistai išsivesdavo po kelis japonus ir užmušdavo dykvietėse į pietus ir į vakarus nuo aerodromo.

Kanale tarp „mustangų“ atsarginių degalų bakų veidu į vandenį plūduriuojančio japonų lakūno vaizdas įbaugino Džimą ne menkiau negu britų kūnai stovyklos ligoninėje. Jis nusprendė pasilikti stovykloje, kur saugu. Naktį miegodavo ponios Vinsent lovoje, dienas praleisdavo ragaudamas amerikietišką maistą ir šokoladą, rūšiuodamas žurnalų kolekciją. Jis jau buvo sudaręs solidžią biblioteką, kurią tvarkingai sudėjo ant tuščių gultų savo kambaryje. *Time*, *Life*, *Reader's Digest* numeriai aprašė kiekvieną įsivaizduojamą karo aspektą – pažįstamą pasaulį, bet sykiu visiškai nesusijusį su jo patirtimi

Šanchajuje ir Longhua. Kartais studijuodamas dramatiškus tankų mūšių epizodus, pakrantės placdarmus, negalėdavo suprasti, ar jis pats apskritai pergyveno karą.

Tačiau ir toliau rinko žurnalus nuo grindų komendanto kabinete, tarp jų vis paslėpdamas kumpio ir pieno miltelių skardinių – ilgalaikėms atsargoms, kurias apdairiai ėmėsi kaupti. Džimui aiškėjo, kad amerikiečiai jau rečiau mėto davinius, ir anksčiau ar vėliau jie baigsis. Dabar, sugrįžus jėgoms jis galėjo mitriai naršyti po stovyklą ir ypač pradžiugo, kai po vienu gultu D korpuse rado teniso raketę ir dėžutę kamuoliukų.

Trečią rytą, kai Praisas ir jo vyrai su žiūronais stypsojo ant sargybinės stogo, nekantriai dairydamiesi amerikiečių pagalbos lėktuvų, prie stovyklos vartų atriedėjo senutėlis „Opel“ sunkvežimis. Vairuotojo kabinoje sėdėjo du iki pusiaujo nuogi britai, buvę Longhua kaliniai, o jų kinės žmonos ir vaikai gūžėsi kėbule su visu turtu. Paskutinį kartą Džimas matė šiuos vyrus, „Mole Line“ laivų statyklos brigadininkus, karo pabaigos rytą Nantao stadione kilojant baltųjų kadilakų variklių dangčius. Jiems vis dėlto pavyko nusikapstyti iki Šanchajaus ir pasiimti šeimas, kurių japonai nebuvo internavę. Likę pliki nuogi sulaukėjusiame mieste jie nusprendė grįžti į Longhua.

Ir jie jau gabenosi savo pirmąjį laimikį. Sidabrinis cilindras kaip bomba pūpsojo sunkvežimio dugne, šalia jo tamsiaakiai vaikai kiniškomis palaidinėmis atrodė kaip nykštukai. Džimas stebėjo juos pro Beisio langą E korpuse ir patenkintas šypsojosi, kad Talekas ir leitenantas Praisas nulipo nuo sargybinės stogo. Jie nuskėtriojo prie vartų, bet net neketino jų atrakinti. Praisas ir buvę Longhua kaliniai ilgai ginčijosi, pastarieji piktai rodė į E korpusą, kuriame dabar gyveno tik keturiolikmetis berniukas, vienas pats besijuokiantis viršutiniame aukšte.

Džimas būgnijo kumščiais į betoninę sieną, mojavo vyrams ir jų niūriai šnairuojančioms žmonoms. Trejetą metų bandę ištrūkti iš stovyklos dabar jie stovi prie jos vartų, nusiteikę užsiimti vietas Trečiajam pasauliniam karui. Pagaliau šie žmonės ėmė suvokti paprastą tiesą, kurią Džimas visada žinojo – Longhua stovykloje jie buvo laisvi.

Sandėris sudarytas, vartai atsivėrė. Leitenantui Praisui krito į akį opelis. Du britai su šeimomis kaipmat nuskuodė į D korpusą, o jiems įkandin – pirmieji tą rytą „mustangai“. Orlaiviams skrendant virš stovyklos, sraigtų sukeltos oro bangos tuščiuose pastatuose vaikė dvokiantį vėją, maitos tvoską, nešamą tūkstančių priputusių musių.

Prie vartų sėdintys kinų vargetos prisidengė veidus. O Džimas išmetė iš galvos mintis apie ligoninę, apie žuvusį lakūną kanale už vielinės tvoros ir įkvėpė amą gniaužiančios smarvės. Atėjo metas pamiršti mirusiuosius. Šitaip stovykla vėl atgis. Pieno milteliai ir šokoladas suteikė jam jėgų, bet ne tiek, kiek reikėtų ilgai kelionei į Šanchajų. Stovyklon grįš ir kiti žmonės, galbūt čia gyvens ir jo mama su tėčiu. Net jei amerikiečiai mėtys mažiau davinių, maistas stovyklai bus tiekiamas nuolat. Džimas pažvelgė į tylias virtuves už sargybinės, į aprūdijusius metalinius karučius. Jis jau svajojo apie saldžią bulvytę...

Jo batai kaukšėjo tuščiuose koridoriuose ir lipant žemyn akmeninėmis pakopomis. Bėgdamas iš priemenės išgirdo kalant sunkvežimio variklį. Talekas ir škotų šaulys krovė parašiutų audinius ir maisto konservus per galinį bortą.

– Džimai! Palauk! – Talekas pamojo jam. – Kaip tau regis, kur tu vyksti?

– Į G korpusą, pone Talekai... – gaudydamas kvapą Džimas atsirėmė į drebantį sunkvežimio sparną. Sargybinės tarpduryje leitenantas Praisas dėjosi šovinius į amunicijos juostą, atliko slaptą auksą skaičiuojančio vyro ritualą. – Noriu rezervuoti kambarį savo

tėvams – jie gali atvykti į Longhua. Aš palaikysiu kambarį ir jums, pone Talekai.

– Džimai... Džimai, – Talekas uždėjo ranką jam ant galvos bandydamas nuraminti pernelyg susijaudinusį berniūkštį. – Jau metas tau susirasti tėvą, vaikišti. Karas baigėsi, Džimai.

– O kitas karas, pone Talekai. Sakėte, jis netrukus prasidės.

„Packard“ mechanikas padėjo Džimui įlipti į sunkvežimio kėbulą.

– Džimai, reikia pirma užbaigti vieną karą prieš pradedant kitą. Mes tave pavešime – mes grįžtame į Šanchajų!

TRISDEŠIMT AŠTUNTAS SKYRIUS
Kelias į Šanchajų

Sunkvežimis blaškėsi iš vienos Šanchajaus kelio pusės į kitą, mėtydamas Džimą ant sujaukto parašiuto šilko ryšulio. Jis laikėsi įsitvėręs aplinkui jį sudėtų sausų davinių dėžių ir klausėsi, kaip Talekas su leitenantu Praisu bando perrėkti it vargonai griaudžiantį variklį.

Per išblukusią galinio lango maskuotę Džimas matė, kad policininkas tyčia pakėlęs nuo vairo aptvarstytas rankas ir leidžia spaudžiančiam sunkvežimiui vinguriuoti ir krypti nuo kelio vidurio. Padangos pasiekė pakraštį, pakėlė dulkių ir lapų šuorą. Talekas sėdėjo keleivio vietoje su ryžių vyno ąsočiu, pro atvirą langą laikydamas iškištą šautuvą. Tarp bombų išplėšytų medžių pasirodžius prancūzų koncesijos daugiabučiams, jis ėmė daužyti kumščiu surantytą kapotą.

Kad ir koks pavojingas buvo leitenanto Praiso vairavimas, Džimas džiaugėsi tokia puikia abiejų vyriškių nuotaika. Pirmąją mylią leitenantas nepajėgė rasti antrosios pavaros, ir jie

triukšmingai ritosi Šanchajaus keliu pėsčiojo greičiu, gresiant užvirti radiatoriaus vandeniui. Tuomet Hangdžou išmestas davinys atgaivino Praiso vairavimo įgūdžius. Jie nudardėjo ūkių keliais, kanalų pylimais, vydamiesi krintančius parašiutus, pralinksmėję nuo vilties juodojoje Šanchajaus rinkoje parduoti dar daugiau amerikietiškų prekių.

Tačiau kiti tą lobį pasiekė pirma jų. Pusvalandį jie kratėsi apleistas laukais, bet taip ir nerado nė vieno cilindro. Praisas mosavo šautuvu, grasindamas visam tylių kanalų pasauliui.

Laimei, Praiso įniršis greitai atlėgo. Grįžęs į Šanchajaus kelią leitenantas pakreipė sunkvežimį link žuvusio japonų karinio pasiuntinio, gulinčio šalia motociklo. Negyvėlio galva sprogo paleisdama kraujo prisisiurbusių lervų ir smegenų audinių fontanus, kurie nutaškė pakelės medžius. Toks išradingas vairavimas puikiai nuteikė Praisą, Džimas vylėsi, kad jo nuotaika nesubjurs, kol jie pasieks Šanchajų, o ten jis iššoks prie pirmojo šviesoforo.

Džimas atsigręžė į nutolusius stovyklos stogus. Buvo keista išvykti iš Longhua, bet jis suvokė, kad stovykla jį vėl buvo įkalinusi, kaip karo metais. Tereikėjo vieno Taleko žodžio, ir tariamai saugus pasaulis, kurį lipdėsi mažame kambarėlyje iš kelių „Spam“ skardinių, subyrėjo jam po kojų.

Jie pravažiavo Longhua pagodą šiauriniame aerodromo kampe, jos zenitinių pabūklų vamzdžiai vis dar buvo nukreipti į dangų. Džimas žvalgėsi po sugriautus angarus, dairydamasis jaunojo lakūno kamikadzės, gailaudamas, kad neatsilygino už mangą. Per mylią į rytus dunksojo olimpinis Nantao stadionas. Sviedinių suvarpyto fasado kiniškos raidės, garbinančios generalisimo Čiango kilnumą, dar labiau išryškėjo viršum automobilių aikštelės, tarsi feodalinė Kinijos praeitis prisikėlusi reikalautų sugrąžinti jos laikus.

Sunkvežimis pasviro, nuslydo gūbriu. Leitentas Praisas įsigeidė važiuoti į stadioną negrįstu keliu. Džimas girdėjo, kaip Talekas

prieštaravo, bet kaip tik tuomet per vairą buvo perduotas vyno ąsotis. Jie riedėjo tarp pirmųjų bunkerių ir šaulių apkasų, kurie saugojo buvusį japonų štabą. Juostos yrančių prieštankinių užtvarų kryžiavosi per laukus, pakraščiais tysojo karių nešulių diržai, riogsojo amunicijos dėžės.

Džimas atsigulė į parašiuto šilko glėbį. Jis iškart žinojo, kad olimpinio stadiono reginys bus per didelė pagunda. Nuo jo atvykimo į Longhua britai nepaliovė klausinėję apie sugrobtus baldus tribūnose. Džimui teko papuošti savo atsiminimus, kad užsitikrintų konservų ir žurnalų iš komendanto kabineto tiekimą. Šie pramanai jau buvo užvaldę Praiso vaizduotę, tad ką nors pakeisti buvo per vėlu.

Per šimtą jardų nuo automobilių aikštelės jie išsuko iš kelio ir sustojo drenažo griovyje tarp dviejų prieštankinių užtvarų pylimų. Abu įkaušę nuo ryžių vyno, Praisas su Taleku išlipo iš kabinos. Gudriai spitrindami į stadioną užsidegė po cigaretę. Praisas šautuvu barkštelėjo į sunkvežimio šoną.

– Šanchajaus, Džimai ... – sušuko pašiepiamai.

– Tik trumpam nukrypome, Džimai, – ramino apgirtęs Talekas. – Pasigriebsim škotiškojo dėžę ir keletą kailinių Nankino kelio merginoms.

– Aš nemačiau jokių kailinių, pone Talekai, nei viskio. Tik daugybę kėdžių ir pietų stalų.

– Pietų stalų? Gal manai, kad atsibeldėme čia pietauti? – leitenantas Praisas nustūmė Taleką šalin.

Jis spoksojo į stadiono fasadą, tarsi apsitrynusios kalkės būtų bandžiusios nurungti jo blyškumą.

Džimas išsisuko į jo galvą nukreipto šautuvo vamzdžio.

– Buvo bufetų ir drabužių spintų.

– Drabužių spintų? – Talekas svirduliavo tarp jų. – Gal tai, ko mums reikia, leitenante.

– Gerai, – apsiramino Praisas. Pačiupinėjo cigarečių išdagas ant krūtinės, surinko slaptą skausmo ir atsiminimų kodą. – Sakiau, kad berniūkštis akyvai žiūrėjo.

Du vyrai perėjo kelią ir įžengė į automobilių aikštelę. Praisas pasilenkė prie tanko numuštais vikšrais ir atsikrenkštęs iš plaučių spjovė kalėjimo skreplį pro atvirą liuką. Džimas stoviniavo tarp surikiuotų sunkvežimių mintydamas apie poną Makstedą. Ar jis tebeguli ant krauju sumirkusios žolės? Tiek prisivalgęs Džimas jautėsi kaltas, vėl prisiminė galėjęs parduoti batus. Kad ir kiek olimpiniame stadione stūksojo priplėštų barų, tai buvo niūri ir grėsli, blogų ženklų vieta. Čia jis matė atominio pliūpsnio Nagasakyje gaisą. Žvainas jo švytesys vis dar gaubė jų mirties žygio iš Longhua kelią – kreidinis stadiono fasadas ir leitenanto Praiso kalkių duobės oda blykšojo ta pačia blandžia šviesa.

Vaikydamas muses *Life* numeriu Džimas sėdėjo ant sunkvežimio pakojos. Jis tyrinėjo nuotrauką, kurioje amerikiečių jūros pėstininkai kėlė vėliavą ant Suribačio kalno po Ivo Džimos mūšio. Amerikiečiai šiuose žurnaluose kovojo didvyrišką karą, artimą komiksams, kuriuos Džimas skaitė vaikystėje. Netgi mirusieji buvo garbinami – toks gyvųjų supratimas apie mirusiuosius...

Du „Mustang“ naikintuvai pralėkė virš galvos pirma „Superfortress“ bombonešio, atidundėjusio iš vakarų, atviromis bombų sekcijos durelėmis, pasirengusio paberti „Spam“ konservus ir *Reader's Digest* tuščiuose laukuose. Variklių riaumojimas drebino žemę Džimui po kojomis, kad net virpėjo suniokotų mašinų eilės.

Džimas nuleido žurnalą ir pastebėjo nuo įėjimo tunelio atbėgančius ginkluotus vyrus, jų balsus gožė lėktuvų gaudesys. „Superfortress“ palengva skrodė dangų, bet vyrai pabiro nuo tunelio apimti panikos, tarsi nuogąstaudami, kad stadioną tuoj subombarduos. Per automobilių aikštelę skuodė barzdotas europietis odine amerikiečių lakūno striuke, paskui jį dar du žmogėnai su medžiokliniais

šautuvais. Iki pusiaujo nuogas kinas, ant juodų kelnių sujuostu pistoleto diržu, spruko susirietęs, o jam įkandin grupė kulių su bambukinėmis lazdomis.

Tuneliu juos vijosi nacionalistinės kariuomenės būrys į ryškią saulę iškeltais šautuvais. Jie sustojo ir šovė į bėgančius vyrus, paleido padriką šūvių salvę. Džimas atidarė sunkvežimio dureles ir įsmuko į vairuotojo kabiną. Netoli įėjimo tunelio nuo stadiono fasado nubyrėjusiose baltose dulkėse gulėjo Talekas. Leitenantas Praisas bėgo pro jį sunkvežimių eilių pusėn, jo veidas švietė lyg žibintas. Nusipurtęs tvarsčius, liuoktelėjo per automobilių aikštelės aptvarą ir nėrė į užlietą lauką šalimais kelio.

Kinų karininkas iššovė paskutinį pistoleto šūvį į pliūkštelinčią Praiso figūrą, paskui priklaupė stadiono įėjime. Iškėlę šautuvus, jo vyrai priėjo prie aprūdijusių mašinų. Suvaidinę pantomimą, kaip iššluoja visus sužeistus užpuolikus, apsigręžė ir grįžo į stadiono prieglobstį. Talekas negyvas tysojo saulėje, liedamas kraują į kreiduotas dulkes.

Mėlyni ir raudoni parašiutai krito virš Hangdžou. Džimas nuslydo sėdyne, atidarė priešingos kabinos pusės dureles ir išsmuko ant žemės. Slėpdamasis už amunicijos furgonų ir artilerijos pabūklų nubėgo prie aptvaro.

Leitenantas Praisas nebegrįžo į „Opel“ sunkvežimį su šilkais ir amerikietiškais daviniais. Kai Džimas pasiekė griovį, rado sunkvežimį tarp prieštankinių pylimų. Ant žemės prie keleivio vietos dar kilo dūmas nuo paskutinės Taleko „Lucky Strike“ nuorūkos.

Džimas pažvelgė pro langą į prietaisų skydelį. Ar jam pavyktų nuvažiuoti su šia mašina į Šanchajų? Per daug pavojinga pasiduoti nacionalistams kareiviams stadione, jie nušaus jį vos pamatę, neabejodami, kad jis užpuolikų gaujos narys.

Galvodamas apie Taleką, kuris mirė, nespėjęs pamatyti Nantao baltųjų kadilakų, Džimas nusprendė eiti į Šanchajų pėsčiomis. Kai

ketindamas pasiimti kelias maisto skardines ir *Reader's Digest* numerius, lipo per galinį bortą, prie sunkvežimio išgirdo žingsnius. Nespėjus krypteleti, kažkas čiupo jį už pečių. Kieti kumščiai smogė į pakaušį ir patiesė jį ant grindų.

Sėdėdamas tarp cigarečių blokų Džimas jautė, kad iš nosies ir burnos teka kraujas ir varva per rankas ant parašiuto šilko. Jis pažvelgė į atbėgusį iš stadiono pusnuogį kiną su pistoleto dėklu. Šis spoksojo į Džimą tuo pačiu žvilgsniu be išraiškos, kokį dažnai matydavo virėjo veide namuose Amhersto prospekte jam taisantis nukirsdinti vištą. Šalia jo, nekantraudamas čiupti sunkvežimio krovinį, stovėjo kulis su lazda.

Iš abiejų griovio kraštų leidosi ginkluoti vyrai, juos vedė barzdotasis europietis odine lakūno striuke. Pusė šios banditų gaujos buvo kinai, kai kurie kuliai su lazdomis, kiti nacionalistų ir marionečių karinėmis uniformomis, su šautuvais, ekipuote. Antra pusė – europiečiai ar amerikiečiai, apsitaisę kuo įvairiausiai, užsijuosę amunicijos diržus, pistoletų dėklai ir Šanchajaus policijos šovininės kabojo ant kiniškų palaidinių. Bado nualinti jų kūnai Džimui liudijo, kad dauguma buvę internuotieji.

Kai kulis pakėlė lazdą, Džimas susiurbė kraują ir nurijo karštus skreplius.

– Aš einu į Longhua stovyklą... Aš britas kalinys, – mostelėjo pietvakarių pusėn. Per ištinusią nosį balsas keistai bosavo, lyg paskutinėmis likusiomis gyvenimo minutėmis jo kūnas sparčiai sentų. – Į Longhua stovyklą...

Nekreipdami į jį jokio dėmesio ginkluoti vyrai sėdėjo ant pylimo ir rūkė. Europietis lakūno striuke mynė aplink sunkvežimį. Pakėlęs Taleko nuorūką kulis įtraukė dūmo. Visi dairėsi į dangų ir į tuščią kelią palei stadioną. Aplinkui šiuos žmones tvyrojo lėtas, tuščias kalėjimo stovyklos laikas. Ištįsusiais, bespalviais veidais jie, regis, buvo išnirę giliai iš po žemių.

– Longhua... – pakartojo Džimas. Kulis su lazda nenuleido nuo jo akių. Džimas žinojo, kad tereikia menkiausio ženklo, ir žingtelėjęs priekin kulis suskaldys kaukolę. Jam trenkęs pusnuogis kinas apžiūrinėjo sunkvežimį, tyrinėjo užpakalines padangas. Vildamasis patraukti europiečių dėmesį Džimas parodė į stadioną.

– „Lincoln Zephyr" – Nantao. Biuikai, balti kadilakai...

– Kas čia kalba apie kadilakus? – neaukštas vyriškis sidabriniais plaukais, moterišku amerikietišku balsu ir su šautuvu ant peties prisiartino prie sunkvežimio. Niekas jo neklausė, norėdamas nuslėpti, jog jam neatsako, prisidegė cigaretę. Ugnis virptelėjo nupudruotuose skruostuose, apšviesdama pažįstamas apdairias akis, skvarbų, bet kukliai aprėpiantį žvilgsnį.

– Beisi! – Džimas nusibraukė kraują nuo nosies. – Čia aš, Beisi, – Džimas. Šanchajaus Džimas!

Stiuardas spoksojo į Džimą. Akimirką pagalvojęs jis mažne oficialiai papurtė galvą, tarsi pažinęs keturiolikmetį, bet praradęs susidomėjimą juo. Jis peržvelgė davinių dėžes, pačiupinėjo parašiuto šilką. Ir pasitraukė šalin, kad kuliui būtų daugiau vietos užsimoti lazda.

– Beisi! – Džimas stvėrė žurnalus ir pirštais nuo jų viršelių braukė kraują. Jis pakėlė juos prieš piktą pusnuogio kino su pistoletu žvilgsnį, – *Life*, Beisi, *Reader's Digest*! Laikiau naujausius numerius tau... Beisi, aš išmokau šimtus naujų žodžių – Bergen-Belzenas, fon Rundštetas, „GI Joe"*...

---

* JAV kareivis (Antrojo pasaulinio karo žargonas).

TRISDEŠIMT DEVINTAS SKYRIUS
Banditai

Mašina spaudė alyvuotos įlankos pakrante, pro aprūdijusį nuskandinto torpedinio katerio kiautą. Suspaustas tarp Beisio ir barzdoto prancūzo užpakalinėje sėdynėje Džimas žiūrėjo, kaip iš po biuiko ratų trykšta fontanai. Grėsmingos vaivorykštės skleidėsi kaip povų uodegos, paversdavo tolimus Šanchajaus kontorų pastatus į nupaišytą ant dažų dėžutės miestą. Ta pati šiurpi pažara gaubė torpedinį laivą, siaustė seklumose gulinčių japonų kūnus.

Džimas per petį bandė dairytis į tolstančią Šanchajaus horizonto liniją, bet dėl sumušto kaklo buvo sunku sukioti galvą.

– Ei, berniuk... – prancūzas stuktelėjo Džimo ranką tarp kelių įstrigdytu karabinu. – Raminkis. Ar vėl nori į nosį?..

– Džimai, čia nėra vietos grumtis. Mes sėdėkim ramiai ir mokykimės žodžių. – Beisis apkabino jį ranka. – Geriau žiūrėk į tą žurnalą, kad neužmigtum.

– Gerai, Beisi. Neužmigsiu.

Neužmigti buvo visų svarbiausia, Džimas tai žinojo. Jis įsispyrė į amunicijos dėžę ant mašinos dugno, paskui tol gnaibė lūpas, kol akyse pašviesėjo. Šalia prancūzo prie dešinės pusės keleivio durelių sėdėjo kulis su bambukine lazda, ketinęs užmušti Džimą, kol neįsikišo Beisis. Priekinėje sėdynėje prie vairuotojo kino sėdėjo du australai iš Sikavėjaus stovyklos.

Septynetas buvo susispaudęs į apskretusį biuiką. Jo langus dar puošė marionetinio kinų generolo insignijos ir ryžių popieriaus lipdukai, per visą karą tai buvo štabo automobilis. Sėdynės buvo dėmėtos nuo išdžiūvusių vėmalų, nuo kraujo iš Džimo nosies ir iš sužeistų žmonių žaizdų. Be lazdų ir ginklų, mašina buvo prigriozta amunicijos dėžių, amerikietiškų cigarečių blokų, ryžių vyno ąsočių ir alaus butelių, į kuriuos vyrai vis šlapinosi dardėdami kaimo keliais į Šanchajaus pietvakarius.

Staiga jie sustojo, alyvuotas įlankos vanduo ėmė skalauti automobilio ratus. Priekyje važiavo japoniškas sunkvežimis, o jame – dar tuzinas šios banditų gaujos narių. Perkrautas sunkvežimis lingavo ant siauros pilkų plytų rampos nuo pakrantės iki pylimu einančio kelio. Automobilis buvo prikimštas parašiutų cilindrų, japoniškų prekių, pagrobtų tą rytą iš karinių sandėlių Nantao, susuktų čiužinių, dviračių ir siuvimo mašinų, priplėštų iš kaimų į pietus nuo Longhua.

Biuikas užsiropštė trupančių plytų rampa ir riedėjo įkandin sunkvežimio per debesis dulkių, sūkuriuojančių šiam iš po ratų. Kelias nuo įlankos suko į sausumą, bet greitai pasimetė užliejamųjų laukų ir kanalų labirinte. Džimas svarstė, ar ši banditų grupė, ši nuodinga šaudyklė, besiblaškanti pirmyn atgal sudalytais laukais, turi kokią nuovoką, kur važiuoja. Tačiau per aštuonis šimtus jardų į šalį lygiagrečiu keliu per tuščius laukus spaudė antras sunkvežimis. Senas olimpiniame stadione pasigrobtas opelis gabeno dar penkis gaujos narius. Iš Nantao jūrų bazės jie išvyko vos išaušus, bet kažin kur blaškėsi, kol liko vos keletas minučių iki kitos užduoties.

Keliams susitikus, Džimas pamatė pusnuogio kino bandito figūrą juodomis kelnėmis, su revolverio diržu. Jis stovėjo už vairuotojo kabinos, rėkdamas komandas kuliui prie vairo. Džimas bijojo šito buvusio marionetinės kariuomenės karininko, kurio geležinius krumplius dar jautė sumuštas sprandas. Tik Beisis išgelbėjo jį, bet atokvėpis gali būti trumpalaikis. Kapitonas Sungas mažai paisė Beisio ir kitų gaujos europiečių, o su Džimu elgėsi kaip su šunimi, kurį prireikus galima nuvaryti iki mirties. Nepraėjus nė valandai po pagrobimo Džimas jau ropojo tarp kapų kalvelių prie kaimo netoliese Hangdžou, pasiųstas į priekį kaip skalikas išuostinėti teritorijos ir pritraukti netikėtos ugnies. Dar apdujęs, iš nosies ant žurnalo rankose varvant kraujui, jis kiūtojo tarp sutrešusių karstų laukdamas kol atslūgs ugnis, kol banditai sugrįš iš kaimo prisiplėšę dviračių, čiužinių bei ryžių maišų. Sumojęs, kad

tikrasis banditų grupės vadas yra kapitonas Sungas, Džimas bandė pasitarnauti kinui. Bet kapitonas nebuvo linkęs skirti jam pavedimų. Po karo kinai pasikeitė – kaimiečiai, klajojantys kuliai ir pasimetę marionetinės kariuomenės kariai žvelgė į europiečius taip, kaip prieš karą Džimas nebuvo matęs – lyg šių visai nebūtų, – nors britai padėjo amerikiečiams sumušti japonus.

Sunkvežimiai sustojo kryžkelėje. Kapitonas Sungas iššoko iš opelio ir nužirgliojo iki biuiko. Beisis nejučiomis suspaudė Džimo ranką. Beisis buvo pasirengęs Džimo mirčiai, jo susidomėjimą berniuku palaikė tik vaizdingi Džimo pasakojimai apie Nantao stadione banditų laukiantį grobį.

Dulkių viesulas apgaubė tris mašinas šioms apsigręžus ir nudardėjus palei nebenaudojamą kanalą. Nenuvažiavę nė pusės mylios jie sustojo ant akmeninio tilto virš apleisto kaimo. Kapitonas Sungas su trejetu vyrų išlipo iš sunkvežimio, prie jų prisidėjo prancūzas iš biuiko ir kulis su lazda. Australai sėdėjo priešais sunkvežimį, gėrė vyną iš ąsočių, nekreipdami dėmesio į vargingus namelius. Kitais kartais kapitonas Sungas būtų šūktelėjęs Džimui ir pasiuntęs jį pašniukštinėti po pastatus, bet šis kaimas buvo aiškiai apleistas ir daug kartų plėštas apylinkėse siaučiančių banditų.

– Ar mes važiuosime į Šanchajų, Beisi? – paklausė Džimas.

– Greitai, Džimai. Bet pirma mums reikia pasiimti specialią įrangą.

– Įrangą, kurią pasidėjote kaimuose? Įrangą karo reikalui?

– Taip, Džimai. Įrangą, kurią čia mums paliko OSS*, kai aš slaptai dirbau Gomindanui. Juk nenorėtum, kad ji atitektų komunistams, tiesa, Džimai?

Šitaip jie abu apsimetinėjo. Džimas žiūrėjo į tuščią kaimą, vienintelę jo negrįstą gatvę dalijo atviras nuotekų griovys.

---

* JAV žvalgybos žinyba.

– Čia turi būti daugybė komunistų. Ar karas baigėsi, Beisi?

– Baigėsi, Džimai. Tarkime, jog faktiškai jis baigėsi.

– Beisi... – Džimui atėjo pažįstama mintis. – O ar kitas karas faktiškai prasidėjo?

– Galima ir taip sakyti, Džimai. Džiaugiuosi, kad padėjau tau išmokti tų žodžių.

– Daugybės žodžių dar neišmokau, Beisi. Man reikėtų grįžti į Šanchajų. Jei pasisektų, gal jau šiandien pamatyčiau mamą ir tėtį.

– Į Šanchajų? Tai labai pavojingas miestas, Džimai. Šanchajuje reikia ne vien sėkmės. Palaukime, kol pamatysim JAV laivyną prisišvartuojant prie Bundo.

– Ar dėdė Semas greit bus čia, Beisi? Visi „gobai“* ir „GI Joe“?

– Bus, Džimai, visi Ramiojo vandenyno zonos amerikiečių daliniai... – apie galimybę susitikti su savo tėvynainiais Beisis kalbėjo be entuziazmo.

Džimas klausinėjo apie pabėgimą iš Longhua, bet Beisis slapukavo ir išsisukinėjo. Kaip paprastai, visa, kas įvyko po pabėgimo, jo seniai nebedomino. Jis liko tas pats mažas, smulkmeniškas žmogelis, savo rankas puoselėjantis vyras, kuris paisė tik trumpalaikės naudos. Jo stiprybė buvo tai, kad neleido sau svajoti, nes nieko niekuomet nepriėmė už gryną pinigą – o gydytojas Ransomas viską priėmė būtent taip. Bet gydytojas Ransomas veikiausiai neatlaikė mirties žygio iš Longhua, o Beisis išgyveno. Tačiau šį kartą lobių sandėlio vaizdas olimpiniame stadione išklibino Beisio atsargumo mechanizmo apsaugos užraktus. Džimas atkakliai kurstė stiuardo vaizduotę pasakodamas apie turtus, kurių jam pakaktų prabangoj sugrįžti į Ameriką. Džimas numanė, kad Beisis per stovyklos radiją išgirdo apie gresiantį žygį į sušaudymo vietą ir papirko naktinį budėtoją, kad paslėptų jį viename iš Nantao sandėlių.

---

* JAV jūreivis (Antrojo pasaulinio karo žargonas).

Sėdėdamas prie nagus brūžinančio Beisio Džimas mąstė, kad karo patirtis šio amerikiečio beveik nepalietė. Visos mirtys ir badas buvo tarsi chaotiška pakelės drama, stebima pro biuiko keleivio langą, žiaurus reginys, kaip viešos egzekucijos, kurių pažiūrėti susirinkdavo krante atostogaujantys britų ir amerikiečių jūreiviai. Iš karo jis nieko neišmoko, nes nieko nesitikėjo, kaip ir kinų valstiečiai, kuriuos jis plėšė ir šaudė. Gydytojas Ransomas sakydavo, kad nieko nesitikintys žmonės pavojingi. Tačiau penkiems šimtams milijonų kinų teks išmokti tikėtis visko.

Džimas čiupinėjosi sugurintą nosį, o ginkluoti vyrai tupėjo ant tilto su ryžių vyno ąsočiais. Nors stovykloje metų metus gyveno pusbadžiu, nedaugelis buvusių kalinių puolė valgyti konservuotą maistą, sukrautą sunkvežimių kėbuluose. Jie po vieną gėrė karštoje saulėje, retai kalbėjosi. Džimas nežinojo beveik nė vieno jų vardo. Sutemus, kai grįždavo į jūrų aviacijos bazę Nantao, dauguma su grobio dalimi pasklisdavo po slėptuves senamiesčio būstuose, o kitą rytą susirinkdavo tarsi fabriko darbininkai. Džimas miegojo biuike, pastatytame ant betoninio elingo, apsuptas sudegusių hidroplanų korpusų. Beisis su prancūzu pernakt lėbaudavo lakūnų užkandinėje.

Prancūzas parklajojo iš kaimo ir pasirėmė prie Beisio lango.

– Nieko – nė šūdo spirgos.

– Tai jie galėjo mums palikti, – pasibjaurėjęs atsakė Beisis. – Kodėl kinai negrįžta į savo kaimus?

– Ar jie žino, kad karas baigėsi? – paklausė Džimas. – Turėtum jiems pasakyti, Beisi.

– Galbūt... Mes negalime laukti amžinai, Džimai. Į Šanchajų traukiamos stambios pajėgos, apie šešetą įvairių Gomindano armijų.

– Gali būti sudėtinga pasiimti jūsų įrangą?

– Taigi. Dabar aplankysime tą komunistų kaimą. O paskui nuvešiu tave tėčiui. Galėsi papasakoti jam, kaip rūpinausi tavimi visą karą, išmokiau visų tų žodžių.

– Tu tikrai rūpinaisi manimi, Beisi.

– Taip... – Beisis mąsliai įsispoksojo į Džimą. – Laikykis mūsų. Prasti būtų tavo popieriai, jei tave pagrobtų.

– O čia aplink knibžda pagrobėjai, Beisi?

– Pagrobėjai ir komunistai. Žmonės, kurie nenori sutikti, kad karas baigėsi. Nepamiršk šito, Džimai.

– Taigi... Beisi, o ar tu matei sprogstant atominę bombą? – bandydamas išblaškyti stiuardą kokia nors linksmesne tema, paklausė Džimas. – Iš Nantao stadiono aš mačiau pašvaistę virš Nagasakio.

– Sakyk tu man, vaike... – Beisis įdėmiai nužvelgė Džimą, suglumęs dėl ramaus vaikiščio kruvina nosimi balso. Paėmęs tepaluotą skudurą nuo užpakalinio lango nubraukė Džimui nosį. – Tu matei atominę bombą?..

– Visą minutę, Beisi. Balti gaisai apgaubė Šanchajų, ryškiau už pačią saulę. Manau, tai Dievas norėjo viską gerai apžiūrėti.

– Manau, kad apžiūrėjo. Tie balti gaisai, Džimai. Gal galėčiau įdėti tavo nuotrauką į *Life* žurnalą.

– Sakai, galėtum, Beisi?

Mintis, kad jo nuotrauka galėtų pasirodyti *Life*, svaigino Džimą. Jis nusišluostė kruviną veidą ir pabandė išsitiesinti apiplyšusius marškinius – jei imtų ir ūmai išdygtų fotografas. Gavę kapitono Sungo signalą banditai sugrįžo į savo mašinas. Kai jie išvažiavo iš kaimo ir pasuko upės pusėn, Džimas vaizdavosi savo nuotrauką tarp „Tiger" tankų ir JAV jūrų pėstininkų. Su Beisio banditų grupe jau trankosi ketvertą dienų ir jam neramu, kad tėvai gali pamanyti, jog Džimas neatlaikė mirties žygio iš Longhua. Galbūt sėdėdami prie baseino Amhersto prospekte jie sklaidys naujausią *Life* numerį ir pažins savo sūnaus veidą tarp admirolų ir generolų...

Jie važiavo palei rytinę Longhua aerodromo ribą. Persisvėręs per Beisį Džimas išsikorė pro langą. Jis žvalgėsi po upelius ir užliejamuosius

laukus, bene pamatys japonų oro įgulų kūnus. Dalį aerodromo užėmę Gomindano padaliniai vis dar žudė japonus būriais.

– Tau patinka lėktuvai, Džimai?

– Aš būsiu lakūnas, Beisi, ateis tokia diena. Nuskraidinsiu mamą su tėte į Javą. Aš apie tai daug galvojau.

– Graži svajonė... – Beisis nustūmė Džimą šalin ir parodė į sukiužusį lėktuvą tarp medžių. – Va dar vienas japoškė, niekas jo nenudėjo.

Beisis atlaužė šautuvo spyną. Džimas iškišo galvą per langą, peržvelgė medžių eiles. Šalia „Zero" naikintuvo stabilizatoriaus išvydo išbalusį jaunojo lakūno, pasiklydusio tarp apverstų sparnų ir liemenų, veidą.

– Jis japoškė krioškė, – skubiai paaiškino Džimas. – Kvankažudis. Beisi, nori, papasakosiu apie stadioną? Ten gali būti kailinių, man regis, ponas Talekas matė juos prieš nušaunamas, ir šimtai dėžių škotiškojo viskio...

Laimei, Beisis jau uždarė langą. Biuiką prinešė aštraus smėlio. Jis kilo nuo kreidinio kelio paviršiaus, maišėsi su dulkių rūku, tvylančiu virš nubalintų laukų, tankų griovių ir kapų kalvelių – toji pati Džimo iš olimpinio stadiono regėta šviesa, skelbianti vieno karo pabaigą ir kito pradžią.

Prieš pat sutemstant jie privažiavo komunistų miestelį prie upės per porą mylių į pietus nuo Longhua. Apšiurę vienaukščiai nameliai gūžėsi prie keramikos fabriko sienų, kaip aplinkui gotikinę katedrą viduramžių pastatai, Džimo matyti vaikystės enciklopedijose. Degimo krosnių kupolai ir plytų kaminai dar traukė paskutinius saulės spindulius, tarsi reklamuodami šilumą ir gerovę, kurią komunistų valdžia atnešė į šį lūšnelių sąnašyną.

– Gerai, Džimai. Pamiršk tą žodžių galią. Dabar tu užeisi pas juos.

Džimui nespėjus padėti žurnalo ant palangės, kapitonas Sungas atlapojo duris. Pusnuogis karininkas išsviedė Džimą kaip ryšulį.

Elgdamasis su berniūkščiu kruvina nosimi kaip varovas su triufelių ieškančia kiaule jis paleido Džimą per lauką, šūkčiodamas ir ūkčiodamas, niukindamas jį pistoleto vamzdžiu. Abu sunkvežimiai ir biuikas stovėjo šalia pylimo, kuriuo ėjo Šanchajaus–Hangdžou geležinkelio linija. Už trijų šimtų jardų linijos atšaka plačiu linkiu vedė iki keramikos dirbtuvių, slėpė jas nuo miestelio. Ginkluoti vyrai išlipo ant išdžiūvusio lauko palei pylimą. Vieni atsisegė šovinines, kiti valėsi šautuvų buožes. Rūkė ir gurkšnojo vyną iš molinių ąsočių, juos pasistatę ant biuiko variklio dangčio. Kiekvienas sau jie stovėjo tyliai blėstančioje šviesoje.

Kai įkandin nebesigirdėjo kapitono Sungo ūkavimų nei švilpesių, Džimas nutrepsėjo suluobėjusiu lauku. Sugnybęs nosį vylėsi sustabdyti kraujavimą, bet paskui leido vėjui iškruvinti skruostus. O gal pasiseks, ir komunistų sargybinis, stovintis prie pylimo, pagalvos, kad Džimas jau sužeistas ir nukreips ugnį į banditus už jo nugaros.

Jis nusileido pylimo papėdėn ir susigūžė tarp laukinių ryžių kuokštų. Nubraukęs kraują nuo jų stiebelių nulaižė pirštus. Jis jau atliko, kas buvo skirta. Per penkiasdešimt jardų perkirtęs ryžių lauką kapitonas Sungas ropštėsi puria pylimo žeme. Jam įkandin bėgo lazdomis ginkluoti kuliai su Beisiu ir prancūzu. Australai ir Gomindano dezertyras sėdėjo ant biuiko pakojos ir maukė vyną.

Džimas užkopė, regis, talku nubertu šlaitu. Lietus vietomis buvo išplovęs šlaitą, jis išliaužė po surūdijusiais bėgiais ir supuvusiais pabėgiais. Keliose vietose linija neseniai pakeista, veikiausiai komunistų padalinių, kurie miestelyje įsirengė bazę. Keramikos fabriko molas, geležinkelio linija, krūvos plytų – o ir Longhua aerodromas netoliese, – fabrike su senomis krosnimis ir kaminais tarsi užutekyje komunistai įkūrė savo įgulą. Tačiau, pasak Beisio, jie išvyko prieš porą dienų, toliau stūmėsi Šanchajaus link, o keli šimtai kaimelio gyventojų liko be priedangos. Be kaimiečių gero, čia dar gali būti komunistų ginklų bei kolaborantų, kuriuos

galima išsikeisti į artėjančių prie Šanchajaus Gomindano generolų palankumą.

Pasislėpęs po geležinkelio pabėgiais Džimas susirangė ant pylimo krašto. Žemiau plytėjo dirvonuojantys ryžių laukai, laivybos kanalo atskirti nuo miestelio daržų. Gatvės tuščios, bet iš keleto kaminų vinguriavo menkas dūmelis.

Vienintelį kartą garsiai bumbtelėjo laivyno patranka kitoj upės pusėj. Vidupyje buvo prišvartuotos dvi kinų nacionalistų kanonierės. Sviedinys pataikė į keramikos dirbtuvių sandėlį, pakilo raudonų dulkių debesis. Iš upės pakrančių pietų pusėj atsklido šaulių ginklų poškėjimas – ten iš medinio lichterio išsilaipino Gomindano kareivių kuopa.

Žemiau geležinkelio pylimo pupsėdama dyzeliniais varikliais kanalu stūmėsi šarvuota džonka. Ant tiltelio dailiomis amerikietiškomis uniformomis, plieno šalmais stovėjo kinų karininkai ir pro žiūronus šukavo miestelį bei jo daržus. Artimesnė kanonierė iššovė antrą sviedinį, jis sprogo tarp pilkomis čerpėmis dengtų stogų, pasipylė duženų lietus. Miestelis išsyk sujudo. Šimtai kinų pabiro siauromis gatvelėmis į aplinkinius laukus kaip skruzdės iš sudaužyto gėliapuodžio. Ant galvų nešėsi susuktus čiužinius ir drabužių ryšulius. Bėgo takeliais tarp daržų sklypelių. Sena moteris juodomis kelnėmis ir palaidine brido upeliu palei kelią iki juosmens vandeny, rėkė šlaitu besileidžiantiems giminaičiams.

Motorizuota džonka plaukė kanalu, jos varikliai būgnijo kaip kumščiai į medinį korpusą. Džimas aiškiai matė šviežutėles vyresniųjų kinų karininkų uniformų klostes, elegantiškus amerikietiškus žygio batus. Netgi eilinių kareivių būriai ant denio po tilteliu buvo gausiai aprūpinti ginklais ir radijo stotelėmis. Džonkos viduryje stovėjo juodas „Crysler“ limuzinas, ant chromuotos jo antenos plevėsavo Gomindano generolo vėliavėlė.

Metalinė automatinio pabūklo aikštelė buvo įrengta laivapriekyje. Be įspėjimo šauliai atidengė ugnį į miestelį. Trasuojamieji sviediniai

skriejo virš galvų sprunkantiems kaimiečiams, sproginėjo atsimušę į namų stogus. Gavę komandą nuo tiltelio šauliai pasuko vamzdį, taikiklius nukreipė į kaimelį per kelis šimtus jardų į vakarus nuo miestelio. Pirmieji kanonierių sviediniai jau krito ant dulkėto kelio šalia žemų lūšnelių. Išsilaipinusi iš lichterio nacionalistų kareivių kuopa dabar bėgo per laukus, medžiodama sprunkančius žmones.

Pirmasis kitos papliūpos sviedinys sukėlė didžiulį sprogimą. Pranyko visa grupelė drėbtinių namelių, juos įsiurbė į orą užviręs jų pačių griuvėsių debesis. Sprogmenų sandėlis sproginėjo, spjaudydamas į dangų dūmų stulpus. Ant kelio arčiau kaimelio daugybė valstiečių gulėjo tarp ryšulių ir čiužinių ritinėlių, tarsi vietos gyventojai būtų nutarę naktį praleisti laukuose.

Džimas rankomis spaudė burną ir nosį tramdymasis, kad neimtų rėkti. Jis žiūrėjo į ugnies jūrą apačioje, dūmų siaustomus laukus, apšviestus laivų artilerijos salvių ir šalia keramikos fabriko degančių namų. Degimo krosnys ir kaminai žioravo saulėlydyje, tarsi vėl degtų ugnis, pakurta daržuose išdraikytais kaimiečių kūnais. Džonkai plaukiant kanalu Džimas klausėsi variklių – tos baisios širdies, kurios priešmirtiniai dūžiai aidėjo per Kiniją, dailučiams generolams prisidengus akis žiūronais, užsiėmus ginklų skaičiavimo astronomija.

– Beisi... – Banditai traukėsi nuo geležinkelio linijos. Kapitonas Sungas su savo kuliais nulipo nuo šlaito ir ėjo atgal prie sunkvežimių. – Beisi, ar mes galime grįžti į Longhua?

– Atgal į stovyklą? – stiuardas šnairavo pro krintančias iš dangaus dulkes. Apdujęs nuo amunicijos sandėlio sprogimo bangos jis spoksojo į peizažą tarsi busdamas iš sapno. – Tu nori grįžti į stovyklą, Džimai?

– Reikia pasirengti, Beisi. Kada atvyksta amerikiečiai?

Pirmą kartą Beisis, regis, nežinojo, ką atsakyti. Jis vėl atsigulė tarp medinių pabėgių, paskui parodė į šiaurę ir triumfuodamas

švilptelėjo. Per dešimtį mylių, atskirti tik niūraus upės paviršiaus, saulės nušviesti amerikiečių kreiserio antenų stiebai ir antstatas įsitaisė prie Šanchajaus Bundo kontorų pastatų ir viešbučių.

KETURIASDEŠIMTAS SKYRIUS
Kritę lakūnai

Visą rytą artilerija drioksėjo virš upės nuo Pudongo. Nantao pakrantę aptemdė viršum vandens pasviręs padegamųjų bombų dūmų stulpas, platesnis net už pleškančius sandėlius. Nuo priekinės dumblyne pastatyto biuiko sėdynės dulkiname priekiniame stikle Džimas stebėjo artilerijos ugnies žybsnius. Nacionalistų atitempti amerikiečių pabūklai skleidė aršų, drėgną garsą, lyg jų vamzdžiai būtų pripildyti vandens. Viršum vangios, į krantą teliūškuojančios potvynio upės tvylojo niūrus, saulės nepasiekiamas oras. Už Pudongo molo įtaisytos Gomindano haubicos pliūpsniai blykčiojo priešais biuiko vairo įsitvėrusio Džimo krumplius, vis nušviesdavo per šimtą metrų nugramzdinto povandeninio laivo periskopų bokštelį.

Džimas pastebėjo iš dūmų debesies išnyrant žvalgybos lėktuvą ir nusipurtant nuo sparnų besidriekiančios juodos miglos sruogas. Iš pietvakarių priartėjo trys amerikiečių bombonešiai. Artilerijos ugnis paliovė, ir smėlio maišais sutvirtintas torpedinis laivas išplaukė į upę surinkti nuklydusių cilindrų.

Iš B-29 orlaivių pabiro tuzinas parašiutų ir sparčiai leidosi žemyn. Cilindrai buvo prikrauti ne „Spam“ ar „Klim“ skardinių, *Reader's Digest* komplektų, bet šaudmenų ir sprogmenų Gomindano kariams. Batalionas su artilerijos parama siekė išstumti Pudongo sandėlių griuvėsiuose tebesilaikančius komunistų padalinių likučius. Žuvusių komunistų kareivių kūnai tysojo ant molo kaip rąstai.

Bombonešiams nuskridus Džimas girdėjo nenumaldomą artilerijos ugnies bangų grumėjimą nuo Hangdžou ir atvirose vietovėse į vakarus nuo Šanchajaus. Miestą supo bent trejetas nacionalistų armijų, kurios rungėsi tarpusavyje, kam atiteks aerodromai, laivų statyklos ir geležinkeliai, o ypač japonų palikti ginklai ir amunicijos atsargos. Su nacionalistais kolaboravo – nors kartais ir prieš juos kovojo – marionetinės kariuomenės likučiai, grupelės Gomindano perbėgėlių, stumiamų atgal prie kranto, ir visokio plauko milicijos pajėgų, užverbuotų į Šanchajų sugrįžusių vietinių vadukų.

Šios besirungiančios kariuomenės, tarsi viena priešais kitą dulkes braukančios šluotos, svaidė dešimtis tūkstančių kinų valstiečių. Nuginti nuo Šanchajaus vartų priešakinių nacionalistų armijų padalinių, pabėgėlių pulkai klajojo aplink miestą, ieškodami prieglobsčio laukuose arba išplėštuose kaimuose.

Tai šių pabėgėlių, išbadėjusių peiliais ir kauptukais ginkluotų kulių gaujų, Džimas labiausiai bijojo. Vengdami jų bet kokia kaina Beisis su banditų grupe laikėsi arčiausiai visų mūšių. Rytiniuose Nantao pakraščiuose tarp dokų ir jūrų aviacijos bazės buvo niekieno žemė su prieplaukomis, sandėliais ir apleistais barakais, kurie Gomindano milicijai ir valstiečių pabėgėliams atrodė per daug arti kitoje upės pusėje Pudonge verdančių kovų. Čia Beisis su kitais šešiais gaujos nariais stovyklavo bunkeriuose ir betoniniuose fortuose, o likę jiems buvo tik prieškarinis biuikas ir miglota viltis parsiduoti nacionalistų generolui.

O dabar netgi automobilis tapo pernelyg akivaizdžiu taikiniu Gomindano artileristams.

– Tu sėdėk prie vairo, Džimai, – liepė jam Beisis, banditams paliekant biuiką dumblynėje. – Dėkis, kad vairuoji šią puikią mašiną.

– Oho, o galima, Beisi? – Džimas laikė vairą, vyrams stovint ant juodos pakrantės šalia automobilio ir užtaisant ginklus. Jų veidai suvirpėjo nuo upę perskrodusio sprogimo garso.

– Ar jūs einate į stadioną?

– Taip, Džimai. Prisimink tuos metus Longhua. Mums reikia ginti savo investicijas. Nacionalistai nori užimti Šanchajų ir neįsileisti jokio užsienio verslo.

– Ar tai mūsų, Beisi?

– Tai tavęs, Džimai. Tu dalis tarptautinės bendruomenės. Kai grįšime, gausi kailinius ir dėžę viskio savo tėčiui.

Beisis spoksojo į sugriuvusius sandėlius ir lavonus ant molo, tarsi regėjo ten kalnus rytų turtų, supakuotų gabenti į Friską. Džimui buvo gaila Beisio, jam kilo pagunda įspėti jį, kad stadionas tikriausiai tuščias, kad Gomindano padaliniai išplėšė tuos menkus likučius vertingesnių daiktų, atlaikiusių saulę ir lietų. Bet Beisis pagavo kabliuką ir dabar noriai iriasi prie kobinio. Jei jam pasiseks, jei nežus per stadiono puolimą, jis mes savo šautuvą ir pėsčias grįš į Šanchajų. Po kelių dienų pilstys vyną „Cathay" viešbutyje, ceremoningai patarnaudamas amerikiečių karininkams, išlipusiems iš prišvartuoto prie Bundo kreiserio...

Beisiui su vyrais nuėjus, pradingus tarp sugriautų prieplaukos sandėlių, Džimas vartė ant sėdynės gulinčius žurnalus. Jis neabejojo, kad Antrasis pasaulinis karas baigėsi, bet ar Trečiasis pasaulinis jau prasidėjo? Žiūrėdamas į Normandijos operacijos nuotraukas, kėlimąsi per Reiną, Berlyno paėmimą, jis jautė, kad tai tik mažesnis karas, repeticijos prieš tikrą konfliktą, kuris prasidėjo čia, Tolimuosiuose Rytuose, numetus ant Nagasakio ir Hirosimos atomines bombas. Jis prisiminė tą žemę užgulusią atošvaistę, kitos saulės šešėlį. Čia, ties didžiųjų Azijos upių žiotimis, virs mūšiai paskutinio karo, lemsiančio planetos ateitį.

Pudongo krante vėl įsiplieskus artilerijos ugniai, Džimas nubraukė savo kraują nuo vairo. Jo nosis kraujavo jau keturias dienas. Nurijęs kraują stebėjo atvirą kelią nuo krovinių prieplaukos į stadioną. Per šimtą jardų nuo biuiko du kinai milicininkai įlipo į užplukdyto ant

seklumos povandeninio laivo priekį. Jie nepaisė mūšio kitoje upės pusėje ir užsimetę ant pečių šautuvus žengė deniu iki periskopo.

Džimas atidarė vairuotojo dureles. Metas sprukti, kol milicininkai nepastebėjo biuiko. Iš krūvos skardinių, cigarečių blokų ir šovinių juostų ant mašinos grindų jis pasirinko šokoladą, kumpio skardinę ir *Life* numerį. Kai abu kinus užstojo bokštelis, išlipo ant dumblėtos seklumos. Pasilenkęs žemiau krantinės užtvaros nubėgo iki akmeninio Šanchajaus upės policijos prieplaukos molo. Kiek toliau nei per porą mylių į šiaurę senamiesčio pastatai ir sandėliai, už jų Šanchajaus centro kontoros, bet Džimui visa tai neberūpėjo – jis vėl pasuko į Longhua aerodromą.

Iš olimpinio stadiono kilo dūmai, plona balta uodega rangėsi iš vieno liepsnos šaltinio, tarsi Beisis su gauja iš baldų tribūnose būtų sukūręs laužą. Artilerijos ugnies bangos nuo Pudongo ir Hangdžou nutilo, o iš stadiono Džimas girdėjo trumpus pasipyškinimus šautuvais.

Ieškodamas priedangos Džimas iš atviro kelio išsuko į laukus. Jis brido per laukines cukranendres, apaugusias dykvietę šalia šiaurinės Longhua aerodromo ribos. Medžių ir surūdijusių degalų bakų užtvara skyrė jį nuo atviros tūpimo aikštelės, sugriautų angarų ir pagodos. Tarsi inkrustuotas žalvario skeveldromis siauras takelis buvo nusėtas šovinių tūtomis. Jis laikėsi daiktais išvirtusios vielinės tvoros, vengdamas musių pulkų, susispietusių pašlaitėse viršum dilgėlių lapinių.

Abiejose kelio pusėse mirusių japonų kūnai dryksojo ten, kur buvo nušauti ar nudurti. Džimas sustojo prie seklaus drėkinimo griovio, kuriame surištomis už nugaros rankomis gulėjo oro pajėgų eilinis. Užtūpusios it triukšminga kaukė šimtai musių puotavo ant jo veido. Išsivyniojęs šokoladą ir numojęs muses nuo jo veido žurnalu Džimas nubrido per laukines cukranendres. Daugybė negyvų japonų gulėjo dilgėlėse, sakytum, nukritę iš dangaus – jaunatviškos

armados lakūnai, pašauti, kai bandė išskristi namo, į Japonijos aerodromus.

Džimas perlipo išvirtusią tvorą, žengė pro kėpsančius tarp medžių sumaitotus lėktuvus. Vasaros lietuje jų liemenys išverkė rūdžių upes. Musės siuto dėl ryto šviesos, baisiausiai niršo be jokios priežasties. Palikęs lėktuvus Džimas pasuko atvira negrįsto aerodromo plyne. Viename sugriuvusiame angare pavėsyje sėdėjo grupė japonų, klausėsi šautuvų kalenimo iš stadiono, bet artėjančio Džimo jie visai nepaisė.

Jis žvelgė į betoninį kilimo taką po kojomis. Nustebo, kad jo paviršius suskilinėjęs, su daugybe alyvos dėmių, išraižytas padangų, išduobėtas ratų smūgių. Bet dabar, kai prasidėjo Trečiasis pasaulinis, netrukus bus nutiestas naujas kilimo takas. Džimas pasiekė betoninės juostos galą ir nusiyrė per žolę pietinės aerodromo ribos link. Laukas kilo iki apžėlusių senųjų apkasų gūbrių, paskui nuožulniai leidosi į slėnį, kur japonai kadaise atveždavo pastatų nuolaužų ir stogų čerpių.

Nors ir apaugusiame aukštomis dilgėlėmis, slėnyje karštoje rugpjūčio saulėje, regis, tvyrojo tos pačios pelenų dulkės. Kanalo krantai baltavo kaip upelio patvankos, kurioje prausiami mirusieji. Seklumoje pūpsojo nesprogusi bomba įtrūkusiu gaubtu, tarsi didžiulis vėžlys, užmigęs beslėpdamas galvą purve.

Suvokęs, kad pažeme nardantys „mustangai“ gali sužadinti jos detonatorių, Džimas nušliaužė prigludęs prie žemės, sklaidydamas dilgėles žurnalu. Jis mestelėjo „Spam“ skardinę į orą, sugavo viena ranka, bet antrą kartą mestelėjęs pametė ją tarp švendrių. Žvejodamas vešlioje žolėje pagaliau rado skardinę prie vandens ir nusprendė suvalgyti kapotą kumpį, kol jis galutinai neišsprūdo jam iš rankų.

Atsisėdęs ant kanalo šlaito nuplovė purvą nuo dangtelio. Kraujo lašelis iš nosies paptelėjo į vandenį ir jį išsyk užpuolė miriadai ne

ilgesnių nei degtuko galvutė žuvyčių. Kai paviršių pasiekė antras lašas, užvirė įnirtinga kova, regis, įtraukusi ištisas mažų žuvyčių tautas. Jos blaškėsi po vandenį, nejausdamos saulės nušviesto paviršiaus, įnirtingai puolė viena kitą. Atsikrenkštęs Džimas pasilenkė ir paleido burbulą pūlių nuo savo užkrėstų dantenų. Jis grimzdo kaip giluminė bomba, sukėlusi paniką tarp žuvų. Akimirksniu vandenyje nebeliko nieko, išskyrus tirpstančius pūlius.

Žuvys Džimo jau nebedomino, atsigulęs ėmė žiūrinėti reklamas žurnale. Klausėsi žemo artilerijos ugnies garso. Sikavėjaus ir Hangdžou artilerija buvo vis garsesnė, mat konkuruojančios nacionalistų armijos vis glaudžiau juosė Šanchajų. Jis neabejojo, kad Beisis ir banditų gauja nė neketino grįžti į biuiką ir paliko jį dumblynėje, kad atitrauktų dėmesį, jei kinų kareiviai būtų sekę juos iki upės.

Žolėje netoliese kažkas dukart linktelėjo galva, patvirtindamas šią strategiją. Džimas gulėjo nejudėdamas su gerklėje įstrigusiu paskutiniu šokolado kąsneliu, taip išsigando vaiduoklio artumo. Kažkas gulėjo nendrėse per keletą pėdų nuo jo, žmogystos keliai beveik siekė vandenį. Tarsi bandydama padrąsinti Džimą vėl linktelėjo galva. Džimas praskyrė žolę ir įsižiūrėjo į žmogystos veidą. Apvalūs skruostai ir minkšta nosis, karo vaikystės nepriteklių išvargintas veidas buvo paauglio azijiečio, gal kokio kaimiečio sūnaus, kuris atėjo čia pažvejoti. Berniukas tysojo ant nugaros tarp žolės ir nendrių, tarsi gulėtų lovoje su baldakimu šalia Džimo ir tyliai klausytųsi jo minčių.

Džimas atsisėdo, susuktą žurnalą iškėlė virš galvos. Pro musių gaudesį klausėsi, ar neišgirs žingsnių aukštoje žolėje. Bet slėnyje tuščia, tik musės užkėtusios skaidrų orą. Figūra krustelėjo maigydama žolę. Per daug atsipalaidavęs, kad susikibtų, įsitinginiavęs jaunuolis slydo šlaitu į vandenį.

Su visu per ilgus karo metus išmoktu atsargumu Džimas atsiklaupė ant kelių, paskui atsistojo ir žengė per nendres. Stengdamasis tvardytis jis pažvelgė į šią apsnūdusią figūrą.

Priešais jį kruvinu kombinezonu su šturmo grupės ženklais gulėjo jaunojo japonų piloto kūnas.

KETURIASDEŠIMT PIRMAS SKYRIUS
Gelbėjimo misija

Džimas susisielojo. Suplojęs žolę pasidarė vietos šalia japono. Lakūnas tysojo su kombinezonu, prigulęs vieną ranką. Kažkas jį pastūmė nuo šlaito į kanalą, ir jam krintant susipynė kojos. Dešinys kelis siekė vandenį, jau pradėjo mirkti kombinezono klešnė. Virš galvos Džimas pastebėjo nubrauktos žolės šliūžę, saulėje besitiesiančius žolių stiebelius.

Jis žvelgė į lakūną, bent kartą patenkintas, kad musės įsiterpė tarp jo ir šio lavono. Japono veidas buvo vaikiškesnis negu iš Džimo atsiminimo, tarsi miręs jis būtų grįžęs į tikrąjį savo amžių, į paauglystę atokiame Japonijos kaimelyje. Lūpos pražiotos, lyg lauktų, kol mama pagaliukais įdės žuvies kąsnelį; dantys išsiklaipę.

Pastėręs nuo negyvo lakūno vaizdo Džimas žiūrėjo, kaip jaunuolio keliai slysta į vandenį. Atsitūpęs ant šlaito ėmė sklaidyti *Life*, bandė sutelkti dėmesį į Čerčilio ir Eizenhauerio nuotraukas. Taip ilgai visas viltis jis siejo su šiuo jaunu pilotu, puoselėjo tuščią svajonę, kad jie išskris kartu, paliks Longhua, Šanchajų ir karą visiems laikais. Jam reikėjo šio lakūno – šito jo sumanyto vaizduotės dvynio, savo paties kopijos, kurią jis stebėjo pro spygliuotą vielą, – kad padėtų išgyventi karą. Jei japonas mirė, mirė ir jo paties dalis. Džimas taip ir nesuprato tiesos, kad milijonai kinų nuo pat gimimo žinojo esantys beveik mirę, o manydami kitaip apgaudinėja save.

Džimas klausėsi artilerijos ugnies iš Hangdžou ir Sikavėjaus, ratus sukančio nacionalistų ugnies koregavimo lėktuvo. Beisiui su

banditais mėginant veržtis į stadioną, šaulių ginklų aidas persirito per aerodromą. Mirusieji žaidė savo pavojingus žaidimus.

Nusprendęs jų nepaisyti Džimas toliau skaitė žurnalą, bet musės atlėkė nuo lavonų palei upelį ir greitai surado jaunojo piloto kūną. Džimas atsistojo ir pačiupo japoną už pečių. Apsikabinęs už pažastų ištraukė iš vandens ir nutempė ant siauros lygios iškyšos.

Nors putlaus veido, pilotas beveik nieko nesvėrė. Bado nualintas kūnas buvo lengvutis kaip Longhua stovyklos vaikų, su kuriais Džimas mažas eidavo imtynių. Kombinezono liemuo ir kelnės permirkusios krauju. Jam smogta durtuvu į kryžkaulį, šlaunis ir sėdmenis, paskui buvo nustumtas nuo šlaito su kitais įgulos nariais.

Sėdėdamas prie kūno Džimas spragtelėjo „Spam" skardinės liežuvėlį ir atlupo dangtelį. Suvalgęs mėsą skardine iškas japonui kapą. Palaidojęs eis į Šanchajų, nepaisys mirusiųjų žaidimų. Jeigu pamatys tėvus, pasakys jiems, kad Trečiasis pasaulinis jau prasidėjo ir kad jiems reiktų grįžti į savo stovyklą Sužou.

Kapoto kumpio drebučiai nuo karščio sumišo su ištirpusių taukų gleivėmis. Džimas nusiplovė ranką kanale ir dangteliu atsirėžė kuklų kąsnelį. Įsidėjo mėsos į burną, bet kaipmat išspjovė vandenin. Taukina mėsa tebebuvo gyva, tarsi išpjauta kvėpuojančiam gyvuliui. To gyvulio plaučiai ir kepenys virpėjo skardinėje, širdis palaikė jų gyvybę. Džimas atsipjovė antrą kąsnį ir vėl įsidėjo į burną. Lūpomis jautė pulsą, žvėries baimę prieš paskerdžiant.

Ištraukė kąsnį iš burnos, įsižiūrėjo į riebaluotą mėsą. Gyvas kūnas neskirtas negyvėliams maitinti. Šitas maistas praris tuos, kas bandys jį valgyti. Džimas išspjovė paskutinę skaidulą ant žolės prie japono. Pasilenkęs ant lavono pakepšnojo pamėlusias lūpas smiliumi, ketindamas įdėti kąsnelį kumpio jam į burną.

Kreivi dantys sukando jam pirštą, nubruožė odelę. Džimas šveitė mėsos skardinę, ji nusirito per žolę į kanalą. Patraukė ranką supratęs, kad lavonas tuoj atsisės ir jį sudoros. Negalvodamas ką darąs,

Džimas kumščiu smogė lakūnui į veidą, paskui atsitraukė ir suriko ant jo per musių spiečių.

Lakūno burna padarė begarsę grimasą. Padrikas žvilgsnis nukrypo į dangų, bet musei geriant iš akies rainelės, vokas virpėjo. Jam buvo perdurtas pilvas ir dabar šviežias kraujas sunkėsi iš tarpukojo per kombinezoną. Siauri pečiai sutrintoje žolėje kryptelėjo bandydami atgaivinti bejėges rankas.

Džimas žvelgė į jaunąjį lakūną, iš visų jėgų stengdamasis suvokti įvykusį stebuklą. Jo palytėjimas atgaivino japoną, pražiodęs jam burną praplėšė mirtyje mažą plyšelį ir leido sugrįžti jo sielai.

Ištiesė kojas ant drėgno šlaito, nusibraukė rankas į sudriskusias kelnes. Musės suko aplink, gėlė lūpas, bet Džimas jų nepaisė. Prisiminė klausinėjęs ponią Filips ir ponią Gilmur apie Lozoriaus prikėlimą, jos tvirtino, kad tai buvęs visai ne stebuklas, bet paprasčiausias įvykis. Gydytojas Ransomas kasdien prikeldavo savo ligonius iš mirusiųjų masažuodamas širdį.

Džimas pažvelgė į savo rankas, bet buvo linkęs jomis per daug nesižavėti. Pakėlė delnus į šviesą, kad saulė sušildytų odą. Pirmą kartą nuo karo pradžios jis pajuto vilties antplūdį. Jei jis prikėlė šį mirusį japonų lakūną, galėtų prikelti ir save, ir milijonus kare žuvusių kinų, tebežūstančių kovose už Šanchajų, besivaikančių tokio pat iliuzinio grobio kaip ir turtai olimpiniame stadione. Jis prikels Beisį, kai jį užmuš stadioną ginantys Gomindano sargybiniai, tik ne kitus banditų gaujos narius, ir niekuomet neprikels leitenanto Praiso nei kapitono Sungo. Prikels savo mamą ir tėtį, gydytoją Ransomą ir ponią Vinsent, britų kalinius Longhua ligoninėje. Prikels japonų aviatorių įgulas, gulinčias grioviuose aplinkui aerodromą, ir tiek antžeminio personalo, kad pakaktų lėktuvų eskadrilei.

Japonų pilotas žioptelėjo. Jo akys kryptelėjo, tarsi bandydamos suktis, kaip gydytojo Ransomo atgaivintų ligonių. Lakūno gyvybė vos plastėjo, bet Džimas žinojo, kad teks palikti jį prie kanalo. Džimo

rankos ir pečiai drebėjo, įelektrinti iškrovos tos pačios energijos – saulės ir Nagasakio bombos, kurios sprogimą pats matė. Jau regėjo ponią Filips ir ponią Gilmur, mandagiai besikeliančias iš kapo, susidomėjusias ir sutrikusias jam pasakojant, kaip jas išgelbėjęs. Įsivaizdavo gydytoją Ransomą, nusipurtantį žemes nuo pečių, ir ponią Vinsent, priekaištingai žvelgiančią į kapą...

Džimas iščiulpė kraują ir pūlius nuo dantenų ir greitai nugurkė. Paslydęs ant šlapios žolės nučiuožė į seklų kanalo vandenį. Atgavęs pusiausvyrą nusiprausė veidą. Jis norėjo atrodyti tvarkingai, kai ponia Vinsent vėl atmerks akis ir jį pamatys. Šlapiomis rankomis perbraukė jaunojo lakūno skruostus. Teks jį palikti, nes kaip ir gydytojas Ransomas, kiekvienam nekantraujančiam mirusiajam Džimas galėjo skirti tik kelias minutes.

Bėgdamas slėniu stovyklos link Džimas atkreipė dėmesį, kad Pudongo ir Hangdžou artilerija nutilo. Aerodrome prie angarų sustojo sunkvežimių kolona, ginkluoti vyrai amerikietiškomis uniformomis lipo į stebėjimo bokštą. Virš Longhua glaudžiomis formuotėmis suko „mustangų" grandys, jų varikliai riaumojo, guldydami nualintą žolę. Mosuodamas jiems Džimas bėgo prie stovyklos tvoros. Jis žinojo, kad amerikiečių lėktuvai atvyksta į šalį paimti jo prikeltų žmonių. Prie kapų kalvelių į vakarus nuo stovyklos tarp suirusių karstų stovėjo trejetas kinų su kauptukais – pirmieji nukentėję nuo karo dabar ateina jo pasveikinti. Jis šūktelėjo porai europiečių stovyklos skarmalais, kurie brido iš patvinusio upelio su savadarbiu žuvų tinklu. Jie žvalgėsi į Džimą, šūkalojo jam, tarsi nustebę vėl būdami gyvi su tuo kukliu padargu rankose.

Džimas perlipo tvorą ir nubėgo šlako taku į stovyklos ligoninę. Vyrai su kastuvais stovėjo kapinėse, prisidengę akis nuo neįprastos šviesos. Ar jie išsikasė iš kapų? Artėdamas prie ligoninės laiptų

Džimas stengėsi tramdyti drebulį. Bambukinės durys atsivėrė, išlėkė musių debesys pasibaigus jų puotų dienoms. Braukdamas jas nuo veido, uždengto žalia chirurgine kauke, išėjo raudonplaukis žmogus amerikiečių uniforma. Jis nešėsi insekticidinę bombą.

– Gydytojau Ransomai!.. – Džimas spjovė kraują iš burnos ir užlėkė sutrešusiais laiptais. – Jūs sugrįžote, gydytojau Ransomai! Viskas gerai, visi sugrįžta! Aš tuoj prikelsiu ponią Vinsent!..

Džimas žengė pro gydytoją Ransomą į tamsą, bet šis sučiupo už pečių.

– Neskubėk, Džimai... Taip ir maniau, kad gali čia būti, – jis nusiėmė kaukę, prispaudė Džimo galvą prie krūtinės ir ėmė tikrinti Džimo dantenas, nekreipdamas dėmesio į kraują, kuris sudėmėjo naujutėlius jo amerikiečių kariuomenės marškinius. – Tėvai laukia tavęs, Džimai. Vargšas žmogeli, tu niekad nepatikėsi, kad karas baigėsi.

KETVIRTA DALIS

KETURIASDEŠIMT ANTRAS SKYRIUS
Siaubingasis miestas

Po poros mėnesių, išvykimo į Angliją išvakarėse, leisdamasis „SS Arrawa“ trapu ir paskutinį kartą žengdamas ant Kinijos žemės, Džimas prisiminė gydytojo Ransomo žodžius. Apsitaisęs šilkiniais marškiniais, su kaklaraiščiu, pilka medvilnės eilute iš „Sincere Company“ parduotuvės, Džimas mandagiai palaukė, kol nulips pagyvenusi anglų pora. Apačioje klegėjo akį rėžiantis naktinis Šanchajaus Bundas. Tūkstančiai kinų suplaukė į aikštę, stumdėsi tarp tramvajų ir limuzinų, džipų ir JAV karinių sunkvežimių, ordų traukiamųjų ir minamųjų rikšų. Draugėj jie žiūrėjo į britų ir amerikiečių kariškius, įeinančius ir išeinančius iš Bundo viešbučių. Prieplaukose šalia „Arrawa“, užstotose šio laivapriekio ir laivagalio, iš vidupyje prišvartuoto kreiserio į krantą laipinosi amerikiečių jūreiviai. Nužengusius iš desantinio laivo kinai puolė spiečiumi – kišenvagiai ir rikšų mynėjai, prostitutės ir barų viliokės, prekijai, peršantys namuose varytą „Jonny Walker“, aukso ir opijaus prekiautojai ir naktinė Šanchajaus minia, besipuikuojanti juodu šilku, lapių kailiais ir kitokia prabanga.

Jauni amerikiečiai jūreiviai yrėsi pro sampanų šeimininkus ir šūkalojančius karo policininkus. Jie stengėsi laikytis kartu, bandė atsikratyti minios, taip svetingai priimančios juos Kinijoje. Dar nepriėjus tramvajaus bėgių Bundo centre, juos išblaškė minamųjų rikšų palyda, bet jie jau glėbė baro merginas, šūkalojančias nešvankybes susilaižiusiems kinams suteneriams prieškariniuose pakarduose, ištrauktuose iš garažų nuošaliuose skersgatviuose prie Nankino kelio.

Šios Šanchajaus nakties panoramos svarbiausias akcentas buvo trejetas kino ekranų ant pastolių viršum Bundo. Nacionalistų generolas – dabartinis karinis miesto valdytojas – kartu su JAV laivynu

surengė nenutrūkstamą kino kronikos apie Europos ir Ramiojo vandenyno operacijas peržiūrą, kad Šanchajaus miestelėnai galėtų bent žvilgtelėti į neseniai pasibaigusio pasaulinio karo vaizdus.

Džimas įveikė paskutinį siūbuojančio trapo laiptelį ir pažvelgė į virpančius vaizdus, sunkiai besirungiančius su viešbučių bei naktinių klubų neoniniais ženklais ir šviečiančiomis reklamomis. Per garsiakalbius leidžiami garso takeliai sykiais sudundėdavo kaip pabūklai, garsiau už grumančią gatvę. Džimui karas prasidėjo žiūrint kronikas Šanchajaus katedros kriptoje – o dabar baigiasi, stovint po tais pačiais besikartojančiais kadrais: rusų kulkosvaidininkai puola per Stalingrado griuvėsius, JAV jūrų pėstininkai atkreipia liepsnosvaidžius į Ramiojo vandenyno salas ginančius japonus, Karališkojo jūrų laivyno naikintuvai skuta pažeme, apšaudydami amunicijos traukinį Vokietijos paskirstymo stotyje. Kas dešimt minučių ekranuose pasirodydavo kiniškos raidės, didžiulės Gomindano armijos žygiavo, sveikindamos pergalingą vyriausiąjį vadą Čiangą Nankino paradų tribūnoje. Vienintelės nepašlovintos pajėgos liko Kinijos komunistai, bet jie buvo išvalyti iš Šanchajus bei pakrantės miestų. Jų karių įnašo į sąjungininkų pergalę niekas nepripažino, jis pasimetė po sluoksniais juostų, apie karą skelbiančių savą tiesą.

Per tuos porą mėnesių sugrįžęs į namus Amhersto prospekte Džimas dažnai eidavo į vėl atidarytus Šanchajaus kino teatrus. Jo tėvai lėtai atsigavo po įkalinimo metų Sužou stovykloje, ir Džimas turėjo gražaus laiko ekskursijoms po Šanchajų. Po vizito pas baltarusį dantų gydytoją prancūzų koncesijoje liepdavo Jangui, vairuojančiam „Lincoln Zephyr“ limuziną, nuvežti jį į „Grand“ arba „Cathay“, kurių erdviose salėse sėdėdavo pirmoje parterio eilėje ir dar kartą žiūrėdavo *Batano pusiasalį* arba *Kovojančią damą*.

Jangą glumino Džimo noras žiūrėti šiuos filmus tiek daug kartų. Savo ruožtu Džimui buvo įdomu, kaip pats Jangas praleido karo metus – kaip kinų generolo valetas ar japonų vertėjas, ar kaip

Gomindano agentas, dirbęs komunistų pusėje? Tą pačią dieną, kai grįžo Džimo tėvai, Jangas prisistatė su limuzinu, kaipmat pardavė jį Džimo tėvui ir įsidarbino vairuotoju. Jangas jau vaidino antraeilius vaidmenis dviejuose atgimstančios Šanchajaus kino studijos filmuose. Džimas įtarė, kad kol jis žiūrėdavo antrą iš suporuotų vaidybinių filmų „Cathay" kino teatre, automobilis buvo nuomojamas kaip kino rekvizitas.

Šie Holivudo filmai, kaip ir virš Bundo minių rodomi kino žurnalai, nepaliovė žavėję Džimo. Kai dantų gydytojas sutvarkė jo žandikaulį ir užgijo žaizda gomuryje, jis netruko priaugti svorio. Dieną sėdėdamas vienas prie stalo gausiai valgydavo, o naktį ramiai miegodavo savo miegamajame antrame nerealių namų Amhersto prospekte aukšte – kadaise tai buvo jo namai, bet dabar atrodė tokia pati iliuzija kaip Šanchajaus kino studijos butaforija.

Amhersto prospekte praleistomis dienomis jis dažnai pagalvodavo apie savo narvelį Vinsentų kambaryje stovykloje. Spalio pabaigoje paliepė noro nerodančiam Jangui nuvežti jį į Longhua. Jie pasuko per vakarinius Šanchajaus priemiesčius ir netrukus pasiekė pirmąjį iš miesto prieigas saugančių įtvirtintų patikros punktų. Nacionalistų kareiviai amerikietiškuose tankuose varė atgal šimtus nuskurdintų valstiečių – neturėdami nei ryžių, nei dirbamos žemės, jie bandė rasti prieglobstį Šanchajuje. Vėjo perpučiamose drėbtose buveinėse, sunkvežimių padangomis ir žibalo bakais sutvirtintomis sienomis, jie glaudėsi laukuose netoliese suplėškėjusio Nantao olimpinio stadiono. Iš tribūnų dar kilo dūmai – tarsi švyturys amerikiečių pilotams, kertantiems Kinijos jūrą iš bazių Japonijoje ir Okinavoje.

Riedant perimetro keliu, Džimas spoksojo į Longhua aerodromą, virtusį skraidymo svajone. Ant žolės stovėjo daugybė JAV laivyno ir oro pajėgų lėktuvų, naikintuvai ką tik iš fabriko, chromuoti transportiniai lėktuvai, regis, laukė, kol bus eksponuojami prekybos salonuose Nankino kelyje.

Džimas tikėjosi, kad Longhua stovykla bus ištuštėjusi, bet buvusiame kalėjime vėl virė gyvenimas, teritorija buvo apjuosta nauja spygliuota viela. Nors nuo karo pabaigos praėjo mažne trejetas mėnesių, daugiau negu šimtas Didžiosios Britanijos piliečių gyveno atidžiai saugomoje stovykloje. E korpuse buvo įsikūrusios šeimos, kambarių sienas jos susirentė iš amerikiečių davinių dėžių, parašiutų cilindrų ir *Reader's Digest* ryšelių. Kai, ieškodamas Beisio narvelio, Džimas bandė ištraukti žurnalą iš improvizuotos sienos, jį šiurkščiai nuginė šalin.

Palikęs įnamiams jų turtus, jis liepė Jangui važiuoti į G korpusą. Vinsentų kambaryje dabar buvo įsikūrusi kinė ama, dirbanti britų porai kitoje koridoriaus pusėje. Ji atsisakė įleisti Džimą ar praverti duris daugiau nei per plyšelį, tad jis grįžo į linkolną ir liepė Jangui paskutinį kartą apsukti stovyklą.

Ligoninė ir stovyklos kapinės dingo – liko pelenų ir šlako plynė, iš jos kyšojo keletas suanglėjusių sijų. Kapai kruopščiai išlyginti, tarsi kas ketintų įrengti teniso aikšteles. Džimas klaidžiojo tarp tuščių žibalo statinių – tai iš jų padegtas anas laužas. Žvelgė pro vielą į aerodromą, į betoninį kilimo taką, krypstantį į Longhua pagodą. Vešli augmenija pridengė japonų orlaivių griuvenas. Jam stoviniuojant prie vielos ir akimis sekant kanalą per siaurą slėnumą, virš stovyklos praskrido amerikiečių bombonešis. Nuo sidabrinių sparnų apačios atsispindėjusi blausi šviesa akimirką šmėkštelėjo tarp dilgėlių ir neūžaugų karklų lyg dvasia.

Kai pabrukęs uodegą Jangas, kažkodėl suerzintas apsilankymo Longhua, riedėjo atgal į Amhersto prospektą, Džimas mąstė apie paskutines karo savaites. Į pabaigą viskas šiek tiek susijaukė. Jis buvo išbadėjęs ir galbūt šiek tiek aptemo galva. Tačiau neabejoja, kad regėjo Nagasakio atominės bombos pašvaistę netgi per Kinijos jūrą – už keturių šimtų mylių. Tačiau dar svarbiau, kad jis matė Trečiojo pasaulinio karo pradžią, suvokė, jog karo veiksmai

vyksta aplinkui jį. Kino kroniką Bunde žiūrinčios minios nepajėgė suprasti, jog rodomas jau prasidėjusio karo anonsas. Ateis laikas, kai kino kronikos visai nebeliks.

Tas keletą savaičių prieš jam su motina „Arrawa" išplaukiant į Angliją Džimas dažnai prisimindavo jaunąjį japonų lakūną, kurį manėsi prikėlęs iš mirusiųjų. Jis nebebuvo tikras, kad tai buvo tas pats lakūnas, anąkart pavaišinęs jį mangu. Tikriausiai jaunuolis merdėjo ir Džimui pajudėjus atsitokėjo. Kad ir kaip būtų – kai kas tikrai įvyko, ir jei būtų buvę daugiau laiko, kiti irgi būtų sugrįžę į gyvenimą. Ponia Vinsent su vyru mirė varomi iš stadiono, toli nuo Šanchajaus, mažame kaimelyje į pietvakarius. Bet Džimas būtų galėjęs padėti ligoniams stovyklos ligoninėje. O Beisis – ar jis žuvo puldamas stadioną, regėdamas paauksuotas nimfas prezidento tribūnoje? O gal jiedu su leitenantu Praisu vis dar siaučia po Jangdzės apylinkes marionetinio generolo biuiku ir laukia trečio karo, sugrąžinsiančio, kas jiems priklauso?

Tėvams apie tai Džimas nieko nepasakojo. Nepatikėjo net gydytojui Ransomui, kuris aiškiai įtarė, kad Džimas pats pasiliko Longhua po paliaubų žaisti gyvenimo ir mirties žaidimų. Džimas prisiminė, kaip grįžo į namus Amhersto prospekte, o jo mama ir tėtis droviai šypsojosi šezlonguose sode. Aplinkui tuščią baseiną neprižiūrima žolė vešėjo jiems iki pečių ir priminė tas dilgėlių lapines, kuriose gulėjo žuvę japonų pilotai. Kol gydytojas Ransomas amerikietiška uniforma kone oficialiai stovėjo terasoje, Džimas buvo beaiškinąs tėvams apie viską, ką jiedu su daktaru nuveikė kartu, bet mamai su tėčiu teko savų karo vargų. Nors Džimą jie labai mylėjo, atrodė pasenę ir užsisklendę.

Džimas ėjo krantine nuo „Arrawa", žvelgdamas į rodomą virš naktinės minios kino kroniką. Antras ekranas prieš „Palace" viešbutį dabar buvo tuščias, vietoje tankų mūšių vaizdų ir saliutuojančių

kariuomenių nakties ore kybojo sidabrinės šviesos stačiakampis, langas į kitą pasaulį.

Kol kariuomenės mechanikai ant pastolių taisė projektorių, Džimas perėjo tramvajaus bėgius ir žengė prie ekrano. Pirmą kartą pastebėję ekraną kinai sustoję dairėsi į baltą stačiakampį. Džimas nusibraukė švarko rankovę, į jį atsimušus kuliui, traukiančiam dvi kailiniuotas baro merginas. Keistai mirganti šviesa nušvietė jų nupudruotus į kaukes panašius veidus.

Tačiau kinų galvos jau krypo į kitą reginį. Minia susispietė prie Šanchajaus klubo. Pro sukamąsias duris išėję amerikiečių ir britų jūreiviai stovėjo ant viršutinio laiptelio ginčydamiesi tarpusavyje, įkaušę mosavo prie Bundo prišvartuoto kreiserio pusėn. Kinai žiūrėjo, kaip jie sustojo linijon tarsi choras. Pakurstyti smalsios, bet tylios auditorijos, jūreiviai ėmė tyčiotis iš kinų. Vyresniajam davus ženklą, vyrai atsisegė platėjančias kelnes ir ėmė čiurkšti ant laiptų.

Per penkiasdešimt pėdų apačioje kinai be žodžių žiūrėjo, kaip šlapimo arkos liejasi į putojančią srovę ir teka gatve. Srovei pasiekus šaligatvį, kinai pasitraukė šalin tokiais pačiais nebyliais veidais. Džimas dairėsi į aplinkinius – klerkus, kulius, kaimo moteris, – puikiai nujausdamas, ką jie galvoja. Ateis diena, kai Kinija nubaus visą pasaulį, ateis šiurpaus keršto diena.

Kariškiai filmininkai persuko juostą, ir viršum minios galvų vėl užvirė oro mūšis. Jūreivius nulakdino rikšų vilkstinė, o Džimas pasuko atgal į laivą. Jo tėvai ilsėjosi viršutiniame denyje, keleivių salone, Džimas norėjo paskutinį vakarą praleisti su tėčiu prieš jiems su mama kitą dieną išplaukiant į Angliją.

Jis žengė ant trapo suvokdamas, kad tikriausiai visiems laikams išvyksta iš Šanchajaus, iškeliauja į nedidelę, keistą šalį kitame pasaulio krašte, kurioje nėra buvęs, tačiau kuri vis tiek vadinasi tėvyne. Tačiau Šanchajų palieka tik dalis jo sielos. Kita jos dalis

visada liks čia, sugrįš, plukdoma potvynio vandenų kaip karstai, leidžiami nuo Nantao laidotuvių molų.

Po „Arrawa" laivapriekiu į nakties srovę išniro vaiko karstelis. Pro šalį ūžtelėjęs jūreivius iš amerikiečių kreiserio plukdantis desantinis laivas galingu gūsiu nubloškė jo popierines gėles. Banguojančia girlianda jos apipynė karstelį, iškylantį ilgon kelionėn iki pat Jangzdės žiočių tik tam, kad būtų vėl parplukdytas potvynio vandenų, parvingiuotų pakrantėmis ir užliejamais dumblynais iki šio siaubingo miesto krantų.

Britų rašytojas J. G. Ballardas (1930–2009), išgarsėjęs romanu „Avarija“ (1973, liet. 2010) kaip neįprastų psichopatologinių būsenų tyrinėtojas, 1984 m. parašė autobiografinį pasakojimą „Saulės imperija“, kuriame tyrė paties ekstremaliausio XX a. žmonijos įvykio – Antrojo pasaulinio karo – įtaką žmogaus psichikai. Kraupioje bado, mirčių ir žmonių žiaurumo istorijoje autorius nuoširdžiai pasakoja, ką jis pats – vienuolikmetis anglų paauglys – patyrė japonų okupuotame Šanchajuje ir Lunghua koncentracijos stovykloje. Be jokių moralės skrupulų baisias karo žaizdas berniuko sąmonėje fiksuojantis rašytojas sukūrė širdį veriantį perspėjimą žmonijai, pasidavusiai smurto, galios ir dominavimo kultui.

Pasaulinę šlovę J. G. Ballardui „Saulės imperija“ pelnė 1987 metais, kai JAV režisierius Stevenas Spielbergas pastatė to paties pavadinimo filmą, nominuotą 6 „Oskarams“. Holivudo karaliaus perpasakota šiurpi karo verpetų blaškomo paauglio istorija yra ne mažiau įtaigi, tačiau truputį salstelėjusi ir pernelyg sentimentali. Tikrąjį nežmoniško pasaulio košmarą, kurį lyg ateivis iš kitos planetos stebi mažasis Džimas, galima pajusti tik perskaičius šią atvirą, subtilią ir nesumeluotą knygą.

ISBN 978-609-427-024-6
9 786094 270246